

สมเด็จพระปิยมหาราช
พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถาน
เพื่อประชา

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๖

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961151858

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

**สมเด็จพระปิยมหาราช
พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถาน
เพื่อประชา**

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบ ๑๕๐ ปี
พระบรมราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พุทธศักราช ๒๕๕๖

สมเด็จพระปียมหาราช พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชา
คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ
ในนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี มอบให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่
พิมพ์ครั้งแรก จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม พุทธศักราช ๒๕๔๗

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร. สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

สมเด็จพระปียมหาราช พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชา

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , ๒๕๔๗.

๓๖๐ หน้า. ภาพประกอบ

๑. ไทย - พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านพิพิธภัณฑ์สถาน

I. กรมศิลปากร II. ชื่อเรื่อง

ISBN 974-417-690-3

ที่ปรึกษา	อธิบดีกรมศิลปากร (นายอารักษ์ สังหิตกุล) รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายสด แดงเอียด) รองอธิบดีกรมศิลปากร (นางสมศรี เอี่ยมธรรม) รองอธิบดีกรมศิลปากร (นางกัลยา เพิ่มลาภ) เลขาธิการกรมศิลปากร (นายไพบุลย์ ผลมาก) ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (นางสมลักษณ์ เจริญพจน์) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ (นางณัฐภัทร จันทวิษ)
เรียบเรียง	นายสมชาย ณ นครพนม นางวิสันนี โพธิ์สุนทร นายมงคล สำราญสุข นางประพิศ พงศ์มาศ นางเรียม พุ่มพงษ์แพทย์ นางจารุณี อินฉัตรฉาย นางพัชนี จันทรสาขา นางสาวเมธินี จิระวัฒนา นางสาวสิรินทร์ ย้วนไยดี
ถ่ายภาพ	นายสมชาย วรรณศาสตร์ นายศานิชย์ โหมตสมพงษ์
ออกแบบปก	นายปราโมทย์ กำทรัพย์ ศาสตราจารย์ พรสวรรค์ วัฒนางกูร
พิมพ์ที่	บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด (๑๙๗๗) โทร. ๐-๒๗๔๓-๕๐๐๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช

คำปรารภ

รัฐบาลและประชาชนชาวไทยได้ประจักษ์ว่า เมื่อกว่า ๑๒๐ ปีล่วงแล้ว ดินแดนประเทศไทย ล่อแหลมต่อการสูญเสียดิปไตยให้แก่มหาอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกมาก โชคดีที่เป็นกาลเวลาภายใต้ร่มพระบารมีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ ประเมินภัยจากการเมืองโลกได้ถ่องแท้ มีพระราชวิสัยทัศน์ที่ยั่งยืนถึงการเตรียมรับเพื่อให้ทันเหตุการณ์ ได้ทรงเร่งพัฒนาการศึกษาของพลเมือง โปรดเกล้าฯ ให้มีการเลิกทาสเพื่อบังเกิดความเสมอภาคภายในพระราชอาณาจักร ปฏิรูปการเมืองการปกครองให้สอดคล้องกับระบบสากล พัฒนาการสื่อสารสาธารณูปโภค รวมความเป็นเอกภาพในชาติ คือการรวมชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว ทรงมีขันติธรรมกล้าแกร่งในการแก้ไขวิกฤตการณ์ และมีพระวิริยานุภาพในการสร้างมิตรประเทศที่อยู่ไกลถึงประเทศในทวีปยุโรป เพื่อเป็นการรักษาเอกราชของชาติไว้ทุกวิถีทาง จึงยังยืนตราบถึงทุกวันนี้ ล้วนเป็นพระราชภาระที่หนักสุดประมาณ ในที่สุดประเทศไทยเป็นชาติเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รอดพ้นจากภัยของมหาประเทศนักล่าอาณานิคม

พระองค์ท่านเป็นอมตะที่มหาชนแสดงความเคารพจงรักภักดีไม่เสื่อมคลาย การที่องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศยกย่องพระเกียรติคุณ ให้ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา การพัฒนาสังคมและสื่อสาร ในวาระครบ ๑๕๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ ประจำปี ๒๕๕๖ เป็นเกียรติภูมิสูงส่งของชาติไทย และของชาวไทยทั้งชาติ รัฐบาลและประชาชนชาวไทยจึงพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมฉลองประกาศพระเกียรติคุณให้แผ่ไพศาลราบจิวรัฐติกาล

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี

คำนำ

คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี ได้รับมอบหมายให้พิจารณาดำเนินการจัดทำหนังสืออนุสรณ์เนื่องในพระเกียรติคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ในการที่รัฐบาลและประชาชนชาวไทย แสดงกตเวทิตาธรรมสมัครสมาจัดงานรัฐพิธีเฉลิมฉลองน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายเป็นพระราชสักการะ สมองพระมหากษัตริย์คุณอันไพศาลที่นอกจากจะทรงนำความรุ่งเรืองมาสู่ชาติและประชาชนเมื่อในอดีตแล้ว ยังเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ของชาติในท่ามกลางมิตรประเทศปัจจุบัน เมื่อองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศพระเกียรติคุณให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกในสาขาการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา การพัฒนาสังคมและสื่อสารประจำปี ๒๕๔๕-๒๕๔๖

หนังสืออนุสรณ์ทุกสาขาจำนวนมาก มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนตั้งความปรารถนาพร้อมกันจัดขึ้นเฉลิมพระเกียรติในโอกาสสำคัญนี้ เฉพาะภาครัฐบาลประกอบด้วย สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม และกระทรวงวัฒนธรรม มีจำนวน ๑๓ รายการเป็นหนังสือพระราชนิพนธ์ และเอกสารวิชาการอันเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศ ในรัชสมัยล้วนเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มีคุณค่าแสดงวัฒนธรรมของแผ่นดิน ซึ่งคณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติฯ จะได้เผยแพร่ไปสู่สถานศึกษาทุกระดับทั่วประเทศ ให้ประชาชนชาวไทยได้รับรู้และสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณและพระราชกรณียกิจที่ทรงทุ่มเทด้วยพระวิริยอุตสาหะอย่างยิ่งไว้แก่แผ่นดิน เพื่อจะได้บังเกิดความรักและหวงแหนชาติอันจะเป็นแนวทางในการช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้ยั่งยืนสืบไป

(นางอุไรวรรณ เทียนทอง)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ

คำแถลง

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ได้กำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติประการหนึ่ง คือ การจัดทำหนังสือที่ระลึก และซีดีรอมเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสอันเป็นมหามงคลดังกล่าว

กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้จัดทำหนังสือที่ระลึก และซีดีรอม เรื่อง สมเด็จพระปิยมหาราช : พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถานเพื่อประชา เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในโอกาสวันพระราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณต่อกิจการพิพิธภัณฑสถานไทย ซึ่งทรงสืบทอดพระราชปณิธานจากสมเด็จพระราชบิดา (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ในการใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ปวงพสกนิกรสยาม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอาคารหอคองคอเดีย หรือศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานเปิดให้ประชาชนเข้าชมนับแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ หลังจากนั้น ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหมู่พระที่นั่งบางองค์ในพระราชวังบวรสถานมงคลจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับประชาชน ส่งผลให้กิจการพิพิธภัณฑสถานได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องสืบถึงปัจจุบัน

กรมศิลปากรหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือที่ระลึกและซีดีรอม เรื่อง สมเด็จพระปิยมหาราช : พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถานเพื่อประชา จะเป็นเสมือนเครื่องน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทย และต่อวงการพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย

(นายอารักษ์ สंहิตกุล)

อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

- บทที่ ๑** การสืบทอดพระราชกุศโลบายในกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน
จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๑
นางประพิศ พงศ์มาศ / นางสาวเมธินี จิระวัฒนา
- บทที่ ๒** พิพิธภัณฑ์สถานกับการพัฒนาประเทศ
- ๒.๑ ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถานในทางการเมืองการปกครอง ๖๗
นางจารุณี อินเจ็ดฉาย
- ๒.๒ พระปรีชากว้างไกลใช้พิพิธภัณฑ์สถานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ๘๕
นายสมชาย ณ นครพนม
- บทที่ ๓** การสืบทอดแนวพระราชดำริในกิจการพิพิธภัณฑ์สถานมาจนปัจจุบัน ๙๗
นายมงคล ส้าราญสุข
- บทที่ ๔** การส่งเสริมกิจการพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๐๓
นางเรียม พุ่มพงษ์แพทย์ / นางสาวสิรินทร์ ย้วนไยดี
- บทที่ ๕** โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๕๙
นางวิสันธนี โพธิ์สุนทร / นางพัชนี จันทรสาขา
- ภาคผนวก** ๓๕๑

บทที่ ๑

การสืบทอดพระราชกุศโลบายในกิจการพิพิธภัณฑสถาน
จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นางประพิศ พงศ์มาศ / นางสาวเมธินี จิระวัฒนา

TYPVS ORBIS TERRARVM

HOMINES HAC LEGE SVNT GENERATI, QUI TVERTENTVR ILLV M GLOBVM, QVEM IN HOC TEM PLO MEDIUM VI DES, QVAE TERRA DICITVR. Cicero.

HOC EST PVNCTVM, QVOD INTER TOT GENTES FERRO ET IGNI DIVIDITVR, QVAM RIDICVLI SVNT MORTALIVM TERRA MINI? Seneca.

QVOD EI POTEST VIDERI MAGNVM IN REBVS HVMANIS, N' TAS OMNIS, TOTIVSQUE MVNDI, NOTA SIT MAGNI

แผนที่โลกเขียนโดยชาวตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒

พรมแดนความรู้ ตะวันออก - ตะวันตก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสถาปนาราชวงศ์จักรี ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ นั้น ชีวโลกตะวันตกผ่านยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance Period)^๑ ซึ่งก่อให้เกิดการคิดค้นทางวิทยาการต่างๆ และความเชื่อว่าโลกกลม อันนำไปสู่การสำรวจค้นพบดินแดนแห่งใหม่ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก อย่างต่อเนื่องและพัฒนาไปสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ในเวลาต่อมาขณะที่ชาวสยามรับรู้ในเรื่องราวเกี่ยวกับวิทยาการจากตะวันตกน้อยมาก โลกใหม่ในทัศนะของชาวสยามในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ประกอบด้วย กลุ่มชนที่มีผิวพรรณ การแต่งกาย ภาษาพูด ต่างๆ กันจำนวนประมาณ ๔๐ ชาติ อาทิ ลิงหฬ กะเหรี่ยง อาฟริกัน อิตาลีเยน ฝรั่งเศส หรุซิปิ ตะสบาก (Russian Petersburg) จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ฯลฯ^๒ ด้วยความไม่รู้ผนวกกับการขยายอิทธิพลทางการเมืองของประเทศตะวันตกส่งผลต่อสถานภาพของสยามนับแต่ช่วงเวลาดังกล่าว จนถึงใน

๑. จิรา จงกล. **พิพิธภัณฑสถานวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ ๒) (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๗
๒. ทวีศักดิ์ เผือกสม. **ชาติพันธุ์วรรณนาในจารึกวัดพระเชตุพน** : **บูรพาคดีศึกษา, ภาพตัวแทนของความรู้และการเขียนตะวันตกของไทย** เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน : ข้อเสนอใหม่เชิงเนื้อหาและระเบียบวิธี จัดโดยสมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ห้องประชุม ตึก ๓ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๙-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕, หน้า ๘๐-๘๕

ภาพชาวยุโรปและเปอร์เซียบนตู้พระธรรมลายรดน้ำ

พ.ศ. ๒๓๖๖ เมื่อมาควิส เฮสติงส์ (Maquist Hestings) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำประเทศอินเดียส่งจอห์น ครอว์เฟิร์ด (John Crawford) เข้ามาเจรจาเรื่องการค้า ภาษีการค้า และเรื่องไทรบุรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การเจรจาแต่ละครั้งล้วนเต็มไปด้วยความยากลำบาก และลงเอยด้วยความไม่เข้าใจ ในที่สุดสาเหตุของความล้มเหลวประการสำคัญคือ การใช้ภาษาในการเจรจาดังกล่าวกัน เพราะขุนนางฝ่ายไทยใช้ภาษาไทย ฝ่ายคณะทูตอังกฤษใช้ภาษาอังกฤษ การติดต่อจึงต้องใช้ล่ามเป็นผู้แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษามลายู แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง ความไม่สะดวกและข้อบกพร่องของภาษาจึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างกัน จนนำไปสู่ความล้มเหลวของการเจรจา ยิ่งกว่านั้นเหตุการณ์ต่างๆ ของโลกตะวันตกก็ไม่มีผู้ใดทราบ อาศัยเพียงคำบอกเล่าของชาวจีนและแขกที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยเป็นผู้ถ่ายทอด ซึ่งชาวเหล่านี้มิได้เป็นชาวกรองที่มีข้อมูลน่าเชื่อถือ จึงทำให้เกิดความเสียหายเปรียบหลายประการสำหรับการตัดสินใจในการบริหารประเทศ " ปัญหาดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดี ดังปรากฏในพระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และเสนาบดีเมื่อใกล้สวรรคตว่า "...การศึกสงครามข้างญวน ข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีเสียแล้ว จะมีอยู่ก็แต่ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว..." "

กระแสพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงถึงพระราชวิวินิจฉัยและสายพระเนตรอันกว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อสภาวะสังคม การเมือง เศรษฐกิจสยามที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปหลังรัชสมัยแห่งพระองค์

๓. สุพรรณิ กาญจนัญฐิติ. บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทย, **รวมบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๓๗๖ - ๒๔๙๓ (ค.ศ. ๑๘๓๓ - ค.ศ. ๑๙๕๐)** (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๓๒ และ ๕๕

๔. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (รัชกาลที่ ๓-๔)** (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๖), หน้า ๓๖๖

เปิดประตูข้ามผ่านพรมแดนความรู้ตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ และทรงราชศาสตราวุธกระบี่แบบตะวันตก

เซอร์ จอห์น บาวริง (Sir John Bowring)
ราชทูตอังกฤษ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถในสรรพวิทยาการอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของสยาม รวมไปถึง ภูมิปัญญาจากตะวันตก ทรงมีแนวพระราชดำริในการปกครองว่า พระมหากษัตริย์ควรมีลักษณะ ผสมผสานระหว่างพระมหากษัตริย์แบบตะวันตกและตะวันออก ลักษณะที่เป็นตะวันตกนั้น เป็นสิ่งประดับให้มีอารยธรรมยิ่งขึ้น ส่วนลักษณะที่เป็นตะวันออก คือ การวางพระองค์ประจวบิตา ของประชาชน^๕ ดังนั้นจึงทรงสนพระทัยศึกษาแนวทางอย่างตะวันตก เพื่อนำวิทยากร นั้นมา ปรับปรุงพัฒนาชาติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเจริญพระราชไมตรีกับประเทศอังกฤษ ซึ่งนำไปสู่ข้อตกลงในสนธิสัญญาบาวริงระหว่างราชอาณาจักรสยามและอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๙๘ นอกจากนี้ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพัฒนาปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัยและเจริญ ในทุกด้าน เพื่อแสดงให้เห็นว่า สยามเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเป็นที่ยอมรับในนานาประเทศ ด้วยทรงเล็งเห็นว่า ประเทศมหาอำนาจกำลังแผ่ขยายอาณาเขตไปสู่ดินแดนต่างๆ แม้อินเดีย

๕. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสังคมศึกษา : พระราชกรณียกิจและพระมหากษัตริย์คุณ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช กับการศึกษา ศาสนา และการวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๒), หน้า ๕๑

ที่เป็นประเทศใหญ่และมีความรุ่งเรืองในฐานะแหล่งกำเนิดอารยธรรมตะวันออกที่สำคัญชาติหนึ่ง ยังตกเป็นดินแดนอาณานิคมของอังกฤษ จึงทรงส่งเสริมการศึกษาตามแบบแผนสมัยใหม่ ทรงริเริ่มให้มีการสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง ด้วยทรงตระหนักว่า ต่อไปสยามจะต้องติดต่อกับชาวตะวันตกมากขึ้น ดังนั้นบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายและบุคคลสำคัญจึงต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษไว้ใช้ในราชการ สำหรับสตรีชั้นสูงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สตรีในคณะมิชชันนารีอเมริกันทำการสอนภาษาอังกฤษถวายความรู้ในเขตพระราชฐานชั้นใน

การติดต่อสัมพันธ์ และการเรียนรู้แนวทางอย่างตะวันตกที่เริ่มต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลายประการ รวมไปถึงจนถึงแนวคิดในการรวบรวม สิ่งของประเภทโบราณวัตถุของแปลก ของต่างประเทศ ณ พระที่นั่งราชฤดี (บริเวณที่สร้างพระที่นั่งจักรทิพย์โยภาส) ซึ่งเดิมอยู่ริมด้านตะวันออกของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง อันเป็นที่มาของการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานในเวลาต่อมา โดยในการรวบรวมสิ่งของ เพื่อตั้งแสดงครั้งนั้น ประกอบด้วยสิ่งของโบราณที่ได้จากการเสด็จประพาสหัวเมือง อาทิจลาจารึกหลักที่ ๑ ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง พระแท่นมณีคศิลาบาตร ซึ่งนำมาจากเมืองสุโขทัยเก่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ เครื่องราชบรรณาการจากต่างประเทศ อาทิ รถไฟจำลอง ลูกโลกจำลองแสดงสภาพภูมิประเทศและแผนที่ดาวนพเคราะห์ อันเป็นเครื่องราชบรรณาการจากราชสำนักอังกฤษ ฯลฯ

ถนนเจริญกรุง ถนนสายแรกของสยาม สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งพบเมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลูกโลกจำลองสภาพภูมิประเทศและแผนที่ดาวนพเคราะห์
ราชบรรณาการจากสมเด็จพระนางเจ้า วิกตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ

หมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์

เมื่อหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ซึ่งเป็นกลุ่มพระที่นั่งสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโดยใช้พื้นที่ ๑ ใน ๔ ของสวนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงประทับสำราญพระราชอิริยาบถเป็นสถานที่จัดสร้างแล้วเสร็จในช่วงประมาณก่อน พ.ศ. ๒๓๙๘ เล็กน้อย จึงมีพระราชดำริว่า เครื่องราชบรรณาการจากต่างประเทศนั้นมีอยู่มากเมื่อราชทูตจากประเทศต่างๆ มาเข้าเฝ้ามักจะถามถึงบรรณาการจากประเทศตนจึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเครื่องบรรณาการจากต่างประเทศในพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งใช้เป็นห้องพระโรงรับราชทูตและทูตต่างประเทศและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำสิ่งของจากพระที่นั่งราชฤดีมาจัดแสดง ณ พระที่นั่งองค์หนึ่งในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ คือ พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ (ในบริเวณที่สร้างพระที่นั่งควาลัสมหาปราสาท) ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางกว่าพระที่นั่งราชฤดี ปรากฏในบันทึกของราชทูตเยอรมันที่เดินทางมาเยือนราชสำนักสยามในขณะนั้นว่า “...จากห้องพระโรง ทูตและคณะได้รับเชิญให้ไปยังพระที่นั่งในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ซึ่งสร้างตามแบบยุโรปทางปีกด้านข้างตึกมีป้าย Royal Museum และมีข้อความว่า Protect this Museum และ Respect this ordinance บันไดซึ่งนำไปสู่พระที่นั่งนั้นกว้างและมีสองระดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงต้อนรับแขกตรงประตูแล้วทรงนำไปยังห้องกว้างตกแต่งสวยงาม...พื้นห้องปูพรมสีแดง ฝาผนังและเพดานประดับไม้ บนโต๊ะและตู้รอบๆ มีหุ่นจำลองภาพท้องฟ้าและดาวนพเคราะห์ พร้อมทั้งเครื่องมือฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ และลูกโลกตั้งอยู่...”^๖

อาจกล่าวได้ว่า หมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์เป็นกลุ่มพระที่นั่งสถาปัตยกรรมตะวันตกกลุ่มแรกที่สร้างในเขตพระบรมมหาราชวัง ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงกล่าวถึงความนิยมในสถาปัตยกรรมตะวันตกของชาวสยามว่า “...ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงแปลงตำหนักพระราชวังหลวงกับกุฎิสงฆ์ในวัดหลวงที่สำคัญเป็นตึก แต่ก็ทำอย่างรูปเรือนไม้แต่เปลี่ยนเป็นก่ออิฐโอบกปูน น่าจะเป็นสมัยนี้ที่มีเจ้านายบางพระองค์ ชุณนางผู้ใหญ่บางคน เริ่มทำเรือนที่อยู่เป็น “ตึกอย่างฝรั่ง” ค้นหาตัวอย่างนึกได้แต่ตำหนักของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ทรงสร้างไว้ที่พระราชวังเดิมหลัง๑...พิเคราะห์ดูเหมือนจะเอาอย่างเรือนอเมริกันซึ่งได้แบบจากพวกมิชชันนารีมาทำ...”^๗ อีกทั้งยังเป็นสื่อเผยแพร่แสดงถึง

๖. เคลาส์ เวงค์ และเคลาส์ โรสเซ็นแบร์ก (ผู้รวบรวม). *เยอรมันมองไทย* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคลสิตไทย, ๒๕๒๐), หน้า ๓๕-๓๖

๗. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. *สารานุกรมสมเด็จพระปิยมหาราช* (พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๔) หน้า ๗๒-๗๓

ความเจริญที่ทัดเทียมกับชาติตะวันตกของราชสำนักสยาม ด้วยทรงใช้พระที่นั่งในหมู่พระอภิเนาว์-
นิเวศน์เป็นสถานที่ประทับ และทรงประกอบราชกิจต่างๆ เมื่อเซอร์ จอห์น บาวริง (Sir John
Bowring) เดินทางมาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. ๒๓๙๘ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งแห่งนี้ ซึ่งเซอร์ จอห์น บาวริง กล่าวถึงว่า “...พระที่นั่ง
อันเป็นที่ประทับแห่งนี้มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เป็นตะวันตกอย่างแท้จริง ภายในตั้งสิ่งของ
เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการคำนวณ และสรรพวิทยาการ ; นาฬิกาสุกตุ้มจากเปอร์เซียจำนวน
หลายเรือน เครื่องวัดอุณหภูมิ เครื่องวัดความกดอากาศ กล้องส่องทางไกล กล้องจุลทรรศน์
ประติมากรรม พระบรมสาทิสลักษณ์พระนางเจ้าวิคตอเรียและเจ้าชายอัลเบิร์ตขนาดเกือบเท่า
พระองค์จริง ภาพของ ผู้นำประเทศต่างๆ หนังสือ เครื่องทำสำเนา โต๊ะเขียนหนังสือ สภาพโดยรวม
คล้ายกับเป็นห้องสมุดหรือห้องค้นคว้าของนักปราชญ์ผู้ทรงภูมิปัญญาในยุโรป รอบพระที่นั่งมี
พระระเบียง ซึ่งใช้ทรงทอดพระเนตรสิ่งต่างๆโดยรอบได้ รวมไปถึงจนถึงใช้เป็นที่ทรงงาน...”^{๘๘}

ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ราว พ.ศ. ๒๔๐๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะราชทูต
ไทยเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักอังกฤษ โดยหม่อมราชาไชย (หม่อมราชวงศ์
กระต่าย อิศรางกูร) ทำหน้าที่ล่าม ในครั้งนั้น คณะราชทูตไทยได้มีโอกาสเข้าชมพิพิธภัณฑ์-
สถานสำคัญในยุโรปหลายแห่ง ได้แก่ บริติชมิวเซียม (The British Museum) (ก่อตั้งเมื่อ
พ.ศ. ๒๒๙๖) พิพิธภัณฑ์สถานหุ่นขี้ผึ้งของมาตามทูซด์ (Marie Tussaud (พ.ศ. ๒๓๐๓-๒๓๙๓)
(ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖) ในประเทศอังกฤษ^{๘๙} และพิพิธภัณฑ์สถานลูฟร์ (Museum of the
Louvre) (ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๖) ในประเทศฝรั่งเศส^{๙๐}

๘๘. William Warren. **The Grand Palace** (Bangkok : Bangkok Printing, 1988) p.99

๘๘. William Warren. **The Grand Palace** (Bangkok : Bangkok Printing, 1988) p.99

๘๙. Encyclopedia Britannica Inc. **Encyclopedia Britannica Volume 22** (USA. : Encyclopedia Britannica Inc. , 1957) p.634

๙๐. ข้อมูลจาก WWW.culture.fr/louvre/Louvre

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961151858

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

ห้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม

“...วันศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ พวกราชทูตไปดูที่บริตอซิเมียเซียม เปนที่ไว้รูปสัตว์ต่าง ๆ คือ สัตว์บก สัตว์น้ำ แต่เปนรูปสัตว์ตายแล้วผ่าท้องเอายาใส่ไมให้เนาเปื่อยเสียไป ดูเหมือนยังมีชีวิตอยู่ เวลาเข้าไปดูอีกแห่งหนึ่งทีนั้นเรียกว่า มาตาตุศซอร์ค ชั้นล่างเปนที่ขายของ ชั้นสองชั้นสามทำเปนรูปปั้นด้วยขี้ผึ้งประสม มีรูปกวีนิ รูปปรีนสออลเบิต แลเจ้าลูกเธอทั้งแก่องค์กับพระวงษานางุวษั แลรูปกระษัตริย์ต่างเมืองต่างชาติก็มีมาก รูปดุก รูปเลอร์ด รูปคนอื่นๆ ยืนบ้าง นั่งบ้าง บางรูปก็กลอกหน้า กลอกตาได้ รูปผู้หญิงคนหนึ่งนอนหายใจดูเหมือนคนนอนหลับ รูปทั้งปวงแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแลของอื่นตามยศ ล้วนของจริง ๆ ทั้งสิ้น ดูผิวพรรณสีหน้าเหมือนคน เปน นิ่งพูดจาปราโสดตามมิตรสหายไปมาเยี่ยมเยียนซึ่งกันแลกันฯ...

วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ เจ้าพนักงานฝ่ายฝรั่งเศสมานำพวกราชทูตไปที่ลี มิวสิ ดู ลู ฟรี เป็นตึกใหญ่ ในนั้นมีรูปเขียน รูปศิลาต่างๆ ทั้งผู้ชายแลผู้หญิง แลของต่างประเทศ คือ ของจีน ของเมืองอื่นๆ ก็มีมาก...”^{๑๑}

การได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานของคณะราชทูตไทยดังกล่าว อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการนำความรู้ที่ได้พบเห็นจากประเทศตะวันตกมาพัฒนาปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานในราชสำนักที่กำลังก่อกำเนิดขึ้น ณ พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ให้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้นในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดส่งสิ่งของที่เป็นผลผลิตของสยามไปร่วมแสดงในต่างประเทศ เพื่อเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของสยามให้เป็นที่รู้จักในนานาประเทศ อาทิ การแสดงนิทรรศการพิพิธภัณฑ์สถานนานาชาติ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ใน พ.ศ. ๒๔๐๔ การแสดงนิทรรศการพิพิธภัณฑ์สถานนานาชาติ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๐๕ ฯลฯ สิ่งที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดส่งไปจัดแสดงนิทรรศการในแต่ละครั้งนั้น หลายรายการยังคงเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์สถานสำคัญของโลกหลายแห่ง และนับเป็นการเปิดโลกทัศน์เกี่ยวกับชาติตะวันตกในหมู่ชาวสยาม อันเป็นพระราชประสงค์สำคัญ ดังปรากฏในพระราชสาส์นเมื่อครั้งที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งสิ่งของไปจัดแสดงนิทรรศการพิพิธภัณฑ์สถานนานาชาติ ณ กรุงปารีส พ.ศ. ๒๔๐๕ ว่า “...กรุงสยามส่งทูตมาครั้งนี้ ก็เพื่อจะให้ได้ชมเอกษทิบิแฉนโตใหญ่ในกรุงปารีสแทนนัยเนตรของกรุงสยามแลผู้ครองแผ่นดินสยาม...”^{๑๒} หรือเมื่อคราวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดสิ่งของไปจัดแสดงงานศิลปหัตถกรรม ณ ชังปี เดอ มาร์ส (Champ de Mars) ใน พ.ศ. ๒๔๑๐ ซึ่งเอกสารของฝรั่งเศสกล่าวถึงว่า

“...พระราชดำริที่ว่างานมหกรรมตั้งแสดงซึ่งประเทศของพระองค์ได้รับการนับเนื่องเข้าเป็นคู่แข่งของประเทศทั้งหมดทั่วโลกเช่นนี้เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฎ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้น พระองค์จึงทรงเอาพระทัยใส่เลือกเฟ้นสิ่งของที่สมควรส่งมาด้วยพระองค์เองที่เดียว ทรงกำหนดให้ยกย้ายสังหาริมทรัพย์ส่วนพระองค์บางชิ้นเป็นการชั่วคราวจากพระราชฐาน เพื่อส่งมาตั้งแสดงในงาน

๑๑. หม่อมราโชทัย (หม่อมราชวงศ์ กระจ่าง อิศรางกูร). *นิราศลอนดอน และจดหมายเหตุของหม่อมราโชทัย* (พิมพ์ครั้งที่ ๔) (นครหลวงฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๐๕) หน้า ๒๒๙-๒๓๐, ๒๔๐-๒๔๑

๑๒. สงวน อ้นคง. *สิ่งแรกในประเทศไทย เล่ม ๑* (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔) หน้า ๓๑๘-๓๒๒

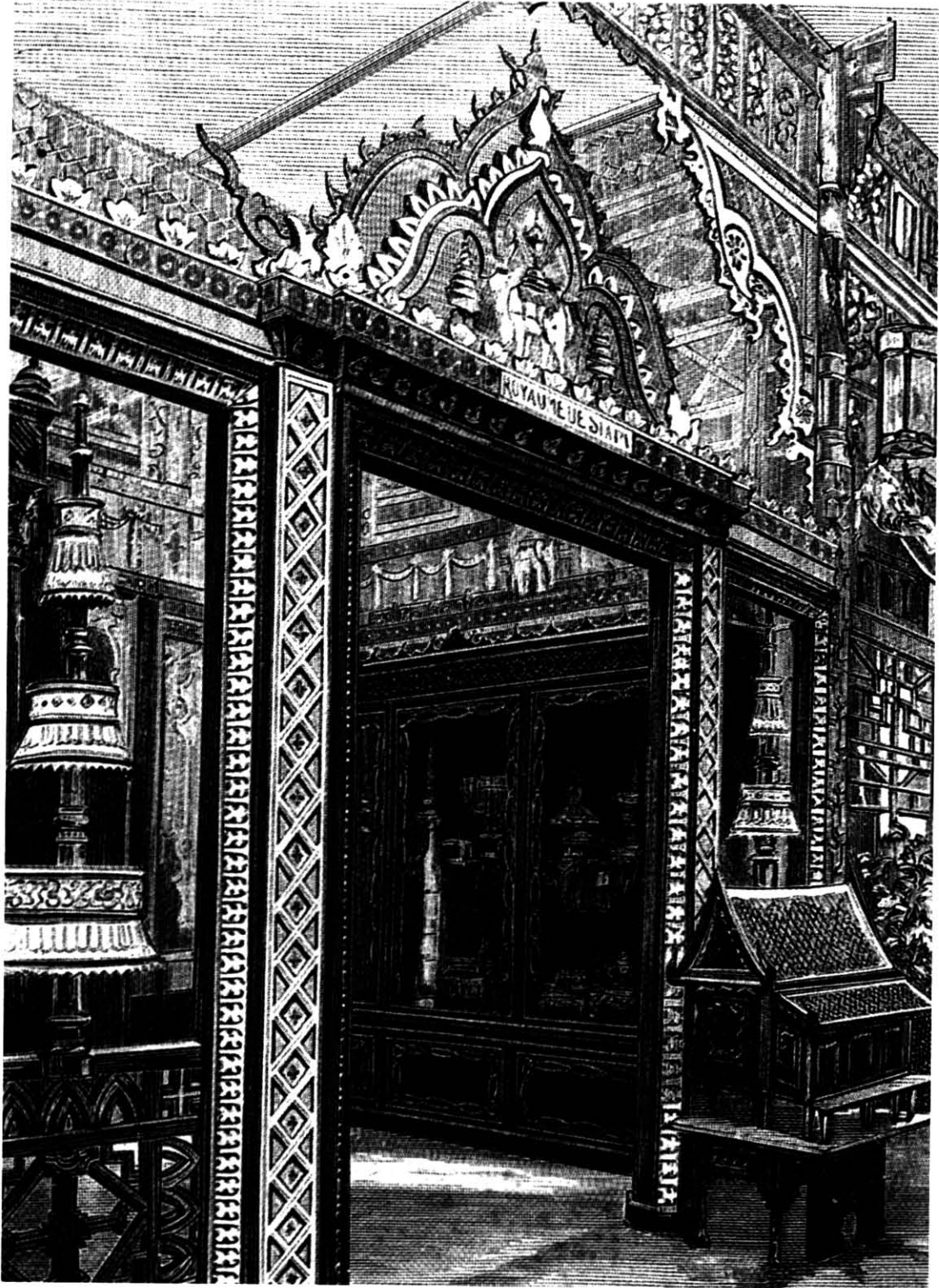
มหกรรมนี้ไม่มีสิ่งใดที่พระองค์ผู้ทรงรู้คุณค่าอย่างแตกฉานนี้จะทรงหลงลืม พระองค์ได้ทรงเลือกเฟ้นส่งศิลปวัตถุและอุตสาหกรรมอันเป็นงานฝีมือแห่งพระราชกรณียกิจของพระองค์มาเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงความสามารถในการประดิษฐ์แห่งช่างฝีมือของชาติส่วนใหญ่เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวังที่บางกอกเอง ซึ่งมีทั้งโรงงานและที่อยู่อาศัยของช่างฝีมือ ช่างเหล่านี้มีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย จึงมีความคิดที่จะผลิตสิ่งงดงามออกมาได้ดีกว่าในที่อื่นๆ... พระองค์ทรงพากเพียรพยายามเป็นอย่างยิ่งในอันที่จะทำให้ประเทศของพระองค์เป็นถิ่นที่อาจเข้าถึงได้ของชาวยุโรป ซึ่งก่อนรัชสมัยของพระองค์มิได้เป็นเช่นนั้น พระองค์ทรงได้รับคำยกย่องสรรเสริญทั้งสำหรับประเทศชาติของพระองค์และสำหรับพระองค์เอง คล้ายกับว่าได้มีมาเป็นบำเหน็จแก่ความพากเพียรพยายามของพสกนิกรของพระองค์ในการร่วมสร้างวัฒนธรรมด้วยกันมาและเป็นการพิสูจน์ให้โลกเห็นว่า ในขณะที่เดียวกันกับที่ได้ทรงกระตุ้นวิเทศบายเสรีนิยมอันแตกต่างจากวิเทศบายของพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนๆ นับแต่นั้นมา โดยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์โดยแท้ประเทศสยามจึงไม่เป็นราชอาณาจักรที่ถูกปิดอยู่อีกต่อไป สันดอนของประเทศสยามยุติการเป็นขอบเขตซีดจำกัดคงเป็นแต่เพียงเครื่องกีดขวางทางธรรมชาติเท่านั้น เมื่อปลอดอุปสรรคกีดขวางแล้ว ธงของชาติทุกชาติก็อาจผ่านเข้าไปโบกสะบัดอยู่ได้ในลำแม่น้ำ (เจ้าพระยา) จนกระทั่งถึงใจกลางบางกอกอันเป็นเมืองเวนิสของสยามราชธานีของราชอาณาจักรแห่งคนเสรีที่เป็นไทแก่ตัว...”^{๑๓}

พระราชกุศลโอบายในการนำสยามไปสู่ความเป็นชาติที่พัฒนาอย่างเท่าทันในวิทยาการ ความเจริญของตะวันตกที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติดังกล่าว ส่งผลให้ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ดินแดนสยามเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวตะวันตก อันนำไปสู่การลงนามในความตกลงสนธิสัญญาเพื่อการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างสยามกับชาติตะวันตก และคงอริปไตยของชาติสืบต่อมา

๑๓. เอเดียน กาลลัวซ์ (เขียน), สันต์ ท.โกมลบุตร (แปล). ราชอาณาจักรสยามในงานแสดงศิลปหัตถกรรม ณ ซังปี เดอ มาร์ส พ.ศ. ๒๔๒๑ (ค.ศ. ๑๘๗๘) และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์ (พิมพ์ครั้งที่ ๒) (กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๑) หน้า ๙, ๑๖-๑๗

ลักษณะการจัดแสดงนิทรรศการที่ซังปี เดอ มาร์ลี ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๑๐

ลักษณะการจัดแสดงนันทนาการที่ซังปี เดอ มาร์ส์ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๑๐

ลักษณะการจัดแสดงนิตรศการที่ซังปี เดอ มาร์ส์ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๑๐

การสืบทอดพระราชกุศโลบายในกิจการพิพิธภัณฑสถานจาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ราชปะแตนและพระภูษาโจง
อันเป็นการประยุกต์จากเครื่องทรงแบบตะวันตกและสยาม

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระแสความเจริญแบบตะวันตกที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษ เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ได้แผ่ขยายไปสู่ชาติอื่นๆ ในยุโรปและการหาอาณานิคมในภูมิภาคแห่งใหม่ที่เกิดจากการสำรวจในช่วงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ อาทิ อินเดีย ทวีปอเมริกา เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฯลฯ เพื่อใช้เป็นแหล่งวัตถุดิบในภาคอุตสาหกรรม รวมไปถึงการเป็นแหล่งระบายสินค้าในภาคอุตสาหกรรม ชาติตะวันตกเริ่มแผ่ขยายอำนาจครอบครองดินแดนตะวันออกหลายแห่ง เช่น พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ลาวเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ฯลฯ

ท่ามกลางสภาวะการณ์ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์สืบต่อมา ทรงตระหนักดีว่าเมื่อเปรียบเทียบกับยุโรปแล้ว สยามมีความล้าหลังทางด้านวิทยาการก้าวหน้าแบบสมัยใหม่และอ่อนแอทางด้านกำลังอาวุธอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ทรงยึดพระราชกุศโลบายสืบต่อจากพระราชบิดาแก้ไขข้อด้อยดังกล่าว ด้วยการมุ่งเข้าหายุโรปแทนการหลีกเลี่ยง หรือปิดประเทศแยกตัวอยู่โดดเดี่ยว การเปิดประเทศยอมรับความแตกต่างด้านวัฒนธรรม เพื่อปรับทำที่และกระบวนทัศน์นี้ ทรงริเริ่มให้พระราชโอรส พระอนุชา และบุคคลอื่นๆ ไปศึกษาในต่างประเทศ ด้วยทรงเล็งเห็นว่า การที่ผู้นำสยามขาดการศึกษาในวิทยาการแบบตะวันตกจะส่งผลให้สยามมีโอกาสเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายต่างประเทศได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างบุคลากรที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางรากฐานการศึกษาในสยาม ทรงย้ำถึงพระราชประสงค์หลักในเรื่องดังกล่าวว่า

“...จงเข้าใจว่าภาษาต่างประเทศนั้นเป็นแต่พื้นของความรู้เพราะวิชาความรู้ในภาษาไทยที่มีผู้แต่งไว้ นั้น เป็นแต่ของเก่าๆ มีน้อย เพราะมิได้สมาคมกับชาติอื่นๆ ชำนาญ เหมือนวิชาการในประเทศยุโรปที่ได้สอบสวนซึ่งกันและกันจนเจริญรุ่งเรืองมาแล้วนั้น ฝ่ายหนังสือไทยจึงไม่พอที่จะเล่าเรียนจึงต้องไปเรียนภาษาอื่น ๆ เพื่อจะได้วิชาให้กว้างขวางออก แล้วเอากลับมาใช้เป็นภาษาไทยทั้งสิ้น...”^{๑๔}

๑๔. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงพระนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๔), หน้า ๑๓-๑๔

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชโอรส (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

การเรียนการสอนในโรงเรียนช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โรงเรียนแพทย์ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๔๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนสิงคโปร์ และอินโดนีเซีย
พ.ศ. ๒๔๑๔

สโมสรทหารที่เมืองปัตตาเวีย ประเทศอินโดนีเซีย

ขณะเดียวกัน ยังทรงเสริมสร้างโอกาสให้เพิ่มพูนความรู้ในสรรพวิชาการสมัยใหม่จาก ตะวันตกแก่พสกนิกรของพระองค์ด้วยการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงใน พระบรมมหาราชวัง ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษโดย ชาวต่างประเทศขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก คือ โรงเรียนวัดมหรณพาราม ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัด ครูขึ้นเพื่อผลิตบุคลากรทางการศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕

สำหรับกิจการพิพิธภัณฑสถานที่เริ่มมาแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นสื่อแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของชาติประการหนึ่ง และเป็น การปฏิเสธการแผ่ขยายอำนาจของชาติตะวันตกที่มาทับซ้อนอ้างที่เรียกว่า *ภารกิจการของคนขาว (The White Man's Burden)*^{๑๕} ในการเข้าครอบงำเช่นที่ปฏิบัติต่อดินแดนใกล้เคียงกับสยาม นำสังเกตว่า ภายหลังจากครองราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เพื่อทอพระเนตรความเจริญในดินแดนทั้งสองระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๓-๒๔๑๔ นับเป็น พระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ โดยในครั้งนั้น

๑๕. ทวีศักดิ์ เมื่อกสม. Op. cit. หน้า ๓๖-๓๗

หอคองคอเดีย ในพระบรมมหาราชวัง

พิพิธภัณฑ์สถานในสิงคโปร์ (National Museum, Singapore) และพิพิธภัณฑ์สถานประจำกรุงปัตตาเวีย ประเทศอินโดนีเซีย (Museum Koninkrijk Bataviaasch Genoot-shap van kunsten en Welenschappen หรือ Museum Pusat) เป็นสถานที่สำคัญ ๒ แห่งที่ก่อตั้งขึ้นโดยชาวตะวันตก ซึ่งการเสด็จพระราชดำเนินเยือนในครั้งนั้น อาจเป็นสิ่งที่แสดงถึงพระราชประสงค์ในการใช้พิพิธภัณฑ์สถานเป็นสิ่งที่เสริมโลกทัศน์แก่พสกนิกรของพระองค์ในการเรียนรู้สิ่งอันเป็นภูมิปัญญาแห่งสยาม และความรู้จากโลกตะวันตก พร้อมกับการเสริมสร้างภาพลักษณ์ความเจริญแก่สยามให้ประจักษ์แก่ชาติตะวันตก

ในวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๔๑๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอาคารหอคองคอเดีย (Concordia Hall) หรือศาลาสหทัยสมาคม อันเป็นอาคารสถาปัตยกรรมตะวันตก ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สร้างขึ้นในบริเวณริมทางเข้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านตะวันตกสำหรับเป็นสโมสรทหารมหาดเล็ก เรียกชื่อว่า หอคองคอเดีย (Concordia Hall) ตามชื่อสโมสรทหารที่เมืองปัตตาเวีย (The Concordia Military Society) ^{๑๖} จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานโดยย้ายวัตถุที่จัดแสดงในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ซึ่งเดิมจัดแสดงในพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ใกล้ท้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคมในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์มาจัดแสดงในหอคองคอเดีย เรียกว่า *ตั้งมิวเซียม* โดยตั้งแสดงสิ่งของต่างๆ ให้มหาชนชมนับแต่ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๒๑ พรรษา วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๗

๑๖. Scott Merrillees. *Batavia in nineteenth century Photographs* (Singapore : Archipelago Press, 2000) p.196-201

เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)

ตรา The Royal Siamese Museum
ตราสัญลักษณ์ของ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหอทองคองเดีย
ในพระบรมมหาราชวัง

พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ

พิพิธภัณฑ์สถานแรกที่ก่อตั้ง ณ หอทองคองเดีย ในครั้งนั้น มีลักษณะเป็นนิทรรศการชั่วคราว จัดเนื่องในโอกาสสำคัญ โดยผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์สถาน คือ กรมทหารมหาดเล็ก เป็นผู้รวบรวมสิ่งของ เพื่อจัดแสดง นิทรรศการครั้งแรกในพิพิธภัณฑ์สถานมีคณะผู้ดำเนินการ คือ พระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) และนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (Henry Alabaster) ชาวอังกฤษ วัตถุประสงค์แสดง ประกอบด้วย สิ่งของที่เป็นสิ่งที่ผลิตโดยชาวสยาม และของจากห้างร้านของชาวต่างประเทศ ซึ่งแบ่งจัดแสดงในพื้นที่หอทองคองเดีย หรือศาลาสหทัยสมาคม เป็น ๓ ห้อง ได้แก่

“...ห้องที่หนึ่ง จัดแสดงเขากวาง
ประหลาด ๒ เขาดิตถอยู่บนศิระชะ เขาโค และ
นอแรดวางบนหลังตู้ มีโต๊ะวางรูปสัตว์ต่างๆ
ทำด้วยศิลา มีโต๊ะตั้งพระแสงปืนแฝดแลปืน
ต่างๆ ที่สวยงามทั้งของเก่า ของใหม่ ปัดต้น
เหล็กสำหรับปืนสะในเดื่อ ปืนนี้พระปรีชา
กลการ (ปรีวีเคาน์ซิล ม.ม.) ได้คิดทำขึ้นใหม่
พระแสงปืนพระทรงสวัสดิ์ และพระแสงปืน
พระสุบินบันดาลเป็นปืนใหญ่ที่ได้พระราชทาน
แบบอย่างออกไปให้สั่งทำจากประเทศยุโรป
นอกจากนี้ข้างบิตเป็นเกลียวแคะสลักเป็น
พระพุทธรูป ๒ องค์ งามข้างแคะสลักเป็น
เทวรูปปางต่างๆ งามข้างกิ่งใหญ่ ปลายแตก
เป็นห้ายอด ดาบหัวมังกรมีจารึกศักราช
๑๗๖๐ ขวดแก้วดองรูปสัตว์ต่างๆ และหนัง
ข้างเผือกเอ็ก หีบจันทร์มีทั้งขนาดเล็กและ
ขนาดใหญ่แคะสลักวาดลายเป็นที่สำหรับใส่
เครื่องเขียนหนังสือและใส่เครื่องแบบ หีบงา
ประดับ เขี้ยวสัตว์ของหายาก ฮิปโปปอดเตมัมค
เขางาต่างๆ เครื่องราชอิสริยยศ สายสร้อย
ลูกสกตผูกข้างเผือก เครื่องพระสำอางหยก
เครื่องพระสำอางทองลงยาราชาวดี เครื่อง
บริโภคน้ำสำหรับสมเด็จพระนางเจ้าราชินีใน
กรุงสยาม แผ่นพระภูประดับด้วยมุก
วาดลายอันวิจิตร หยกยูงได้มาแต่กรุงปักกิ่ง
พานทองเครื่องยศสำหรับพระราชทาน
พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่มีความชอบ
หีบเครื่องเขียนและเครื่องทำแผนที่ พานทอง
พานถมตะทอง พานเงิน พานหมากเครื่องคู่
ทองคำเครื่องแบ่งศิลาทอง กล้องสูบ กล้องส่อง
โต๊ะวางรูปผู้หญิงทำด้วยเงิน โคมวางรูป

งาช้างบิต

ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นงาช้างที่จัดแสดงในห้องที่หนึ่ง
ในหอทองคอกเตี้ย ปัจจุบัน จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ พระนคร

ผู้หญิงถือโคม กระถางฝรั่งมีต้นไม้มในกระถางประดับด้วยผลโพลีปราสาท เครื่องกลึงอย่างดี สำหรับเล็ก เครื่องกลึงดอกไม้ ศิลานแม่เหล็กใหญ่ กล้องรากไม้ไผ่ป่าใหญ่ เครื่องกลไฟสำหรับ ปันยา หินบดศิลาล้ายโมรา หีบหอยต่างๆ รูปหล่อทำด้วยทองเหลือง บัณเฑาะว์ สังข์ แตรรอน แตรฝรั่ง ขวดปักดอกไม้ศิลานขาวแกะเป็นลวดลายจากยุโรป หุ่นพระราม พระลักษมณ์ ยักษ์ ลิง นางครบชุด หัวโขนประดับมุกและปิดทอง เครื่องแก้วทั้งขามแก้ว และอ่างแก้ว เครื่องถ้วยชุป ทองชุบเงิน มีดตอกและมีดแขกขนาดต่างๆ พระแสงต่างๆ องค์กรหนึ่งประดับเพชรประดับพลอย เครื่องทองประดับพลอยสีต่างๆ มาจากเมืองปารีส ตาลปัตรแฉกงาแกะเป็นลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ประดับพลอย ฝาบาตรประดับมุก ย่ามหักทองขวาง พัดรองด้ามงา แกะปักเป็นอาร์มหลวง เครื่องยศกรมปิดสำหรับพระสังฆราช มอบทำด้วยเขาโค ทองแลเงินที่ใช้ซื้อขายในประเทศต่างๆ เงินโบราณ เหรียญทองแดงที่ระลึกรูปพระยาโกษาปานเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งประเทศฝรั่งเศส เหรียญที่ระลึกทองคำ เงินและทองแดงรูปราชทูตกรุงสยามรัชกาลที่ ๔ ออกไปเจริญทางพระราชไมตรีเข้าเฝ้าพระเจ้านโปเลียนที่ ๓ ณ ประเทศฝรั่งเศส เงินบาทขนาดใหญ่หนัก ๑ ชั่ง เงินก้อนรูปต่างๆ ปี่จิ้งจอกต่างๆ ทองก้อนใหญ่จากนครราชสีมา และจากต่างประเทศ แร่ต่างๆ แร่ดีบุกเป็นเงินกลีนามาแต่เมืองสงขลา แร่เงินเนื้อมากจากเมืองกาญจนบุรี แร่ทองจากเมืองกบินทร์ แร่ดีบุกเมืองนครศรีธรรมราช นิลเมืองจันทบุรี ศิลานหอยอย่างดี เครื่องราชอิสริยยศของเจ้าพม่า ถ้วยขามโบราณ หีบเพลงเล็กเป็นเครื่องไซลาน ๓ หีบ เครื่องแก้วอย่างดี เครื่องอาวุธต่างๆ ได้แก่ เสลโธ โดมร หน้าไม้ ปันยา เกาทัณฑ์ แหล่น หลาว ดาบสั้น ดาบยาว หอกขัด ทวน กริช ดั้ง เขน นวม กระบองสั้น กระบองยาว กระบี่ ธงสำหรับแห่ เรือจำลองต่างๆ เช่น เรือชัย เรือพระที่นั่ง เรือกระบวนต่างๆ นกและมีเสื่อหลายพันธุ์

ห้องที่สอง จัดแสดงพระที่นั่งโอรน เครื่องต้น เครื่องทรงสำหรับพระมหากษัตริย์ ได้แก่ กรองเชิงพระบาท กรองเชิงพระกร ฉลองพระองค์ตาด อินทธนู ทับทรวง กรองพระศอก ชายไหว ชายแครง สุวรรณกระถอบ พระเครื่องสำหรับพระมหากษัตริย์ทรง ได้แก่ พระมหาพิชัยมงกุฎ พระมหามงกุฎน้อย พระมหากฐินใหญ่ พระชฎาน้อย พระมหาชฎาเดินหนสององค์เอกโท พระมหามาลาเส้าสะเทินสององค์เอกโท พระมาลาเส้าสะเทินสำหรับพระราชทานเจ้าต่างกรม เครื่องสำหรับพระมหาพิชัยสงคราม รัตพระองค์พระกลดองค์ใหญ่องค์น้อยยอดพรหมพักตร์ พระแสงขรรค์ พัดวาลวิชนี ฉลองพระบาททองคำลงยาราชาวดี พระสุพรรณศรีแว่นฟ้าลงยาราชาวดี พระสุพรรณราชใหญ่่น้อยลงยาราชาวดี ครอบพระสุธารสเย็น พระเต้า ชั้นสร่งพระพักตร์ พานทองสองชั้น เครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ ตราเครื่องราชอิสริยยศของต่างประเทศ พระแสงเวียด พระแสงญี่ปุ่นประดับทับทิม พระแสงญี่ปุ่นแฝด พระแสงหัตถ์นารายณ์ พระแสงทรงชัย พระแสงขรรค์ชัยศรี พระแสงขามรี ธารพระกรนพเก้า เทวรูปศักดิ์สิทธิ์ พระแสงเหน็บด้ามงาโปร่ง ฝักทองปลอกทอง พระแสงญี่ปุ่นฝักประดับมุกกระบังเหลี่ยมโปร่ง

พระแสงกระบี่ฝักนาคดำมกลึงปังกา พระแสงเขนโล่น้ำเงินฝักมุกดำมงามาฝักหุ้มสักหลาดแดง พระแสงหางแมงดาฝักหุ้มกำมะหยี่ประดับพลอย พระแสงเส่นำด้ามมุกฝักหนังขาว พระแสงกระบี่ด้ามและฝักนากกะไหล่ทองคำ พระแสงกริช พระแสงตรี พระแสงจักร พระแสงขรรค์ เขนคร่ำทอง เขนหวาย พระแสงทวนทองกะไหล่ พระแสงทวนถมตะทอง ธารพระกรเส่นำประดับเกล็ดหอยด้ามกลึงปังกา พระแสงตรีมีรูปนารายณ์ทรงครุฑ กระสุนทำด้วยเขากะบือ ธนู หอกขัด เครื่องประดับมุกมี กระดานทรงประทับในรัชกาลที่ ๑ พนักเรือพระที่นั่งถมตะทอง เครื่องช้างพระที่นั่ง พระที่นั่งราชยานถมตะทอง

ห้องที่สาม จัดแสดงของต่างประเทศ มีพระบรมรูปพระเจ้าแผ่นดินประเทศต่างๆ ภาพเขียน สิ่งโต ลูกโลก แผนที่โลกซึ่งมหาเนตรเป็นผู้เขียน รถไฟเครื่องบรรณาการ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรียแห่งสหราชอาณาจักรถวายจากกรุงลอนดอน กล้องสำหรับดูดาว กล้องส่องสำหรับทำแผนที่ สมุดตำราวิชาการต่างๆ กล้องสำหรับดูรูปเขียน...”^{๑๗}

นับเป็นจุดเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนสถานะของพิพิธภัณฑสถานให้เป็นที่รู้จักในหมู่สาธารณชน ปรากฏในเอกสารกล่าวถึงว่า “...ของที่ไม่เคยได้เห็นก็มาได้เห็นในคราวนี้ ของในกรุงสยามมีเป็นอันมากเหลือที่จะจดจำ แต่บรรดาชายหญิงที่ได้มานั้น ถ้าจะประมาณดูคนถึงเจ็ดหมื่นแปดหมื่น...”^{๑๘}

หลังจากนั้น เมื่อถึงวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาแต่ละปี จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บุคคลต่างๆ นำสิ่งของมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน ณ หอทองคองเตี้ย ดังปรากฏในประกาศเรื่องให้เอาของต่างๆ มาตั้งหอมิวเซียม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ ความว่า

๑๗. ณัฐภัทร จันทวิช. **ของเก่าเล่าเรื่อง** หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ พระที่นั่งอัคราวิจิตรพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔) หน้า ๑๑-๑๓

๑๘. กรมศิลปากร. **ประกาศเรื่องให้เอาของต่างๆ มาตั้งหอมิวเซียม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย** จัดพิมพ์เพื่อเชิดชูเกียรติ นางจิวา จงกล (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๓๑-๓๒

“...พระบรมราชโองการมาน พระบัณฑิตสุรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมราชวงศ์ ข้าราชการ ผู้น้อยผู้ใหญ่ และราษฎรทั้งปวง แลพระสงฆ์ในพระอารามต่างๆ ให้ทราบทั่วกันว่า ในการเฉลิมพระชนมพรรษาในปีชวดอัฐศกนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ แลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ เป็นอธิบดีแลออฟฟิเชอร์ในกรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ จัดการเอกษทวิชันที่ห้องมิวเซียมตามเคยเหมือนอย่างปีก่อนๆ แต่ปีนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดแต่บรรดาซึ่งเป็นของหลวงตั้งประดับไว้ที่ห้องหนึ่ง ของที่พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการแลราษฎรพระสงฆ์จะมาตั้งนั้นให้ตั้งไว้ห้องหนึ่งเป็นแผนกกัน ของที่ควรจะมาตั้งนั้น คือ เครื่องทองรูปพรรณเก่าใหม่ต่างๆ ซึ่งเป็นฝีมือช่างอย่างดีในเขตแคว้นพระราชอาณาจักรกรุงสยาม กับผ้านุ่งห่มต่างๆ ที่เป็นฝีมือช่างชาวสยามทำขึ้น แลผ้าที่ส่งตัวอย่างออกไปที่ทำขึ้นมาแต่ประเทศอินเดีย คือ ผ้ายกไหม ผ้ายกทอง แลแพรแลผ้าไหม ผ้าลายสี แลดอกดวงต่างๆ ซึ่งเป็นชิ้นเก่ากับเครื่องหล่อ เครื่องปั้นและเครื่องกลึงและสลัก แลรูปเขียน ซึ่งเป็นฝีมือช่างที่ดีในประเทศสยามก็ควรจะมาตั้งได้ แลเครื่องพลอยหัวแหวนต่างๆ ที่เกิดในประเทศ ของเขตเมืองไทยกับเครื่องประดับมุกเป็นรูปพรรณต่างๆ ให้เลือกคัด เอามาแต่ที่ฝีมือช่างอย่างเอก แลกลึงบึงหาสีขาว แดง ดำที่เกิดในอ่าวสยามทั้งต้น แลทำเป็นรูปพรรณต่างๆและเครื่องอาวุธ หอกดาบมีรูปต่างๆ ที่เป็นฝีมือช่างเมืองไทยทำเรียบริยสนิหิต ก็ควรจะมาตั้งในที่ประชุมผู้หนึ่งผู้ใดมีของประหลาด ที่จะเอามาตั้งในหอนิวเซียมนี้ ขอให้เอามา ณ วันพุธ เดือนสิบ แรมสามค่ำ จนถึง ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบ แรมสิบสี่ค่ำ จะให้มีเจ้าพนักงานรับแลลงเลขหน้าเบอร์ทุกๆ สิ่งของผู้ที่เอามาแล้วจะให้ตัวพิมพ์ใบเสร็จให้กับผู้ที่เอาของมาให้ จะได้เอาสิ่งของไปก็ได้ อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสั่งว่า จะทอดพระเนตรสิ่งของซึ่งเอามาตั้งในหอนิวเซียม และจะพระราชทานรางวัลให้แก่เจ้าของ ซึ่งเป็นของประหลาดมาก ฤฯเป็นของฝีมืออย่างดี โปรดในพระราชหฤทัยจะพระราชทานรางวัล

อนึ่งผู้ที่เอามาตั้งในนิวเซียมนี้ไม่อยากจะออกชื่อตัว จะใส่ชื่อผู้อื่นก็ได้ ฤฯจะไม่ใส่ชื่อผู้อื่นจะบอกแต่หน้าเบอร์เลขก็ได้ ถ้าเป็นของดีก็จะได้รับพระราชทานรางวัลชื่อเจ้าของก็จะไม่ปรากฏตามแต่ใจผู้ที่เอาของมาตั้ง

ประกาศ ณ วันอังคาร เดือนสิบ แรมสองค่ำ ปีชวดอัฐศกศักราช ๑๒๓๘...”^{๑๙}

๑๙. Ibid.

ภาพถ่ายทางอากาศพระราชวังบรมสถานมงคล (วังหน้า)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในการสนับสนุนให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการอันเป็นกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับโอกาสต่างๆ อาทิ การจัดนิทรรศการเพื่อต้อนรับผู้แทนคณะรัฐบาลจากสิงคโปร์ พ.ศ. ๒๔๒๑^{๒๐} การพิพิธภัณฑ์เนื่องในงานสมโภชพระนครครบร้อยปี (พ.ศ. ๒๔๒๕) ฯลฯ

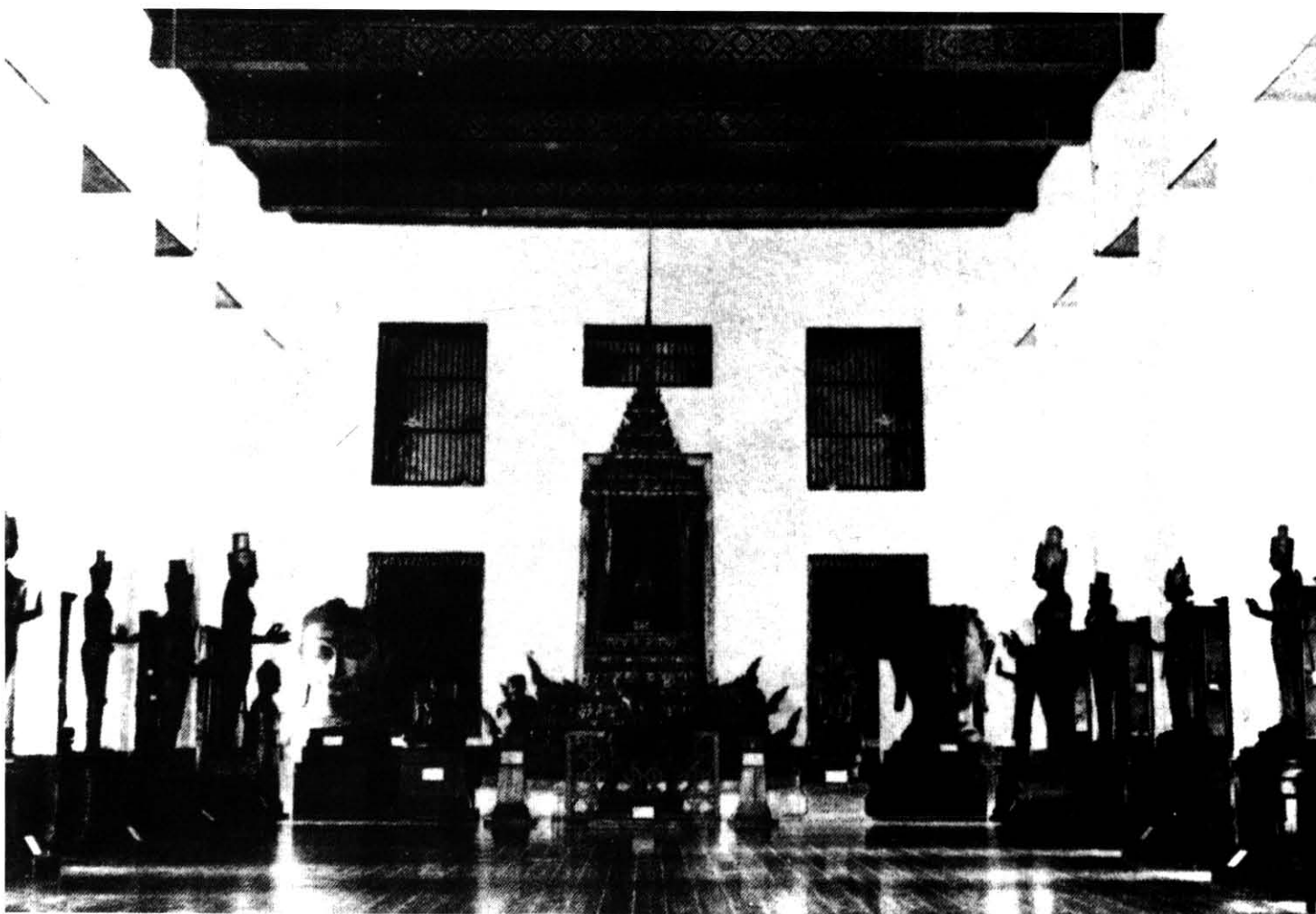
พิพิธภัณฑ์สถาน ณ หอคองคอเดีย ดำรงอยู่เป็นเวลาสิบเนื่องถึง ๑๓ ปี กระทั่งเมื่อกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทิวงคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และย้ายพิพิธภัณฑ์สถานมาตั้งในพระที่นั่งพระราชวังบรมสถานมงคล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยใช้พื้นที่จัดแสดงในพระที่นั่ง ๓ องค์ ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย^{๒๑}

๒๐. ส่องศรี ประพัฒน์ทอง และประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถาน **พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๑) หน้า ๓๗

๒๑. ราชบัณฑิตยสถาน. **อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณ แลพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร** (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐) หน้า ๒

กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน ณ พระราชวังบรมสถานมงคล

พ.ศ. ๒๔๓๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกงานพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นเป็นกรมพิพิธภัณฑ์ สังกัดกระทรวงธรรมการ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยานุชิต กรมหมื่นพงศาตติศรมหิป^{๒๒} ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีคนแรก มีภัณฑารักษ์ดำเนินงานในพิพิธภัณฑ์สถาน คือ นายจิ้น และหม่อมราชวงศ์อ้วน นอกจากนี้ ยังมี เจ้าพนักงานผู้แนะนำทางวิชาการในพิพิธภัณฑ์สถาน ได้แก่ ดอกเตอร์ เอฟ.ดี. ฮาเซ (Dr. F. D. Hasse) (ปฏิบัติงานในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๓๖) และร้อยโท สแตนเลย์ เอส. ฟลาวเวอร์ (Lieutenant Stanley S. Flower) (ปฏิบัติงานในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๔๑)^{๒๓} ทำหน้าที่จัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและตรวจสอบกำหนดอายุโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน เช่น กรณีการกำหนดอายุ โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต
กรมหมื่นพงศาตติศรมหิป

-
๒๒. พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยานุชิต กรมหมื่นพงศาตติศรมหิป ต้นราชสกุล ชยางกูร พระราชโอรสลำดับที่ ๗ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาเที่ยง ประสูติเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ พระนามเดิม พระองค์เจ้าชายไชยานุชิต ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นกรมหมื่นพงศาตติศรมหิป เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘ : กรมศิลปากร. *ราชสกุลวงศ์* (พิมพ์ครั้งที่ ๘) (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒) หน้า ๖๐
๒๓. ร้อยโท สแตนเลย์ เอส. ฟลาวเวอร์ (Lieutenant Stanley S. Flower) เป็นบุตรชายของเซอร์ วิลเลียม ฟลาวเวอร์ (Sir William Flower) เจ้ากรมพิพิธภัณฑ์ แผนกปราณวิทยาของกรุงลอนดอน และมีความรู้ ความสนใจในเรื่องปราณวิทยาเช่นเดียวกับบิดา ได้รับจ้างเป็นนักวิชาการแผนปราณวิทยาและปฏิบัติหน้าที่ในส่วนของกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล นับแต่ พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๑

“...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานไม้กลายแปดสิบ ๒ ท่อน มาให้เก็บประดับไว้ในพิพิธภัณฑสถาน เพื่อที่มหาชนจะได้ดูได้ชมนั้น เป็นพระเดชพระคุณอันล้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้

ไม้กลายแปดสิบ ๒ ท่อนนี้ เป็นของเกิดในพระราชอาณาเขต พระครูพุทธพจนประภาศ เจ้าคณะรองเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นผู้สนใจหาสิ่งของแปลกปลาดพบเข้าได้นำไปถวายพระเจ้าห้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เสนาบดีกระทรวงวัง ข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์ในมณฑลลาวพวน ณ เมืองหนองคาย ทรงเห็นเป็นของแปลกที่หายาก จึงได้ประทานมายังกระทรวงให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ไม้กลายแปดสิบนี้ หมอ ฮาเซ ฟ.ด. เจ้าพนักงานผู้แนะนำทางวิชาการในพิพิธภัณฑสถานได้พิจารณาตรวจดูเห็นว่า เดิมเป็นไม้สนจอมเข้อยู่ช้านานจึงได้กลายเป็นศิลาได้เทียบเคียงกับฟอสซิล คือ สิ่งของที่กลายเป็นศิลาเช่นนี้ที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถาน นักปราชญ์ได้กำหนดอายุของสิ่งที่กลายเป็นศิลาเหล่านี้ไว้แล้ว เห็นว่าไม้สนที่กลายเป็นศิลานี้มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑,๒๐๐ ปี จึงได้ประดับไว้ในระเบียบง สิ่งที่กลายเป็นศิลาต่างๆ ในที่พิพิธภัณฑสถานนั้น...”^{๒๔}

จากเอกสารบันทึกการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสยามของพระเจ้านิโคลัสที่ ๒ แห่งรัสเซีย ครั้นทรงดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๓๔ ทรงเล่าถึงพิพิธภัณฑสถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล ที่เสด็จพระราชดำเนินเยือน ซึ่งให้ภาพของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ในแง่มุมมองที่น่าสนใจว่า “...เรานั่งรถไปยังพิพิธภัณฑที่ ระยะทางนั้นดูจะไกลกว่าพระราชวังสราญรมย์ เมื่อไปถึงแล้วเราก็ไม่เห็นว่าจะมีของอะไรที่น่าสนใจกว่าหรือดีกว่าที่เราเห็นที่พระราชวังสราญรมย์ นอกจากวัดใหญ่ๆ และป้อมเรียงรายเป็นลักษณะฟันปลาอยู่รอบๆ สถานที่แห่งนี้ แล้วก็ไม่เห็นสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ขนาดใหญ่ในบางกอกนี้อีกเลย และก็ยังมิดึกที่ทำการของรัฐบาลสร้างขึ้นใหม่ๆ อีกบ้างแต่เราก็จะไม่พูดถึง นอกจากนั้นแล้วตึกส่วนใหญ่ก็มักจะก่อสร้างด้วยอิฐเป็นชั้นเดียว บ้างก็เป็นเรือนเล็กๆ หรือบ้านที่สร้างขึ้นลงไปในน้ำ

ถ้าหากว่าเราขับรถไปตามถนนกว้าง สองข้างทางเดินเท้าไปด้วยหินแกรนิต ผ่านสี่แยกที่เป็นเขตพระบรมมหาราชวังไปแล้ว เราจะได้ยินเสียงเกวียนดังอยู่เป็นระยะๆ และบางครั้งก็จะได้ยินระฆังดังมาจากกรรรางที่แล่นอยู่ริมถนน

๒๔. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐ แผ่นที่ ๒๐ วันที่ ๑๓ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๒, หน้า ๒๓๘

เราได้ไปดูพระราชวังของพระเจ้าอยู่หัวองค์ที่ ๒ (Second King) ซึ่งเรียกกันว่าอย่างนั้น พระราชวังซึ่งทิ้งร้างไว้นี้อยู่ใกล้ๆ มาทางด้านขวามือของพระบรมมหาราชวัง ตำแหน่งพระเจ้าอยู่หัวองค์ที่สองนี้ยังมีในเขมรเมื่อเร็วๆ นี้เอง แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว คนสยามที่ได้รับการศึกษาอย่างเหมือนๆ กับเราต่างก็ไม่ปรารถนาจะตอบคำถามใดๆ ทั้งสิ้นที่เราถามด้วยความอยากรู้อยากเห็น เช่นเดียวกับเมื่อถูกถามเรื่องข้างเผือก ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง “พระเจ้าอยู่หัวองค์ที่สอง” องค์สุดท้ายก็เป็นพระเจ้าอาของพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ซึ่งบางครั้งเคยเป็นพระอภิบาล พระองค์ทรงเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพ นอกจากนั้นยังทรงเป็นผู้บัญชาการกองทัพเรือด้วย ทรงสนพระทัยในการเก็บสะสมของต่างๆ ตลอดจนสิ่งต่างๆ ทางด้านโบราณคดี แต่โดยทั่วไปก็ทรงเป็นนักธรรมชาติวิทยา หลังจากที่สิ้นพระชนม์แล้ว พระราชวังตลอดจนสิ่งต่างๆ จึงกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานบ้าง ก่อไป ทั้งนี้ถ้าจะว่าไปก็เป็นการลดอำนาจระบบต่างๆ ลง สิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุดในพิพิธภัณฑสถานนี้ คือ ส่วนที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณนาของประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ในโบสถ์เล็กๆ ไม่ใช่อยู่ในอาคารธรรมดา ในชั้นแรกเมื่อได้เห็น เราจะมีความรู้สึกว่าเรายังอยู่ในวัดพระแก้ว เพราะว่าสิ่งต่างๆ ก็กลมกลืนเข้ากันดี พวกโลหะมีค่าต่างๆ อัญมณีและพวกเครื่องแก้วก็มีมากมายเหลือเกิน และก็ยังพวกงาช้าง และเครื่องถ้วยชาม บรรดาของมีค่าที่พระราชวังนี้มีแคว่ข้างขนาดต่างๆ มากมาย เครื่องดนตรีสยาม นอกจากนี้ ก็มีสิ่งของที่พวกเรือกำปั่นนำมาถวาย มีต้นไม้ที่มีลำต้นและกิ่งทำด้วยทอง ใบทำด้วยแผ่นเงินบางๆ ฉัตรมีสีต่างๆ มี ๕ ชั้น ดำมยาว ทั้งนี้ก็เพื่อให้แตกต่างจากของพระเจ้าอยู่หัวที่เป็นฉัตร ๗ ชั้น ซึ่งประดับประดาอย่างสวยงาม สิ่งของที่กล่าวมานี้วางอยู่เรียงรายภายในบริเวณนั้น ตามฝาผนังที่อยู่รอบๆ เป็นรูปเขียนตามเทพนิยายของพราหมณ์ต่างๆ ที่สถานที่นั้นเป็นโบสถ์ทางพุทธศาสนาตามความเป็นจริงแล้วก็ไม่เห็นศาสนาที่ไหนในโลกนี้จะใจกว้างเท่าพระศากยมุนีอีกแล้ว เพราะยอมรับและยอมให้นำเอารูปบูชาหรือแม้แต่การทำพิธีต่างๆ ของศาสนาอื่นๆ แต่ก็ไม่ยอมให้อยู่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น คือ ความคิดของ “พระเจ้าเป็นเจ้า” ยิ่งไปกว่านั้นทางพุทธศาสนายังได้เน้นถึงเรื่องสำคัญในการส่งเสริมตนเองที่พระศาสดาและสาวกทั้งหลายได้กระทำสืบต่อมา รวมทั้งเห็นเป็นสิ่งจำเป็นที่เราควรต้องให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง ทั้งนี้ก็เพื่อในบั้นปลายจะได้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดจากบาปทั้งปวง...

พระอัครราชโอรส
ปัจจุบัน จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
กำแพงเพชร

ภายในพิพิธภัณฑสถานที่มีเทวรูปพระคิระที่เป็นสัมฤทธิ์งดงามมากอยู่รูปหนึ่ง ซึ่งได้เคยจำลองแบบส่งไปเบอร์ลินแล้ว แม้แต่ทางพิพิธภัณฑสถานของอังกฤษ (The British Museum) เองก็เคยเสนอราคาให้กับทางรัฐบาลสยามถึง ๑๐,๐๐๐ ปอนด์สเตอร์ลิง ถ้าได้เทวรูปองค์จริงไปอังกฤษ เทวรูปนี้มีเครื่องทรงแบบโบราณ มีเครื่องประดับศีรษะพระหัตถ์อยู่ในท่าประทานพร ตามลำดับมุขตามนิ้วมือ นิ้วเท้ามีแหวนประดับ มีพระยานาค ๕ เคี้ยวขดอยู่รอบองค์เทวรูป รูปร่างของเทวรูปนั้นกลมกลืนเข้ากันอย่างสวยงาม คงจะยังมีรูปปั้นงามๆ เช่นนี้ซ่อนอยู่อีกมากมายในภาคตะวันออกนี้ซึ่งพวกนักโบราณคดีคงจะยังไม่มีโอกาสได้มาสืบเสาะหาดูเป็นแน่...

พิพิธภัณฑสถานทางธรรมชาติวิทยา ซึ่งก็มีพวกสัตว์ที่ตายแล้ว มีตัวอย่างแร่ ตะกั่ว ทองแดง และแม้แต่ไฟลีน ทับทิมที่ยังไม่ได้เจียรนัย ซึ่งคนสยามขุดมาได้มากมาย แล้วก็ส่งไปขายที่เมืองจีนด้วยราคาถูกมาก ในตอนที่เรากลับอกออกมาจากพิพิธภัณฑสถานนั้น ได้มีโอกาสเห็นราชยานหลวงที่ช่างใหญ่โตเสียจริงๆ เป็นราชยานที่เกือบจะไม่ได้ใช้กันแล้ว จะใช้ก็แต่เมื่อมีงานพิธีศพหลวงใหญ่ๆ เช่นงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น...” ๒๕

๒๕. เจ้าชาย อี ออคทอมสกี, โรเบิร์ต กูตเลท (เซนต์ ปีเตอร์สเบิร์ก) (เชเชน), เรือเอกหญิง ลินจง สุวรรณโกคิน (แปล). การเสด็จเยือนประเทศสยามของพระเจ้านิโคลาส ที่ ๒ แห่งรัสเซีย เมื่อครั้งทรงดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร ค.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๘๙๑ (กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓ - ๔๖

การพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์สถานเป็นไปโดยลำดับ และได้กลายเป็นสถานที่ซึ่งได้รับความสนใจในหมู่ชนชั้นสูงลงมาจนถึงสามัญชนดังจะเห็นได้จากการประกาศเวลาการเปิดทำการของพิพิธภัณฑ์สถานให้ได้รับทราบผ่านทางสื่อที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้น คือ หนังสือพิมพ์จากโฆษณาแจ้งเวลาทำการของพิพิธภัณฑ์สถาน (มุเสียมหลวง) ในหนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ฉบับวันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๙๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖) กล่าวถึงว่า

“ประกาศ

ด้วยมุเสียมของหลวงที่วังหน้าปรากฏให้ราษฎรทั่วกันว่า ตั้งแต่บัดนี้ไปจะเปิดโรงมุเสียมนั้น ในวันพุธและวันเสาร์ ฤๅวันพระตั้งแต่เวลา ๑๐ โมงเช้าจนถึง ๔ โมงเย็น

โดยคำสั่ง

เจ้าพระยาภาศกรวงษ์   เสนาบดีเจ้ากระทรวงโรงเรียน
พระนายศรีสรักษ์   เป็นผู้บัญชาดูแลมุเสียมหลวง

NOTICE

THE ROYAL MUSEUM AT WANG NA WILL IN FUTURE BE OPENED TO THE PUBLIC ON WEDNESDAYS AND SATURDAYS FROM 10 TO 4 P.M. EXCEPTING ON THOSE DAYS WHICH SHALL FALL ON THE SIAMESE SUNDAYS, OR WAN PHRAS.

BY ORDER

CHOW PHYA BHASKARAWONGSE
MINISTER OF PUBLIC INSTRUCTION
PHRA NAI SEE SARRARACKS,
DIRECTOR OF THE ROYAL MUSEUM
BANGKOK, 5th, MAY, 1893.”^{๒๖}

๒๖. เอนก นาวิกมูล. *โฆษณาไทยสมัยแรก* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๘๑

เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ (เพ็ง บุนนาค)
อธิบดีกรมพิพิธภัณฑ์

พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ (เพ็ง บุนนาค) บุตรชาย เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ซึ่งเป็นผู้บัญชาดูแลพิพิธภัณฑสถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล นับแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมพิพิธภัณฑ์และเพื่อให้เกิดการพัฒนาของพิพิธภัณฑสถานเป็นไปอย่างมีระบบเช่นพิพิธภัณฑสถานในประเทศตะวันตก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ (เพ็ง บุนนาค) ตามเสด็จพระราชดำเนินสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ซึ่งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ และรัสเซียในเวลาต่อมา ไปศึกษาระบบการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานสำคัญในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ดำเนินการประสานงานด้านความร่วมมือแลกเปลี่ยนวัตถุจัดแสดงระหว่างพิพิธภัณฑสถานตลอดจนถึงการหาผู้เชี่ยวชาญ ชาวตะวันตกเพื่อการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานของสยาม

หลังจากการศึกษาระบบการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานในต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ แล้ว เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ (เพ็ง บุนนาค) ได้เสนอรายงานเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และอิตาลี พร้อมทั้งเสนอแนวทางการปรับปรุงการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล ต่อเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนอบัติกระทรวงธรรมการผ่านพระยาวิบูลย์การบดิราช ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ความว่า

“...ข้าพเจ้าได้ออกไปราชการในประเทศยุโรปคราวนี้ จึงได้ไปดูพิพิธภัณฑสถานต่างๆ
ดังจะได้เรียนต่อไป ดังนี้

พิพิธภัณฑสถานต่างๆ ในกรุงปารีสที่ข้าพเจ้าได้ไปดูนั้น

(๑) มิวเซียมลววา^{๒๗} ซึ่งตั้งอยู่ในวังลวาของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสมาแต่เดิมนั้น
การแสดงพิพิธภัณฑที่วังลวานี้ ได้แสดงสิ่งของโบราณที่เป็นของสำหรับชาติแลเกี่ยวกับ
พงษาวดารของกรุงฝรั่งเศสทั้งสิ้น การที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของกันก็ไม่เป็นการตกลงกันได้
เพราะสิ่งของที่แสดงพิพิธภัณฑในที่นี้เป็นสิ่งของสำหรับชาติฝรั่งเศสทั้งนั้น เจ้าพนักงานไม่มี
อำนาจที่จะเอาสิ่งของเหล่านั้นออกจากพิพิธภัณฑสถานได้ เพราะฉะนั้นการที่จะแลกเปลี่ยนจึง
ไม่เป็นการตกลงกันได้ การที่ข้าพเจ้าไปดูพิพิธภัณฑสถานลวานี้ ก็เพื่อประสงค์ที่จะได้ไปดู
ระเบียบจัดการของพิพิธภัณฑสถานนี้ แม้หากว่าพิพิธภัณฑสถานของเราได้มีสถานที่และแบ่ง
สิ่งของแสดงพิพิธภัณฑออกเป้นแผนกสิ่งของสำหรับชาติและพระราชพงษาวดารแล้ว การไปดู
ระเบียบจัดการของพิพิธภัณฑสถานลวานี้ก็คงจะเป็นประโยชน์อยู่บ้าง...

(๒) พิพิธภัณฑสถาน เดอกิมเมซ์^{๒๘} คือ พิพิธภัณฑสถาน แผนกอิทโนโลยีเกอส
คือ แสดงพิพิธภัณฑสิ่งของที่เป้นฝีมือมนุษย์ทำได้ แลกิริยาการประพฤติของมนุษย์ต่างๆ ใน
พิพิธภัณฑสถานนี้เป็นของมองสิเออร์กิมเมซ์ได้สร้างขึ้น แลจัดหาสิ่งของแสดงพิพิธภัณฑใน
ที่นั้นยกให้เป้นพิพิธภัณฑสถานสำหรับเมืองปารีส แลการใช้จ่ายนั้นคงเป้นส่วนเงินในตัวของ
มองสิเออร์กิมเมซ์ใช้จ่ายเลี้ยงพิพิธภัณฑสถานนี้ มองสิเออร์ลิออนเดอรัมิลลัว ผู้จัดการได้ยอมรับ
กับข้าพเจ้าในการที่จะติดต่อ เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันต่อไป

(๓) มิวเซียมลเซมเบ็ก เป้นพิพิธภัณฑสถาน สำหรับแสดงฝีมือช่างไฟนอาร์ต
สุลิลปการ คือ รูปการเขียนแกะสลักหินแลร้อยปักทอ ซึ่งเป็นของโบราณโดยมาก สิ่งของที่ประดับ
พิพิธภัณฑสถานนี้ผู้จัดการไม่มีอำนาจที่จะแลกเปลี่ยนได้

๒๗. มิวเซียมลววา (Museum of the Louvre) เป็นพิพิธภัณฑสถานที่จัดสร้างขึ้นในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อราว พ.ศ. ๒๓๓๖
ที่มา :- www.culture.fr/louvre

๒๘. พิพิธภัณฑสถาน เดอกิมเมซ์ (Museum Guimet or Guimet Musee national des Arts Asiatiques) เป็นพิพิธภัณฑสถาน
ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ก่อตั้งโดยเอมีล กีมเมต์ (Emile Guimet) (พ.ศ. ๒๓๗๔-๒๔๖๑) นักอุตสาหกรรมชาวเมือง
ลียงส์ (Lyons) ซึ่งสะสมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุจากเอเชีย และอียิปต์จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ ที่มา :-
www.guimet@wanadoo.fr

(๔) มิวเซียมอาร์ทิสเล คือ แสดงพิพิธภัณฑสถานเครื่องสรรพาวุธยุคภัณฑ์ต่างๆ ที่ใช้มาแต่โบราณจนถึงกาลปัจจุบันนี้ แลทั้งที่ท่าสงครามได้มีชัยชนะมาจากต่างประเทศด้วย สิ่งของในแผนกพิพิธภัณฑสถานนี้เจ้าพนักงานไม่มีอำนาจที่จะแลกเปลี่ยนหรือเอาออกจากพิพิธภัณฑสถานได้เหมือนกัน

(๕) พิพิธภัณฑสถานวังเวอร์ซาย^{๒๙} แสดงรูปภาพเขียนต่างๆ คือ รูปเจ้าแผ่นดินแลรูปเจ้านายแลคนมีชื่อเสียงของประเทศฝรั่งเศสทั้งสิ้น ในที่สุดมีเงินรูปโกษาปาน แลรูปเจ้าพระยาสุรียวงษ์ไวยวัฒน์ เพื่อไปเจริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงฝรั่งเศสแผ่นดิน วังเวอร์ซายนี้เป็นวังของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ สร้างขึ้นไว้และเมื่อหมดกระษัตริ์ของชาติฝรั่งเศสแล้ว ลิบลิคฝรั่งเศสจึงได้รักษาให้คงเดิมไว้เป็นที่สำหรับราษฎรมาเที่ยวเปลี่ยนอากาศ แลเอาไว้เป็นตัวอย่างพระราชวังของกระษัตริ์มาแต่เดิมแผ่นดิน

(๖) ยาดังเตอร์ปลอง^{๓๐} คือ แนนีเซอร์เรลีสตอรีเกอลมิวเซียมแลสุโลยีเกอลกาเดนต์ติดต่อกัน คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งปราณวิทยา แลสวนสัตว์ติดต่อกัน ในที่มีสวนใหญ่เลี้ยงสัตว์เป็น แลมีพิพิธภัณฑสถานแห่งปราณวิทยา คือ สัตว์ตายที่ยัดทำให้คงเป็นรูปสัตว์แลเห็นแร่ด้วย ในที่นี้เจ้าพนักงานก็ได้รับจะยอมติดต่อกับข้าพเจ้าที่จะแลกเปลี่ยนสิ่งของกันต่อไป

ระเบียบจัดการของกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศฝรั่งเศสได้ขึ้นอยู่ในมิวนิสึแปล คือ นคราภิบาลแห่งเมืองนั้นๆ แต่ในเมืองปารีสนั้นได้มีอธิบดี คือ ไคเรกเตอร์เยเนรอล มีที่ว่าการอยู่ในทาวฮอลล์ คือ โบริสภาที่เป็นผู้จับจ่ายเงินใช้ แลบังคับบัญชากิจการของกองพิพิธภัณฑสถานทั้งปวง แลตามพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว มีเจ้ากรมประจำรักษาการตามแผนของพิพิธภัณฑสถานนั้นๆ ในระหว่างที่ข้าพเจ้าอยู่ในกรุงปารีส พระยาสุรียานวุฒิดุฎฎ์แทนราชทูตสยาม ได้ชักนำให้ข้าพเจ้าไปรู้จักกับมองสิเออร์โปรน อธิบดีกรมพิพิธภัณฑสถานของเมืองปารีส เมื่อข้าพเจ้าได้สนทนากับมองสิเออร์โปรนถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อกัน มองสิเออร์โปรนได้แจ้งความต่อข้าพเจ้าว่า การที่จะแลกเปลี่ยนสิ่งของอย่างอื่นต่อกันนั้นเป็นการยากลำบาก เพราะเป็นของมีราคาหายากแลของสำหรับชาติโดยมาก เพราะฉะนั้นกรมพิพิธภัณฑสถานเมืองปารีสจะยอมรับติดต่อกัน แลกแต่สัตว์ต่างๆ ที่จะได้แลกเปลี่ยนกันต่อไป

๒๙. พิพิธภัณฑสถานพระราชวังแวร์ซาย (The Versailles Museum) ตั้งอยู่ในพระราชวังแวร์ซายกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ก่อตั้งขึ้นโดยหลุยส์ ฟิลิปป์ (Louis Philippe) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ ที่มา : - Grolier Incorporated. **Encyclopedia Americana Vol.28** (USA. : Grolier Incorporated ,1984), p. 44

๓๐. ยาดังเตอร์ปลอง (Jardin des Plantes) เป็นสวนพฤกษศาสตร์ บนฝั่งแม่น้ำแซนน์ (Seine) กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๙ โดย Herouard และ Guy de la Brosse แพทย์ประจำพระองค์พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๓ เพื่อเป็นสวนสมุนไพรประจำราชสำนัก ที่มา : - Grolier Incorporated. **Encyclopedia Americana Vol. 15** (USA. : Grolier Incorporated , 1984), p. 846

แลเมื่อข้าพเจ้าได้ออกจากกรุงฝรั่งเศสแล้ว ข้าพเจ้าได้ข้ามมายังกรุงอังกฤษ ได้ไปดูพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆของกรุงอังกฤษต่อไปนี้ดังนี้

๑. พิพิธภัณฑ์สถานชาวเคนซิงตัน^{๓๑} ซึ่งแสดงพิพิธภัณฑ์สถานในส่วนแผนกฝีมือช่างโบราณแลของโบราณต่างๆ

๒. พิพิธภัณฑ์สถานทาวเวอร์ออฟลอนดอน^{๓๒} ทาวเวอร์ออฟลอนดอนนี้เดิมเป็นของโบราณต่อเนื่องมา แต่ต่อมานี้ได้จัดแบ่งที่ทาวเวอร์นั้นเป็นพิพิธภัณฑ์สถานส่วนหนึ่ง แสดงพิพิธภัณฑ์ของสำหรับชาติ แลพระราชพงษาวดาร คือ ราชมงกุฎแลเครื่องต้น เครื่องทรง เครื่องราชูปโภคของพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ คล้ายกับคลังภาษามาลาของเรา แต่หากว่าจัดสิ่งของเหล่านั้นประดับเข้าเป็นระเบียบเปิดแสดงพิพิธภัณฑ์ให้คนดูแล อีกแผนกหนึ่งแสดงพิพิธภัณฑ์เครื่องสรรพาวุธยุภัณฑ์ต่างๆของชาติอังกฤษที่มีไชยชนะต่อมาศึกมาแต่โบราณจนกาลบัดนี้ แลในรอบอาณาเขตของทาวเวอร์ออฟลอนดอนนี้เป็นโรงทหารทั้งสิ้น

๓. เบรเนลกรีมิวเซียม^{๓๓} ...มิวเซียมนี้เป็นมิวเซียมเล็กที่สุดในเมืองลอนดอนอยู่ในเขตแขวงคนอานาถาอยู่ แต่การแสดงผลพิพิธภัณฑ์ของมิวเซียมนี้เป็นสิ่งของกระจุกกระจิกประสมกันโดยสิ่งละอันพันละน้อยคล้ายกับมิวเซียมของเราที่เป็นอยู่ในเวลานี้ แต่หากว่าส่วนใหญ่กว่าแลมีของมากกว่าเท่านั้น พิพิธภัณฑ์สถานทั้งสามแห่งที่ได้กล่าวมานี้ข้าพเจ้าหาได้จัดการติดต่อด้วยไม่ เพราะเห็นว่าจะไม่นำประโยชน์มาให้ได้พอ ถึงแม้หากว่าจะติดต่อกันได้ก็จะมี แต่ถ้ามีเราจะเสียเปรียบฝ่ายเดียว

๓๑. พิพิธภัณฑ์สถานชาวเคนซิงตัน (South Kensington Museum) ตั้งอยู่ทางใต้ของเมืองเคนซิงตัน (Kensington) ประเทศอังกฤษ จัดสร้างขึ้นโดยเซอร์ แอสตัน เว็บบ์ (Sir Aston Webb) เมื่อพ.ศ. ๒๔๐๐ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพิพิธภัณฑ์สถานวิคตอเรีย แอนด์ อัลเบิร์ต (The Victoria and Albert Museum) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ที่มา :- Grolier Incorporated. **Encyclopedia Americana Vol. 28.** Op.,cit. p. 94

๓๒. พิพิธภัณฑ์สถานทาวเวอร์ออฟลอนดอน (Tower of London) ตั้งอยู่ทางซีกเหนือแม่น้ำเทมส์ (Thames) ตอนใต้ของกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นสิ่งก่อสร้างประเภทป้อมที่ก่อตั้งขึ้นในช่วง พ.ศ. ๑๖๒๑ และเปิดให้ประชาชนเข้าชมได้นับแต่ พ.ศ. ๒๑๔๔ ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๔๖-๒๑๖๘ ใช้เป็นที่ประทับของพระเจ้าเจมส์ที่ ๑ (King James I) และเปลี่ยนเป็นเรือนจำของรัฐในเวลาต่อมา ที่มา :- Grolier Incorporated. **Encyclopedia Americana Vol.26** (USA. : Grolier Incorporated, 1984), p. 881 - 882

๓๓. เบรเนลกรีมิวเซียม (The Bethnal Green Museum) พิพิธภัณฑ์สถานตั้งอยู่ทางฝั่งเหนือของแม่น้ำเทมส์ (Thames) ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ที่มา :- Grolier Incorporated. **Encyclopedia Americana Vol.3** (USA. : Grolier Incorporated, 1984), p. 631

๔. บริติช มิวเซียม^{๓๔} เป็นพิพิธภัณฑ์สถานใหญ่ในเมืองอังกฤษ หรือจะเรียกว่าใหญ่ในโลกก็ได้ การแสดงพิพิธภัณฑ์ในที่นี้ได้แบ่งออกเป็นหลายแผนก แผนกหนึ่งแสดงพิพิธภัณฑ์สรรพหนังสือทั้งปวงทั้งใหม่เก่าที่เป็นหนังสือใช้กันอยู่ในโลกนี้ ทั้งหนังสือโบราณสำหรับชาติแลมีห้องอ่านหนังสือใหญ่มีหนังสือทุกเรื่องทุกเล่มที่ดีพิมพ์ในเมืองอังกฤษแลเมืองขึ้นของอังกฤษ เป็นต้น ในห้องอ่านหนังสือนี้ในเวลาเปิดพิพิธภัณฑ์สถาน อนุญาตให้ราษฎรอ่านตามอำเภอใจได้ อีกแผนกหนึ่งแสดงเครื่องแต่งตัวเครื่องใช้แลสรรพสิ่งของที่ได้นำขึ้นฝีมือมนุษย์ต่างๆ ในโลกนี้คือ ของโบราณแลปดุษบันนี้เป็นต้น การแสดงพิพิธภัณฑ์สิ่งของต่างๆ นี้ได้แบ่งระเบียบจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ตามส่วนทวีปแลประเทศมิสเตอร์ริตเจ้าพนักงานใหญ่ในพิพิธภัณฑ์สถานนี้ได้รับตกลงที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของกับข้าพเจ้าต่อไปเพราะสิ่งของในแผนกฝ่ายไทยของบริติชมิวเซียมนี้ยังมีอยู่น้อย แต่ความต้องการของมิสเตอร์ริตในคราวแรกนี้อยากจะได้เครื่องม้าไทยก่อนกว่าสิ่งอื่น เพราะฉะนั้นเจ้าพนักงานกรมพิพิธภัณฑ์จะได้คิดจัดหาเครื่องม้าไทย เมื่อได้แล้วเมื่อใดจะได้ส่งไปแลกเปลี่ยนกับเจ้าพนักงานบริติชมิวเซียมเป็นคราวแรกก่อน แลมิสเตอร์ริตเจ้าพนักงานใหญ่บริติชมิวเซียมได้รับจะส่งเครื่องภาชนะใช้สอยแลเครื่องนุ่งห่มของชาวชาติกรีนแลนด์มาแลกเปลี่ยนกับเครื่องม้านี้

๕. ชาวเคนซิงตันแน็ตเซอร์แรลฮิสตอรีเกอลมิวเซียม คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งปราณีวิทยาของประเทศอังกฤษ แสดงพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ สัตว์บก นก หอย แลหินแร่ เป็นต้น ในพิพิธภัณฑ์สถานนี้

๖. อิมปิเรียลอินสติติวต์... พังทำเสร็จแล้ว แลเปิดเมื่อเฉลิมพระเกียรติยศของพระนางเจ้ากวินิวิกตอเรียเมื่อคราวสุวรรณภิกษุเฉลิมราชสมบัติครบรอบ ๕๐ ปีนั้น เงินทุนที่ก่อสร้างอิมปิเรียลอินสติติวต์ขึ้นนี้ กระทำด้วยเงินที่เป็นส่วนกำไรเก็บได้จากการเอกสิทธิ์พิเศษต่างๆ ในเมืองอังกฤษตั้งแต่วังแก้วเป็นต้นมา สิ่งของที่ประดับแสดงพิพิธภัณฑ์ในที่นี้ส่งมาจากหัวเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษทั้งสิ้น การแสดงพิพิธภัณฑ์ตัวอย่างสินค้า แลธรรมชาติที่เกิดจากที่ดินแลสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในหัวเมืองขึ้นของอังกฤษทั้งสิ้น การแสดงพิพิธภัณฑ์แบ่งออกเป็นแผนกของ

๓๔. บริติช มิวเซียม (British Museum) ตั้งอยู่ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ก่อตั้งขึ้นโดย Sir Hans Sloane (พ.ศ. ๒๒๐๓-๒๒๙๖) นักฟิสิกส์และธรรมชาติวิทยา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๖ และเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๓๐๒ ที่มา :- <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/vist/history.html> และ Grolier Incorporated. *Encyclopedia Americana* Vol.4 (USA. : Grolier Incorporated, 1984), p. 580

หัวเมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษตามแผนกของเมืองนั้นๆ ในส่วนใดก็จัดเจ้าพนักงานแลค่าใช้สอย ทั้งส่งสิ่งของมาประดับในส่วนเมืองนั้นๆ ทั้งสิ้น แลอิมปิเรียลอินสตีตูดนี้จัดการแลปกครองด้วยกรรมการ แลการใช้จ่ายในที่นี้ไม่ได้เกี่ยวแก่เงินแผ่นดินของอังกฤษเลย ตามหัวเมืองขึ้นที่มีส่วนตั้งแสดงพิพัตถ์ที่ต้องส่งเงินมาเลี้ยงจากเมืองนั้นๆเอง เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นวิธีจัดการของอิมปิเรียลอินสตีตูดแล้ว เป็นที่พึงใจของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง แลได้มาอนุমানตามในส่วนที่จะตั้งพิพัตถ์การค้าแลธรรมชาติที่เกิดจากที่ดินของเราแล้ว ถ้าแม้จะได้ตั้งขึ้นก็จะได้จัดการเดินตามรูปรอยของอิมปิเรียลอินสตีตูดนี้ จะเป็นการดีแลสมหมาย ทั้งจะได้ประโยชน์แห่งความศึกษาของกุลบุตรต่อไปเป็นอันมาก

วิธีจัดการของกรมพิพัตถ์ในประเทศอังกฤษนี้ บางพิพัตถ์ทสสถานมีเจ้ากรมรักษาหน้าที บางพิพัตถ์ทสสถานก็มีกรรมการปกครองจัดการ แต่สรุปรวมเข้า พิพัตถ์ทสสถานเหล่านี้จะมีเจ้ากรมก็ดี หรือกรรมการปกครองก็ดี ต้องขึ้นอยู่กับกรรมการจัดการศึกษาทั้งสิ้น

เมื่อข้าพเจ้าได้ดูพิพัตถ์ทสสถานในประเทศอังกฤษแล้ว ข้าพเจ้าได้เข้าไปดูพิพัตถ์ทสสถานในประเทศเยอรมนีที่กรุงเบอร์ลินต่อไป

๑. มิวเซียมสโลยิสเซนแซมเบ็ก คือ พิพัตถ์ทสสถานแห่งปราณวิทยา แสดงพิพัตถ์สัตว์น้ำ สัตว์บก หอย หิน แร่ต่างๆ เป็นต้น พิพัตถ์ทสสถานนี้ได้แบ่งสิ่งของออกเป็นสองประเภท แผนกหนึ่งจัดประดับไว้แสดงพิพัตถ์ที่ให้ประชากรมาดูมาชมในเวลาที่เปิดพิพัตถ์ทสสถานนั้น อีกแผนกหนึ่งจัดประดับไว้เพื่อการศึกษาแห่งปราณวิทยา อนุญาตให้แต่นักเรียนผู้ที่จะเรียนปราณศาสตร์เข้ามาดูสิ่งของ แลค้นตำราได้ ในสถานที่นี้มีทั้งสมุดตำราเรียน แลสิ่งของที่มีอยู่ในตำรานั้น ตามกำหนดวันอังคาร วันศุกร์ โปรเฟสเซอร์โมบีนส์เจ้ากรมพิพัตถ์ทสสถานนี้ได้แสดงปาณะกะภาให้แก่นักเรียนผู้ศึกษาปราณศาสตร์ แลโปรเฟสเซอร์โมบีนส์ได้รับกับข้าพเจ้าในการที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อไป

๒. มิวเซียมเฟอรวอลเกอร์กุนเตอร์ เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแสดงสิ่งของต่างประเทศที่มีใช้ของเยอรมัน วิธีการของพิพิธภัณฑ์สถานนี้ก็จัดสิ่งของรวมๆ กันไม่ได้แบ่งประเภท แบ่งแต่ส่วนประเทศแลหัวเมืองของสิ่งของนั้นๆ เท่านั้น แลพิพิธภัณฑ์สถานนี้ แสรระเบิดกรันวีเกลก็ได้รับที่จะแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อข้าพเจ้าเหมือนกัน

๓. อินสติตูดลินินัว เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแสดงร่างกายมนุษย์ แลเครื่องแต่งตัว เครื่องภาชนะใช้สอยแลประเภทกิริยาอาการทั้งที่อยู่ยงของคนชาวชาติต่างๆ แลทั้งแบบรูปเรือนเคหสถานของชาวชาตินั้นๆ แลดอกเตอร์ออกัสตมูลเลอร์ก็ได้รับที่จะแลกเปลี่ยนสิ่งของแก่ข้าพเจ้าเหมือนกัน

๔. ไกอเซอร์อามมอรี เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแสดงเครื่องสรรพวุธยุทธภัณฑ์ของชาติเยอรมันที่ได้ทำขึ้นเอง หรือมีไชยชนะมาแต่การสงคราม เป็นต้น พิพิธภัณฑ์สถานนี้ได้ตั้งอยู่หน้าพระราชวังของเฮมเปอร์เรอร์เยอรมัน แลได้ความว่าความปกครองแลจัดการในสถานที่นี้ ขึ้นอยู่ในกรมยุทธนาไม่เกี่ยวข้องแก่กรมศึกษา แต่ตามที่ข้าพเจ้าได้ไล่เสียงวิธีการแลปกครองของกรมพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในกรุงเยอรมันนี้ก็ไม่ค่อยจะได้เรื่องตลอดชัดเจนได้ เพราะข้าพเจ้าเองก็พูดภาษาไม่ได้ แลทั้งสามที่จะแปลต่อไปก็ไม่ค่อยจะพอ จึงได้ทราบความตามที่ได้เรียนมานี้โดยพอเป็นเค้าเท่านั้น

เมื่อข้าพเจ้าได้ออกจากประเทศเยอรมันแล้ว ข้าพเจ้าได้มายังประเทศอิตาลี ได้ไปที่เมืองโรม ไปดูพิพิธภัณฑ์สถานของโป๊ปซึ่งเป็นหัวหน้าของฝ่ายโรมันคัตตลิกจัดสร้างขึ้นไว้ในที่นี้ได้แสดงพิพิธภัณฑ์สิ่งของที่เกี่ยวข้องแก่ศาสนาฤศเตียนแลพงษาวดารของเยซุคฤศต์โดยมาก นอกจากนั้นก็แสดงพิพิธภัณฑ์เครื่องไฟนอร์ตคือรูปศิลาสลัก เป็นต้นเมื่อข้าพเจ้าได้ดูพิพิธภัณฑ์สถานที่เมืองโรมนี้แล้ว ได้ลงมาที่เมืองเนเปิล ได้มาดูพิพิธภัณฑ์สถานของเมืองนั้น ที่แสดงพิพิธภัณฑ์สิ่งของที่เกี่ยวข้องแก่พงษาวดารของเมืองอิตาลีโดยมาก แต่สรุปรวมการแสดงพิพิธภัณฑ์ของอิตาลีนี้เข้าแล้วก็ดูเป็นอย่างเดียว ที่เราจะถือเอามาเป็นแบบอย่างจัดการอนุমানไม่ได้ การที่ระดับสิ่งของแสดงพิพิธภัณฑ์ไม่ได้มีระเบียบสิ่งใด ชั่วแต่มีสิ่งของโบราณดี ๆ คือ รูปศิลาสลัก เป็นต้นที่ในบัดยบันนี้ จะทำไม่ได้หรือหาไม่ได้โดยมาก...”^{๓๕}

๓๕. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕บ./๓๗ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิทรรศการ

พร้อมกับรายงานดังกล่าว เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ (เพ็ง บุณนาค) ได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล ความว่า “...ข้าพเจ้าได้เรียนมาในรายงานที่เกี่ยวกับการพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในประเทศยุโรปว่าจะได้ส่งสคิมจัดการใหม่ของกรมพิพิธภัณฑ์...ข้าพเจ้าขอรับประธานส่งสคิมที่จัดการใหม่...ต่อไปนี้

กรมพิพิธภัณฑ์ของเราซึ่งเปนอนุอยู่ในเวลานี้ สิ่งของที่ประดับแสดงพิพิธภัณฑ์ของเราก็ยังจัดรวมๆอยู่ ยังหาได้แบ่งแผนกแลจัดระเบียบบลงไม่ เพราะสถานที่ยังไม่พอประการหนึ่ง สิ่งของยังน้อยอย่างหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรก็ดี ข้าพเจ้ายังมีความมุ่งหมายแลตั้งใจที่จะจัดการแสดงพิพิธภัณฑ์ของเราให้ได้เป็นไปเป็นแผนกแลประเภทดังนี้

๑. จะได้แบ่งสิ่งของออกจัดประดับเป็นส่วนแผนกปราณวิทยา คือ แสดงสัตว์น้ำ สัตว์บก หอย หิน แร่ เป็นต้น ส่วนแผนกปราณวิทยานี้ จะจัดทำที่พระที่นั่งควาโมกข์แห่งเดียว ทั้งหลัง

๒. ที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์จะได้จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ของฝีมือไทยแลของไทยทั้งปวง ที่เกี่ยวเป็นเครื่องราชูปโภคก็ดี เกี่ยวแก่ศาสนาก็ดี แลทั้งสิ่งของที่เป็นของทำด้วยฝีมือไทยแท้ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์นี้จะได้จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ล้วนแต่ของไทยทั้งสิ้นทั้งหลัง แลที่พระที่นั่งคชกรรมประเวศหน้าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์นั้นจะได้จัดประดับเครื่องหินแลเครื่องดินซึ่งเป็นของโบราณทั้งสิ้น

ตามที่ได้กะมานี้ จะได้ลงมือจัดการทำให้เป็นระเบียบไปที่เดียวสถานที่แลสิ่งของๆ กรมพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ก็พอจะลงมือจัดทำไปได้แล้ว เป็นแต่จะต้องหาสิ่งของเพิ่มเติมบ้างให้พอจัดประดับเต็มสถานที่

๓. เมื่อต่อไปฝ่ายหน้า ถ้าจะขออนุญาตได้เงินมาซ่อมพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยและพระที่นั่งในอีกสามหลังขึ้นได้แล้ว จะได้จัดต่อแบ่งของออกแสดงพิพิธภัณฑ์เป็นแผนกต่อไป ดังนี้ คือ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยจะได้จัดประดับสิ่งของเป็นแผนกราชพงษาวดารแลราชประเพณีอีกหลังหนึ่ง แลพระที่นั่งในสามหลังนั้นจะได้จัดประดับสิ่งของต่างประเทศแผนกเอเชียหลังหนึ่ง แผนกของต่างประเทศยุโรป อเมริกา แอฟริกาหลังหนึ่ง แลแผนกเทคโนโลยี คือ ประเภทของมนุษย์ต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกอีกหลังหนึ่ง แต่ส่วนที่จะจัดสิ่งของในตอนสามนี้ จะได้ขออนุญาตจัดกระทำต่อฝ่ายหลัง เมื่อได้จัดสิ่งของแผนกอื่นๆ โดยเรียบร้อยแล้ว

๔. สิ่งสำคัญที่จะต้องจัดโดยทันทีของกรมพิพิธภัณฑ์เพื่อประโยชน์แห่งการศึกษาที่จะชักนำแห่งการค้าขายแลเพาะปลูก เพื่อให้ประโยชน์ได้เห็นเป็นตัวอย่างที่จะประกอบกิจการต่อไปนั้น คือ พิพิธภัณฑ์การค้าแลธรรมชาติที่เกิดจากบ้านเมือง เพราะเห็นได้ว่าประเทศสยามที่ได้รับผลแห่งความเจริญรุ่งเรืองของประชากรขึ้นเป็นอันดับมาในทุกวันนี้ ก็ไม่ได้เกิดจากหัตถกรรมก็มากน้อย ผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้นโดยการค้าขายแลการเพาะปลูกโดยมาก เพราะฉะนั้นถ้าจะได้มีพิพิธภัณฑ์การค้าแลธรรมชาติที่เกิดจากดินประดับแสดงพิพิธภัณฑ์ด้วยตัวอย่างสินค้าแลตัวอย่างธรรมชาติจัดลงเป็นระเบียบเพื่อเป็นทางแนะนำให้ประชาชนศึกษาและอนุমানตาม เพื่อจะได้คิดเอาตัวอย่างประกอบหาผลสำหรับความเจริญต่อไปแล้ว ก็ดูเป็นการต้องการอย่างยิ่ง ควรต้องรีบจัดกระทำให้สำเร็จไปได้โดยเร็ว เมื่อกรมพิพิธภัณฑ์จัดการเป็นระเบียบได้ดีแล้ว ก็คงเป็นการอุดหนุนที่จะเกิดผลแห่งการศึกษาได้อย่างยิ่ง ถ้าจะไม่ได้คิดจัดการให้เป็นเหตุขึ้นต่อความศึกษาได้ดีแล้ว การที่มีพิพิธภัณฑ์แลแสดงพิพิธภัณฑ์อย่างเช่นนี้ แลผลที่จะนำมาแห่งความศึกษาของประชากรให้ได้รับความรู้ดีขึ้นแล้ว ก็จะไม่มีความพอใจกับพระราชทรัพย์เงินแผ่นดินที่ใช้จ่ายอยู่เลย การแสดงพิพิธภัณฑ์ของเราได้จัดการเป็นระเบียบดีแล้ว ประโยชน์ที่จะนำมาโดยทางอ้อมที่เป็นผลต่อการศึกษาขึ้นจะมีไม่น้อยเลย เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าเป็นการจำเป็นแลสำคัญแท้ ที่จะได้จัดตั้งขึ้นแห่งพิพิธภัณฑ์การค้าแลธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากที่ดินนี้ ข้าพเจ้าเชื่อใจแลหวังว่าจะได้ลงทุนไปในการณ์นี้แล้ว ประโยชน์ที่จะนำมาโดยทางอ้อมซึ่งจะให้ป็นความรู้ต่อประชากรที่จะได้ริเริ่มแลคิดอนุমানตาม ทำการค้าขายแลเพาะปลูก ซึ่งจะให้ผลต่อบ้านเมืองนั้นจะเกิดได้โดยเอนกประการ เพราะภูมิประเทศของเราที่กว้างขวาง แลยังมีได้ค้นคว้าตรวจตราธรรมชาติแลตัวอย่างสินค้าที่เกิดขึ้นจากที่ดินแล้ว ขอรับประทานอนุญาตเงินที่จะซ่อมโรงปั้นสองหลังเป็นสถานที่พิพิธภัณฑ์ แลเงินทุนที่จะจัดซื้อตัวอย่างสินค้าแลธรรมชาติต่าง ๆ ตั้งตู้แลภาชนะที่จะใส่สิ่งของที่ระดับแสดงพิพิธภัณฑ์ด้วยเงินทุนรายนี้เจ้าพนักงานกรมนี้ ได้ตั้งขออนุญาตในงบประมาณจำนวนรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)แล้ว แต่การที่จะระดับแสดงพิพิธภัณฑ์ในการณ์นี้ในคราวแรกจะต้องอนุญาตให้กระทรวงมหาดไทยช่วยเก็บกุศลมีท้องตราถึงผู้ว่าราชการการเมืองทุก ๆ หัวเมืองให้ช่วยจัดหาซื้อตัวอย่างแลธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากที่ดินในหัวเมืองนั้นส่งเข้ามาให้เป็นมูลค่าเท่าใด เจ้าพนักงานกรมนี้จะได้จ่ายเงินให้ตามราคาของนั้น เจ้าพนักงานกรมนี้จะได้จัดลงระเบียบตามหัวเมืองนั้น ๆ จัดการตามรูปรอยคล้าย ๆ กับอิมปิเรียลอินสติตุตที่เมืองอังกฤษ เป็นต้น แลสิ่งของที่หัวเมืองต่าง ๆ จะได้จัดส่งเข้ามาขาดเหลือประการใดเจ้าพนักงานกรมพิพิธภัณฑ์จะได้จัดหาเพิ่มเติมต่อไป

ถ้าจะไปรุดอนุญาตให้เจ้าพนักงานกรมนี้ได้จัดทำพิพิธภัณฑ์การค้าแลธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากที่ดินจัดตั้งขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อใจแลหวังใจว่าเจ้าพนักงานกรมนี้ จะได้จัดทำให้แล้วเสร็จเปิดแสดงพิพิธภัณฑ์ให้ทันงานเฉลิมพระชนมพรรษา รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖ ตามเหตุที่ข้าพเจ้าเรียนมานี้...”^{๓๖}

ข้อเสนอดังกล่าวเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมีพระราชกระแสรับสั่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “...การที่จะจัดเป็นสำคัญอยู่ที่เรื่องเงิน ส่วนการที่จะจัดจะทำนั้นถ้าจัดทำขึ้นได้ก็เป็นการดี ต้องให้หาหรือเรื่องเงินกับพระคลังมหาสมบัติเสียก่อน โดยจะอนุญาตให้ทำเวลานี้ ถ้าไม่มีเงินก็เป็นอันเปล่าจัดการอันใดมิได้...”^{๓๗}

แม้ว่าข้อเสนอนี้ในการปรับปรุงการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน ณ พระราชวังบรมสถานมงคลจะมีได้ดำเนินการต่อเนื่องจนแล้วเสร็จเป็นรูปธรรม เนื่องจากอุปสรรคในเรื่องระยะเวลาเตรียมการที่เกี่ยวข้องกับการบูรณะหมู่พระที่นั่งในพระราชวังบรมสถานมงคลเพื่อใช้เป็นอาคารจัดแสดง รวมไปถึงจนถึงงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการดำเนินงาน ซึ่งปรากฏในหนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ กราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขาธิการและอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙) ว่า “...ประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์สถานก็เพื่ออุดหนุนแนะนำการเล่าเรียนศึกษาวิชาการเป็นสำคัญ แต่ไม่เป็นการจำเป็นรีบร้อนที่จะต้องทำแล้วแต่ทุนที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานถวายน้อยเพียงไรก็จัดการเข้าหาได้เพียงนั้น...”^{๓๘}

๓๖. Ibid.

๓๗. Ibid.

๓๘. Ibid.

ดังนั้นเมื่อเจ้าหมื่นศรีสรักษ์ (เพ็ง บุนนาค) พ้นจากตำแหน่งเจ้ากรมพิพิธภัณฑสถานในช่วงหลังพ.ศ. ๒๔๔๐ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ เกี่ยวกับสภาพของพิพิธภัณฑสถาน พระราชวังบวรสถานมงคลในขณะนั้นว่า “...เพราะมิวเซียมก็เป็นส่วนของการศึกษาในทางที่ได้ดูได้เห็นอยู่ พิพิธภัณฑสถานที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้เปิดให้มหาชนดูอาทิตย์ละ ๒ วัน ผู้ที่มาดูน้อย นอกจากงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษาและฉัตรมงคลซึ่งผู้ที่มาดูนับหมื่น แต่ชอบดูส่วนแนวซูลิสตอรียิ่งกว่าสิ่งอื่น จึงคิดด้วยเกล้าฯว่าจะให้แปลแต่งตั้งตำราสัตวชาติขึ้นไว้สำหรับการเล่าเรียนด้วย หนึ่งคนต่างประเทศที่เป็นโกลีบตรอดเตอร์มาเยี่ยมกรุงเทพฯ แล้ว ก็ขอดูมิวเซียมอยู่เสมอ ต้องมีผู้รู้ภาษารับรองนำไปดู นายชูบาเรียนเป็นผู้จัดการอยู่แล้ว คิดด้วยเกล้าฯ ไม่อยากจะทำจ้างฝรั่งอีก นอกจากจำเอนแท้ อีกอย่างหนึ่งคัดลอก สารบาญชีภาษาอังกฤษแลภาษาไทย ตั้งแต่ครั้งมิสเตอร์ออลบาสเตอร์ต่อมาจนดอกเตอร์ฮาส์เซมิสเตอร์ฟลาเวอร์ทำยังไม่สำเร็จค้างอยู่ จะได้รับใส่เกล้าฯ ให้แปลทำเสียให้สำเร็จทั้งสองภาษา...”^{๓๙} กระนั้นก็ตามไม่พบว่ามีการดำเนินงานในโครงการปรับปรุงการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน พระราชวังบวรสถานมงคลเช่นที่กล่าวแต่อย่างใดจนสิ้นรัชกาล แต่จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวได้แสดงถึงการสืบทอดพระราชกุศโลบายแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการใช้พิพิธภัณฑสถานเป็น “ประโยชน์แห่งความศึกษาของกุลบุตรต่อไปเป็นอันมาก”^{๔๐}

กระแสดวงความคิดดังกล่าวได้แผ่ขยายไปสู่บุคลากรในระดับต่างๆ ของชาติ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่นต่างๆ เช่น ที่มณฑลกรุงเก่า พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) สมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า เมื่อครั้งเป็นพระยาโบราณบุรานุรักษ์ ได้จัดตั้งอยุธยาพิพิธภัณฑสถานขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยใช้พื้นที่โรงม้าพระที่นั่ง ริมกำแพงพระราชวังจันทร์เกษมด้านเหนือเป็นสถานที่จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่รวบรวมไว้ เรียกว่า *โบราณพิพิธภัณฑสถาน* ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพื้นที่ในพลับพลาจตุรมุขพระราชวังจันทร์เกษมเป็นสถานที่จัดแสดง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๗^{๔๑}

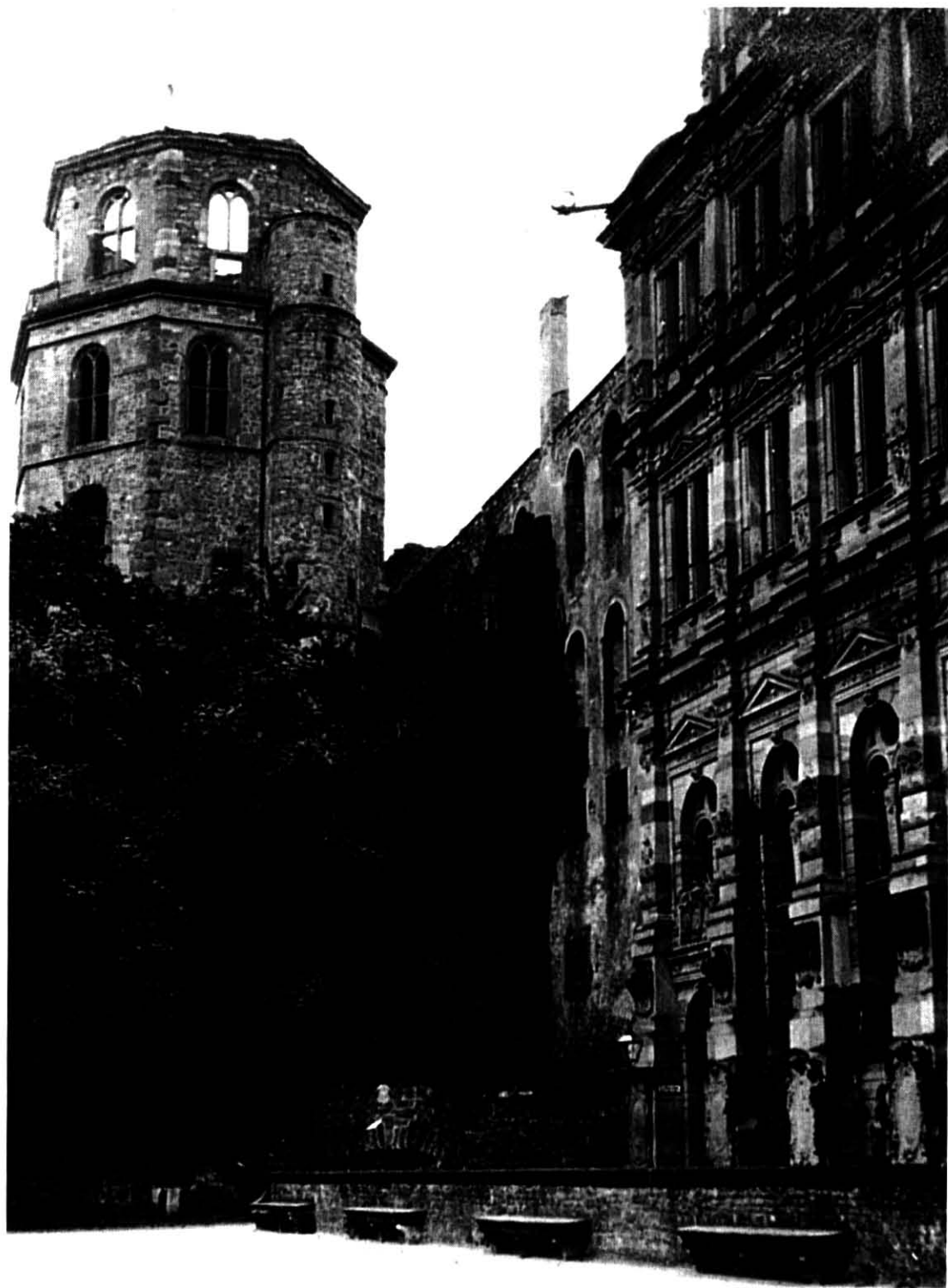
๓๙. หนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) กราบทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) ที่มา :- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕ บ./๓๗ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิตรรคการ*

๔๐. Ibid.

๔๑. มานิต วัลลิโกตม. *ตำนานอยุธยาพิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑสถาน เล่ม ๖* (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑ - ๒

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)

พิพิธภัณฑ์สถานในเยอรมนี จัดแสดงภาพและเอกสารโบราณ โบราณวัตถุ คล้ายกับอยุธยาพิพิธภัณฑ์สถาน

ความสนพระทัยในกิจการพิพิธภัณฑ์สถานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังพบได้จากเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรปครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศเยอรมนี ทรงมีพระราชโทรเลขถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ว่า “มิวเซียมที่นี่เหมือนมิวเซียมกรุงเก่า” ^{๔๒}

^{๔๒}. Ibid., หน้า ๓

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดส่งสิ่งของต่างๆ อันเป็นผลงานของช่างชาวสยามไปจัดแสดงในต่างประเทศ เพื่อการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศและเสริมสร้างภาพลักษณ์ของสยามให้เป็นที่รู้จักในหมู่ชาติตะวันตก เช่นที่พระราชบิดาของพระองค์ทรงปฏิบัติหลายครั้ง อาทิ นิทรรศการงานแสดงสินค้าโลกที่เมืองชิคาโก สหรัฐอเมริกา (World's Columbian Exposition at Chicago) พ.ศ. ๒๔๓๖ นิทรรศการแสดงผลงานช่าง ณ เมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น (The Fifth National Industrial Exhibition) ใน พ.ศ. ๒๔๔๖ นิทรรศการที่เมืองเซนต์หลุยส์ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองการที่สหรัฐอเมริกาได้ซื้อแขวงหลุยเซียน่ามาไว้ในครอบครองครบ ๑๐๐ ปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ฯลฯ^{๔๓}

เฉพาะนิทรรศการที่เมืองเซนต์หลุยส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นองค์กรรมการเตรียมงานนิทรรศการดังกล่าว ทรงกำหนดให้มีกิจกรรมประกอบเพื่อเสริมสร้างคุณภาพแก่นิทรรศการที่ต่างไปจากการจัดส่งสิ่งของไปจัดแสดงนิทรรศการในต่างประเทศที่เคยปฏิบัติ ได้แก่

- การประกวดการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล เพื่อให้ชาวสยามได้ชมสิ่งที่จัดแสดงในนิทรรศการก่อนที่จะส่งไปจัดแสดง ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งสิ่งของที่ส่งไปจัดแสดงในครั้งนั้น ประกอบด้วย สิ่งของที่มีผู้ส่งมาประกวดและได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดแสดง ของพระราชทานเยี่ยม อันเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน ณ พระราชวังบวรสถานมงคล
- การจัดสร้างศาลาตกแต่งเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน และมี สมุดคำอธิบายเครื่องตั้งพิพิธภัณฑ์ (สูจิบัตรประกอบนิทรรศการ) ด้วยมีพระราชดำริว่า “ การที่เราจัดของไปตั้งพิพิธภัณฑ์คราวนี้ ก็เพื่อประสงค์จะให้คนอเมริกันรู้จักประเทศสยาม, ความเปนไปในสยาม, แลทั้งสินค้าซึ่งเปนผลแห่งการเพาะปลูกและมีมือแห่งชาติแห่งเรา สิ่งใดก็ไม่กระทำให้อเมริกันชิมทราบได้ดีกว่าที่ได้เห็นสิ่งของด้วยตา แลได้อ่านคำอธิบายในแกตาสือกประกอบด้วย...”^{๔๔}

๔๓. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. Op.,cit. และ เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕บ./๓๔ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิทรรศการ

๔๔. Ibid.

นับเป็นการนำแบบแผนด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยาอันเป็นวิทยาการจากตะวันตกมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงวิชาการ แสดงถึงการให้ความสำคัญพระทัยในกิจการด้านพิพิธภัณฑ์สถานในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์และสัมฤทธิ์ผลในพระราชประสงค์แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการใช้พิพิธภัณฑ์สถานเป็นสื่อแสดงความเป็นอารยะประเทศที่ไม่ต้องมีคำอธิบายใดๆ

ด้วยพระราชกุศโลบายอันล้ำลึกแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการนำพิพิธภัณฑ์สถานมาเป็นเครื่องแสดงถึงความรุ่งเรืองแห่งชาติที่ก่อกำเนิดขึ้นในพระบรมมหาราชวัง และได้รับการสืบสานพัฒนาไปสู่มวลชนในรัชสมัยต่อมา ผ่านพระราชวินิจฉัยด้วยสายพระเนตรอันกว้างไกลแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทรงใช้พิพิธภัณฑ์สถานเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์แก่ประเทศควบคู่ไปกับการทูต ส่งผลให้ตลอด ๒ ทศวรรษปลายรัชสมัยของพระองค์ สยามเป็นรัฐอธิปไตยที่ยอมรับของสาธารณชนในยุโรป^{๔๕} และเป็นช่วงเวลาที่ได้ถือว่าพิพิธภัณฑ์สถานได้รับการพัฒนาอย่างมากซึ่งกลายเป็นรากฐานแก่การพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานไทยในสมัยต่อมา

๔๕. ฉลอง สุนทรวาณิชย์. การเมืองเบื้องหลังรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรป ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๕, หน้า ๘๘

บรรณานุกรม

- กาลลั้วซ์, เอเตียน (เขียน), สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล). **ราชอาณาจักรสยามในงานแสดงศิลป-
หัตถกรรม ณ ชั้ปี เดอ มาร์ส พ.ศ. ๒๔๒๑ (ค.ศ. ๑๘๗๘) และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์
พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์** (พิมพ์ครั้งที่ ๒)
(กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๑)
- หอดจดหมายเหตุแห่งชาติ, สำนัก. **เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕ บ./๓๗ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิทรรศการ
_____ .เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕ บ./๓๗ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิทรรศการ**
- จิรา จงกล. **พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ ๒) (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์
พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒)
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าฯ พระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงพระนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘** (พระนคร :
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๔)
- ฉลอง สุนทราวาณิช. **การเมืองเบื้องหลังรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรป ศิลปวัฒนธรรม ปีที่
๒๓ ฉบับที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๕**
- ณัฐภัทร จันทวิช. **ของเก่าเล่าเรื่อง** หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดก
ไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
(กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔)
- ทวีศักดิ์ เผือกสม. **ชาติพันธุ์วรรณนาในจารึกวัดพระเชตุพนฯ : บูรพาคดีศึกษา, ภาพตัวแทน
ของความรู้และการเขียนตะวันตกของไทย** เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน : ข้อเสนอใหม่เชิงเนื้อหาและ
ระเบียบวิธี จัดโดยสมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตน-
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ห้องประชุม ตึก ๓ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย วันที่ ๙ - ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

ทิพากรวงศ์ (ข้าบุนนาท), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (รัชกาลที่ ๓ - ๔)** (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๖)

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๒๒** (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔)

มานิต วัลลิโกดม. **ตำนานอยุธยาพิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑสาร เล่ม ๖** (พระนคร : โรงพิมพ์ พระจันทร์ , ๒๔๘๐)

ราโชทัย, หม่อม (กระต่าย อิศรางกูร, หม่อมราชวงศ์). **นิราศลอนดอน และจดหมายเหตุของ หม่อมราชโชทัย** (พิมพ์ครั้งที่ ๔) (นครหลวงฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๐๕)

ราชบัณฑิตยสภา. **อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร** (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร , ๒๔๗๐)

วิชาการ, กรม ; ศึกษาธิการ, กระทรวง. **หนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสังคมศึกษา : พระราชกรณียกิจ และมหากุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช กับการศึกษา ศาสนา และการวัฒนธรรม** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๒)

เวงค์, เคลาส์ และโรสเซ็นแบร์ก, เคลาส์ (ผู้รวบรวม). **เยอรมันมองไทย** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เคล็ดไทย, ๒๕๒๐)

ศิลปากร, กรม. **ประกาศเรื่องให้เอาของต่างๆมาตั้งมิวเซียม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย จัดพิมพ์เพื่อเชิดชูเกียรติ นางจิวา จงกล** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒)

_____ . **ราชสกุลวงศ์** (พิมพ์ครั้งที่ ๘) (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒)

สงวน อ้นคง. **สิ่งแรกในประเทศไทย เล่ม ๑** (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรือง ธรรม , ๒๕๑๔)

สงครี ประพัฒน์ทอง และประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถาน **พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด , ๒๕๕๑)

สุพรรณิ กาญจน์ชัญฉิตติ. **บทบาทมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทย, รวมบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๓๗๖ - ๒๕๙๓ (ค.ศ. ๑๘๓๓ - ค.ศ. ๑๙๕๐)** (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๙)

ออกทอมสกี, อี. , เจ้าชาย, กู๊ดเล็ท, โรเบิร์ต (เซนต์ ปีเตอร์สเบิร์ก) (เชียน), ลินจง สุวรรณโกคิน, เรือเอกหญิง (แปล). **การเสด็จเยือนประเทศสยามของพระเจ้านิโคลาสที่ ๒ แห่งรัสเซีย เมื่อครั้งทรงดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร ค.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๘๙๑** (กรุงเทพฯ : บริษัท เอติสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๐)

เอนก นาวิกมูล. **โฆษณาไทยสมัยแรก** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด, ๒๕๓๑)

(ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน). **ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐ แผ่นที่ ๒๐ วันที่ ๑๓ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๒**

BIBLIOGRAPHY

British Museum. <http://www.thebritishmuseum.ac.uk./vist/history.html>

Encyclopedia Britannica Inc. **ENCYCLOPEDIA BRITANNICA Volume 22** (USA. : Encyclopedia Britannica Inc. , 1957)

Grolier Incorporated. **ENCYCLOPEDIA AMERICANA Volume 3** (USA. : Grolier Incorporated, 1984)

_____. **ENCYCLOPEDIA AMERICANA Volume 4** (USA. : Grolier Incorporated, 1984)

_____. **ENCYCLOPEDIA AMERICANA Volume 15** (USA. : Grolier Incorporated , 1984)

_____. **ENCYCLOPEDIA AMERICANA Volume 26** (USA. : Grolier Incorporated , 1984)

_____. **ENCYCLOPEDIA AMERICANA Volume 28** (USA. : Grolier Incorporated , 1984)

Guimet, Museum. www.guimet@wanadoo.fr

Louvre , Museum of the. WWW.culture.fr/louvre/Louvre

_____. WWW.culture.fr/louvre

Merrillees, Scott. **BATAVIA IN NINETEENTH CENTURY PHOTOGRAPHS** (Singapore : Archipelago Press, 2000)

Warren, William. **THE GRAND PALACE** (Bangkok : Bangkok Printing, 1988)

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

บทที่ ๒

พิพิธภัณฑ์สถานกับการพัฒนาประเทศ

- ๒.๑ ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถาน
ในทางการเมืองการปกครอง
- ๒.๒ พระปรีชากว้างไกลใช้พิพิธภัณฑ์สถาน
เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

นางจรรณี อินเฒ่าฉาย / นายสมชาย ณ นครพนม

๒.๑ ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถานในทางการเมืองการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายเมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๔๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๑๑ โดยมีผู้สำเร็จราชการ คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จนเมื่อพระชนมายุ ๒๐ พรรษา จึงได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๑๖ ในรัชสมัยของพระองค์นั้น เป็นช่วงที่ตะวันตกแผ่ขยายอิทธิพลครอบคลุมดินแดนแถบเอเชีย ทรงตระหนักในพระราชภารกิจต่อการธำรงรักษาสถานะและเอกราชของประเทศ โปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้สยาม มีความทันสมัยแบบตะวันตก ทรงศึกษาแบบแผนการเมืองการปกครอง กฎหมาย การคลัง และความเจริญทางด้านต่างๆ จากนานาประเทศ ทรงเป็นกษัตริย์สยามพระองค์แรกที่เสด็จต่างประเทศ โดยเริ่มแรกนั้น เสด็จประพาสประเทศในอาณานิคมของอังกฤษและฮอลันดา คือ สิงคโปร์ ชวา อินเดีย และพม่า ในช่วง พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๑๔ และเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในยุโรปอีก ๒ ครั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ และ ๒๔๕๐ ตามลำดับ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายเมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๐

จากการเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียและยุโรป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำเอาความรู้และวิทยาการใหม่ๆ เข้ามาใช้และปรับปรุง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมายในบ้านเมือง อาทิ การเปลี่ยนแปลงระเบียบประเพณีในราชสำนัก บางประการ การยกเลิกระบบทาส การจัดตั้งโรงเรียนสำหรับประชาชน การจัดให้มีทุนการศึกษาต่อต่างประเทศ และการปฏิรูปการปกครอง เพื่อให้สยามประเทศ มีความทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนพระทัยงานด้านพิพิธภัณฑ์ เฉกเช่นเดียวกับพระบรมราชชนก นับตั้งแต่ทรงคุ้นเคยกับพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ใน พระบรมมหาราชวัง จนกระทั่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน นอกจากนั้น ในการเสด็จประพาสต่างประเทศ โดยเฉพาะ ในยุโรป ทรงเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานในแต่ละประเทศหลายแห่งด้วยกัน เช่น พิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์จักรวรรดิออสเตรีย - ฮังการี (Empirical History Museum) นิทรรศการ ศิลปะและอุตสาหกรรม พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติสวีเดน พิพิธภัณฑ์ทอร์เวลดส์เซนส์ ของเดนมาร์ก (Thorvaldsens Museum) พิพิธภัณฑ์ศิลปะมุเซ เดส์ โบซาร์ต (Musée des Beaux Arts) ประเทศเบลเยียม พิพิธภัณฑ์กระเบื้อง (Regal Green Vault) และพิพิธภัณฑ์การ เพาะปลูก ประเทศเยอรมันนี พิพิธภัณฑ์เดอลาดา และพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เมืองอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ พิพิธภัณฑ์ทหารปืนใหญ่ พระราชวังแวร์ซายส์ (Versailles) และ พิพิธภัณฑ์ลูฟร์ (Musée du Louvre) ประเทศฝรั่งเศส พิพิธภัณฑ์ภาพเขียน (Royal Picture Gallery) และโรงแสงที่เก็บศาสตราวุธโบราณ ประเทศสเปน เป็นต้น^๑ ทรงเห็นว่ายุโรป เป็นแหล่ง รวมและสะสมศิลปะวิทยาการมาช้านาน มหาอำนาจต่างๆ ที่มีความมั่งคั่งและมั่นคงนั้น มิใช่เฉพาะกำลังแสนยานุภาพด้านการทหารเท่านั้น ยังต้องมีความมั่งคั่งและมั่นคงทางด้าน อารยธรรมเข้าไปเสริมด้วย ซึ่งเป็นเสมือนกำแพงป้องกันการบุกรุกและขยายอำนาจ ดังนั้นจึง ทรงเห็นเป็นหลักทางวิเทศব্যที่สำคัญที่ทรงสืบทอดพระราชเจตนารมณ์จากพระบรมราชชนก ในการเผยแพร่อารยธรรมของสยามประเทศ ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อชาวโลก ดังพระบรมราชชนก ทรงกระทำมาแล้ว คือ การเปิดพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ในพระบรมมหาราชวัง ให้เป็นสถานที่ สำหรับการต้อนรับทูตานุทูต ทำให้มหาอำนาจตระหนักว่า สยามเป็นประเทศที่มีความเจริญ รุ่งเรืองมาช้านาน ในขณะเดียวกันยังมีการพัฒนาให้ทันสมัยตามแบบอย่างตะวันตก จึงทำให้ สยามสามารถยืนหยัด ดำรงคงเอกราชเรื่อยมาจวบเท่าทุกวันนี้

บทบาทและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถาน ที่สะท้อนหรือเกี่ยวโยงถึงการพัฒนา ประเทศทางด้านการเมืองการปกครองนั้น สามารถศึกษาและวิเคราะห์ได้จากพัฒนาการที่มี จุดเริ่มต้นจากพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ในพระบรมมหาราชวัง มาสู่พิพิธภัณฑ์สำหรับประชาชน เป็นลำดับดังนี้

๑. กรมศิลปากร. ๑๐๐ ปีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๕๐ (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๑) หน้า ๑๖, ๑๘ - ๑๙

The Royal Museum พิพิธภัณฑสถานพระองค์ในพระบรมมหาราชวัง

ประมาณ พ.ศ. ๒๓๙๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งราชฤดี (บริเวณพระที่นั่งจักรทิพโยภาสในปัจจุบัน) สำหรับเก็บและรวบรวมวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่ทรงได้มาก่อนขึ้นครองราชสมบัติ เช่น ศิลปากรีกสุโขทัยหลักที่ ๑ ศิลปากรวัดป่ามะม่วง พระแท่นมนังคศิลา ฯลฯ รวมทั้งบรรดาของขวัญ เครื่องราชบรรณาการจากต่างประเทศ เช่น รถไฟ ลูกโลกจำลอง จากพระนางเจ้าวิคตอเรียแห่งสหราชอาณาจักร เป็นต้น แต่ต่อมาโปรดฯ ให้ย้ายวัตถุประเภทเครื่องราชบรรณาการ ไปตั้งแสดงไว้ในท้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม สำหรับรับรองทูตานุทูตจากต่างประเทศ ส่วนโบราณวัตถุ สิ่งของต่างๆ ที่ทรงสะสมไว้นั้น โปรดฯ ให้นำไปตั้งไว้ในพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ (พระที่นั่งศิลาแลงมหาปราสาทในปัจจุบัน) และทรงเรียกว่า Royal Museum^๒

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นานาประเทศโดยเฉพาะมหาอำนาจได้รู้จักประเทศสยามมากขึ้น จากการที่สยามได้จัดส่งสิ่งของต่างๆ ไปร่วมจัดแสดงพิพิธภัณฑนานาชาติ ถึง ๒ ครั้ง คือ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ และ พ.ศ. ๒๔๐๙ ตามลำดับ^๓ ซึ่งในขณะเดียวกัน ประชาชนสยามเองก็รู้จักโลกตะวันตกมากขึ้นด้วยเช่นกัน

๒. เคลาส์ เวงค์ และ เคลาส์ โรสเซ็นแบร์ก. **เยอรมันมองไทย** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๐) หน้า ๓๕ - ๓๖

๓. สงวน อ้นคง. **สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม ๑** (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔) หน้า ๓๑๘ - ๓๒๒

หอมิวเซียม ณ หอคลองคอคอดเดียวในพระบรมมหาราชวัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างหอคลองคอคอดเดียว บริเวณทางเข้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับเป็นสโมสรทหามหาตเล็ก ตามแบบอย่างสโมสรทหารที่เมืองปัตตาเวีย ประเทศอินโดนีเซีย (ต่อมาเรียกว่า *ศาลาสหทัยสมาคม*) ซึ่งต่อมาเมื่อพ.ศ. ๒๔๑๗ โปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็นที่ตั้ง “มิวเซียม” จัดแสดงสิ่งของต่างๆ เช่น เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค พระบรมรูป ๔ รัชกาล ฯลฯ ให้ประชาชนทั่วไปได้ชมเนื่องในงานเฉลิมพระชนมายุครบ ๒๑ พรรษา ซึ่งเป็นปีแรกที่ทรงมีพระราชอำนาจโดยสมบูรณ์ในการบริหารราชการแผ่นดิน

การจัดแสดงวัตถุสิ่งของที่มีค่า ของแปลกและหายากครั้งนั้น นับว่าเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับประชาชนทั่วไป ซึ่งไม่เคยมีโอกาสดูพบเห็นมาก่อน ทำให้พากันสนใจและเข้าชมเป็นจำนวนมากตลอดระยะเวลา ๓ เดือน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดพิพิธภัณฑ์ในลักษณะเช่นนี้เนื่องในงานเฉลิมพระชนมายุในปีต่อๆ มาด้วย และใน พ.ศ. ๒๔๑๙ เป็นการจัดแสดงที่สำคัญครั้งหนึ่ง ตามพระราชดำริให้เป็นการแสดงพิพิธภัณฑ์ของสยาม โปรดเกล้าฯ ให้ออกหมายประกาศจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ เชิญชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พระสงฆ์ และประชาชน ร่วมส่งวัตถุสิ่งของเข้าร่วมแสดง ทำให้มีวัตถุสิ่งของต่างๆ เป็นจำนวนมาก ล้วนแล้วเป็นงานฝีมือและสิ่งของมีค่าในประเทศสยาม

มิวเซียม ณ หอคลองคอคอดเดียว ยังไม่ถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถานอย่างถาวร จะเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้ชมได้เฉพาะในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา และสำหรับพระราชอาคันตุกะและแขกบ้านแขกเมืองได้ชมในบางโอกาสเท่านั้น โดยมีนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ ชาวอังกฤษ เป็นผู้อำนวยการมิวเซียม ทำหน้าที่จัดพิพิธภัณฑ์ และคัดเลือกวัตถุสิ่งของไปร่วมจัดแสดงนิทรรศการในต่างประเทศด้วย^๔

๔. กรมศิลปากร. *พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๑) หน้า ๓๕ - ๓๖

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานมากขึ้น เพราะนอกจากการได้มีโอกาสเข้าชมมิวเซียมใน หอคองคอเดียในวาระพิเศษแล้ว ยังมีโอกาสได้ชมงานจัดแสดงนิทรรศการ ณ สถานที่ต่างๆ หลายครั้งด้วยกัน ดังเช่นงานแสดงสินค้าพื้นเมืองไทย ณ ท้องสนามหลวง ซึ่งจัดขึ้นเนื่องใน พระราชพิธีสมโภชพระนครครบร้อยปี พ.ศ. ๒๔๒๕ เป็นการจัดแสดงผลผลิตทางการเกษตร สินค้าพื้นเมือง งานฝีมือ และโบราณวัตถุ เป็นนิทรรศการใหญ่ประกอบด้วยห้องจัดแสดง ๔๐ ห้อง อาทิ ห้องเครื่องประดับและเครื่องราชูปโภค ห้องเครื่องเงิน ห้องเสื้อผ้าประกอบหุ่น ห้องภาพเขียนฝีมือช่างเขียนไทย ห้องเครื่องมุก ห้องเครื่องจักสาน ห้องงาช้าง ห้องประมง ห้องแร่ธาตุ และหินมีค่า ห้องอาวุธ ห้องเหรียญเงินโบราณ และ ห้องพืชพันธุ์ของป่า เป็นต้น

มิวเซียม ตั้งอยู่ ณ หอคองคอเดียเป็นเวลาถึง ๑๓ ปี คือ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๑๗ - ๒๔๓๐

มิวเซียมหลวงที่วังหน้า : พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศพระราชกฤษฎีกา ยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล จากนั้น ในปีถัดมาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมิวเซียมจากหอคองคอเดีย ไปตั้งแสดงในพระที่นั่ง ๓ องค์ในพระราชวังบวรสถานมงคล คือ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระที่นั่งคิ่วโมกขพิมาน และ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เรียกว่า *มิวเซียมหลวงที่วังหน้า* มีฐานะเป็นกรม สังกัดกระทรวงธรรมการ มีพระเจ้าห้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต (กรมหมื่นพงศาติศรมหิป) เป็นอธิบดีกรมมิวเซียมพระองค์แรก จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๒ จึงย้ายไปขึ้นอยู่กรมศึกษาธิการ

มิวเซียมหลวงที่วังหน้า หรือ The Royal Museum at Wang Na มีการวางระบบบริหารจัดการ และการดำเนินงานตามแบบอย่างของพิพิธภัณฑ์สถานทั่วไปในต่างประเทศ มีผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์ ภัณฑารักษ์ ปฏิบัติงานด้านวิชาการ จัดทำทะเบียน ตรวจสอบและกำหนดอายุโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มีการออกประกาศวันเวลาเข้าชม และต้อนรับพระราชอาคันตุกะแทบทุกครั้งเมื่อมีการเดินทางมาประเทศสยาม ดังเช่นที่ผ่านมา เมื่อเจ้าหมื่นศรีสรลักษณ์ (เพ็ง บุนนาค) เป็นอธิบดีกรมพิพิธภัณฑ์เดินทางไปศึกษาดูงานด้านพิพิธภัณฑ์ในยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมันนี^๕ จากนั้น ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงมิวเซียมหลวง ดังนี้

๑. การจำแนกแยกประเภทวัตถุให้เป็นหมวดหมู่ สำหรับจัดแสดงในพระที่นั่งต่างๆ กล่าวคือ วัตถุประเภทปราณวิทยา คือ สัตว์น้ำ สัตว์บก หอย หิน แร่ จัดแสดงในพระที่นั่งคิ่วโมกขพิมาน ประเภทเครื่องราชูปโภค และวัตถุเนื่องในศาสนา จัดแสดงไว้ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และวัตถุที่ทำด้วยหิน ควรตั้งแสดงไว้บริเวณด้านหน้าพระที่นั่ง ส่วนการจัดแสดงประเภทประวัติศาสตร์ พงศาวดารและขนบธรรมเนียมประเพณี ให้จัดแสดงไว้ในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

๒. การบูรณะซ่อมแซมพระที่นั่งในหมู่พระวิมานอีก ๓ องค์ เพื่อใช้เป็นที่จัดแสดงแผนกเอเชีย แผนกยุโรป อเมริกาและแอฟริกา และ แผนกมานุษยวิทยาและเทคโนโลยี

๕. Ibid. หน้า ๓๘ - ๔๔

๓. ซ่อมโรงปืน ๒ หลัง เพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์การค้าและธรรมชาติ เนื่องจากทรงเห็นว่า การเกษตรกรรมและการค้าขาย เป็นอาชีพที่สำคัญของประเทศสยาม ควรที่จะมีการจัดแสดงตัวอย่างสินค้าและผลิตผลทางการเกษตร เพื่อให้ประชาชนได้เข้าชมและศึกษาหาความรู้ “...การแสดงพิพิธภัณฑ์ของเรา ได้จัดการเรียบร้อยแล้ว ประโยชน์ที่จะนำมาโดยทางอ้อม ที่เป็นผลต่อการศึกษา นั้นจะไม่ค่อยน้อยเลย เพราะฉะนั้น จึงเห็นว่า เป็นการจำเป็นแลสำคัญแท้ ที่จะได้จัดตั้งขึ้นแห่งพิพิธภัณฑ์การค้าและธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากที่ตินนี้..ข้าพเจ้าเชื่อใจแลหวังว่า ที่จะได้ลงทุนไปในการนี้แล้ว ประโยชน์ที่จะนำมาโดยทางอ้อม ซึ่งจะให้เปนความรู้ต่อประชากรที่จะได้ริเริ่มแลคิดอนุमानตาม ทำการค้าขายเพาะปลูก ซึ่งจะให้ผลต่อบ้านเมืองนั้น จะเกิดได้โดยเอนกประการ เพราะภูมิประเทศของเราที่กว้างขวาง แลยังมีได้ค้นคว้า ตรวจตราธรรมชาติแลตัวอย่างสินค้าที่เกิดขึ้นจากที่ตินแล้ว...”^๖ แต่เนื่องจากเจ้าหมื่นศรีสรลักษณ์ลาออกเสียก่อน ทำให้การปรับปรุงการจัดแสดงตามแนวทางที่นำเสนอไว้หยุดชะงักไป

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ สยามได้จัดส่งนิทรรศการไปร่วมจัดแสดงในงานเฉลิมฉลองรัฐหลุยส์เซียน่า ครบ ๑๐๐ ปี ณ สหรัฐอเมริกา “...ก็เพื่อประสงค์จะให้คนอเมริกัน รู้จักประเทศสยาม ความเปนไปในสยาม แลสินค้าซึ่งเปนผลแห่งการเพาะปลูก และมีมือแห่งชาติแห่งข้างเรา สิ่งใดก็ไม่กระทำให้อเมริกันชิมทราบได้ดีกว่าที่ได้เห็นสิ่งของด้วยตา แลได้อ่านคำอธิบายในแกตาลีออคประกอบด้วย...”^๗

๖. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕บ./๓๗ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิทรรศการ

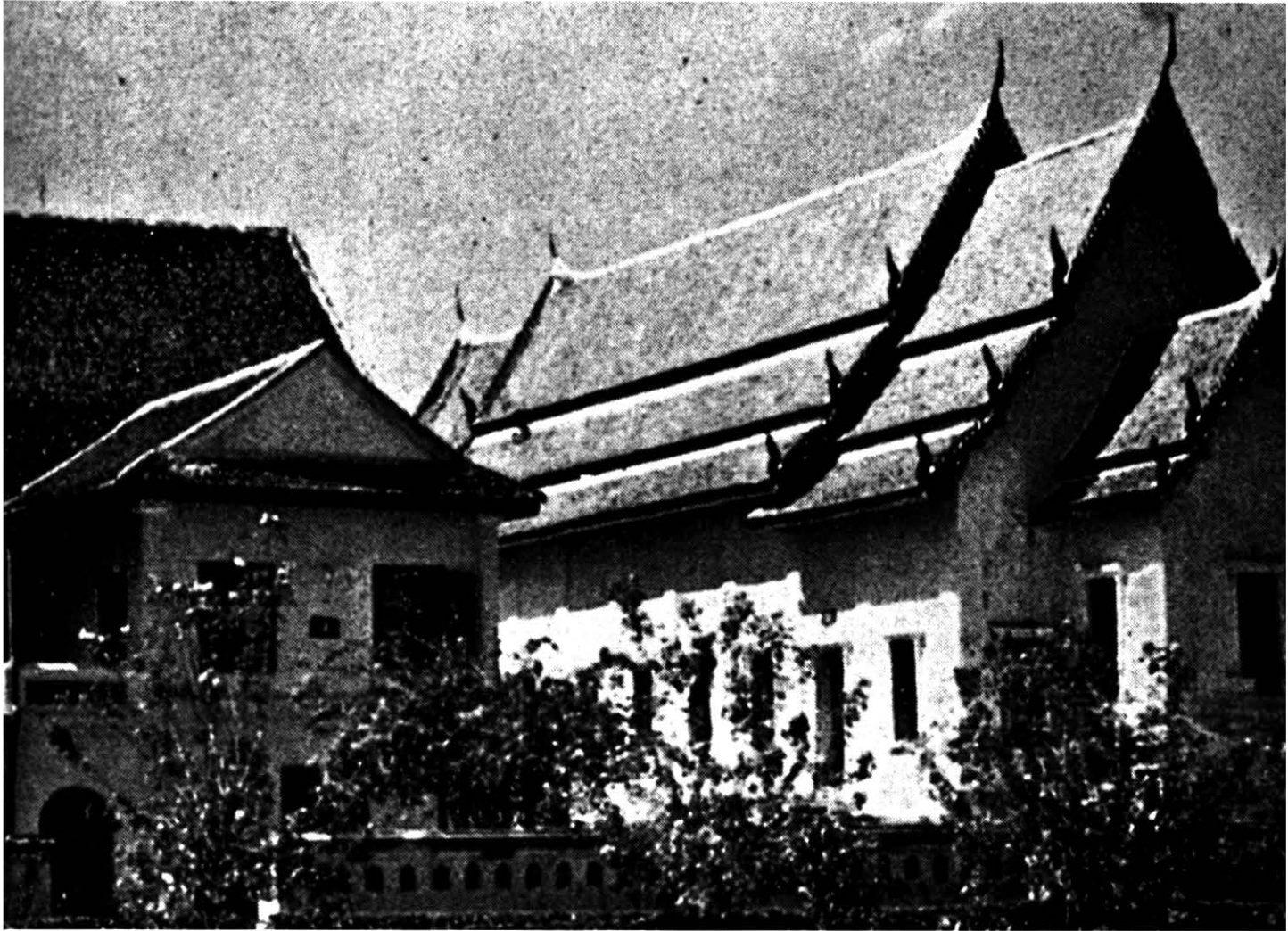
๗. Ibid.

อยุธยาพิพิธภัณฑสถาน ที่พระราชวังจันทร์เกษม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อยุธยาพิพิธภัณฑสถาน : พิพิธภัณฑสถานแห่งแรกในมณฑลเทศาภิบาล

พ.ศ. ๒๔๓๕ สยามมีการจัดระเบียบการปกครองหัวเมืองเป็นระบบมณฑล กำกับดูแลโดยสมุหเทศาภิบาล ภายใต้การบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้น คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ด้วยความสนพระทัยด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในการเสด็จตรวจราชการตามหัวเมืองต่างๆ ทรงสำรวจและตรวจสอบเรื่องราวหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อยู่เสมอ เป็นที่ทราบกันดีต่อสมุหเทศาภิบาลทุกมณฑล ทำให้มีการค้นพบโบราณวัตถุอยู่เนืองๆ ทั้งด้วยพระองค์เอง และโดยสมุหเทศาภิบาลมณฑลต่างๆ บรรดาวัตถุที่ได้นอกจากจะส่งไปเก็บรักษาในมิวเซียมหลวงที่วังหน้า ที่กระทรวงมหาดไทย และบางครั้งเก็บไว้ในศาลาว่าการมณฑลนั้น เฉพาะที่มณฑลกรุงเก่า พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) เป็นสมุหเทศาภิบาลประจำมณฑล ได้สำรวจพบและรวบรวมโบราณวัตถุไว้เป็นจำนวนมาก จึงได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ชื่อว่า *อยุธยาพิพิธภัณฑสถาน* ภายในพระราชวังจันทร์เกษม นับเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งแรกที่มีการจัดตั้งขึ้นในหัวเมือง ซึ่งส่งผลให้เกิดพิพิธภัณฑสถานอีกหลายแห่งในจังหวัดต่างๆ ในเวลาต่อมา

ลพบุรีพิพิธภัณฑ์สถาน ที่พระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

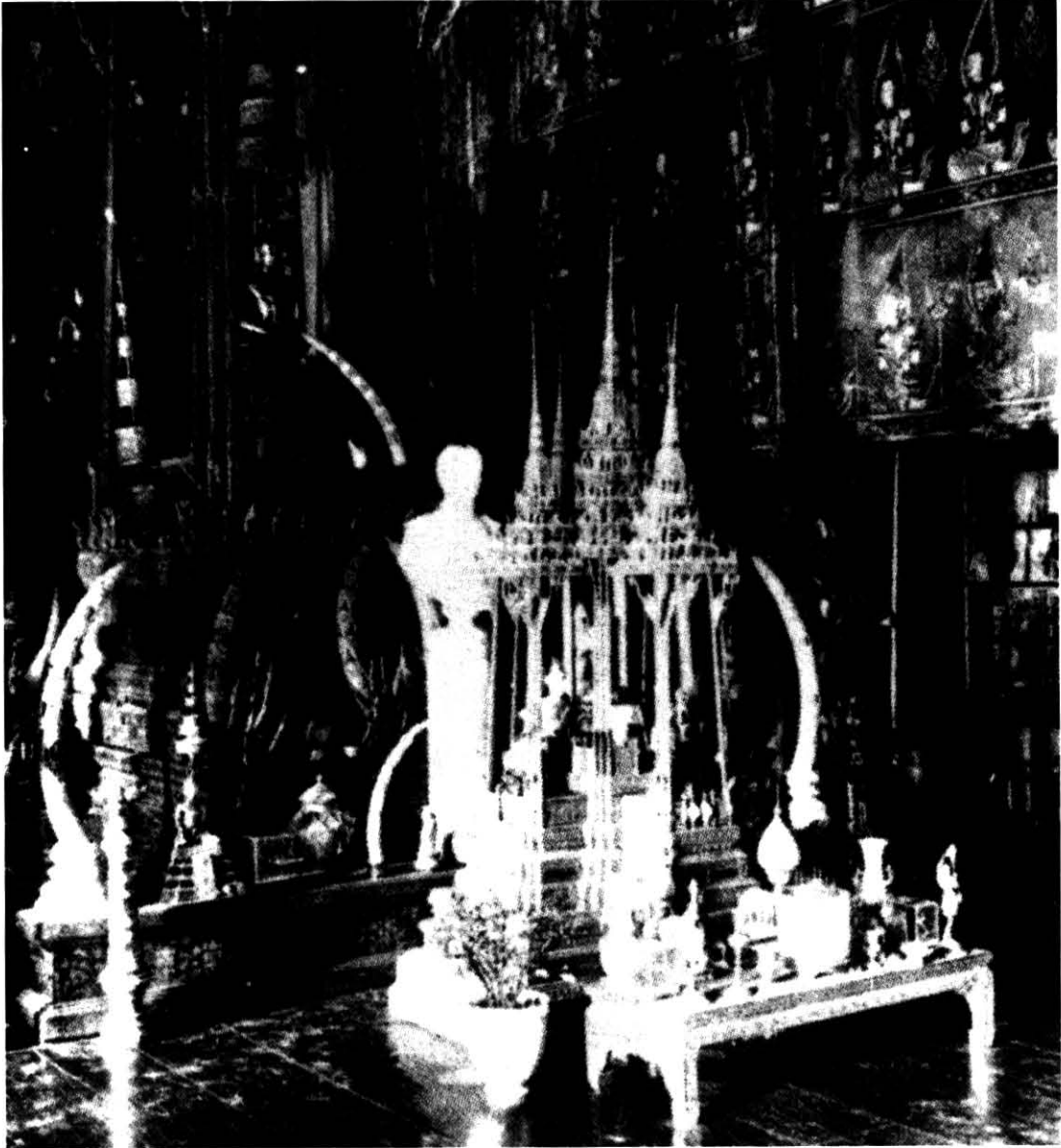

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงฉาย ณ ประเทศอังกฤษ

สยามรัฐพิพิธภัณฑ์

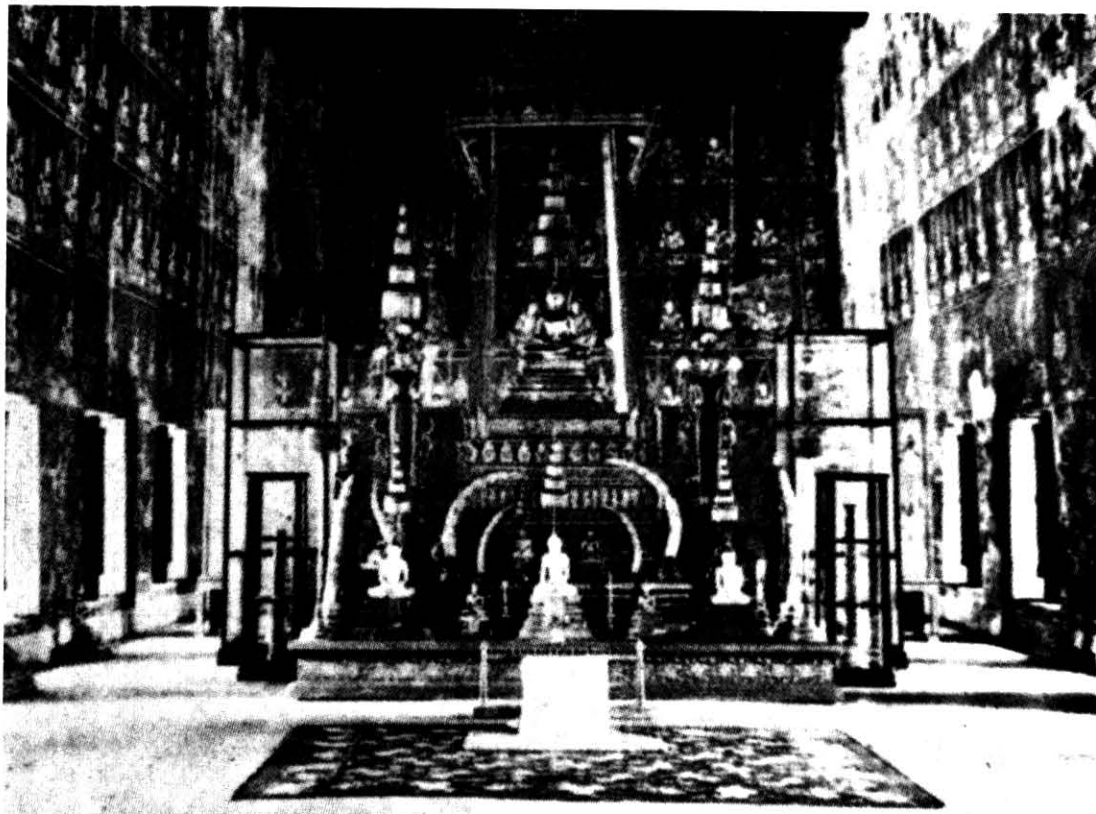
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความเข้าใจในงานพิพิธภัณฑ์มาตั้งแต่ก่อนขึ้นครองราชย์ ทรงมีโอกาสได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ ในยุโรปขณะกำลังศึกษา ทรงดำเนินตามแนวพระราชดำริ และหลักวิเทศบายจากพระบรมราชชนก ในการใช้พิพิธภัณฑ์สถานเพื่อการเผยแพร่เกียรติคุณประเทศให้ประจักษ์แก่สายตาของชาวโลก เป็นสถานที่ให้ความรู้เรื่องราวต่างๆ แก่ประชาชนทั่วไป และในขณะเดียวกันเป็นสถานที่สำคัญในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ เพราะในช่วงระยะดังกล่าว สยามเกิดปัญหาโบราณวัตถุถูกลักลอบนำออกไปยังต่างประเทศมาก โปรดเกล้าฯ ให้ออกประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ พุทธศักราช ๒๔๖๖^๘ จากประกาศดังกล่าวทำให้มีจำนวนโบราณวัตถุจากหัวเมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก ถูกนำมาจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่วังหน้า

๘. กรมศิลปากร. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑ์ไทย (กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลปการพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๓๖) หน้า ๓๘

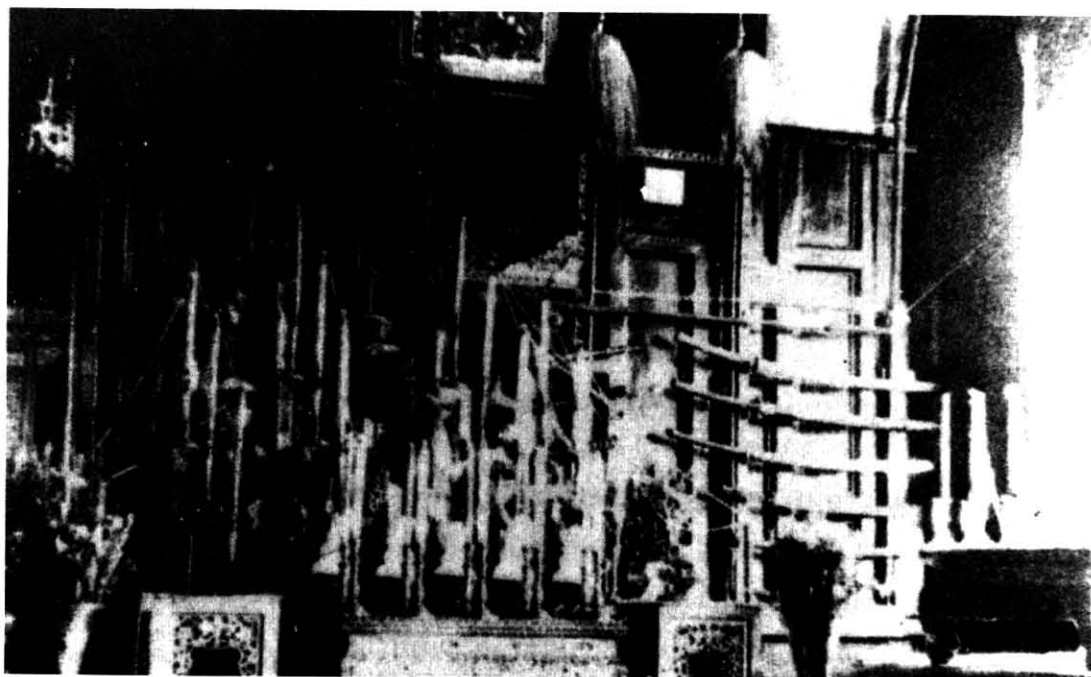

โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ที่วังหน้า

นอกจากนี้ พระองค์ยังมีพระราชดำริที่จะให้มีการจัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ขึ้น ณ สวนลุมพินี เพื่อแสดงสินค้าประเภทผลผลิตจากอุตสาหกรรมของไทย เผยแพร่แก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้ชมและเลือกซื้อสินค้า เพื่อช่วยในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศที่ตกต่ำภาย หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ถึงแม้ว่างานจัดแสดงในครั้งนั้นจะไม่ได้จัดขึ้น แต่ก็แสดงให้เห็นถึง บทบาทของพิพิธภัณฑ์สถานที่มีต่อสังคมในเรื่องของการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ นอกเหนือไป จากด้านการเมือง ความมั่นคงของประเทศ และการศึกษาของชนในชาติ

โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ที่วังหน้า

โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ที่วังหน้า

พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร

จากสถานะของพิพิธภัณฑ์วังหน้า เปลี่ยนไปเป็น พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้โอนกิจการของพิพิธภัณฑ์ที่วังหน้าไปขึ้นอยู่กับกรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร หรือราชบัณฑิตยสภาในเวลาต่อมา ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๖๙ จากพระราชดำริ “...จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครขึ้น เป็นที่รวบรวมรักษาของโบราณและศิลปวัตถุต่างๆ เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่มหาชน ในการศึกษาหาความรู้ และ ให้เป็นเกียรติยศแก่บ้านเมือง...”^๙ ซึ่งต่อมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหมู่พระที่นั่งในพระราชวังบวรสถานมงคลทั้งหมด เพื่อใช้ในกิจการของพิพิธภัณฑ์สถานและหอพระสมุดสำหรับพระนคร โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายกรัฐมนตรีหอพระสมุดพระนคร หรือ นายกราชบัณฑิตยสภา ซึ่งแต่เดิมนั้น ทรงมีพระประสงค์จะให้เป็นที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ “...ด้วยพระราชวังเองก็มีการสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์อยู่ในตัวแล้ว จึงทรงคิดว่าจะให้ผู้เข้าดู รู้จักชาติไทยได้ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดิน จนถึงราษฎร แต่รวบรวมสิ่งของได้มาก ๆ ขึ้นก็ชักจะแน่น เพราะไม่มีที่พอจัด ทรงพระดำริว่า จำต้องรวมของไว้ไม่ให้สูญญกระจัดกระจายเสียก่อน แล้วจะค่อยๆ ส่งคืนไปยังเจ้าของกระทรวง เช่น เครื่องรบต่างๆ ก็ส่งให้กระทรวงกลาโหมไปจัดเอง เมื่อแยกกันไปตามสังกัดแล้ว ทางนี้ก็จะไม่มีที่พอทำให้เป็นเรื่องราวได้...”^{๑๐}

๙. Ibid

๑๐. กรมศิลปากร (๒๕๔๑). Op.cit หน้า ๖๗

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๙

พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่มีการพัฒนาและปรับปรุงกิจการมาโดยตลอด ให้มีความทันสมัย เป็นไปตามมาตรฐานสากล ทั้งในเรื่องของการบริหาร การดำเนินงาน และการจัดแสดงเรื่องราว เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริงตามแนวพระราชดำริในด้านการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติ และการให้ความรู้แก่ประชาชนในชาติ ด้วยประโยชน์และความสำคัญในความเป็น “พิพิธภัณฑ์สถาน” ที่มีต่อชาติบ้านเมือง จึงได้เกิด พิพิธภัณฑ์สถานในจังหวัดต่างๆ ขึ้นอีกมากมาย จนกระทั่งมีพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องด้วย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๗๗ ทำให้พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร เปลี่ยนชื่อไปเป็น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร รวมไปถึงพิพิธภัณฑ์สถานอื่นๆ ในภูมิภาค มีฐานะเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวด้วย

ระยะเวลากว่า ๑๕๐ ปีของกิจการพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย นับแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ ที่สำคัญต่อประเทศชาติ ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การสร้างเสริมความมั่นคงของประเทศชาติ การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ การเป็นแหล่งให้การศึกษาและความรู้ในเรื่องราวต่างๆ แก่ประชาชน ทั้งนี้ ด้วยพระปรีชาสามารถในองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสืบทอดพระราชกุศลโอบายและพระราชดำริจากพระบรมราชชนก และทรงวางรากฐานไว้อย่างมั่นคง ทำให้พระราชโอรสและพระบรมวงศานุวงศ์สามารถสืบทอด วางแนวทางและพัฒนาขยายกิจการให้เจริญก้าวหน้า สมดังพระราชประสงค์ และเป็นพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้แก่วิสัยการของพระองค์นับตั้งแต่ทรงขึ้นครองราชสมบัติปกครองสยามประเทศ

บรรณานุกรม

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. รายงานการประชุมเสนาบดีสภา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ ๑ เรื่อง สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบ ๑๕๐ ปี พระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๕๔๕ (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ๒๕๔๕)

เวงค์, เคลาส์ และโรสเซ็นแบร์ก, เคลาส์ (ผู้รวบรวม). เยอรมันมองไทย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๐)

ศิลปากร, กรม. การพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานและงานโบราณคดี กรมศิลปากร. (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวพร, ๒๕๐๘)

_____ .๑๐๐ ปีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๕๔๐ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสจัดนิทรรศการพิเศษ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป ครบ ๑๐๐ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ณ พระที่นั่งอศราวิญฉัย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร, (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๑)

_____ .พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการพิพิธภัณฑ์ไทย. จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระเกียรติ ๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๖. (กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๓๖)

_____ .พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด , ๒๕๔๑)

_____ .พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการพิพิธภัณฑ์. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสจัดนิทรรศการพิเศษ งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสวันพระราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี ณ พระที่นั่งอศราวิญฉัย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร, (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗)

สงวน อ้นคง. สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม ๑ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔)

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สำนัก. เอกสารไมโครฟิล์ม ม.ร.๕บ./๓๗ บ.๑๑ เรื่องที่ ๒ นิทรรศการ

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. ยุโรปกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : โอกาสความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ๑๘ - ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๐ โดยสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(เอกสารโรเนียว)

๒.๒ พระปรีชากว้างไกลใช้พิพิธภัณฑสถานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

พระจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ แห่งฝรั่งเศส เสด็จออก ณ พระราชวังฟองแตนโบล ทรงรับพระยาศรีพิพัฒน์ ราชทูตไทย ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒.๒.๑ ปฎิรูปเศรษฐกิจในรัชสมัย

สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศสยามตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.๒๓๙๔ - พ.ศ.๒๔๑๑) มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกตะวันตกที่กำลังก้าวเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับอังกฤษ ไทยได้รับผลกระทบโดยถือได้ว่ามีบางส่วนของฝ่ายไทยเสียเปรียบทางการค้าและอับไตยเป็นเหตุให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคตะวันตก เห็นเป็นโอกาสจึงได้เข้ามาเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาเจริญพระราชไมตรีและการค้า โดยถือเอาแบบอย่างตามสนธิสัญญาเบาริ่ง แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นประโยชน์ในภายภาคหน้า จึงยินดีที่จะเจริญสัมพันธไมตรีด้วย ซึ่งในเวลาต่อมา ได้มีชาติฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา เดนมาร์ก โปรตุเกส ฮอลันดา ปรัสเซีย สวีเดนและนอร์เวย์

แต่หากมองในทางเศรษฐกิจแล้ว จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจของบ้านเมือง มีความเจริญเติบโตขึ้น อาทิ มีเรือสินค้าต่างชาติ เข้า ออก เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก เกิดการค้ำระบบเสรี ยกเลิกการค้าแบบผูกขาด มีการส่งออกสินค้าหลักมากขึ้น เช่น ข้าว ไม้สัก ดีบุก และการค้าข้าวทำให้ต้องลดหย่อนการเกณฑ์แรงงานคนทำงานให้หลวงมากขึ้นเพื่อให้กลับไปปลูกข้าว รวมทั้งได้มีการลดหย่อนภาษี ยกเลิกภาษีเกี่ยวกับพืชไร่ การเกษตร เป็นผลดีแก่ราษฎร

การที่สยามได้ติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางมาแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนเป็นผลให้สืบเนื่องมาจนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทำให้เศรษฐกิจพัฒนาขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง จนไปถึงขั้นปฏิรูปทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ

๑. จัดระเบียบการคลังให้เหมาะสม อาทิ การจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เพื่อให้การจัดเก็บภาษีอากร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ เพื่อให้สามารถควบคุมการจัดสรรงบประมาณให้กระทรวงต่างๆ

๒. ปรับปรุงระบบเงินตรา มีการกำหนดหน่วยเงิน “สตางค์” ขึ้นใช้ ทรงสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารของคนไทย ที่เรียกว่า “บุคคลีย์” (Book Club) ต่อมาได้กลายมาเป็นธนาคารไทยพาณิชย์

๓. ส่งเสริมการเกษตรและการผลิตเพื่อการส่งออก เนื่องจากแต่เดิมประชาชนทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ แต่เมื่อมีการค้ากับต่างชาติ ทำให้ต้องการผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเพื่อการค้า จึงเกิดการพัฒนาในระบบการชลประทาน ขุดคลองส่งน้ำ เพิ่มการผลิตโดยนำเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงาน เช่น โรงสีข้าว หรือแม้แต่การจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาทำการทดลอง เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

๔. พัฒนาการคมนาคม ขนส่ง อาทิ สร้างถนน ขุดคลองสัญจร สร้างทางรถไฟ ทำให้มีการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรจากชนบทเข้ามายังเมืองหลวงได้รวดเร็วและมีจำนวนมากขึ้น การค้าขาย การส่งสินค้าออกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการปฏิรูปเศรษฐกิจก่อให้เกิดผลดีอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ของประเทศที่เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความมั่นคงทางการเงินและการคลัง รวมทั้งความมั่นคงของชาติ ในที่สุด

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ แห่งรัสเซีย ที่พระราชวังปีเตอร์ฮอฟ ใกล้กรุงเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๔๐

ในระหว่างการพัฒนาประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีชาวยุโรปหลายชาติเข้ามาขอเจริญพระราชไมตรีเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ในขณะเดียวกันก็แฝงการแสวงหาดินแดน เพื่อต้องการอาณานิคมและทรัพยากร ดังเช่นประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้รับผลกระทบในเรื่องดังกล่าว จึงทรงเล็งเห็นการผูกมิตรไมตรีกับประเทศในยุโรป ดังเช่น รัสเซีย จะเป็นเสมือนการคานอำนาจกับประเทศที่แสวงหาอาณานิคมจากยุโรป ซึ่งนับว่าเป็นผลดีอย่างยิ่ง และปรากฏว่า นานาประเทศได้รู้จักสยามพร้อมทั้งมีมิตรประเทศสนับสนุนมากยิ่งขึ้น

อันที่จริงแล้ว ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองนั้น พระองค์ทรงมีนโยบายในการเปิดประเทศ เป็นไมตรีกับชาติยุโรป ด้วยเหตุผลทางการเมือง เพื่อให้สยามเป็นที่รู้จักและยอมรับในสายตาของนานาประเทศ อีกทั้งผลในทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทั้งในการตั้งรับและในเชิงรุก ดังเช่นเรื่องการทำสัญญาการค้า นอกจากนั้น ยังทรงใช้นโยบายด้านรัฐศาสตร์การทูตเข้ามาผสมผสานในการปฏิบัติต่อประเทศต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากส่วนหนึ่ง คือ การต้อนรับคณะทูตอย่างสมเกียรติ การจัดแสดงเครื่องบรรณาการในพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ให้คณะทูตได้เข้าชม เพื่อแสดงถึงสยามเป็นประเทศที่เจริญ และมีไมตรีกับทุกประเทศ

นอกจากนั้นยังทรงส่งสิ่งของไปร่วมจัดนิทรรศการ ณ ประเทศฝรั่งเศส เพื่อแสดงถึงวัฒนธรรมของชาวสยาม ในงานนิทรรศการดังกล่าวมีการประกวดการตั้งแสดงสิ่งของ ปรากฏว่านิทรรศการจากสยามเป็นที่สนใจและได้รับรางวัลหลายรางวัล เช่น รางวัลเกียรติยศพิเศษสำหรับเรือพระที่นั่งจำลอง รางวัลเกียรติยศเหรียญทองจากผลิตภัณฑ์ ฝ้าย ยาสูบและธัญพืช^๑ ทำให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรจากสยามเป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าสนใจในด้านการซื้อขายในเวลาต่อมา เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสืบทอดพระราชกรณียกิจสำคัญๆ มาจากพระราชบิดา โดยเฉพาะด้านการให้ข้าราชการ ประชาชนมีความรู้เพียงพอที่จะรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ทันสมัย ก้าวทันกับวิทยาการของโลก ทรงเปิดประเทศสู่สายตาชาวตะวันตกหลายๆ ด้าน อาทิ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จ้างครูชาวต่างชาติ เข้ามาสอนหนังสือภาษาอังกฤษให้แก่พระราชโอรส พระราชธิดา ทรงสานต่อด้วยการส่งพระราชโอรสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาในต่างประเทศ เพื่อทรงกลับมาพัฒนาบ้านเมือง และโปรดให้ก่อตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวังเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๔๑๔^๒

๑ กรมศิลปากร. **ของเก่าเล่าเรื่อง** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔) หน้า ๖-๗

๒ วิไลเลขา บุรณศิริ และ คณะ. **ประวัติศาสตร์ไทย ๒** เอกสารคำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๒๑) หน้า ๒๘๔

ต่อมาทรงมีพระราชดำริว่าประชาชนไทยโดยทั่วไป ยังไม่รู้หนังสือ ควรจะวางรากฐานการศึกษาใหม่ จึงโปรดฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้น โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นตามวัด เพราะวัดมีสถานที่ ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน ไม่ต้องจ้างครูสอน พระสอนเด็กๆ ได้ ขณะเดียวกันก็อบรมสั่งสอนธรรมะไปพร้อมๆ กัน ทำให้การศึกษาเป็นที่แพร่หลายและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ประชาชนมีการศึกษา มีความรู้ มีคุณภาพมากขึ้น

นอกจากนั้นยังทรงให้ตั้งกรมศึกษาธิการเพื่อจัดการเรื่องการศึกษาโรงเรียนทั้งหมด ให้เป็นระบบ ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนเอกชน โรงเรียนฝึกหัดครู ในเวลาต่อมา

การศึกษาในวัด

หอศิลปวัฒนธรรม หรือศาลาสหทัยสมาคม

ไม่เพียงแต่การจัดให้มีการศึกษาในระบบดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเล็งเห็นว่าการให้ความรู้แก่พสกนิกรมีหลายทางด้วยกัน ทางหนึ่งคือการใช้พิพิธภัณฑ์สถานเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ ซึ่งเปรียบได้กับการศึกษาในระบบในปัจจุบัน ทรงจัดให้มีการแสดงนิทรรศการในหอศิลปวัฒนธรรม หรือศาลาสหทัยสมาคม ซึ่งตั้งขึ้นเป็น “มิวเซียม” ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ อันเป็นงานหนึ่งในการเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๒๑ พรรษา สิ่งของส่วนหนึ่งมาจากพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ อีกส่วนหนึ่งนั้น เป็นสินค้าทั้งจากของห้างชาวไทยและของจากร้านค้าชาวต่างชาติ ซึ่งได้มีบันทึกไว้ว่า มีผู้คนสนใจเข้าชมมากราวเจ็ดหมื่นถึงแปดหมื่นคน และได้จัดเช่นนี้อีกในปีต่อๆ มา

นอกจากนั้นแล้ว ในวาระโอกาสอื่น ยังทรงสนับสนุนให้ส่งเสริมกิจการพิพิธภัณฑ์ขึ้นในอีกหลายครั้ง เช่น การจัดเอกซิบิเซนที่เกาะลิซัง การจัดพิพิธภัณฑ์เมล็ดข้าวที่วัดสุทัศน์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมการแสดงผลสินค้าทางการเกษตรเพื่อผลทางเศรษฐกิจของประเทศทั้งสิ้น

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีพระบรมราชานุญาตให้นำสิ่งของไปร่วมจัดนิทรรศการตามคำเชิญ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เพื่อเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศ เช่นเดียวกับในรัชสมัยที่ผ่านมา โดยทรงเล็งเห็นถึงการขยายการค้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของสยามให้ก้าวหน้าขึ้น ครั้งนี้จึงมีบัญชาสั่งของประเภท ผ้า สะเปียงอาหาร และเครื่องบริโภคต่างๆ รวมอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อให้นานาชาติ ที่สนใจได้ติดต่อสั่งซื้อ ค้าขายโดยตรงกับสยามต่อไป

นอกจากที่สหราชอาณาจักรอังกฤษแล้ว ยังโปรดเกล้าฯ ให้ส่งนิทรรศการไปแสดงในต่างประเทศอีกหลายครั้ง เช่น นิทรรศการครบรอบร้อยปีงานแสดงสินค้าโลกที่เมืองฟิลาเดลเฟีย พ.ศ. ๒๔๑๙ นิทรรศการที่เมืองเซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับที่เมืองเซนต์หลุยส์ ได้ให้มีการจัดประกวดการแสดงที่พิพิธภัณฑ์วังหน้าเพื่อให้คนไทยได้ชมก่อนครั้งนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งทรงเป็นองค์กรรมการเตรียมงานในครั้งนี้ ทรงเห็นว่า “การที่เราจัดของไปตั้งพิพิธภัณฑ์คราวนี้ก็เพื่อประสงค์ให้คนอเมริกันได้รู้จักประเทศสยาม แลทั้งสินค้าซึ่งเป็นผลแห่งการเพาะปลูกและมีมือแห่งชาติ แห่งช่างเรา สิ่งใดก็ไม่กระทำให้อเมริกันชมทราบได้ดีกว่าที่ได้เห็นสิ่งของด้วยตาแลได้อ่านคำอธิบายในแกตาลีอกประกอบด้วย”^๓

๓ กรมศิลปากร. พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๑, หน้า ๕๐

๒.๒.๒ “เอกซิบิเชน” ที่สนามหลวง แนวพระราชดำริที่ทรงใช้นิทรรศการในรูปแบบของงานพิพิธภัณฑ์ส่งเสริมเศรษฐกิจภายในประเทศ

ในพุทธศักราช ๒๔๒๕ เป็นปีครบรอบการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ ๑๐๐ ปี ทรงมีพระราชดำริในการเฉลิมฉลองพระนครให้ยิ่งใหญ่ ในครั้งนั้น ทรงมีพระราชดำริว่า บ้านเมืองเจริญด้วยการค้าขาย ราษฎรทำเรือกสวน ไร่ นา ทำมาหากินต่างๆ ได้รับผลประโยชน์มาก ควรจะนำพืชพันธุ์ทางการเกษตรที่เกิดขึ้นในประเทศ ที่ใช้เป็นสิ่งเลี้ยงชีวิต และราษฎรซื้อขายกัน รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการทำมาหากินทุกอย่าง กับสิ่งของที่ทำขึ้นด้วยฝีมือตนเอง ทั้งที่ใช้ภายในประเทศและที่ส่งขายไปยังต่างประเทศมารวบรวมไว้ในที่แห่งหนึ่ง ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ราษฎรชาวสยาม และชาวต่างประเทศได้มาชม เพื่อเป็นการแสดงให้ทราบ ว่า สิ่งใดผลิตขึ้นที่ไหน ผู้ที่จะซื้อขายสินค้าจะได้ทราบแหล่งผลิตดังกล่าว

การจัดแสดงนิทรรศการในรูปแบบเดียวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานที่สำคัญ ครั้งนั้น มีการเตรียมการล่วงหน้านับเป็นปี โดยทรงมอบหมายให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชเป็นแม่งาน ตั้งแต่ใน พ.ศ. ๒๔๒๔ โดยได้มีประกาศเชิญชวนให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน เจ้าของ ห้างร้าน นำสิ่งของมาร่วมจัดแสดง สิ่งของในครั้งนั้น มีหลายประเภท เช่น ผลิตผลทางการเกษตร อุตสาหกรรม งานช่างฝีมือ โบราณวัตถุของหายาก สิ่งประดิษฐ์ทางวิชาการต่างๆ งานในครั้งนีเรียกว่า “เอกซิบิเชน” (Exhibition) โดยได้จัดสร้างอาคารชั่วคราวขนาดใหญ่ บริเวณท้องสนามหลวง ใช้เป็นที่จัดแสดงงาน ซึ่งน่าจะเปรียบเสมือนเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและให้มีปริมาณการค้าขายที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้ตรงกับความต้องการของตลาดอีกด้วย

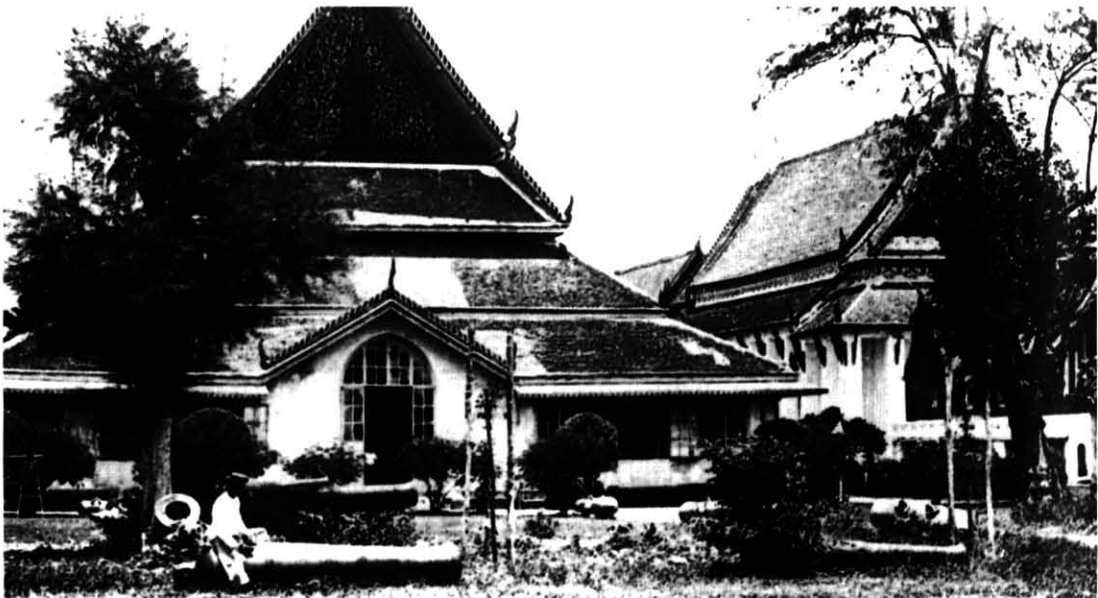

อาคารชั่วคราวที่จัดแสดงนิทรรศการ "เอกซิบิเซน" ที่สนามหลวง

๒.๒.๓ พิพิธภัณฑวังหน้า จุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑสถานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

เมื่อทรงประกาศให้ยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า และสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแทน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้ว จึงโปรดฯ ให้ย้าย “มิวเซียม” มาจัดตั้งที่พระราชวังบวรสถานมงคลแทน โดยมีวัตถุประสงค์แสดงที่เป็นโบราณวัตถุ ตัวอย่างพืช สัตว์ ของหายาก รวมทั้งวัตถุที่เคยจัดอยู่ในพระบรมมหาราชวัง จึงทำให้พิพิธภัณฑวังหน้าเป็นพิพิธภัณฑประเภททั่วไป โดยมีหลากหลายประเภทเช่นเดิม แต่ด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความสนพระทัยในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานให้เจริญก้าวหน้า อย่างเช่นนานาประเทศที่ได้เสด็จ ประพาส และทอดพระเนตรกิจการ คงทรงเล็งเห็นว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญ มีอารยธรรม และเป็นหน้าต่างของประเทศที่จะอวดชาวต่างชาติ รวมทั้งเป็นสถานที่ให้ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมชม อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านการศึกษา การสร้างความภาคภูมิใจในมรดกของชาติ การสร้างความมั่นคงในทางสังคม สร้างและพัฒนาทรัพยากร คือ ประชาชนให้มีความรู้ทัดเทียมนานาประเทศ อันจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจในภายภาคหน้า จึงทรงสนับสนุนงานพิพิธภัณฑอย่างมาก ทรงเริ่มส่งคนไทยไปดูงานพิพิธภัณฑที่ในยุโรปหลายแห่ง เพื่อกลับมาพัฒนาพิพิธภัณฑสถานให้ก้าวหน้า มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นในภูมิภาคแห่งแรกที่มณฑลกรุงเก่า ณ พระราชวังจันทรถนอม เรียกว่า “อยุธยาพิพิธภัณฑสถาน”

พระราชวังบวรสถานมงคล “มิวเซียมวังหน้า” ปัจจุบันคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

“อยุธยาพิพิธภัณฑสถาน” ปัจจุบันคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทรเกษม

รากฐานในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานตั้งแต่ครั้งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค ตลอดจนการมีพิพิธภัณฑสถานทั้งในรูปของพิพิธภัณฑสถานเอกชน ของรัฐ และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นของชุมชนเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งได้มีบทบาทในทางสังคมอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอนุรักษ์ การให้การศึกษา ความเพลิดเพลิน เศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดผลดีในการพัฒนาประเทศ จวบจนปัจจุบัน

บรรณานุกรม

วิไลเลขา บุรณศิริ และคณะ. **ประวัติศาสตร์ไทย ๒** เอกสารประกอบคำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. ๒๕๒๑)

ศิลปากร, กรม **พระมหากษัตริย์กับการพิพิธภัณฑไทย** (กรุงเทพมหานคร : บริษัทกราฟิคฟอร์แมท
(ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๑

_____ **.ของเก่าเล่าเรื่อง** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน), ๒๕๕๔)

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

บทที่ ๓

การสืบทอดแนวพระราชดำริ
ในกิจการพิพิธภัณฑสถานมาจนปัจจุบัน

นายมงคล สำราญสุข

การสืบทอดแนวพระราชดำริ ในกิจการพิพิธภัณฑ์สถานมาจนปัจจุบัน

นับตั้งแต่สถานที่ที่เรียกว่า *mouseion* ได้เริ่มปรากฏขึ้นในสังคมกรีกนานมาแล้ว ซึ่งเป็นการเริ่มความคิดพื้นฐานของงานพิพิธภัณฑ์สถานที่เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาและความสนุกสนาน เพลิดเพลิน แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์สถานในยุคแรกๆ นิยมเน้นไปทางสิ่งสะสม (*collection*) ซึ่งความนิยมนี้คงอยู่ในเวลานาน จนกระทั่งถึงสมัยอาณาจักรโรมันหรือยุโรปสมัยหลัง พิพิธภัณฑ์สถานจึงได้เริ่มพัฒนา โดยการเสนอข้อมูลของวัตถุสะสมนั้นๆ ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คำว่า “*museum*” ถูกใช้สำหรับอธิบายความหมายของวัตถุสะสม (*collection*) ในเมือง Florence ประเทศอิตาลี ซึ่งในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คำว่า *museum* ก็เป็นที่รู้จักกันว่าหมายถึง อาคารที่เก็บสะสมและแสดงนิทรรศการวัตถุทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์และการแสดงนิทรรศการวัตถุสะสมในระยะเริ่มแรก และระยะต่อมา มักเน้นเฉพาะศิลปวัตถุชั้นสูงและของแปลกเท่านั้น มากกว่าที่จะให้ความสนใจเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งการเน้นเฉพาะดังกล่าวนี้เป็นที่ฝังใจเคยชินแก่สาธารณชนในเรื่องบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถานที่มีต่อสังคม ดังนั้นเมื่อสภาการพิพิธภัณฑ์สถานระหว่างประเทศ (ICOM International council of Museums) จัดตั้งขึ้น พ.ศ. ๒๕๕๙ บรรดาสมาชิกที่ล้วนเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์สถานได้ร่วมกันกำหนดคำจำกัดความคำว่า “*museum*” ว่าเป็น “สถาบันถาวรนี้ไม่มุ่งหวังผลกำไรทำหน้าที่เพื่อกิจกรรม และเพื่อการพัฒนาของสังคม และเปิดบริการต่อสาธารณชน”

เมื่อพิพิธภัณฑ์สถานได้รับการกำหนดความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับของต้นกับสาธารณชน รวมทั้งบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์แสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนแล้ว ส่งผลทำให้ความรู้เรื่องหลักการ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์และวิธีการปฏิบัติกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ในสถาบันการศึกษา วิชาการ พิพิธภัณฑ์แบ่งออกเป็น ๒ สาขาสำคัญ คือ museology และ museography ซึ่ง museology เป็นสาขาที่ว่าด้วยความรู้ทางเป้าหมาย และการบริหารพิพิธภัณฑ์ ในขณะที่ museography เป็นเรื่องของเทคนิคที่สัมพันธ์กับ museology ซึ่งการกำหนดความสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถานดังกล่าวข้างต้นนี้ได้รับการกำหนดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ จากการสัมมนาภูมิภาคขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ว่าด้วยบทบาทด้านการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ ทำให้หลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติและหลักสูตรการเรียนวิชาการพิพิธภัณฑ์เริ่มได้รับความนิยมนิยมเปิดสอนและจัดให้มีขึ้นในหลายแห่งของโลก โดยเฉพาะในยุโรป และต่อมาก็เปิดสอนในสหรัฐอเมริกา และแคนาดา แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับในประเทศไทย และกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ความรู้และตื่นตัวทางด้านนี้ นับว่ายังห่างไกลจากภูมิภาคดังกล่าวข้างต้น ถึงแม้ว่าหลายประเทศในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) ได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษาต่างประเทศภูมิภาคดังกล่าวข้างต้นแล้วก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่อีกจำนวนมากก็ไม่ได้มีโอกาสนี้ ดังนั้นภาวะขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้าน museology และ museography จึงยังคงเป็นปัญหาสำคัญของงานพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย และภูมิภาคนี้ ยิ่งกว่านั้น การที่บทบาทของพิพิธภัณฑ์ที่ต้องเพิ่มความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสังคมโดยอาศัยพื้นฐานความรู้กฎเกณฑ์หน้าที่ และการปฏิบัติทาง museology และ museography ทำให้พิพิธภัณฑ์สถานต้องปรับตัวเข้ากับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นทุกๆ วันด้วย ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าไม่มีวันสำหรับการเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ กฎเกณฑ์หน้าที่ใหม่ๆ ของพิพิธภัณฑ์สถานที่ปรากฏใน museology ดังนั้นเหตุผลของการต้องศึกษาติดตามอยู่ตลอดเวลา นั้นคือเมื่อใดที่นักวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา (museologists) หยุดการติดตามวิวัฒนาการของบทบาทของพิพิธภัณฑ์สถานแล้ว อาจจะเป็นสาเหตุทำให้พิพิธภัณฑ์สถานของพวกเขาเกิดการหยุดชะงักได้ ฉะนั้นความรู้ด้าน museology และ museography จึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถาน รวมทั้งสำหรับการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับพิพิธภัณฑ์สถานอื่นๆ ทั่วโลก

ประวัติพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย

พิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย เริ่มมีกำเนิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) ที่ทรงสร้างพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเหมือนกับพิพิธภัณฑ์สถานอีกหลายแห่งในโลก พิพิธภัณฑ์สถานไทยมีกำเนิดมาจากการเป็นคลังมหาสมบัติส่วนพระองค์ของราชวงศ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมและแสดงของมีค่าและของขวัญจากต่างแดนที่นักการทูตคณะต่างๆ ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. ๒๔๑๗ พิพิธภัณฑ์สถานส่วนพระองค์ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชนโดยทรงสร้าง “มิวเซียม” ขึ้น ณ ศาลาสหทัยสมาคม (หอคองคอเดีย) ในพระบรมมหาราชวังเช่นกัน ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเข้าชมสมบัติล้ำค่าจากคลังมหาสมบัติและของแปลกๆ จากต่างแดนได้

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชนแห่งนี้ได้รับการปรับปรุงการแสดงรายการวัตถุของหลวงที่หลากหลาย ได้แก่ ของมีค่าต่างๆ โบราณวัตถุ และของขวัญจากต่างแดน ผู้ดำเนินการปรับปรุงนี้เป็นเจ้าหน้าที่ชาวต่างประเทศที่ว่างมา และในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ พิพิธภัณฑ์สถานไทยก็ได้รับการบริหารในรูปแบบของมาตรฐานตะวันตก โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงย้าย “มิวเซียม” ไปอยู่ที่พระราชวังบวรสถานมงคล หรือวังหน้า ซึ่งได้รับการจัดแสดงให้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานประเภทประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี ภายใต้การบริหารของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ผู้ทรงรวบรวมโบราณวัตถุจำนวนมากที่ทรงได้รับการถวายในระหว่างที่ทรงเสด็จตรวจราชการมณฑลต่างๆ สำหรับงานด้านการศึกษาได้รับการดำเนินการโดยนักวิจัยชาวฝรั่งเศสผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ศิลปะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพิพิธภัณฑ์สถานดังกล่าว ในขณะนั้น เรียกว่า พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร เป็นสถาบันการศึกษานอกระบบที่จัดแสดงวัตถุอันเนื่องมาจากศาสนาจำนวนมาก ในรูปแบบวิธีการของตะวันตก

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ กรมศิลปากรได้รับการจัดตั้งขึ้นซึ่งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครได้เปลี่ยนเป็น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และมีการปรับปรุงขยายกิจการเรื่อยมา จนในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาลได้ปรับปรุงระเบียบการบริหารแผ่นดินใหม่ กระทรวงวัฒนธรรมได้รับการจัดตั้งขึ้นดูแลเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทำให้กรมศิลปากรซึ่งเดิมสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนมาสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และได้ปรับโครงสร้างของกรมศิลปากร โดยได้แยกงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ออกจากงานโบราณคดีที่เคยอยู่ด้วยกันมาตลอด จัดตั้งเป็นสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีหน้าที่ดูแลกิจการพิพิธภัณฑสถานจัดตั้งโดยกรมศิลปากร สถาบันอื่นๆ และเอกชนด้วย

ตั้งแต่เริ่มต้นจนเมื่อราวยี่สิบปีที่แล้ว พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแต่ละแห่งมีพื้นฐานการนำเสนอนิทรรศการทางประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี แต่ในปัจจุบันแม้จะยังเน้นศิลปะและโบราณคดีเป็นหลัก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหลายแห่งก็เริ่มมีการแสดงอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น ชาติพันธุ์วิทยา ศิลปะสมัยใหม่ ธรณีวิทยาและสภาพภูมิศาสตร์ และในระยะ ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา กระแสความต้องการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานก็เกิดขึ้นในหลายจังหวัด จึงเป็นเหตุทำให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหลายแห่งต้องปรับแนวทางเกี่ยวกับการใช้วัตถุจัดแสดงและการนำเสนอใหม่เพื่อให้เหมาะกับรูปแบบพิพิธภัณฑสถานเมือง

ศิลปะร่วมสมัยในไทยได้เจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็วอันเป็นผลให้เกิดความต้องการหอศิลปะมากขึ้น ซึ่งกลายเป็นประเด็นใหญ่ของรัฐบาล ขณะที่หอศิลปะแห่งชาติแห่งแรกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ หอศิลปะหลายแห่งก็เกิดขึ้นตามมหาวิทยาลัยต่างๆ และโดยภาคเอกชนก่อตั้งขึ้นในแต่ละปีที่ผ่านมา อันเป็นสิ่งที่ชี้ถึงความสนใจในงานวัฒนธรรมของคนในสังคมไทยปัจจุบัน

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

บทที่ ๔

การส่งเสริมกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน
เพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นางเรียม พุ่มพงษ์แพทย์ / นางสาวสิรินทร์ ย้วนไยดี

การส่งเสริมกิจการพิพิธภัณฑสถาน เพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การศึกษาของเยาวชนชายไทย สมัยก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องอาศัยพระในการถ่ายทอดความรู้ และใช้วัดเป็นสถานศึกษา เนื่องจากยังไม่มีระบบการศึกษาแบบสากล (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

คาร์ล บ็อค (Carl Bock) นักธรรมชาติวิทยาชาวเยอรมัน ซึ่งเดินทางเข้ามาสำรวจดินแดนไทยด้านภูมิศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๔ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงพระองค์ไว้ในหนังสือ ชื่อ *Temples and Elephants*^๑ ว่า

“พระองค์ก้าวหน้าไปไกลกว่าประชาชนของพระองค์ราวหนึ่งศตวรรษ ในเรื่องนี้หรือเรื่องอื่นๆ ทำนองนี้ พระองค์ก็ทรงมานะพยายามอย่างที่สุด ที่จะยกระดับความรู้ของบรรดาข้าราชการบริพารขึ้นมาให้เท่าเทียมพระองค์ ด้วยการสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิชาการใหม่ๆ ทุกแขนงมาใช้อย่างมากที่สุด.....”

๑ คาร์ล บ็อค (เขียน), เสฐียร พันธังษี และอัมพร ทีชะระ (แปล). *ท้องถิ่นสยามยุคพระพุทธเจ้าหลวง* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓) หน้า ๑๗

สำหรับเยาวชนหญิง ต้องเรียนรู้จากการถ่ายทอดวิชาภายในครอบครัว
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

คำกล่าวเหล่านี้มิได้เกินเลยจากความเป็นจริง จะเห็นได้ว่า พระราชภารกิจอันสำคัญอย่างหนึ่ง ในรัชสมัยอันยาวนานของพระองค์คือ การปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะจะต้องผลิตบุคคลที่มีความรู้ความสามารถให้ไปพัฒนางานในด้านต่างๆ ด้วยเหตุที่ทรงมีพระราชวิสัยทัศน์กว้างไกลจึงทรงส่งเสริมและสนับสนุนด้วยการวางรากฐานทางการศึกษาให้เป็นระบบแผนใหม่ เพราะทรงตระหนักดีว่า การศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ประเทศชาติจะพัฒนาก้าวหน้าไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาบุคคล ซึ่งนับเป็นทรัพยากรที่มีค่าของแผ่นดิน ด้วยการให้การศึกษ เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และเป็นพลเมืองดี หากระบบการศึกษายังล่าช้าและไร้คุณภาพแล้ว จะเป็นอุปสรรคอันใหญ่หลวงในการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ จนไม่สามารถพัฒนาให้เท่าเทียมหรือก้าวทันอารยประเทศทั้งหลายได้

ในระยษนั้น บ้านเมืองของเราขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพทางการศึกษาเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงเปรียบสภาพของประเทศในสมัยของพระองค์ ที่ขาดแคลนบุคลากรว่าเหมือนเรือผู้แต่ก็จำเป็นที่จะต้องเอาลงน้ำ จากนั้นจึงค่อย ๆ ชุน ค่อย ๆ เปลี่ยนกระดานเรือไปที่ละแผ่นสองแผ่นในภายหลัง^๒

รวมทั้งข้อความตอนหนึ่งปรากฏในพระราชหัตถเลขาของพระองค์ที่พระราชทานไปยังพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล)^๓ ขณะรักษาการราชทูตไทยประจำประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๑ ว่า

นักเรียนโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

๒ พาชีน สมค้ำนัง ความสำคัญของการศึกษา ของพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการปรับปรุงบ้านเมืองแบบตะวันตก วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๐ หน้า ๑๑๓-๑๑๔

๓ ต่อมา เป็นมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยา พระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดี กระทรวงธรรมการ (พ.ศ. ๒๔๕๔-๒๔๕๘)

“...ในบ้านเมืองเราที่ไม่ขัดสนอันใดยิ่งกว่าคน การเจริญอันใดจะเป็นไปมิได้เร็ว ก็เพราะเรื่องคนนี่อย่างเดียว...”

ด้วยเหตุนี้จึงทรงมีพระราชปณิธาน ที่จะส่งเสริม สนับสนุน บำรุงการศึกษาของคนในชาติอย่างจริงจัง ดังปรากฏใน “ประกาศเรื่องโรงเรียน” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ ความว่า

“...แลการรู้หนังสือก็เป็นคุณสำคัญข้อใหญ่ เปนเหตุจะได้รู้วิชาแลขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ...”^๔

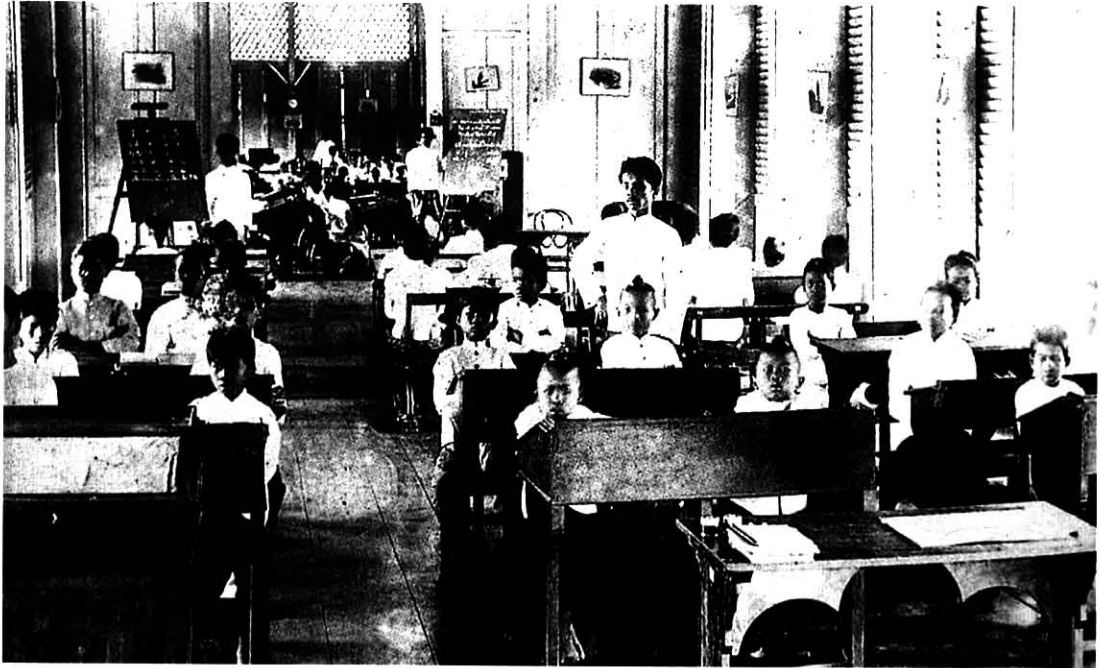
หรือพระราชดำรัสตอบ ในวโรกาสพระราชทานรางวัลแก่นักเรียนที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ความว่า

“...วิชาหนังสือเป็นวิชาที่นับถือ และเป็นที่ยศสรรเสริญแต่โบราณ ว่าเป็นวิชาอย่างประเสริฐ ซึ่งผู้ที่เปนนับถืออย่างยิ่ง นับแต่พระมหากษัตริย์เปนต์ัน ตลอดจนราษฎร พลเมืองสมควรถูกนับเป็นต้องรู้ เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้ การทั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยการทรงจำรำเรียน แลเปนวินิชาที่ทำให้ผู้ได้รู้มีความฉลาดเร็วขึ้นได้ง่ายขึ้น...เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันลงไป ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุดจะให้ได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกันไม่ว่าเจ้าว่าขุนนางว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในเมืองเรานี้จะเปนครุสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดขึ้นให้เจริญจงได้”^๕

นโยบายการศึกษาสมัยนั้น คำนึงถึงความต้องการของบ้านเมือง และความเจริญก้าวหน้าเป็นสำคัญ สิ่งจำเป็นในการปฏิรูปประเทศ คือบุคลากรที่มีความรู้แผนใหม่ และเข้าใจมาตรฐานการทำงานแบบใหม่อย่างดีด้วย โดยมุ่งหมายหาคนดีมีความรู้เข้ารับราชการ เริ่มต้นด้วยการทดลองตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในพระบรมมหาราชวัง สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ และทรงส่งพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์เข้าศึกษา ณ ต่างประเทศ เพื่อทรงเรียนรู้อะไรศึกษาในระบบสากล ส่วนในประเทศนั้นได้จัดการศึกษาแผนใหม่ โดยในปี พ.ศ. ๒๔๑๔ มีการขยายไปสู่โรงเรียนในกรมมหาดเล็กหลวง หรือที่เรียกว่า โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ รวมทั้งขยายการศึกษาขั้นมูลฐานไปสู่สามัญชน สมดังพระราชปณิธานของพระองค์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนวัดมทรณพาราม ซึ่งเป็นโรงเรียนหลวงสอนภาษาไทยแห่งแรก รวมทั้งจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นตามวัดต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ซึ่งได้เจริญก้าวหน้าตามลำดับ

^๔ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลย์ราชสมบัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๕๑๑. เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๑) หน้า ๒

^๕ ธนากรแห่งประเทศไทย. พระราชดำรัส ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๕๔๓) (พระนคร : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด, ๒๕๑๐) หน้า ๒๙

การศึกษาในระบบโรงเรียนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ยังให้เอกชนมีส่วนในการจัดการศึกษา พระราชทานทุนเล่าเรียนหลวง ให้โอกาสชนทุกชั้นที่มีความรู้ ความสามารถไปศึกษาต่อต่างประเทศ สำหรับการศึกษาชั้นอุดมศึกษานั้น ทรงตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขา เพื่อผลิตบุคลากรในสาขาวิชาชีพที่ขาดแคลน เช่น โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนเกษตร โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนฝึกหัดครู เป็นต้น ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงธรรมการ รับผิดชอบการศึกษาทั้งหมด ซึ่งในการปฏิรูปการศึกษานี้ พระองค์ทรงประสบปัญหาหลายประการ แต่ด้วยพระปรีชาสามารถจึงทรงผ่านพ้นอุปสรรคนั้นได้ ทำให้ราษฎรมีความเข้าใจถึงประโยชน์และเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา พระองค์จึงทรงเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาของชาติแบบแผนใหม่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์ไว้ในโคลงสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

๐ โรงเรียนทรงแต่งตั้ง	สั่งสอน
บุตรอมตย์ราษฎร์	ทั่วหน้า
ศึกษาภาคฉันท์กลอน	โทเอก
เขียนอ่านชาญเชี่ยวชาญ	รอบรู้ครูแสดง ฯ ^๖

๖ กรมศิลปากร. คำกลอนสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๖) หน้า ๑๐๘

พระบรมฉายาลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพร้อมเครื่องราชบรรณาการจากต่างประเทศ (ภาพจากหนังสือสมุดภาพรัชกาลที่ ๕)

สำหรับการส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โดยเฉพาะกิจการที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์-สถานนั้น จากการที่พระองค์ทรงได้รับการอบรมพระราชศาสตร์อย่างกวัดขัน ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จากพระราชบิดา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทรงได้รับการยกย่องสรรเสริญ พระเกียรติคุณจากทูตานุทูตที่เข้ามาเจริญพระราชไมตรีอยู่เสมอในพระปรีชาสามารถของพระองค์ ดังเช่นที่ เซอร์ จอห์น เบาริง ราชทูตอังกฤษ กล่าวไว้ว่า

“...พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นตัวอย่างแห่งพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงพระปรีชาสามารถในทางอักษรศาสตร์และปราชญศาสตร์ต่างๆ ของชาวตะวันตก ทั้งมวล แต่เพราะเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงพระปรีชาเชิงวิชาการ สมัยใหม่อย่างเฉียบแหลม จนคนอื่นๆ ตามพระองค์ไม่ทัน จึงมีผู้เข้าใจในโครงการและพัฒนาการ ตลอดจนทางรัฐประศาสน์ของพระองค์ไม่ถึงฉะนั้น ขณะที่กรุงสยามเริ่มเปิดประตูค้าขายกับ ชาวต่างประเทศนั่นเอง จึงเกิดอุปสรรคขึ้นบางประการ แต่ถึงเช่นนั้นก็ดี จะทรงทอดถอยพระราชหฤทัยก็หาไม่ได้ คงดำเนินงานการก้าวหน้า แก่ประเทศสืบต่อมาเต็มพระสติปัญญา...”^๗

ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏข้อความในหลายตอนของหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน^๘ อันเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

“...ตามพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” หรือ ที่พระองค์ ทรงพระราชปรารภ เช่น

“...แต่เพียงอายุขนาดข้าพเจ้ายังได้ยินถ้อยคำที่ผู้หลักผู้ใหญ่เล่าถึงข้อความชั้นกรุง ทวาราวดีมากออกไปว่า พระราชพงศาวดารที่ได้เรียบเรียงขึ้น ไว้เป็นหลายอย่าง...”^๙

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองของพระองค์ ว่า ทรงได้รับการถ่ายทอดมาจากสมเด็จพระราชบิดา สิ่งสำคัญที่สุดคือ ทรงได้รับการปลูกฝัง ให้เห็นคุณประโยชน์จากการศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยอย่างแตกฉาน ประกอบ กับตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงทราบดีว่าสมเด็จพระราชบิดาให้ความสำคัญกับศิลปโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นหลักฐาน แสดงความเจริญรุ่งเรืองของคนในอดีต จนถึงกับทรงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน ส่วนพระองค์ขึ้น ทรงรวบรวม เก็บรักษาและจัดแสดง รวมทั้งทรงพระราชนิพนธ์ข้อความ อธิบายโบราณวัตถุเหล่านั้น ให้เป็นข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้ด้วยพระองค์เอง

๗ โอภาส เสวิกุล, **พระราชบิดาแห่งการปฏิรูป**, (พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพิตยา, ๒๕๑๓) หน้า ๒๓๓-๒๓๔

๘ พระราชพิธี สิบสองเดือน รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชนิพนธ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑ ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในหนังสือวิธาน และ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ กรมการแห่งวรรณคดีสโมสร ได้ยกย่องให้เป็นยอดแห่งหนังสือ ความเรียงประเภทอธิบาย

๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **สมาคมสืบสวนของโบราณในประเทศไทย** นิตยสารศิลปการ ปีที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๑, หน้า ๔๔

เหตุนี้จึงทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้ ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงได้รับการศึกษาตามราชประเพณีโบราณ แต่พระองค์ยังได้ทรงศึกษา ภาษาต่างประเทศและวัฒนธรรมตะวันตกด้วย ในขณะเดียวกัน ทรงศึกษาหาความรู้ด้วย พระองค์เอง ดังเช่นสมเด็จพระราชบิดา จึงทรงได้รับความรู้ทั้งสองทาง เมื่อทรงเจริญ พระชันษาบรรลุประชาวุฒิกวาระแล้ว จึงทรงมีแนวพระราชดำริที่เรียกว่า **สากลนิยม (Universalism)**^{๑๐} ประกอบกับทรงมีประสบการณ์จากการได้เสด็จพระราชดำเนินเยือน ชาว สิงคโปร์ และอินเดีย ได้ทอดพระเนตรกิจการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและ ภูมิหลังของประเทศนั้นๆ

ดังนั้น พระองค์จึงทรงประกอบพระราชกรณียกิจตามแนวพระราชดำริของพระราชบิดา ซึ่งทรงวางรากฐานกิจการพิพิธภัณฑ์ไว้เบื้องต้น ให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ทรงสนับสนุนให้ ขยายกิจการออกไปสู่ปวงชน เพื่อให้มีบทบาท และประโยชน์แก่สังคมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ใน พ.ศ. ๒๔๑๗ ซึ่งเป็นปีที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๒๑ พรรษา บรรดาทหารมหาดเล็กที่ ใกล้ชิดพระองค์ได้ตกลงร่วมกันเสนอเปลี่ยนกิจกรรมจากการจุดโคมถวายเป็นประจำทุกปีมา เป็น การจัด “โรงมูเซียม” เพื่อต้องการแสดงออกถึงกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดและสติปัญญา โดยให้บังเกิดผลประโยชน์ทางการศึกษาแก่คนส่วนรวม อันเป็นผลจากการที่เขาเหล่านั้น ได้รับการพัฒนาทางการศึกษา และเจริญรอยตามพระราชนิยม จนกลายเป็นคนรุ่นใหม่ที่มี แนวความคิดแตกต่างไปจากเดิม ดังปรากฏข้อความในหนังสือ *ดร.โนวาท*^{๑๑} ซึ่งเขียนโดย นายเฮนรี่ อาลาบาสเตอร์^{๑๒} (Mr. Henry Alabaster) ดังนี้

“ข้าพเจ้าจะขอแจ้งความให้ท่านทั้งปวงทราบ, เดิมทหารมหาดเล็ก, ปกุกษากันเรื่องที่จะเฉลิมพระชนมพรรษา, ปีนี้กันว่าที่จะจุดโคมเหมือนทุกๆ ปี, จะไม่คิดการใหม่สักสิ่งหนึ่ง, เขาเห็นว่าไม่เป็นการสนองพระเดชพระคุณด้วยเต็มกำลัง, เพราะเปนแต่ตัวทำ, ไม่เป็นการใช้ปัญญาแลความคิดเลย, จึงตกลงกันว่า, จะจัดโรงมูเซียมเป็นการเฉลิมพรรษา, ซึ่งเป็นการสนุกนี้ด้วย, แลมีประโยชน์แก่ปัญญา, ซึ่งจะได้เห็นของไทย, แลของต่างประเทศหลายสิ่งหลายอย่างที่ยังไม่เคยเห็น...”

๑๐ วิไลเลขา ธารธนาสาร. *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕) หน้า ๘๓

๑๑ ดร.โนวาท แปลว่าคำสอนของเด็กหนุ่ม (ชจร สุขพานิช) : สำนักหอสมุดแห่งชาติ. *ดร.โนวาท เล่มที่ ๑ มจ. ๒๕๓๒/๑๐๒๕ ฝบว*

๑๒ เข้ามาเมืองไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ โดยรักษาการแทนกงสุลอังกฤษ และเดินทางกลับอังกฤษไปแล้วครั้งหนึ่ง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้เดินทางกลับเข้ามารับราชการฝ่ายไทย ได้เป็นที่ปรึกษากฎหมายนานาประเทศ เป็นผู้ที่ได้ใช้ความรู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยเป็นอันมาก เป็นต้นตระกูลเศวตศิลา ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๒๔๒๗

ตั้งนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้**หอคองคองเตีย**^{๑๓} หรือ **ศาลาสหทัยสมาคม** ซึ่งสร้างเป็นที่ประชุมทหามหาดเล็กเป็นที่จัดแสดงสิ่งของต่างๆ ที่ย้ายมาจากพระที่นั่งสมมุติเทวราชอุปบัติ เรียกว่า **ตั้งมิวเซียม**^{๑๔} มอบหมายให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นหัวหน้าฝ่ายไทย และนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ เป็นผู้อำนวยการจัดแสดงร่วมกันรับผิดชอบ โดยให้อยู่ในความดูแลของกรมมหาดเล็กหลวง

ดังปรากฏในกลอนสุภาพสรรเสริญพระเกียรติ ซึ่งแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ โดยไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ความว่า

ก็ทรงสละพระราชทรัพย์หลาย	ไม่เสียดายโดยมดุงกรุงสยาม
ให้ซ่อมแปลงแต่งใหม่วิไลงาม	ล้วนดีกรามเรื่องจรรัศถยา
โรมุเซียม โรงทหารหัดการยุทธ	พระสมมุติเทวราชสิงหาสน์มหา
โรงกระชาปณใหญ่ครี้มหีมา	หอรัชฎากรพิพัฒน์สวัสดิ์ ^{๑๕}

การจัดแสดงนิทรรศการครั้งนั้น นอกจากเพื่อร่วมฉลองในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๔๑๗ แล้ว ยังเป็นวาระพิเศษจากการที่ทรงรับพระราชภาระบริหารราชการแผ่นดินโดยเต็มพระองค์ ตั้งนั้นจึงทรงเปิดโอกาสให้ข้าราชการ กงสุลต่างประเทศ และประชาชนทั่วไปเข้าชมเป็นเวลา ๓ เดือน เพื่อส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของศิลปโบราณวัตถุที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาของบ้านเมือง ปรากฏว่าได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ได้มีการบันทึกไว้ว่ามีผู้เข้าชมถึงเจ็ดหมื่นคน^{๑๖} เป็นเหตุให้เมื่อถึงคราวงานเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ในแต่ละปี จะมีการเปิดหอมิวเซียมให้เข้าชม และเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมลักษณะนี้ โปรดเกล้าฯ ให้มีการชักชวน ตามประกาศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ เรื่องให้เอาของต่างๆ มาตั้งหอมิวเซียม ซึ่งระบุว่า หากผู้ใดนำสิ่งของที่มีฝีมือดี หรือของประหลาดมาร่วมจัดแสดง จะได้รับพระราชทานรางวัลหากเป็นที่พอพระทัย^{๑๗}

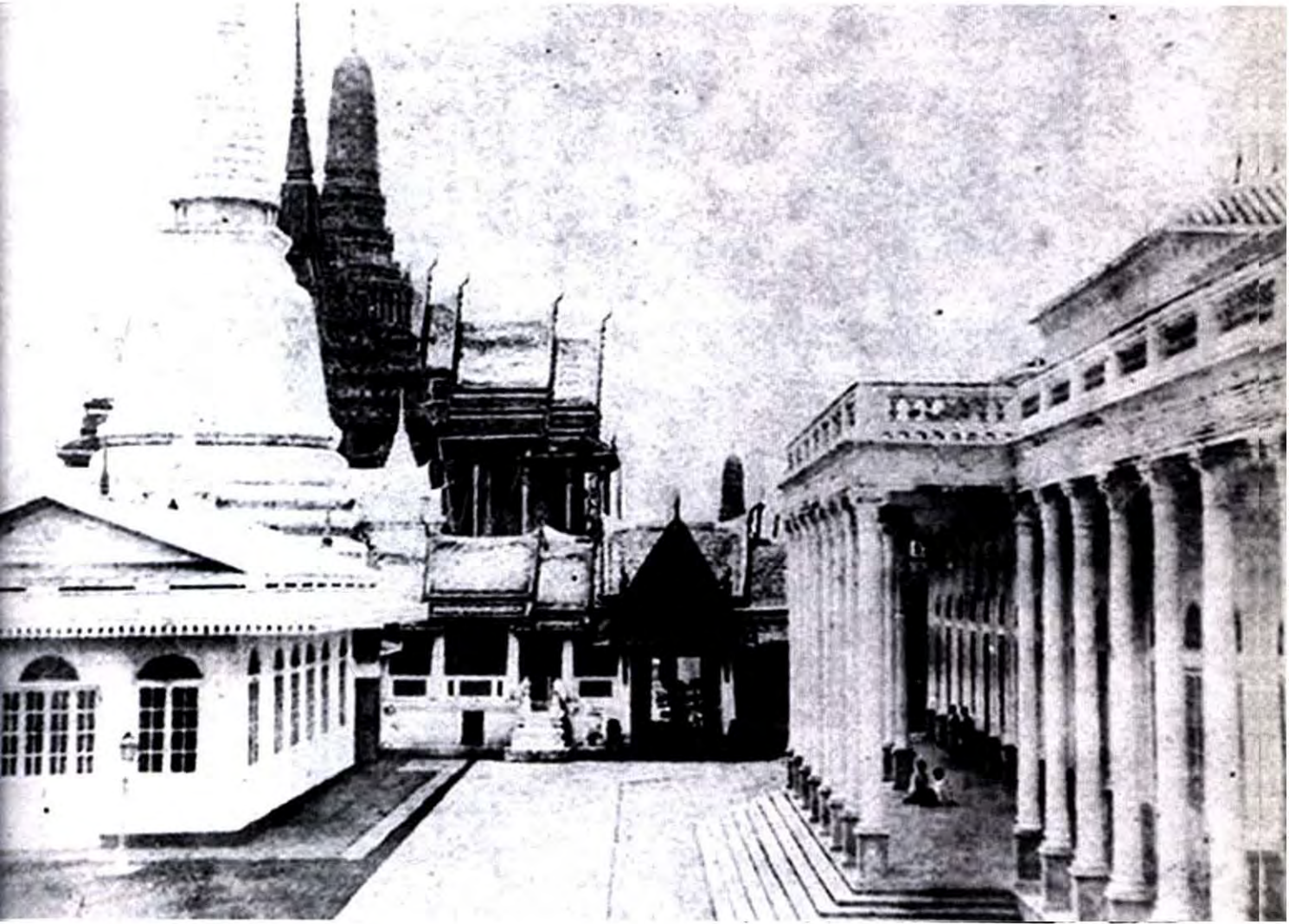
๑๓ นำแบบอย่างของสโมสรทหารที่เมืองปัตตาเวีย (ปัจจุบันคือ กรุงจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย) สร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๑๕

๑๔ กรมศิลปากร. **พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์** (กรุงเทพมหานคร : บริษัทกราฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๑) หน้า ๓๓

๑๕ กรมศิลปากร. Ibid หน้า ๑๓๑

๑๖ กรมศิลปากร (๒๕๕๑). Op.,cit. หน้า ๓๗

๑๗ Ibid. หน้า ๓๕

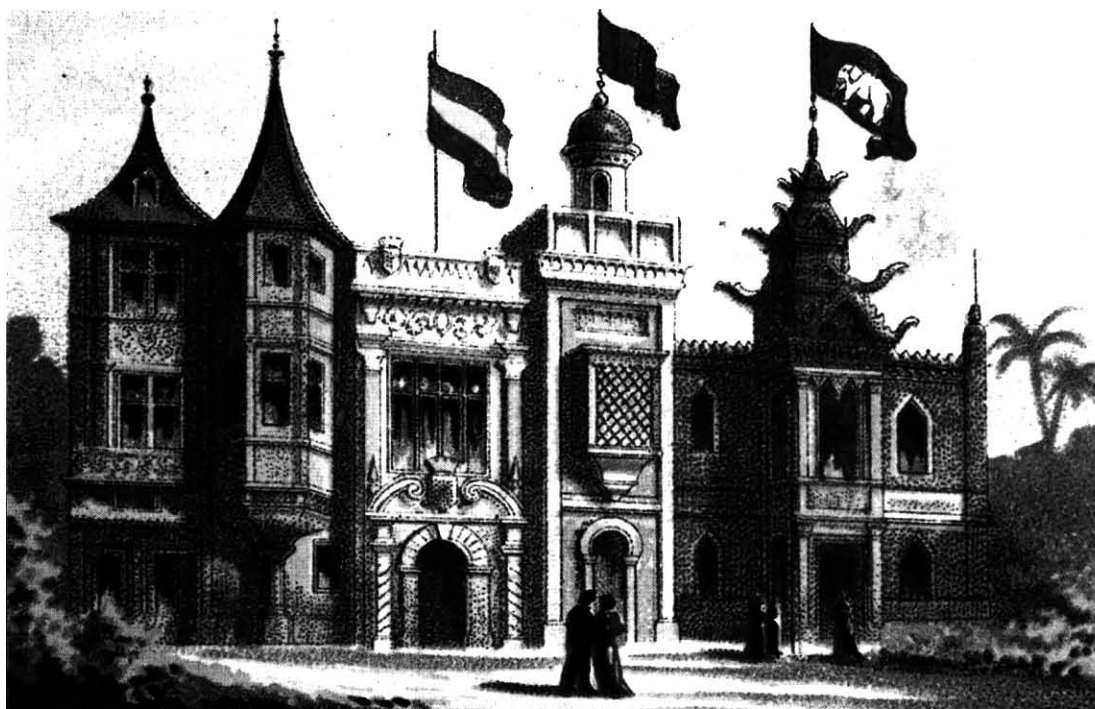

หอคองคอเดีย (ด้านขวาของภาพ) (ภาพจากหนังสือสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง)

การเปิดมิวเซียมให้เข้าชมนี้ กรมหลวงพิชิตปรีชากร (พระองค์เจ้าอัศฉานกัญญาฯ) ได้
นิพนธ์ไว้ในลิลิตสรรเสริญพระบารมี ดังนี้

ท่านทรงรังสฤษดิ์เกื้อ
รายรอบโรงทหาร
มิวเซียมพิศาลสถาน
ของเก่าของใหม่พร้อม

ก่อการ วังเอย
แวดห้อม
มวณฺ์สิ่ง สติตแฮ
เพื่อให้ชนชม ฯ^{๑๘}

อาคารจัดแสดงนิทรรศการของสยาม ที่แสดงสัญลักษณ์โดยการปักธงช้างเผือก
ในงานศิลปหัตถกรรมนานาชาติ ณ ซังปี เดอ มาร์ส์ กรุงปารีส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑
(ภาพจากหนังสือพระพุทธเจ้าหลวงในโลกตะวันตก)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ไทยและฝรั่งเศสเริ่มกลับมามีความสัมพันธ์ทางการทูตกันอีก โดยรัฐบาลฝรั่งเศสรัชสมัยพระเจ้านโปเลียน ที่ ๓ ได้ทูลเชิญให้ราชอาณาจักรสยามส่งนิทรรศการไปจัดแสดงร่วมกับนานาชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ ณ กรุงปารีส ซึ่งราชอาณาจักรสยามได้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปแต่นั้นมา ใน พ.ศ. ๒๔๒๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดส่งนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปกรรม และผลิตผลทางเกษตรไปจัดแสดงในงานศิลปหัตถกรรมนานาชาติ ณ ซังปี เดอ มาร์ส์ กรุงปารีส ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง โดยมอบหมายให้พระสยามธรรนุรักษ์ (แอมี่ อา เดอ เกรฮัง) กงสุลไทยประจำกรุงฝรั่งเศส เป็นผู้แทนพระองค์ ดำเนินกิจกรรมทั้งหมดเช่นเดียวกับครั้งก่อน

ในการจัดแสดงนิทรรศการครั้งนั้น นายเอเตียน กาลัวซ์ (M. Etienne Gallois) ได้บันทึกไว้ในหนังสือ *Le Royaume de Siam au Champ Mars en 1878 et a la Cour de Versailles en 1886, Deux Rois de Siam*^{๑๙} มีเรื่องเกี่ยวกับการเข้าชมนิทรรศการทั้งสองครั้งของราชอาณาจักรสยามโดยเปรียบเทียบและวิจารณ์ว่าในแต่ละครั้งมีความสวยงาม ขาดตกบกพร่องหรือแตกต่างกันอย่างไร พร้อมทั้งให้คำแนะนำรวมทั้งความคาดหวัง นิทรรศการครั้งนั้นจัดแสดงเป็นเวลาถึง ๖ เดือน ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๑

อาคารจัดแสดงของสยามในอีกมุมมองหนึ่งของชาวตะวันตก
ในงานศิลปหัตถกรรมนานาชาติ ณ ซังปี เดอ มาร์ส์ กรุงปารีส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑
(ภาพจากหนังสือพระพุทธเจ้าหลวงในโลกตะวันตก)

๑๙ แปลเป็นไทย โดยนายสันต์ ท. โกมลบุตร ใช้ชื่อว่า อาณาจักรสยาม ในงานแสดงศิลปวัฒนธรรม ณ ซังปี เดอ มาร์ส์ ในปี พ.ศ. ๒๔๒๑ (ค.ศ. ๑๘๗๘) และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ ในปี พ.ศ. ๒๒๒๔ (ค.ศ. ๑๖๘๑) กับพระเจ้ากรุงสยามสองพระองค์

ในงานแสดงนิทรรศการครั้งนั้น ได้มีการมอบรางวัลแก่ผลิตภัณฑ์ที่ประเทศต่างๆ นำมาประกวด สำหรับราชอาณาจักรสยามได้รับรางวัล ในกลุ่มของผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น เครื่องกระเบื้อง ผ้า พรม ผ้าไหม รวมทั้งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการนำไปจัดแสดงครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ แต่มีการพัฒนาสู่ความเป็นสากล คือ **ได้รับรางวัลในผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะพิเศษในกลุ่มการศึกษา การสอน**^{๒๐} ดังนี้

๑. ศิลปะประยุกต์เกี่ยวกับจิตรกรรมและประติมากรรม ได้รับรางวัลเหรียญทองสำริด
๒. การทำกระดาษ การเข้าเล่มเย็บปกหนังสือ เครื่องมือ เครื่องใช้ทางศิลปะด้านจิตรกรรม ภาพสีน้ำมันและภาพวาด ได้รับรางวัลเหรียญทองสำริด
๓. เครื่องดนตรี ได้รับรางวัล (ประกาศนียบัตร) เหรียญเงิน

การได้รับรางวัลในกลุ่มการศึกษา การสอนนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของชาวสยามในด้านการเรียน การสอน รวมทั้งการถ่ายทอด แต่เป็นการศึกษานอกระบบ ผู้เขียนจึงแนะนำว่า ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลสยามต้องวางรากฐานการศึกษา การสอนชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา ให้ได้ระดับเดียวกับประเทศในยุโรปและอเมริกา ที่เจริญก้าวหน้าไปมากแล้ว

นอกจากนี้ผู้เขียนยังแนะนำให้เอาแบบอย่างประเทศญี่ปุ่น ซึ่งในการจัดแสดงนิทรรศการครั้งนี้ ญี่ปุ่นได้ขอให้จัดห้องพิเศษ เพื่อตั้งแสดงงานที่เกี่ยวกับโรงเรียนโดยเฉพาะ มีสมุดรายการแสดงให้ผู้เข้าชมเห็นค่าแถมการณเกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์กรครู และในการชี้แจงรายละเอียด มีเจ้าหน้าที่ผู้แทนพิเศษ ซึ่งเป็นข้าราชการที่มีชื่อเสียง และเป็นตัวแทนกระทรวงศึกษาธิการของญี่ปุ่นเป็นผู้บรรยาย ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้รับรางวัลเป็นเหรียญทองคำถึงสามเหรียญ ได้แก่ องค์การวิชาครู กิจการการพิมพ์ และได้รับคำชมเชยโดยทั่วไป นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงการที่ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญของการศึกษา ซึ่งสามารถจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชาวสยามได้ดังนี้

“จะเป็นประกาศารอันแจ่มจรัส สำหรับประเทศสยาม เป็นตัวอย่างอันดีเลิศที่จะดำเนินการตามแนวการสอน อันเป็นลักษณะพิเศษที่มีสารัตถะสำคัญยิ่งนี้...”^{๒๑}

๒๐ Ibid., หน้า ๑๐๖

๒๑ Ibid., หน้า ๑๑๐ ซึ่งใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์พร้อมคณะ ซึ่งมีหลวงไพศาล ศิลปศาสตร์ ต่อมาเป็นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา) ร่วมอยู่ด้วย ไปรับเสด็จสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมทั้งศึกษาดูงานในประเทศญี่ปุ่นและได้นำแบบแผนการศึกษาของญี่ปุ่นมาปรับใช้ในประเทศไทย แต่ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า ไม่ได้เหมาะสมกับชาวสยาม

นายเอเตียน กาลัวซ์ ยังแนะนำอีกว่า ให้เลิกสนใจจักรวรรดิในกลุ่ม (อาเซีย) กลาง ซึ่งการศึกษาหยุดอยู่กับที่เป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว โดยยกตัวอย่าง ประเทศจีน ซึ่งผู้คัด ลายมือบรรจงเยี่ยมที่สุด ใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตของตนปรับปรุงลายมือของตน ก็ถือกันว่ เป็นผู้รู้หนังสือ และได้รับการอบรมดีกว่าใครๆ ซึ่งในการจัดแสดงนิทรรศการครั้งนี้ เขาได้ชม ผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากประเทศจีน เช่น งาช้างแกะสลัก แพรพรรณ เครื่องตกแต่งเรือน แต่พบว่า ไม่มีร่องรอยตั้งแสดงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเลย จึงไม่แนะนำให้คนไทยใช้เวลาทั้งหมดไปกับการเขียนตัวหนังสือ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคอันถาวรต่อการศึกษาหาความรู้ที่แท้จริง

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ราชอาณาจักรสยามไม่ได้นำไปจัดแสดง ทั้งในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ และ พ.ศ. ๒๔๒๑ คือหนังสือที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดา แต่ผู้เขียน ก็หวังว่า ในกาลข้างหน้าราชอาณาจักรสยามคงจะได้นำไปจัดแสดง เนื่องจากมีโรงพิมพ์แล้ว^{๒๒} และได้เสนอว่าหนังสือที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสยาม ซึ่งแต่งโดยเซอร์ จอห์น เบาริง และ สังฆราชปาเลอกัวซ์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ถือเป็นของใหม่และใช้ได้ยาวนาน เป็นที่น่าเสียดายว่า ไม่ได้นำมาจัดแสดงด้วย

ทั้งนี้เขาเสนอให้รัฐบาลฝรั่งเศสจัดสรรที่เพิ่มขึ้น สำหรับให้ชาติต่างๆ ได้มีโอกาสนำ หนังสือของตนเองมาจัดแสดง เพื่อให้ผู้เข้าชมได้รู้จัก เป็นการประมวลความประทับใจใน ประเทศนั้นให้มากขึ้น โดยไม่ให้เสียแบบกระทรวงศึกษาธิการของฝรั่งเศสซึ่งนำหนังสือ ทางการศึกษา มาจัดแสดงในครั้งนี มีปริมาณมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ ที่สำคัญอีก อย่างหนึ่งคือ สิ่งของที่ประเทศไทยได้นำมาจัดแสดงครั้งนี้ ได้มีการจัดทำรายละเอียดสิ่งของ เพื่อเป็นคู่มือให้แก่ผู้เข้าชมโดยโรงพิมพ์ของ พอล ดู ปองต์ (Paul Dupont) เป็นสมุดเล่มเล็กๆ ราว ๒๐ หน้า สามารถพกใส่กระเป๋าได้โดยสะดวก ซึ่งมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ ศึกษาเรื่องราว ของราชอาณาจักรสยามเป็นอย่างมาก

๒๒ โรงพิมพ์ในประเทศไทย เริ่มมีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ โดย หมอบรัดเลย์ มิชชันนารีชาวอเมริกัน เป็นผู้นำแท่นพิมพ์เข้ามา จากสิงคโปร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘

สิ่งหนึ่งที่คุณเขียนหวังว่า ราชอาณาจักรสยามจะนำไปจัดแสดงในงานนิทรรศการด้วย คือ ศิลปโบราณวัตถุ ที่มาจากการขุดค้นทางวิชาการอย่างถูกต้องที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงเก่า เหตุที่เขาได้รับทราบข้อมูลมาว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดศึกษาวิชาโบราณคดี จึงหวังว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระราชโอรสน่าจะทรงถือเป็นพระเกียรติคุณที่จะอุปถัมภ์วิชาการนี้ในราชอาณาจักรสยาม ทั้งนี้อาจจะทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง เนื่องจากในขณะที่เขาเขียนหนังสือเล่มนี้ พระองค์ยังทรงมีพระชนมายุน้อย จะทรงมีเวลามาก ในการที่จะรวบรวมศิลปโบราณวัตถุที่ล้ำค่าเหล่านั้นนำไปเก็บรักษาและจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่จะสร้างไว้ในพระบรมมหาราชวัง หรือที่อื่นๆ ในกรุงเทพฯ นอกจากจะทำให้พระองค์ทรงเพลิดเพลินพระทัยแล้ว จะนับได้ว่าเป็นที่แหล่งศึกษาอันมีคุณประโยชน์แก่พสกนิกรของพระองค์และเป็นบ่อเกิดตั้งดูตการศึกษาของชาวต่างประเทศ^{๒๓} โดยหวังว่าพระองค์จะทรงดำเนินรอยตามอุปราชแห่งอียิปต์ ซึ่งนอกจากจะมีการจำลองแบบเทวสถานแล้วยังทรงให้ประดิษฐ์ประดับภายในด้วยสิ่งของในยุคนั้น ซึ่งคัดเลือกมาจากพิพิธภัณฑ์สถานที่บลูคอีกด้วย โดยให้เหตุผลส่วนหนึ่งว่า อดีตเป็นสิ่งที่อธิบายปัจจุบัน เป็นเครื่องช่วยให้ยังรู้ผลของความก้าวหน้า หรือว่าความตกต่ำเสื่อมทรามของประชาชาติหนึ่ง ๆ ได้

สิ่งทั้งหลายที่นายเอเตียน กาลลัวซ์ ได้คาดหวังไว้เกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งในด้านหนังสือ และศิลปโบราณวัตถุต่างๆ ที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและนำไปจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้นั้นได้เป็นความจริงในกาลต่อมาดังจะได้กล่าวต่อไป

ในปี พ.ศ. ๒๔๒๕ อันเป็นปีที่ครบรอบ ๑๐๐ ปี แห่งการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีสมโภชพระนครและมีกิจกรรมหลายอย่าง กิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งนับเป็นสีสันของงาน คือ จัดให้มีงานพิพิธภัณฑ์เป็นการนำสินค้าพื้นเมืองของสยามมาจัดแสดงเป็นนิทรรศการให้ประชาชนชม ที่เรียกว่า “เอ็กซิบิเชน” (Exhibition) ที่ท้องสนามหลวง ซึ่งคล้ายกับการแสดงสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันนี้ โดยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช^{๒๔} ทรงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการจัดงาน

๒๓ เอเตียน กาลลัวซ์ (เขียน), สันต์ ท.โกมลบุตร (แปล). ราชอาณาจักรสยาม ในงานแสดงศิลปวัฒนธรรม ณ ซัวปี เดอ มาร์ส พ.ศ. ๒๔๒๑ และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ พ.ศ. ๒๒๒๙ กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์ (พิมพ์ครั้งที่ ๒) (กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๑) หน้า ๑๐๑

๒๔ ดันราชสกุล ภาณุพันธุ์

งานแสดงสินค้าหัตถกรรมและสินค้าพื้นเมือง ณ บริเวณท้องสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๒๕
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ทั้งนี้ให้มีการเตรียมการล่วงหน้า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นเวลา ๑ ปี โปรดเกล้าฯ ให้ ชักชวนประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ โดยนำสิ่งของมาร่วมจัดแสดงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อต้องการให้ประชาชนได้ระลึกถึงของต่างๆ ที่ผลิตได้ในสมัยนั้นเป็นของหายากใน ๑๐๐ ปี ที่ผ่านมา ประชาชนควรยินดีที่บ้านเมืองเจริญขึ้น^{๒๕} งานนี้เริ่มในวันที่ ๒๖ เมษายน จนถึง วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๒๕ เป็นเวลา ๕๒ วัน ในวันเปิดงาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินด้วยขบวนรถ ประทับพับปลาทูมูขุ ณ ท้องสนามหลวง ทรงประกาศเปิดงานและเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสิ่งของต่างๆ ที่นำมาจัดแสดง

๒๕ กรมศิลปากร **ของเก่าเล่าเรื่อง** (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔) หน้า ๑๔

เรื่องราวเกี่ยวกับการจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้ คาร์ล บ็อค ได้บันทึกรายละเอียดไว้ในหนังสือ ของเขาในบทที่ ๓๑^{๒๖} ทำให้เราทราบว่าในงานนี้มีการสร้างปะรำด้วยไม้ไผ่หลายหลัง มีรั้วไม้ไผ่กันโดยรอบและแบ่งเป็นห้องๆ ของที่นำมาจัดแสดงมีประมาณ ๔๐ ชนิด มีของนำชมอยู่หลายห้อง เช่น เครื่องเพชร พลอย เครื่องเงิน การแสดงหุ่นในเครื่องแต่งกายแบบต่างๆ ภาพเขียน เครื่องมุก เครื่องจักสาน งาช้าง เครื่องมือประมง แร่ธาตุต่างๆ อาวุธ เหยี่ยวและเงินโบราณ ตลอดจนพืชพันธุ์ ของป่า

ที่สำคัญที่สุดในส่วนของการส่งเสริมการศึกษานั้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีกิจกรรมทางการศึกษา คือ ให้มีเทศนาพระราชประวัติพงศาวดารกรุงเทพฯ และพระบวรประวัติ รวมทั้งจัดแสดงหนังสือไทยฉบับตัวเขียนจากหอสมุดของหลวง โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ ผู้บัญชาการกรมอาลักษณ์^{๒๗} ทรงรับผิดชอบในการจัด

ในส่วนนี้ นาย ก.ส.ร. กุหลาบได้นำหนังสือไทยสมัยแรกพิมพ์ครั้งรัชกาลที่ ๔ รวมทั้งหนังสือต่างๆ ที่รวบรวมไว้ทั้งหมด ๑๕๐ เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมราชประเพณีของสยามมาแสดงร่วมด้วย^{๒๘} การจัดแสดงนิทรรศการครั้งนี้ได้มีการจัดพิมพ์คู่มือประกอบนิทรรศการ ซึ่งเป็นบัญชีรายชื่อสิ่งของต่างๆ ที่นำมาจัดแสดง อันเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังในการศึกษาค้นคว้า ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีโบราณเป็นอย่างมาก นอกจากบัญชีรายชื่อหนังสือของนาย ก.ส.ร. กุหลาบแล้ว ยังมีบัญชีรายชื่อพื้น และถ่านไม้หลายประเภท รวมทั้งแหล่งที่ขายเกลือ บัญชีรายชื่อขนมไทยโบราณหลากหลายชนิด เช่น ขนมโอซารศ ขนมโปร่ง ขนมหันตรา ขนมฟองแมงดา ขนมจี้ รวมทั้งขนมของชาวจีน เช่น เต้าปัง ซกซา มั่วโซ ตลอดจนบัญชีรายชื่อพันธุ์ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว และเครื่องมือทำนา เป็นต้น

๒๖ คาร์ล บ็อค (เขียน), เสฐียร พันธรังษี และ อัมพร ทีชะระ (แปล). Op.cit. หน้า ๓๙๒-๔๐๐

๒๗ ทรงบัญชาการมอรัลและเป็นผู้เก็บรักษาหนังสือเก่าอันหายาก ตำรับ ตำรา จดหมายเหตุของบ้านเมือง ซึ่งเป็นสมบัติของแผ่นดินซึ่งขนย้ายมาจากหอหลวงที่เรือใน พ.ศ. ๒๔๑๙

๒๘ ก.ส.ร. กุหลาบ เป็นนามปากกาของ นายกุหลาบ ตฤณานันท์ เป็นบรรณาธิการหนังสือสยามประเภท เขาได้นำหนังสือมาจัดแสดงทั้งหมด ๑๕๐ เรื่อง และยอมให้ประชาชนดู ๑๔๙ เรื่อง อีกหนึ่งเรื่อง คือ อภินิหารบรรพบุรุษ ไม่ยอมให้ผู้ใดดู เพราะตั้งใจจะทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่เพียงพระองค์เดียว และในงานนี้เขาได้รับพระราชทานเหรียญที่ระลึกในงานนิทรรศการแห่งชาติ ในฐานะผู้ช่วยงานด้วย

ในการฉลองพระราชพิธีสมโภชพระนครครั้งนั้น โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกหลายประเภทในส่วนของการจัดแสดงนิทรรศการนี้ได้สร้างเหรียญที่ระลึกอย่างหนึ่งเรียกว่า **เหรียญที่ระลึกในการแนชชันนาลเอกซ์ฮิบิชัน (National Exhibition)** สำหรับพระราชทานแก่ผู้ช่วยงาน เป็นเหรียญขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๖ เซนติเมตร

เหรียญที่ระลึกในการจัดแสดงนิทรรศการสมโภชพระนครครบ ๑๐๐ ปี พ.ศ. ๒๔๒๕

ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญทิวงคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทรงสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารแทน และโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ที่หอคองคอเดีย มายังพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) โดยใช้ส่วนของพระที่นั่ง ๓ องค์ คือ พระที่นั่งคิ่วโมกขพิมาน พระที่นั่งศรีราวีนิจฉัย และพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เรียกกันว่า “มิวเซียมหลวงที่วังหน้า” และใน พ.ศ. ๒๔๓๑ ได้ยกฐานะเป็นกรมหนึ่งในกระทรวงวัง โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าห้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต กรมหมื่นพงศาตติศรมหิป เป็นเจ้ากรมพระองค์แรก แต่การจัดแสดงของมิวเซียมหลวงที่วังหน้านี้ มีลักษณะเดียวกับที่หอคองคอเดีย และพระราชทานโบราณวัตถุที่ทรงพบว่าถูกปล่อยปละละเลยเมื่อคราวเสด็จประพาสหัวเมืองในมณฑลต่างๆ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้นำลงมาเก็บรักษาไว้ที่กรุงเทพฯ รวมทั้งโบราณวัตถุทำด้วยศิลา^{๒๙} ที่รัฐบาลฮอลันดาซึ่งปกครองชาวอยู่ขณะนั้น ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นของขวัญในคราวเสด็จประพาสชวาครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๓๙) มาจัดแสดงด้วย

การจัดแสดงของมิวเซียมที่วังหน้าเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐
(ภาพจากหนังสือแรกมีในสยาม)

๒๙ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่ห้องศิลปะศรีวิชัย อาคารมหาสุรสิงหนาท พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๒ กรมพิพิธภัณฑโอบนไปขึ้นกับกรมศึกษาธิการ ซึ่งเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ได้ให้เหตุผลว่า “เพราะมิวเซียมเป็นส่วนของการศึกษาในส่วนที่จะได้ดูได้เห็นอยู่”^{๓๐} ดังนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ เมื่อมีการตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นแล้ว กรมพิพิธภัณฑโอบนจึงได้สังกัดกระทรวงธรรมการ เนื่องจากเป็นกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยตรงตามโคลงสี่สุภาพ^{๓๑} ซึ่งประพันธ์โดย ม.ร.ว. อดิฉัตร ชองทอง ดังนี้

๑	กระทรวงศึกษา ^{๓๒} กอปรด้วย	หลายกรม
	เพิ่มเพื่อนำนิยม	ยิ่งแล้ว
	เช่น “กรมพิพิธภัณฑโอบน” ผสม	เสริมส่ง ศิลปนา
	กรมศาสนา ^{๓๓} แผ้ว	ผ่องพันหทัยไทย

ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นศรีสรลักษณ์ (เพ็ง บุนนาค)^{๓๔} เจ้ากรมพิพิธภัณฑโอบนต่อมาก ไปศึกษาดูงานการจัดพิพิธภัณฑโอบนสถานในยุโรป เพื่อหาแนวทางที่จะกลับมาจัดตั้งพิพิธภัณฑโอบนสถานในสยาม ท่านได้ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑโอบนสถาน ๕ หรือ ๖ แห่งในแต่ละประเทศ และกลับมาเขียนรายงานอย่างละเอียดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑโอบนสถาน^{๓๕} ซึ่งรายงานนี้ได้รับความเห็นชอบจากเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ก่อนขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ทั้งนี้ เจ้าหมื่นศรีสรลักษณ์ประทับใจกับสถาบันอิมพีเรียล (Imperial Institute) ในกรุงลอนดอนเป็นอย่างมาก เพราะจัดแสดงผลิตภัณฑ์ของประเทศที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยอาณานิคมเหล่านั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของตนเอง ท่านจึงมีความเห็นว่าพิพิธภัณฑโอบนสถานแห่งชาติของสยาม ควรจะเป็นพิพิธภัณฑโอบนสถานสำหรับการค้า และธรรมชาติทุกมณฑล หากการจัดตั้งสำเร็จ เนื่องจาก

**“จะเปนการดี แลสมหมาย ทั้งจะได้ประโยชน์แห่งความศึกษาของกุลบุตรต่อไป
เปนอันมาก”^{๓๕}**

๓๐ ชิน อยู่ดี “ผู้ทำงานพิพิธภัณฑโอบนสถาน ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๔๒๘” *กิจการพิพิธภัณฑโอบนสถาน* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๗) หน้า ๕

๓๑ กวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติพระบรมราชจักรีวงศ์ปีกาญจนานภิเชก พุทธศักราช ๒๔๓๔ : กรมวิชาการ. *ฉัตรแก้วแก้วแผ่นดิน* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐) หน้า ๑๔๐

๓๒ เดิมชื่อกระทรวงธรรมการ เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการในสมัยรัชกาลที่ ๖

๓๓ เดิมชื่อ กรมสังฆการี

๓๔ บุตรชายคนโต ของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น

๓๕ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *สำเนาเอกสารไมโครฟิล์ม ร.๕บ ๑๑/๑๐ “เรื่อง พิพิธภัณฑโอบนต่าง ๆ ในกรุงสยาม”*

นอกจากนี้ในรายงานยังกล่าวว่า พิพิธภัณฑ์สถานในอังกฤษต้องขึ้นอยู่กับกรรมการจัดการศึกษาทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า ประเทศที่เจริญแล้วเช่นอังกฤษ ได้ให้ความสำคัญแก่พิพิธภัณฑ์สถานในฐานะแหล่งการศึกษาสำหรับพลเมืองของตนเอง ท่านจึงประสงค์จะเอาเป็นแบบอย่าง จึงได้พยายามเสนอแนวทางการปรับปรุงการจัดแสดงของมิวเซียมที่วังหน้าให้เป็นสากลเหมือนอย่างในยุโรป แต่ติดขัดในเรื่องงบประมาณจึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างไรก็ตาม มิวเซียมที่วังหน้ายังสามารถดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาได้หลายอย่าง อาทิ เปิดให้คนเข้ามาเยี่ยมชม เฉพาะวันพุธ วันเสาร์และวันพระ^{๓๖} การจัดนิทรรศการถาวรและนิทรรศการพิเศษ หรือการจัดประกวดสิ่งของต่างๆ เพื่อคัดเลือกนำไปจัดแสดงนิทรรศการพิเศษยังต่างประเทศ เป็นต้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสทวีปยุโรป ระหว่างวันที่ ๗ เมษายน - ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ นอกจากทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจกับนานาประเทศที่ทรงเจริญสัมพันธไมตรีด้วยแล้ว ยังเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์สถานประเภทต่างๆ ของประเทศเหล่านั้นอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงพระราชนิยมและความสนพระราชหฤทัยในกิจการพิพิธภัณฑ์ของพระองค์

นอกจากจะพระราชทานพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับชาวสยาม ให้ได้มีโอกาสค้นคว้าศึกษาแล้ว ยังทรงส่งเสริมกิจการพิพิธภัณฑ์ ให้ชาวต่างประเทศได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับสยามด้วย ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติภูมิของชาติให้ปรากฏแก่สายตาโลก ด้วยการจัดส่งนิทรรศการพิเศษเกี่ยวกับสินค้าไทยหลากหลายชนิด ไปร่วมจัดแสดงในงาน World Fairs ร่วมกับประเทศต่างๆ เช่น พ.ศ. ๒๔๑๙ ที่เมืองฟีลาเดลเฟีย สหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๔๓๑ และ พ.ศ. ๒๔๓๓ ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส หรือร่วมงานเวสต์ โคลัมเบีย เอ็กซโป (World Columbia Expo) ที่ชิคาโก สหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นต้น

ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้เชิญชวนให้สยามและนานาประเทศ เข้าร่วมงาน หลุยเซียนา เพอร์เชส เวิลด์แฟร์ (Louisiana Purchase World Fairs) ซึ่งจัดให้มีขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๗ ด้วยการจัดแสดงนิทรรศการที่พิพิธภัณฑ์สถานเมืองเซนต์หลุยส์ ที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อเป็นที่ระลึกเฉลิมฉลองในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี^{๓๗} ที่สหรัฐอเมริกาได้ซื้อดินแดนเขตแขวงหลุยเซียนา จำนวน ๘๖๕,๐๐๐ ตารางไมล์จากฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ในราคา ๑๕ ล้านดอลลาร์ มาไว้ในครอบครอง

๓๖ เอนก นาวิกมูล *โฆษณาไทยสมัยแรก* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๓๑) หน้า ๘๑

๓๗ เอนก นาวิกมูล "สยามเซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗" *เปิดกรุภาพเก่า* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๖) หน้า ๑๔๓

พระบรมฉายาลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จัดแสดงในอาคาร ณ พิพิธภัณฑ์ไทยที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจาก สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ในการนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำสิ่งของเข้าร่วมจัดแสดงนิทรรศการ จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบในการจัดสิ่งของนำไปจัดแสดง โดยมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงร่วมเป็นองค์การ ในการจัดการเตรียมงานและกำหนดสิ่งของต่างๆ ที่จะนำไปจัดแบ่งเป็น ๑๐ ประเภท ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทำการเกษตร ผลิตผลทางการเกษตร เรื่องเกี่ยวกับการศึกษา งานช่างฝีมือ ของป่า เครื่องมือสำหรับผลิตของบริโภค อาวุธ แร่ธาตุ ผลผลิตจากสิ่งทอ และยานพาหนะต่างๆ

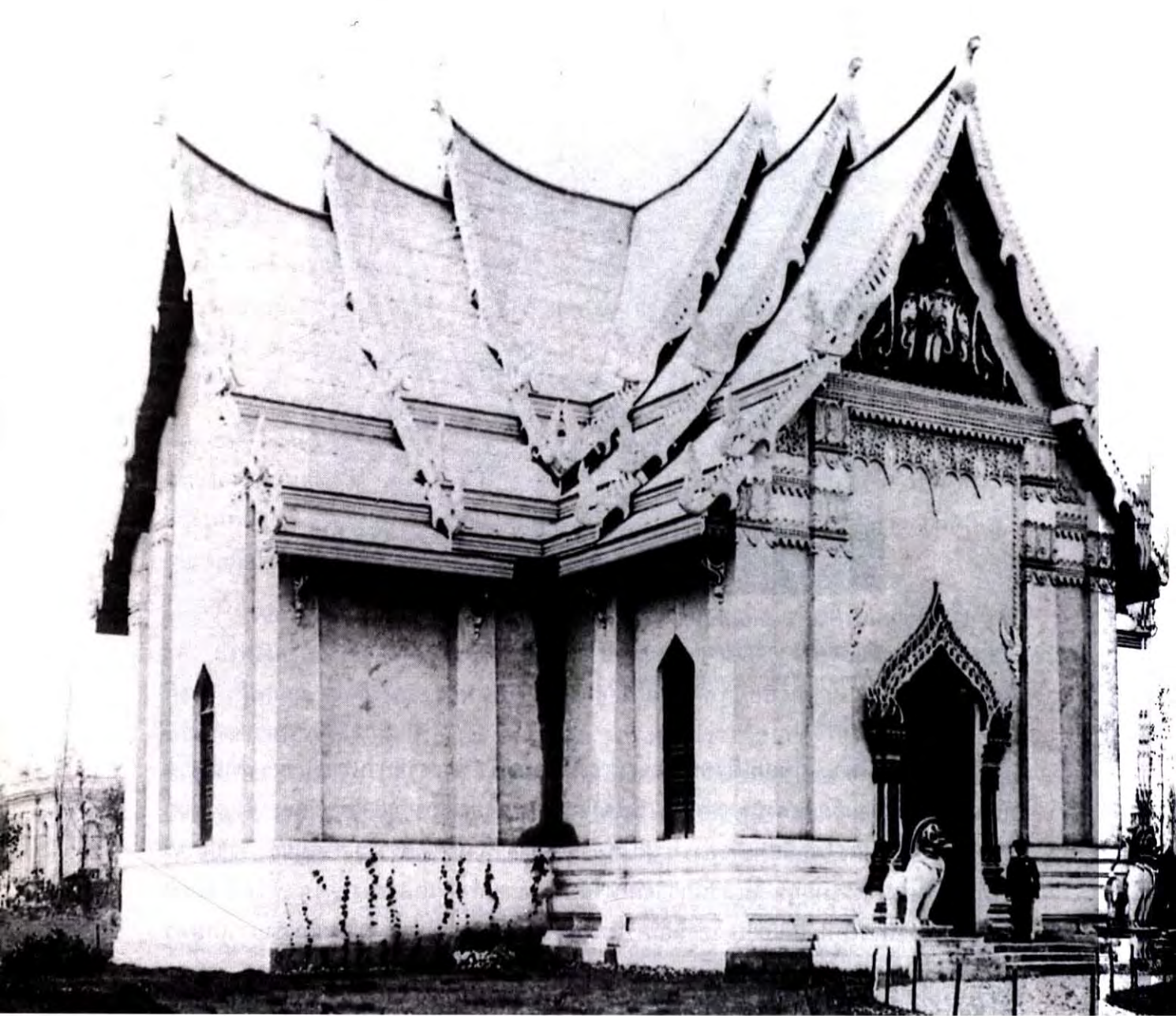
ในงานนี้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงมีพระราชดำริ ในการกำหนดวิธีที่สามารถจัดหาและเลือกเฟ้นสิ่งของ โดยทรงกำหนดให้มีการประกวดสิ่งของในมิวเซียมหลวงที่วังหน้าก่อน และมีรางวัลพระราชทานแก่ผู้ที่จะจัดของมาจัดแสดง เช่น ข้าหลวงเทศาภิบาลตามมณฑลต่างๆ เป็นต้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้สรรหาและเลือกเฟ้นแต่ของที่ดี เพื่อจัดส่งเข้ามาให้คัดเลือก และเมื่อทำการคัดเลือกเรียบร้อยแล้ว ได้มีการนำเอาของเหล่านั้นพร้อมกับของที่ได้รับพระราชทานยืมจากมิวเซียมหลวงที่วังหน้า มาจัดแสดงนิทรรศการพิเศษให้ชาวสยามได้เข้าชมและการศึกษาหาความรู้ ก่อนที่จะส่งไปจัดแสดงที่เมืองเซนต์หลุยส์

๑๒๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราช (สมเด็จพระปิยมหาราช)

พลับพลาไทยจัดแสดงนิทรรศการที่เซนต์หลุยส์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗

(ภาพจากหนังสือ *Treasures of two nations, Thai royal gifts to the united states of America*)

นิทรรศการพิเศษนี้เปิดโอกาสให้เข้าชมเป็นเวลา ๕ วัน ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ระหว่างเวลาบ่ายสองโมงถึงย่ำค่ำ ได้มีการบันทึกไว้ว่า ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปรวมทั้งภิกษุ และสามเณร เป็นอย่างมาก พวกกันไปเข้าชมอย่างคับคั่ง มีจำนวนถึง ๘,๗๒๖ คน^{๓๘} ในการเตรียมจัดส่งนิทรรศการพิเศษไปจัดแสดง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ได้กราบบังคมทูลเสนอแนะให้จัดทำศาลาสำหรับจัดแสดงให้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานและเพื่ออำนวยความสะดวกที่จะแนะนำให้ชาวอเมริกันได้รู้จักราชอาณาจักรสยาม โดยที่สามารถศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งของที่นำมาจัดแสดงได้อย่างถูกต้อง และสมควรจะต้องจัดทำ **สมุดคำอธิบายเครื่องตั้งพิพิธภัณฑ์**^{๓๙} (หรือสูจิบัตรประกอบนิทรรศการในปัจจุบัน) เพื่อมอบให้เป็นคู่มือแก่ผู้เข้าชม ซึ่งจะบังเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติของเรา

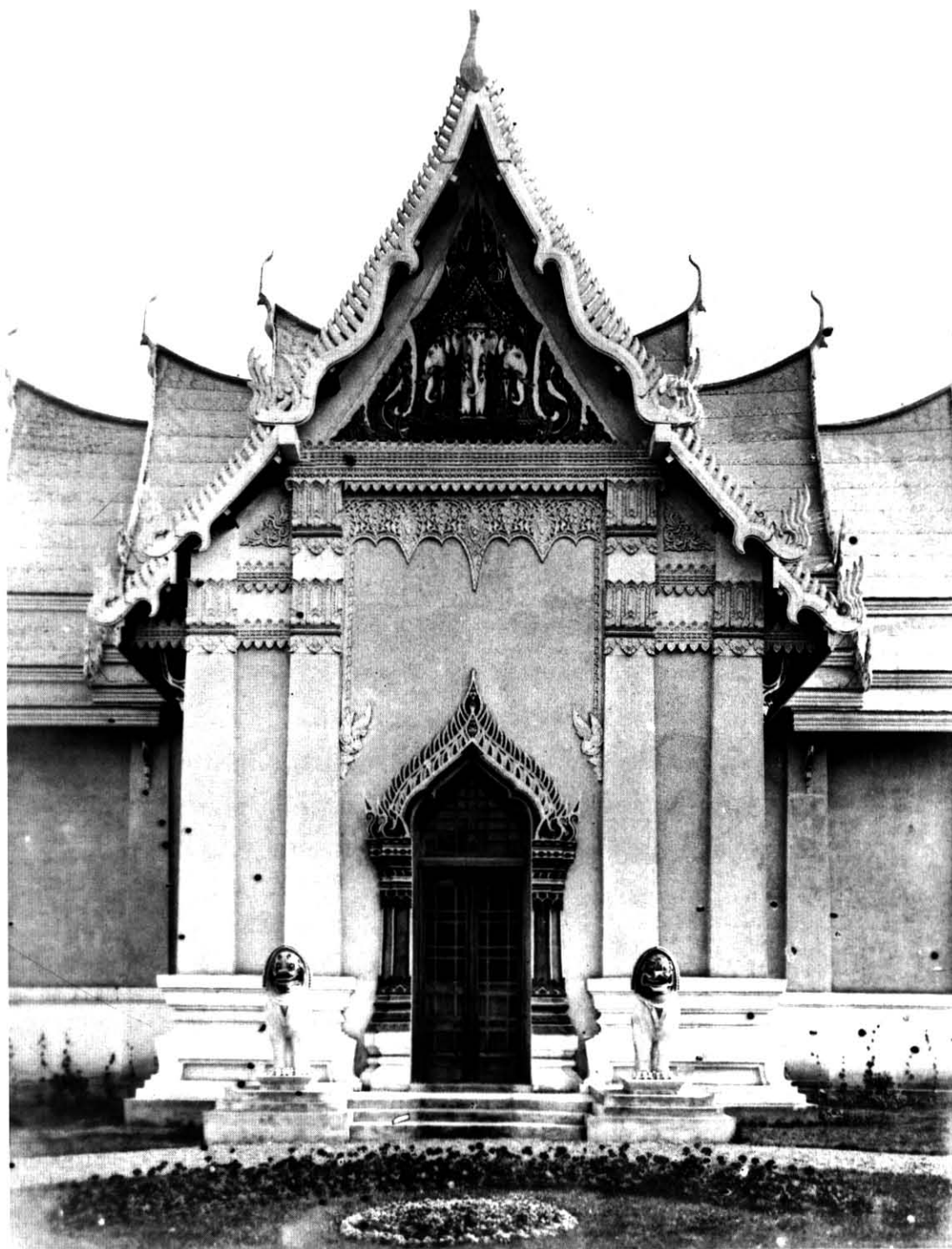
ส่วนผลลัพธ์สำหรับจัดแสดงนิทรรศการพิเศษนี้ ได้มีการออกแบบแสดงสัญลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมไทย โดยจำลองแบบมาจากพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ขณะนั้นอยู่ในระหว่างการก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ ภายในพลับพลาจัดแบ่งเป็นห้อง มีสิ่งของจัดแสดงประมาณ ๖,๐๐๐ ชิ้น^{๔๐} ประกอบด้วยพระบรมฉายาลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ อาวุธโบราณ เครื่องดนตรีไทย งานมุก เครื่องเงิน เครื่องรัก งาช้าง เครื่องแต่งตัวละครไทย เป็นต้น **สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ โปรตเกลาฯ ให้นำหนังสือ ซึ่งเป็นตำราเรียน หนังสือโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ที่ดีเยี่ยม และรูปถ่ายสถานศึกษาที่สำคัญๆ รวมทั้งรูปหมู่ของนักเรียน**^{๔๑} ซึ่งเป็นหลักฐานบ่งบอกว่าประเทศของเราได้มีการจัดการศึกษาเป็นระบบสากลแล้วจัดแสดงรวมอยู่ด้วย

๓๘ เสาวนีย์ วิเศษสินธุ์. "นิทรรศการสยาม ณ พิพิธภัณฑ์เมืองเซนต์หลุยส์ ร.ศ. ๑๒๓" ความรู้คือประทีป ฉบับ ๓/๓๑ หน้า ๓

๓๙ **เครื่องตั้ง** หมายถึง ข้าวของต่างๆ ที่นำมาจัด มาแสดง เพื่อประดับงานให้ครึกครื้นตื่นตายิ่งขึ้น จะเป็นงานมงคล หรือ อวมงคลก็ได้ มักเป็นของแปลก หรือของมีราคาสวยงาม รวมถึงเครื่องกลไกทั้งหลายทั้งปวง : เอนก นาวิกมูล "เครื่องตั้งนิทรรศการแบบโบราณในงานพระเมรุมาศ" สารคดี ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๕ หน้า ๕๕

๔๐ เอนก นาวิกมูล, ๒๕๓๑. Loc.cit

๔๑ เสาวนีย์ วิเศษสินธุ์. Op.cit. หน้า ๒

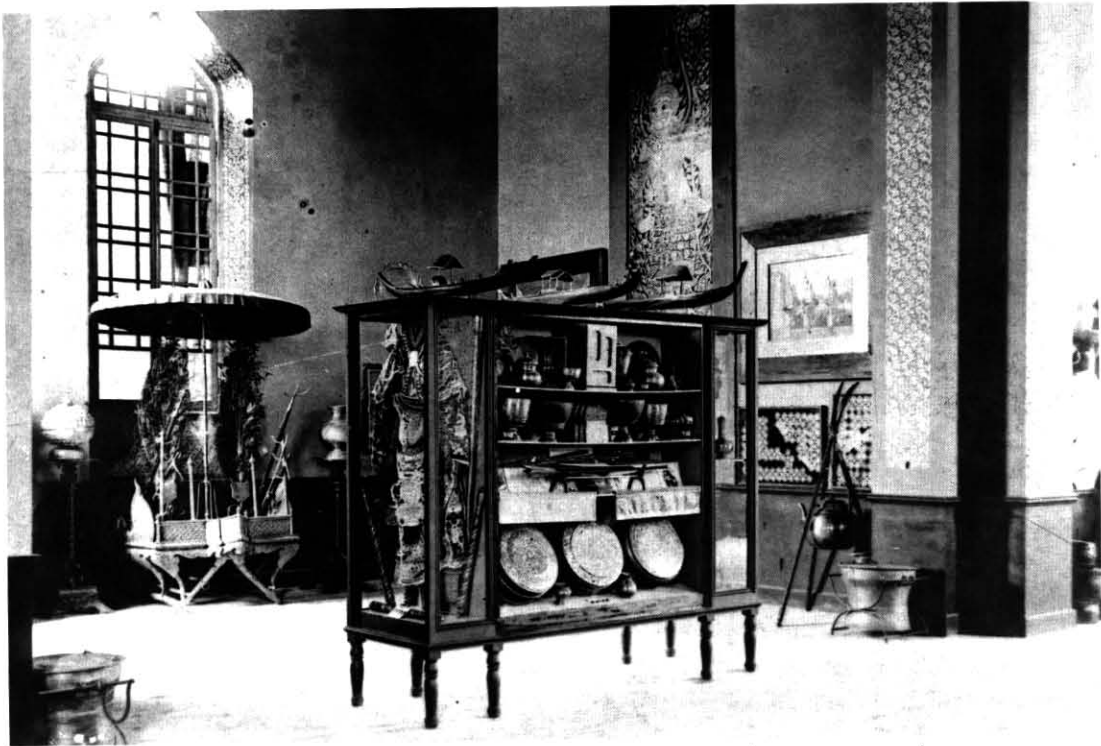
ประตูทางเข้าด้านหน้าplibpalaไทย ในงานแสดงนิทรรศการที่เซนต์หลุยส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

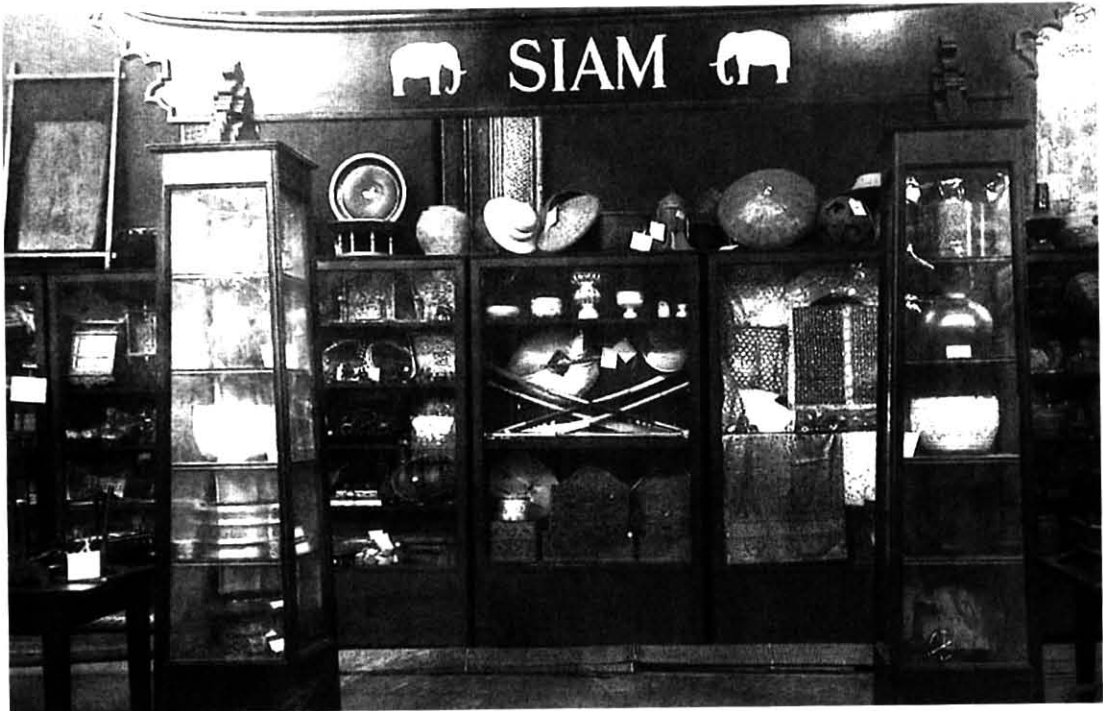
ผู้มาร่วมงานนิทรรศการที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗

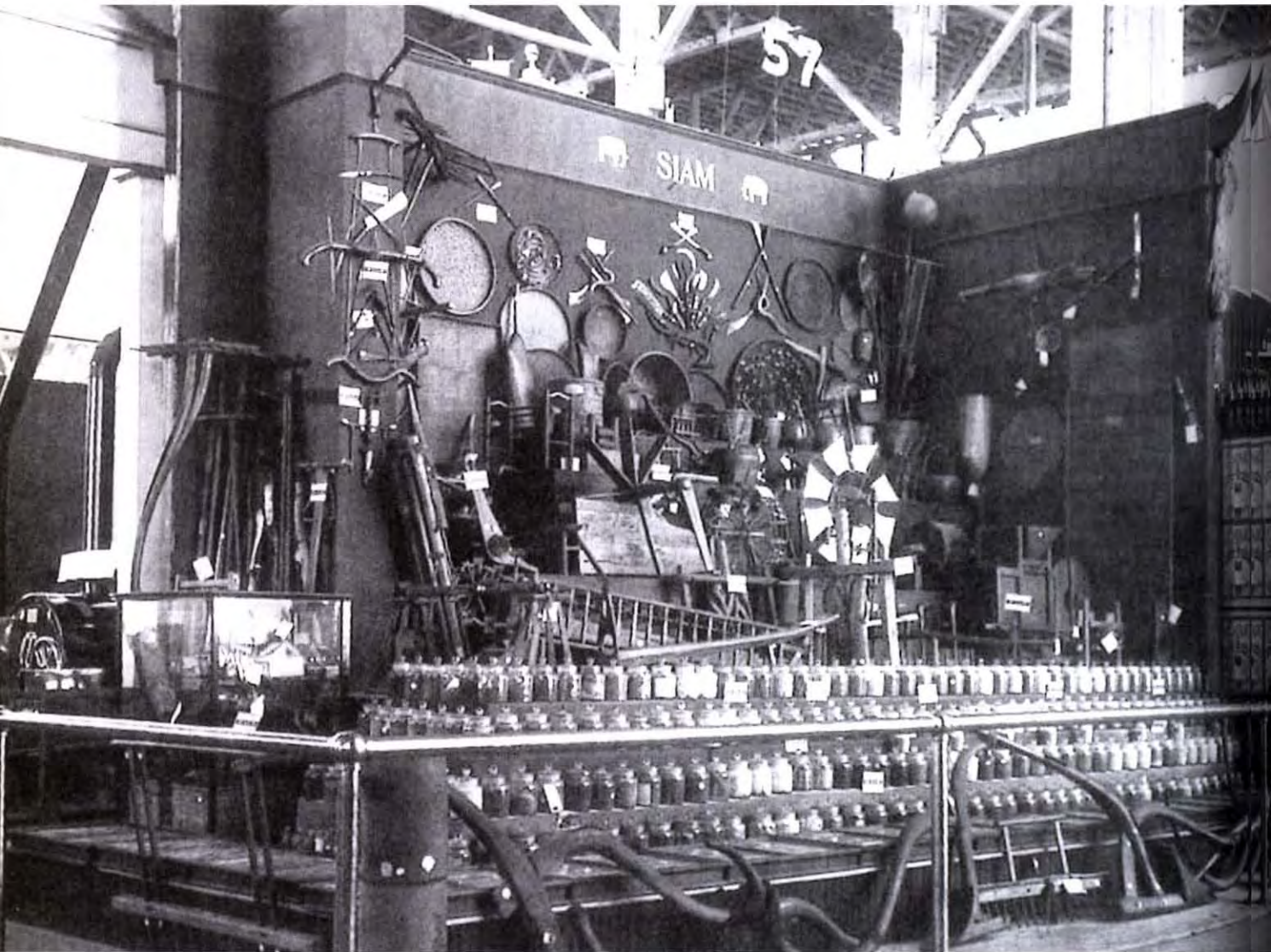
เรือจำลอง ศิระชะโชน เครื่องละครพร้อมภาพถ่าย กลองมโหระทึก หนังสือ และเครื่องดนตรี
ภายในพิพิธภัณฑ์แสดงที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

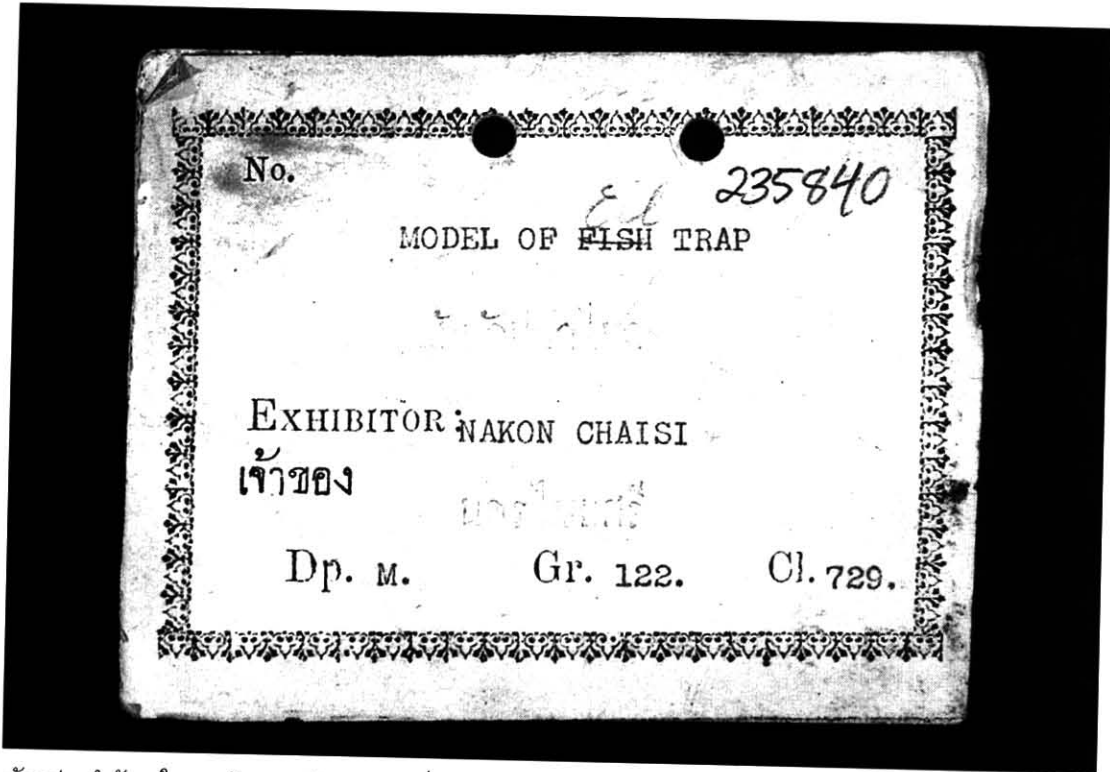
การจัดแสดงอาวุธโบราณบนหลังช้าง สัปคับ ชนกกอง เรือจำลอง ชุดละคร เครื่องทองเหลือง เครื่องมุก
ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอยโข่ง พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

การจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอยโข่ง พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากหนังสือ Treasures of two nations, Thai royal gifts to the united states of America)

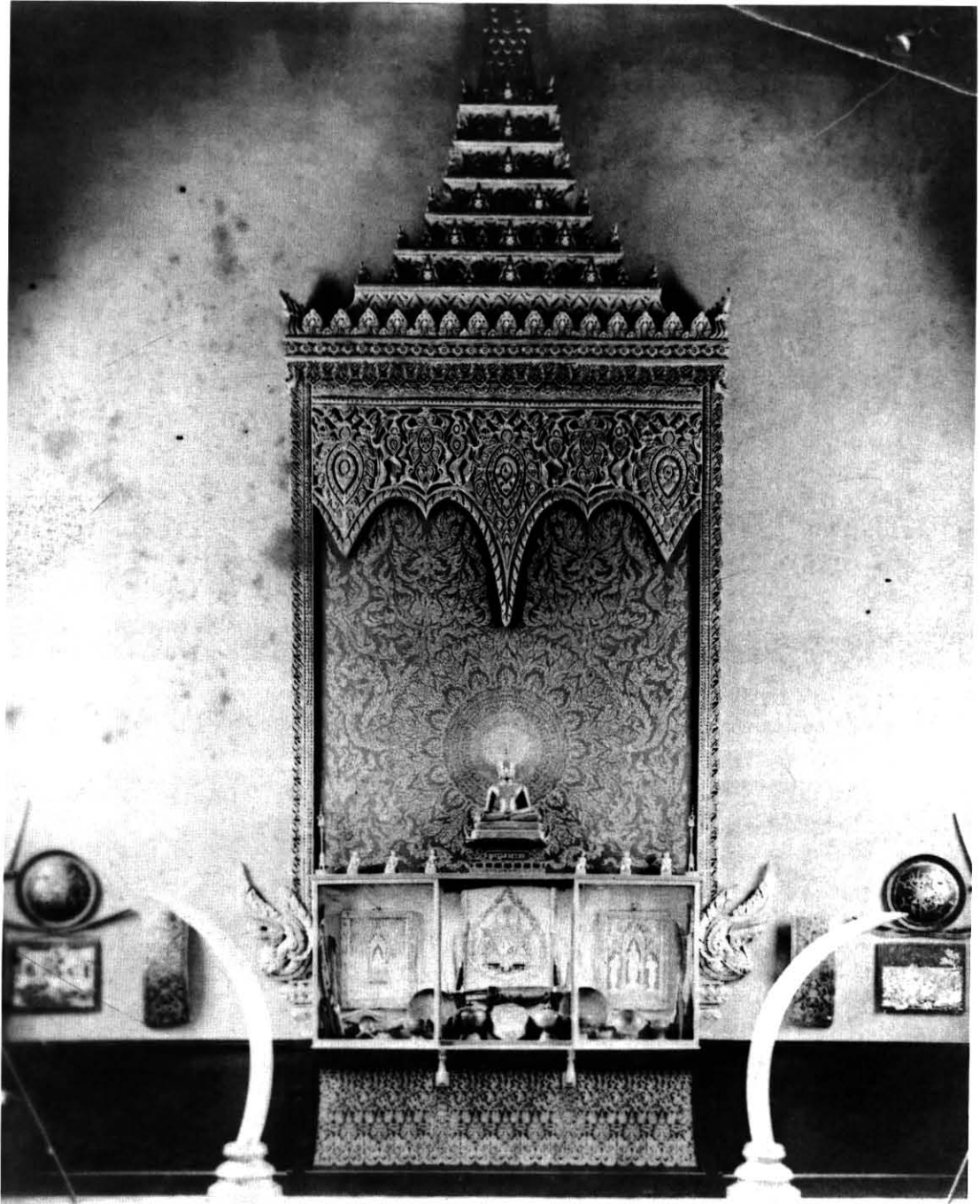
เครื่องมือและตัวอย่างผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร จัดแสดงในอาคารอีกหลังหนึ่ง ที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากหนังสือ *Treasures of two nations, Thai royal gifts to the united states of America*)

บัตรประจำวัตถุ ในการจัดแสดงนิทรรศการที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากหนังสือ *Treasures of two nations, Thai royal gifts to the united states of America*)

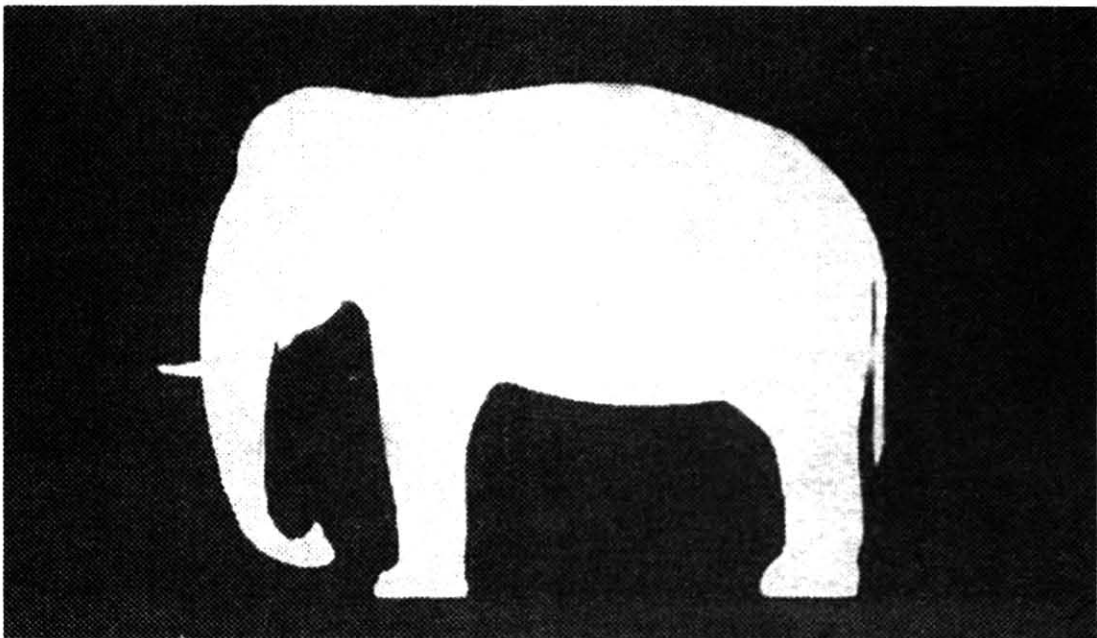
เครื่องมือจับสัตว์น้ำจืด เครื่องมือดักสัตว์ และของจากป่า จัดแสดงในอาคารอีกหลังหนึ่งที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากหนังสือ *Treasures of two nations, Thai royal gifts to the united states of America*)

พระพุทธรูป ฉากมุก และงาช้าง
ภายในพลับพลาจัดแสดงที่เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ฉากประดับมุกเป็นภาพพุทธประวัติตอนทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ และภาพพระพุทธเจ้าปางประทานพร ประดับด้วยอัครสาวกซ้ายขวาใช้สำหรับตั้งบูชา เป็นรูปเคารพ ฝีมือช่างสมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครมาแต่เดิม ศิลปวัตถุทั้งสองชิ้นนี้ ได้เคยนำไปจัดแสดง ที่กรุงปารีส ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และได้นำไปจัดแสดงนิทรรศการ ที่เมืองเซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗ (ภาพจากสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

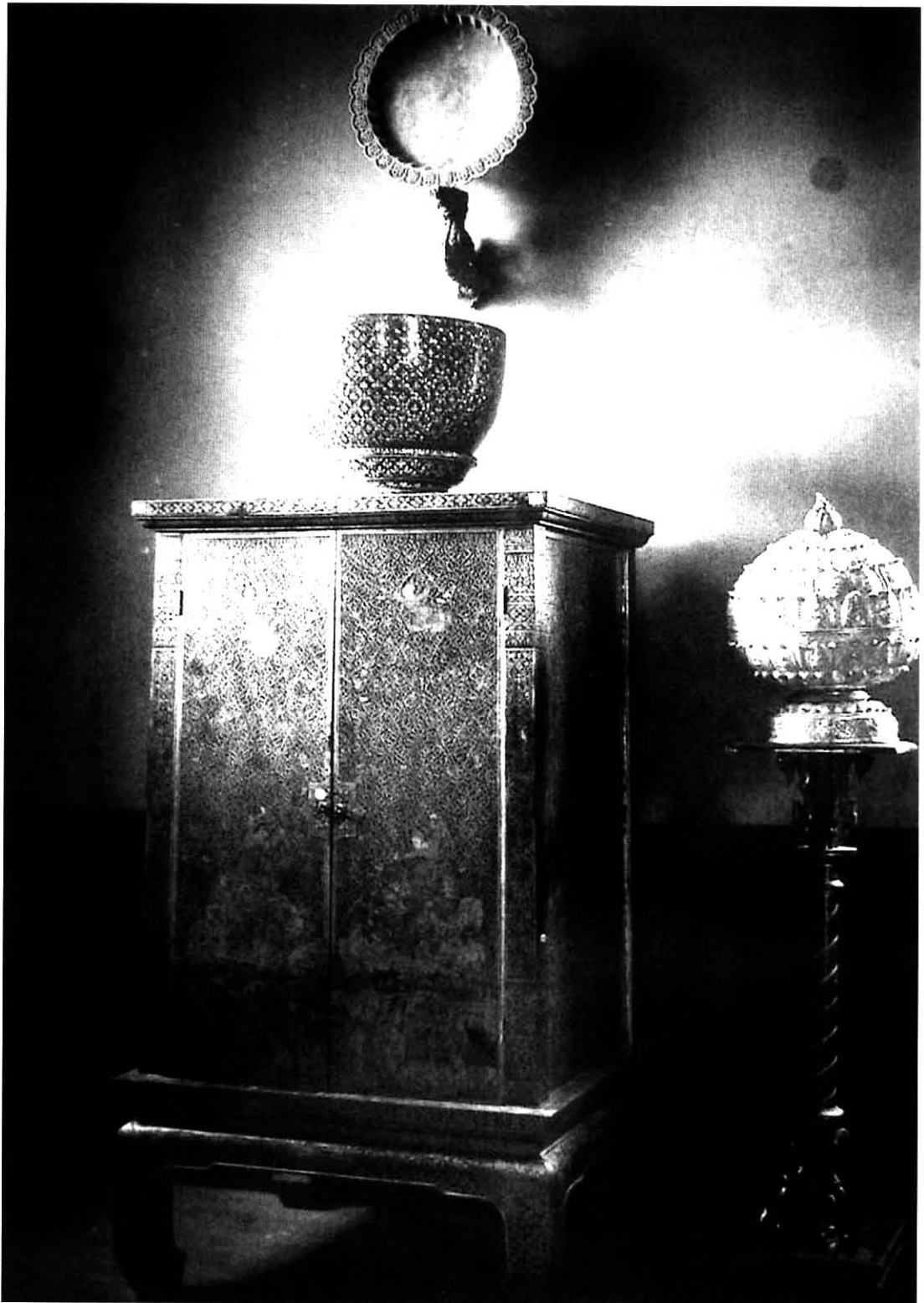

ไปรษณียบัตรที่ระลึกรูปช้างเผือกบนพื้นแดง แจกเป็นที่ระลึกเนื่องในงานนิทรรศการสยาม ณ เมืองเซนต์หลุยส์ เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๔๗ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

๑๓๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

ตู้พระธรรม เครื่องเบญจรงค์ เครื่องเงิน
จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

แบบจำลองของพระอุโบสถ อาวุธโบราณ เรือพระราชพิธีจำลอง และกลอง
จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เซนต์หลุยส์ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

นิทรรศการสยาม ณ พิพิธภัณฑ์สถานเมืองเซนต์หลุยส์ ได้เปิดจัดแสดงตั้งแต่วันที่ ๓๐ เมษายน จนถึงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาอรรคราชวรราช อัครราชทูตไทยประจำประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้แทนประเทศไทยเข้าร่วมพิธีในวันเปิดงาน พิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ ซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี ตามหนังสือกราบบังคมทูลรายงาน ของพระยาอรรคราชวรราช ว่า

“...ของที่ประเทศสยามได้ส่งไปแสดง ณ พิพิธภัณฑ์เซนต์หลุยส์ คราวนี้นั้น เป็นอันที่สำเร็จได้ดีเกินความคาดหมายมาก ทั้งพระเกียรติยศเกียรติคุณก็เป็นที่ยกย่องเชิดชูทั่วไป แก่มหาชนชาวอเมริกาและชาวประเทศอื่น...”^{๔๒}

สำหรับสิ่งของต่างๆ ที่จัดส่งไปแสดงนิทรรศการครั้งนี้ หลังจากนิทรรศการเสร็จสิ้นลงแล้ว โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้จัดส่งคืนเฉพาะของที่ยืมมาจากมิวเซียมที่วังหน้าเท่านั้น ส่วนของอื่นๆ ที่เกี่ยวกับด้านมานุษยวิทยา และการเกษตร ได้พระราชทานให้แก่ประเทศเจ้าภาพ เพื่อเป็นการเผยแพร่สินค้าของประเทศไทย ตามหนังสือกราบบังคมทูล ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ลงวันที่ ๙ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๕๗) ปัจจุบันนี้จัดแสดงอยู่ที่สถาบันสมิธโซเนียน สหรัฐอเมริกา^{๔๓} ในงานนี้ทางพิพิธภัณฑ์เซนต์หลุยส์ได้มอบเหรียญรางวัลแก่รัฐบาลสยาม รวมทั้งพนักงานชาวสยามที่ไปด้วยจำนวน ๑๕๕ เหรียญ และทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมพระเกียรติในฐานะที่ทรงพระราชทานพระราชบัญญัติเลิกทาสในสยามรวบรวมพระไตรปิฎกให้แพร่หลายขึ้น และทรงพระราชทานที่ดินให้แก่ราษฎร ซึ่งประกาศนียบัตรลักษณะนี้ได้มอบให้แก่ประมุขของประเทศอังกฤษและเยอรมันในคราวเดียวกัน^{๔๔}

^{๔๒} Ibid. หน้า ๔

^{๔๓} Lisa McQuall “1904 Louisiana Purchase Exposition, ST.Louis” Treasures of two nations, Thai royal gifts to the united states of America (Washington D.C. : Smithsonian Institution, 1997) p. 37

^{๔๔} เอนก นาวิกมูล, ๒๕๔๖. หน้า ๑๕๒

ประกาศนียบัตร เหรียญทองแดง

ในงานนิทรรศการที่เซนต์หลุยส์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ สำหรับสินค้าจากมณฑลกรุงเก่า

ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับเหรียญรางวัลในจำนวน ๑๕๕ เหรียญที่สยามได้รับนั้น หนึ่งในจำนวนนั้น คือ สินค้าจากมณฑลกรุงเก่า^{๔๕} ได้รับรางวัลเหรียญทองแดงประเภทเครื่องมือแหลมคม สันนิษฐานว่า อาจเป็นสินค้าหัตถกรรมซึ่งมีชื่อเสียงในการผลิตจากหมู่บ้านต้นโพธิ์ และหมู่บ้านไผ่หนอง ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง ซึ่งรู้จักกันดีในนาม มีดอรัญญิก^{๔๖} โดยปรากฏหลักฐานคือประกาศนียบัตรในการได้รับรางวัล ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากแนวพระราชดำริ และพระราชนิยมในกิจการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงพระราชประสงค์ในการใช้พิพิธภัณฑ์สถานให้เป็นแหล่งการศึกษาสำหรับประชาชน ทำให้ข้าราชการต่างๆ ถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น ซึ่งพระองค์ทรงเคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการมาก่อน ทรงมีความสนพระทัยในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมื่อเสด็จตรวจราชการตามมณฑลต่างๆ ได้ทรงรวบรวมศิลปโบราณวัตถุตามแหล่งต่างๆ มาเก็บรักษาไว้ที่ศาลากลาง และที่กระทรวงมหาดไทย ซึ่งต่อมาบางชิ้นได้ทรงนำมาจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ที่วังหน้า

๔๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการรวมเมืองกรุงเก่า หรือ เมืองอยุธยา อ่างทอง สระบุรี พระพุทธบาท สิงห์บุรี พรหมบุรี อินทร์บุรี และลพบุรี ตั้งเป็นมณฑลเรียกว่า มณฑลกรุงเก่า จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ จึงเปลี่ยนชื่อมณฑลกรุงเก่า เป็นมณฑลอยุธยา

๔๖ มีดอรัญญิก มีที่มาจากหมู่บ้านอรัญญิก ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านโพธิ์และบ้านไผ่หนองประมาณ ๒ กิโลเมตร ไปทางทิศตะวันออก หมู่บ้านนี้มีโรงบ่อนและมีผู้คนมาเล่นเป็นจำนวนมาก และเมื่อกลับบ้านจะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านนำมาวางขาย เมื่อผู้คนนำไปใช้ก็ถูกใจเพราะว่าเป็นสินค้าคุณภาพ คงทน ใช้งานได้ดี และคมมาก เป็นที่สนใจมีการบอกกล่าวขานการสืบทอดมาจากโรงบ่อนอรัญญิก ถ้าจะซื้อมีดต้องไปซื้อมีดอรัญญิก พูดกันติดปากว่ามีดอรัญญิก : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓) หน้า ๑๗๓

นอกจากนี้พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) สมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า ได้รวบรวมศิลปโบราณวัตถุที่พบในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่ยี่บริเวณตึกโรงม้าพระที่นั่งในบริเวณพระราชวังจันทร์เกษม^{๔๗} ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ ให้ชื่อว่า “โบราณพิพิธภัณฑ์” ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จทอดพระเนตร และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ย้ายสิ่งของจากโรงม้าพระที่นั่งไปจัดแสดงที่พลับพลาจตุรมุข และสร้างระเบียงตามแนวกำแพงด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก สำหรับจัดตั้งศิลาจารึก และประติมากรรมศิลา ตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานชื่อว่า “อยุธยาพิพิธภัณฑ์” เมื่อพระองค์เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้เสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองฮอมบวร์ก ประเทศเยอรมันนี้ ทรงมีพระราชโทรเลขมาถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “มิวเซียมที่นี่เหมือนมิวเซียมที่กรุงเก่า ออกคิดถึงพระยาโบราณฯ ฉันจะแต่งหนังสือเรื่องมิวเซียมนี้”^{๔๘}

อยุธยาพิพิธภัณฑ์ ในพระราชวังจันทร์เกษม มณฑลกรุงเก่า (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

^{๔๗} ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า วังใหม่ สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา เพื่อเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะทรงดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ในคราวเสียกรุงครั้งที่ ๒ ถูกทำลายเหลือแต่ซากทิ้งร้างจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใหม่ เพื่อเป็นที่ประทับในเวลาเสด็จประพาสอยุธยา พระราชทานนามใหม่ว่า พระราชวังจันทร์เกษม ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานวังนี้ให้เป็นที่ว่าการมณฑลกรุงเก่า

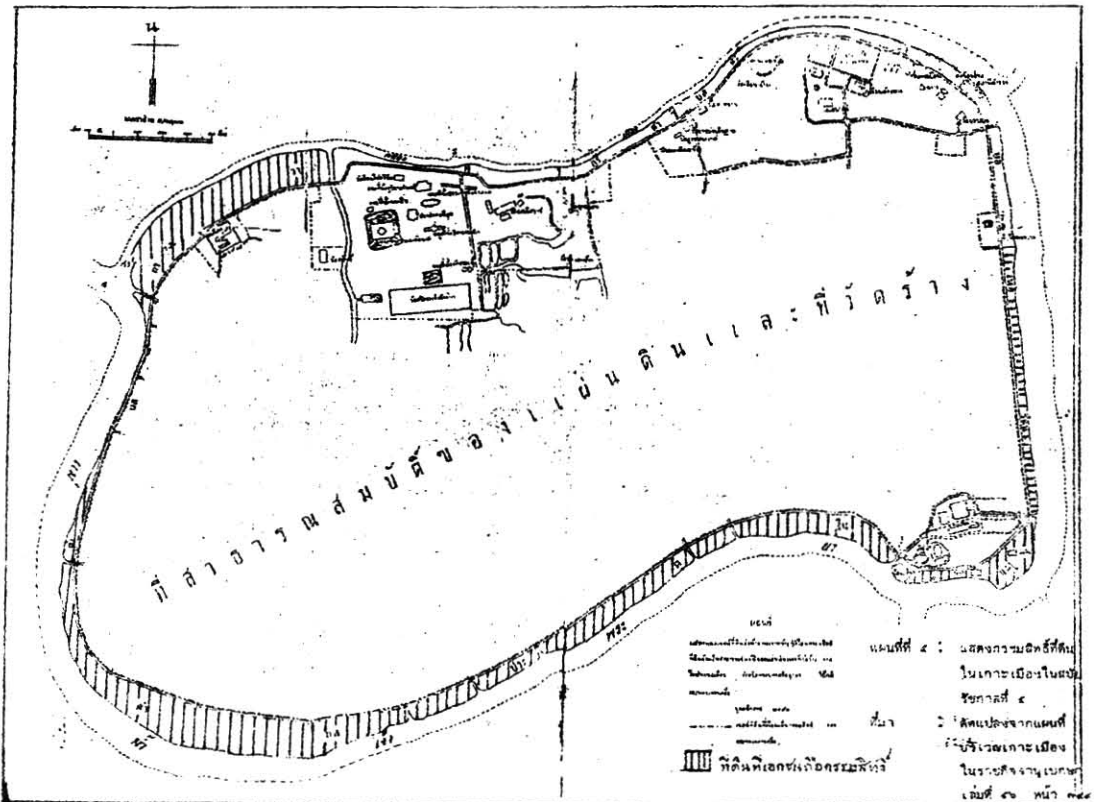
^{๔๘} สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระทรวงมหาดไทย ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๖) หน้า ๒๒๒

สำเนาพระราชโอรสองค์ที่ ๓๓ แห่งเมืองสยาม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครราชสีมา พระราชโอรสองค์ที่ ๓๓ แห่งเมืองสยาม มีมาตั้งแต่ปี ๑๐๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ งดงาม ๕ นิ้ว ๔๐ นาที (พระบรมราชโอรส) สยามมกุฎราชกุมาร

โบราณวัตถุในอยุธยาพิพิธภัณฑ์ ถ่ายภาพโดย ลูชาโน เฮอร์นี
(ภาพจากวารสารเมืองโบราณ ฉบับที่ ๔ ปีที่ ๒๕ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๒)

แผนที่เกาะเมืองอยุธยา
ตรงกลางของเกาะ เมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ
ให้สงวนไว้เป็นที่สาธารณสมบัติและที่วัดร้างห้ามเอกชนถือครอง

ในส่วนที่เกี่ยวกับโบราณสถานภายในเกาะเมืองอยุธยา นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระยาโบราณราชธานินทร์ สงวนรักษาแหล่งโบราณสถาน อันเป็นหลักฐานความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติไว้ให้เป็นเมืองโบราณ ห้ามไม่ให้ผู้ใดถือสิทธิปกครองที่ดินภายในบริเวณกำแพงเมืองโดยเด็ดขาด^{๔๔} แสดงให้เห็นถึงพระราชวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลของพระองค์ท่าน ที่ทรงตระหนักและเห็นคุณค่าของโบราณสถาน เพื่อให้ชาวสยามได้มีโอกาสเรียนรู้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และที่สำคัญ พระยาโบราณราชธานินทร์ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานต่างๆ มีการสำรวจ สอบถามประวัติจากผู้สูงอายุและทำการเรียบเรียงตำนานกรุงเก่า รวมทั้งทำแผนที่แสดงที่ตั้งโบราณสถานต่างๆ ในเขตเมืองอยุธยา ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาด้านโบราณคดีสำหรับชนรุ่นหลังเป็นอย่างดี

นอกจากพิพิธภัณฑ์สถานในเมืองกรุงเก่าแล้ว ยังมีการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานในมณฑลอื่นๆ อีก เช่น ที่วัดราชธานี เมืองสุโขทัย และที่พระปฐมเจดีย์ เมืองนครปฐม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสต้นและทรงทอดพระเนตรศิลปโบราณวัตถุที่จัดแสดงเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ดังบทพระนิพนธ์จดหมายเหตุเรื่องเสด็จประพาสต้นครั้งแรก ดังนี้

“...แล้วลงเรือล่องมา ประพาสที่พระประโทน มาพบมิวเซียมใหญ่ซึ่งโจษกันว่า มีอยู่นั้นคือ ท่านสมภารวัดพระประโทน เป็นผู้เก็บรวบรวมสะสมของโบราณที่ขุดได้ในแถวพระปฐมพระประโทนไว้มาก แต่ข่าวว่าเก็บซุกซ่อน มิได้ยอมให้ผู้หนึ่งผู้ใดดูเป็นอันขาด ครั้นเสด็จไปถึงไปถามเรื่องของเก่า ท่านสมภารก็ยินดีเชิญเข้าไปในกุฏิ แล้วยกหีบห่อโบราณที่ได้สะสมไว้มากวายเป็นทอดพระเนตร และยอมให้ทรงเลือกแล้วแต่จะพอพระราชประสงค์ ทรงเลือกได้ข้องสัมฤทธิ์ ของโบราณ คือ พระพุทธรูป เป็นต้น...”

๔๔ “อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา” กับคำวินิจฉัยของพระยาโบราณราชธานินทร์ เรื่องศิลปและภูมิสถานอยุธยา หน้า ๗๕ อ้างในเกื้อกุล ยืนยงอนันต์ ความเปลี่ยนแปลงภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๐๐ (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙) หน้า ๕๑ : ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เริ่มมีการออกโฉนดที่ดินเพื่อเป็นหลักฐานในการถือครองกรรมสิทธิ์ ภายในเกาะเมืองนี้ ที่ดินที่อยู่รอบนอกกำแพงเมือง มีทั้งที่ดินเอกชนและที่ดินของวัดต่างๆ ส่วนภายในกำแพงเมืองนั้น ให้สงวนไว้เป็นเมืองโบราณ

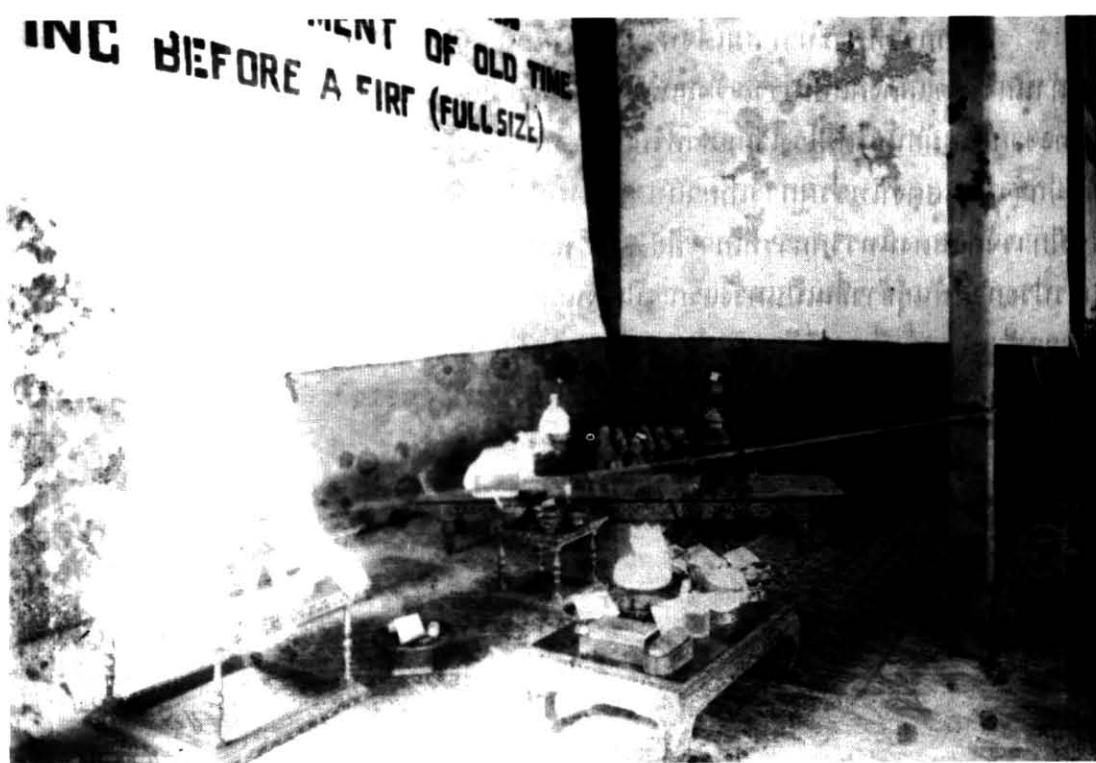

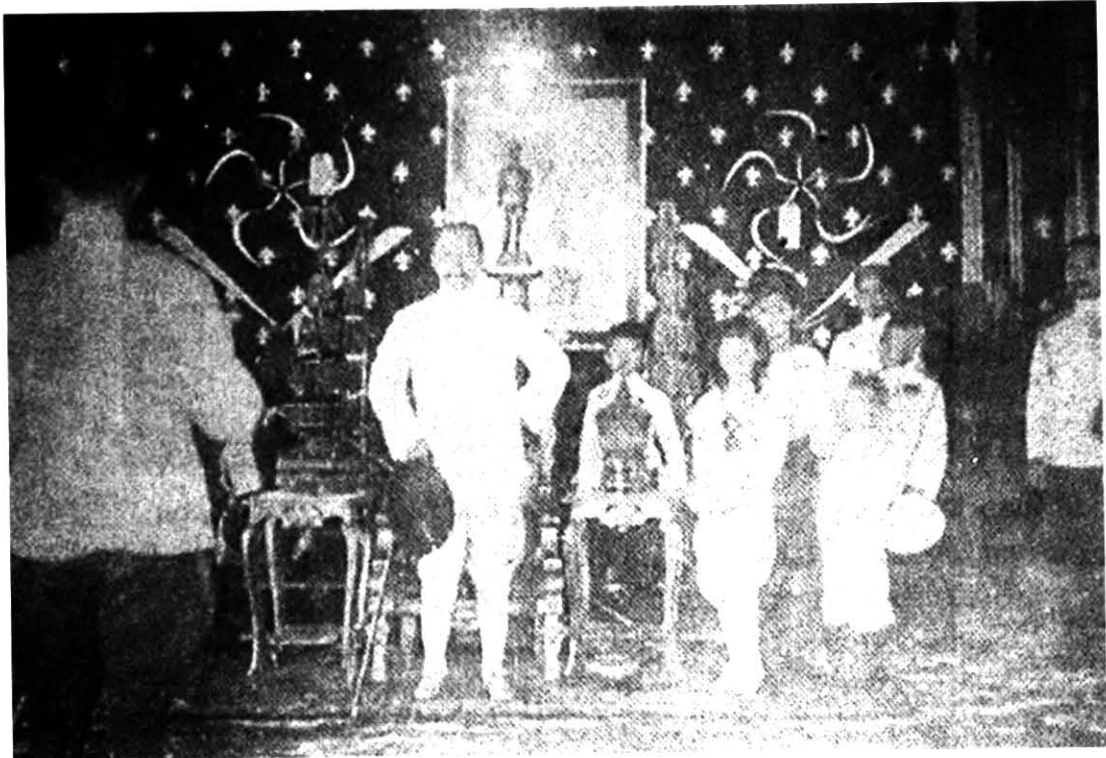
จากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนกิจการพิพิธภัณฑ์ ในด้านการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหาความรู้สำหรับประชาชน เนื่องจากในสมัยนั้นได้มีโรงเรียนสำหรับผลิตแพทย์และโรงเรียนการเกษตรแล้ว จึงทรงส่งเสริมให้มีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับการแพทย์รวมทั้งด้านการเกษตร เช่น โปรตเกล้าฯ ให้มีการจัดแสดงนิทรรศการที่เกาะสีชัง ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ และในปีเดียวกันโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกวดพันธุ์ข้าวขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นพันธุ์ข้าวจากทุ่งหลวง คลองรังสิตประยูรศักดิ์ เมือง ธัญบุรี และครั้งที่ ๒ ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ และครั้งหลังสุดเป็นการจัดงานแสดงกลีกรรรมแลพาณิชยการครั้งที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓^{๕๐}

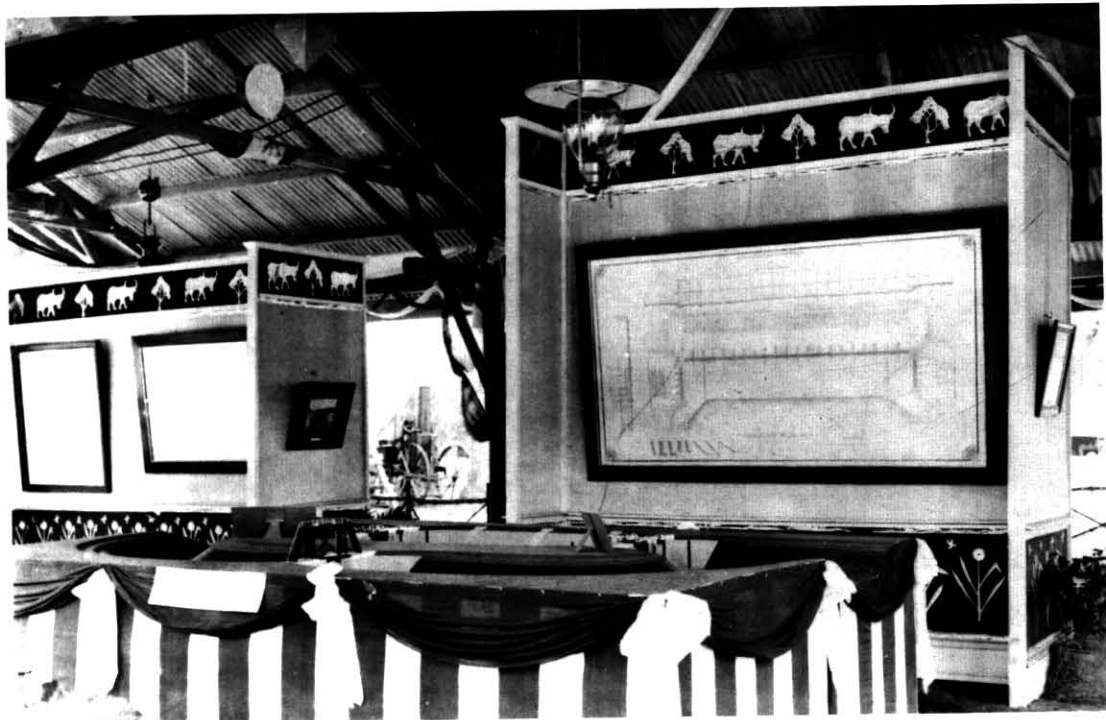
การจัดแสดงนิทรรศการทางการแพทย์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

^{๕๐} จัดแสดงที่โรงเรียนเกษตรราธิการ ซึ่งตั้งอยู่ที่พระราชวังสระปทุมวัน โรงเรียนนี้ตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม ร.ศ. ๑๒๓ ชื่อโรงเรียนการทำไหม สอนเฉพาะวิชาทำไหมโดยตรง สถานที่ตั้งอยู่ตรงศาลาแดง ต่อมาขยายขยายสอนวิชาเพาะปลูกอื่นๆ ด้วย จึงเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวิชาการเพาะปลูกและโรงเรียนเกษตรราธิการตามลำดับ ปัจจุบัน คือ บริเวณสนามกีฬาแห่งชาติ : เอนก นาวิกมูล “ร. ๕ กับพระราชกรณียกิจด้านการเกษตร” เรื่องเล่าเจ้าแผ่นดินสยาม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์คำ, ๒๕๔๔) หน้า ๙๙

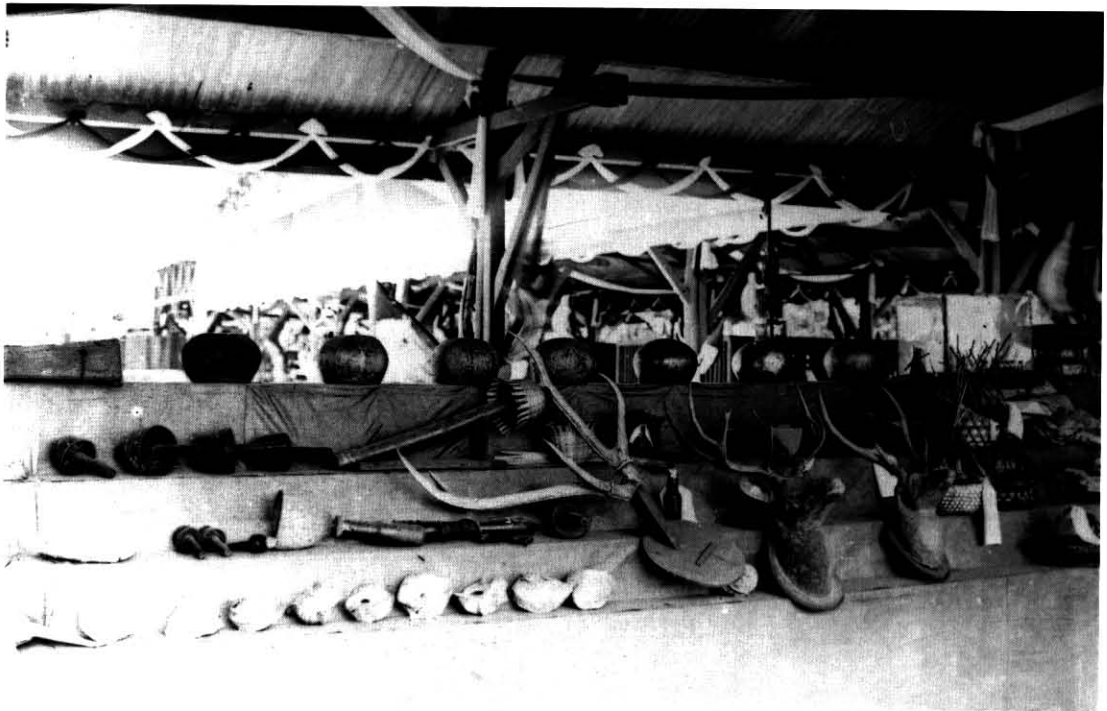

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดการจัดแสดงกิจกรรมและพาณิชยกรรมที่สระปทุมวัน เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๔๕๓ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

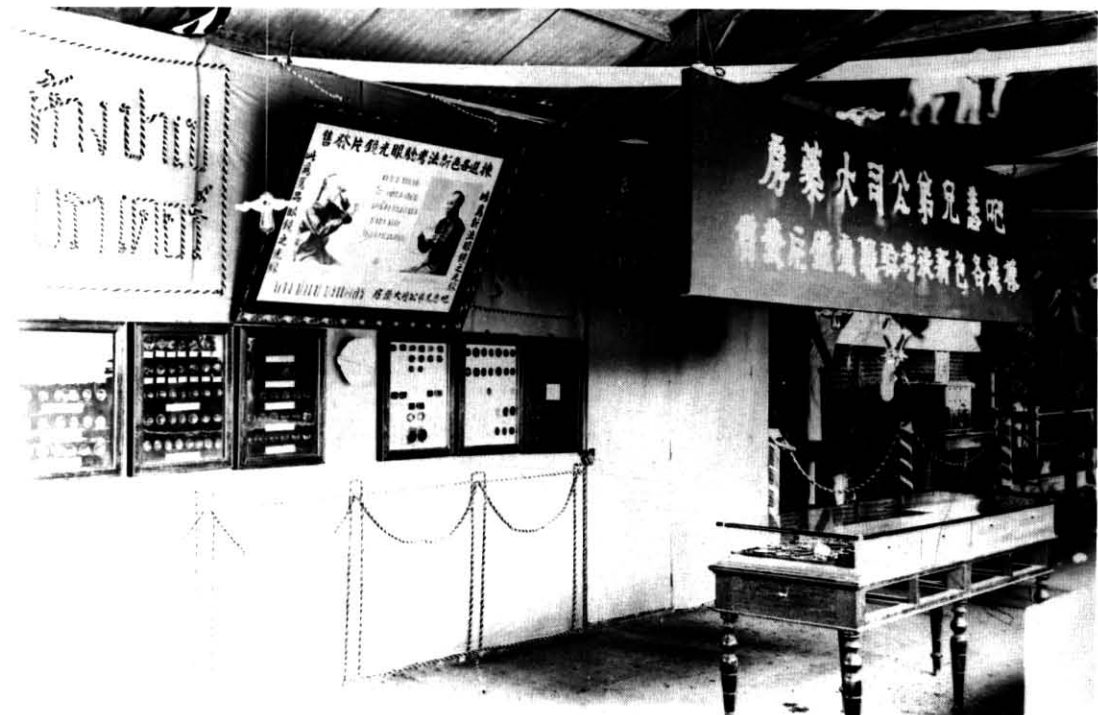
ประตูน้ำจำลอง และทำนบเลื่อนของกรมคลอง ในงานจัดแสดงกิจกรรมและพาณิชยกรรมที่สระปทุมวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

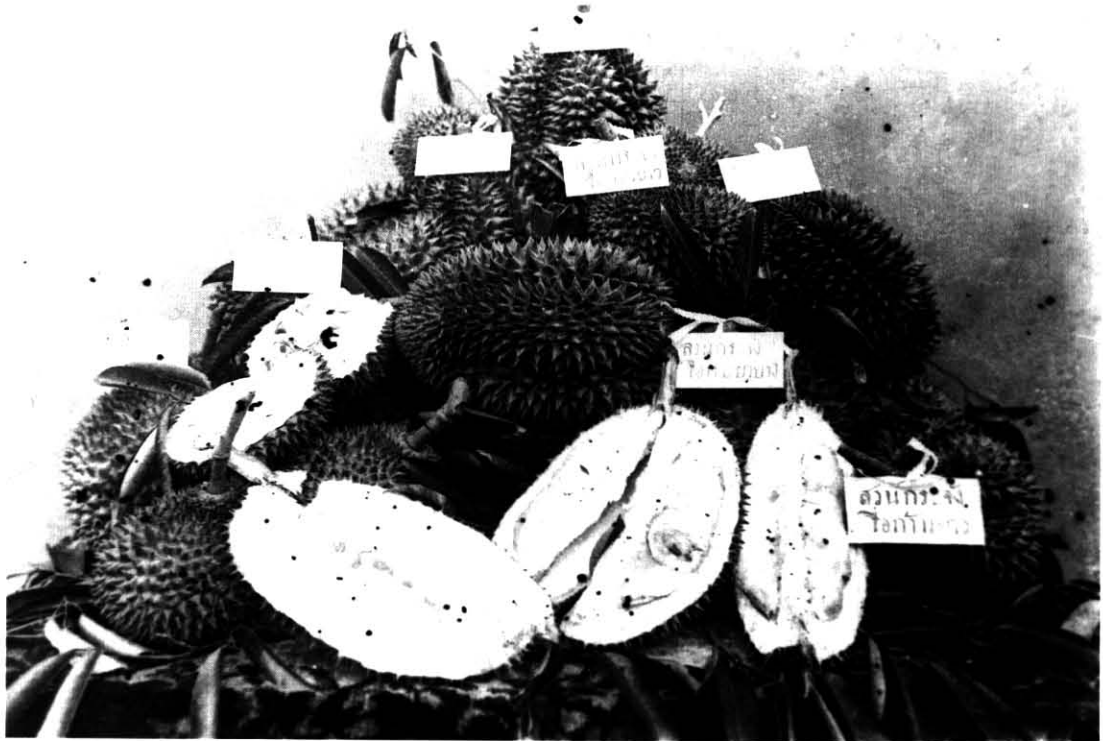
สินค้าตัวอย่างในงานจัดแสดงศิลปกรรมและพาณิชยกรรมที่สระปทุมวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ตัวอย่างยาสูบของโรงเรียนเกษตรราธิการ ในงานจัดแสดงกิจกรรมและพาณิชยกรรมที่สระปทุมวัน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ตัวอย่างของร้านค้าที่จัดแสดงในงานจัดแสดงกิจกรรมและพาณิชยกรรมที่สระปทุมวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ตัวอย่างทุเรียนของโรงเรียนเกษตรราธิการ ที่จัดแสดงในงานจัดแสดงกิจกรรมและพาณิชยการที่สระปทุมวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ตัวอย่างพญาดินและปุยต่างๆ ของโรงเรียนเกษตรราธิการ ในงานจัดแสดงกิจกรรมและพาณิชยการที่สระปทุมวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

การส่งเสริมกิจการพิพิธภัณฑเพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับพสกนิกรนั้น จะบรรลุวัตถุประสงค์ไม่ได้เลยหากขาดสถานที่สำคัญสำหรับเสริมสร้าง สนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าเพื่อเพิ่มพูนความรู้ สิ่งนั้น คือ การจัดตั้งหอสมุดสำหรับประชาชน นับเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมการศึกษาอีกประเภทหนึ่ง การเรียนรู้แบบใหม่นั้น เน้นความสามารถในการอ่าน เขียน และวิชาหนังสือ ดังเคยมีพระราชดำรัสไว้ว่า

“การรู้หนังสือเป็นคุณสำคัญข้อใหญ่..... และวิชาหนังสือ.....เป็นวิชาอย่างประเสริฐ”^{๕๑}

โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๔ ซึ่งเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระราชโอรสและพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๔ จึงจัดตั้ง**หอพระสมุดวชิรญาณ**^{๕๒} เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชบิดา โดยรวบรวมหนังสือภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จัดอยู่ในห้องชั้นล่างของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทภายในพระบรมมหาราชวัง และเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดหอพระสมุดเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๗ เมื่อย้ายพิพิธภัณฑสถานจากศาลาสหทัยสมาคม หรือ หอทองคอกเดียวใน พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายหอพระสมุดวชิรญาณมาไว้แทนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ และเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ แต่กิจการดำเนินไปในวงจำกัดเฉพาะสมาชิกเท่านั้น มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การจัดพิมพ์วารสาร เช่น หนังสือพิมพ์วชิรญาณ หนังสือประวัติศาสตร์และวรรณคดี ฉบับสมบูรณ์

ด้วยเหตุที่หนังสือเป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงความเป็นมา จารีตประเพณี วัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นที่นิยมในแนวความคิดสากลของอารยประเทศ หนังสือจึงกลายเป็นสมบัติที่ล้ำค่าของชาติ แสดงถึงความเจริญ หรือที่เรียกว่า **“คิริไลซ์”** ในสมัยนั้น ประกอบกับการเรียนรู้แบบใหม่ จำเป็นต้องใช้หนังสืออย่างหลากหลาย ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวมศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับหนังสือเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ หอพระสมุดวชิรญาณ หอพระมณฑิยธรรม^{๕๓} และหอพุทธศาสนสังคหะ^{๕๔} โดยใช้ชื่อว่า **หอสมุดสำหรับพระนคร** ด้วยทรงให้เหตุผลในการตั้งหอสมุดนี้ว่า

๕๑ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองรัชสมมติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๕๑๑ และธนาคารแห่งประเทศไทย. Loc. cit.

๕๒ วชิรญาณ เป็นพระสมณนามาภิไธยในรัชกาลที่ ๔ ขณะทรงผนวช ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์

๕๓ หอพระมณฑิยธรรม สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ ใช้เป็นที่เก็บรวบรวมพระไตรปิฎกฉบับหลวงรวมทั้งฉบับมอญและสิงหล และหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาอื่นๆ

๕๔ หอพุทธศาสนสังคหะก่อตั้งในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ เป็นที่รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งหมด เช่น พระไตรปิฎกในภาษาต่างๆ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา งานวิชาการ วิทยากรณบาลี เป็นต้น

หอสมุดวชิรญาณ ย้ายมาอยู่ที่ตึกถาวรวัตถุ ถนนหน้าพระธาตุ
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๙
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

“...มหานครอันรุ่งเรืองในนานาประเทศ ย่อมมีหอสมุดสำหรับเมืองเป็นที่สำสมแลเก็บรักษาบรรดาหนังสือ ซึ่งเป็นวิทยายอย่าง ๑ แลหอสมุดเช่นนั้นยังหาได้จัดขึ้นในสยามประเทศนี้ไม่..... หอสมุดนี้จะเปนคุณเกิดประโยชน์ แลเปนเกียรติยศแก่บ้านเมือง...”^{๕๕}

เพื่อเป็นการสนับสนุนกิจการหอสมุด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานหนังสือของราชวงศ์ที่สะสมไว้ และทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเพื่อบูรณะตึกแห่งใหม่ รวมทั้งจัดงานฉลองเนื่องในโอกาสเปิดหอสมุดแห่งใหม่อีกด้วย ทรงทำนุบำรุงการหนังสือ เช่น ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่องราวต่างๆ ในวรรณคดี โบราณคดี การท่องเที่ยว หรือแม้แต่ตำรากับข้าว ในการจัดพิมพ์หนังสือที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ โปรดเกล้าฯ ให้คณะกรรมการหอสมุดวชิรญาณเป็นผู้คัดเลือก จัดหาผู้แต่ง และจัดพิมพ์หนังสือขึ้นเพื่อจัดจำหน่าย ทรงทำนุบำรุงผู้เขียนโดยจัดรางวัลพระราชทานแก่ผู้ที่แต่งหนังสือได้ดี และเริ่มการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์ หอสมุดนี้มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐอยู่ภายใต้กระทรวงธรรมการ นับได้ว่า กิจการหอสมุดแห่งชาติได้เริ่มต้นจากยุคนี้ ดังนั้นกระทรวงต่างๆ จึงมีหอสมุดเกิดขึ้นทุกแห่งๆ และที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ มีการสอนวิชาจัดห้องสมุดสำหรับโรงเรียนโดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๔ เป็นวิชาหนึ่งของหลักสูตรในโรงเรียนสำหรับอาจารย์

ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง**โบราณคดีสโมสร**^{๕๖} ขึ้นภายในหอพระสมุดวชิรญาณ เพื่อศึกษาเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรม โบราณคดีและประวัติศาสตร์ โดยพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนายก มีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงเป็นอุปนายก และพระยาโบราณราชธานินทร์เป็นเลขาธิการ

^{๕๕} พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จเปิดหอสมุดสำหรับพระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘

^{๕๖} โบราณคดีเป็นคำบัญญัติศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากจะส่งเสริมการใช้พิพิธภัณฑ์สถานเป็นแหล่งเรียนรู้ควบคู่กับหอสมุดแล้ว ยังได้สร้างจิตสำนึกให้รู้จักคุณค่าด้วย ดังที่ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน (ยง เสฐียรโกเศศ)^{๕๗} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่อง การศึกษาประเพณี ว่า

“...ที่เราสะสมโบราณวัตถุไว้ในพิพิธภัณฑ์สถาน ก็เพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังจะได้ศึกษา และรู้ตัวไว้ เป็นสำนึกว่าแต่เดิมเรามีความเป็นไปในชีวิตของส่วนรวมคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการกันมาอย่างไรเพราะสิ่งโบราณเหล่านั้นจะฉายแสงเรื่องราวและเหตุการณ์ในอดีตให้เห็นเป็นประวัติศาสตร์ได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ไม่ใช่แต่ให้เห็นและได้รู้ว่าสมัยโน้นมีเป็นอย่างไรเพียงเท่านั้น แต่สิ่งโบราณเหล่านั้นถ้าได้ศึกษากันจริงจิงตามหลักวิชา ก็จะช่วยให้เราเข้าใจได้ว่า **“อะไร เมื่อไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม”** ในสิ่งเหล่านั้นให้เราทราบไม่น้อยเลย แล้วจะได้นำความรู้เหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับเรื่องในปัจจุบันว่า สมควรจะปรับปรุงแก้ไขได้ในปัจจุบันเพียงไร **นี่คือสาระสำคัญในการศึกษาหาความรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่เก็บรักษาและแสดงไว้ให้คนดูในพิพิธภัณฑ์สถาน ซึ่งต้องศึกษาควบกันไปกับวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี** แล้วเราจะได้อำนาจที่เรามีความเจริญก้าวหน้ามาได้จนทุกวันนี้ ก็เพราะเราได้ใช้ของคนแต่ก่อนที่เป็นบรรพบุรุษของเราซอกันขึ้นมาเป็นขั้นๆ เราจึงลืมตาอ้าปากได้ ไม่ล้มล้มน้ำตายเสียแรก เป็นอย่างเมื่อตัวเล็กตัวยังเตี้ยอยู่ ต้องการดูอะไรที่ไม่เห็น เช่น ดูละคร เป็นต้น ก็ได้อาศัย **ซึ่งคือผู้ใหญ่จะนั้น...**”

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษา ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สอดคล้องกันไปทุกด้าน เพราะได้ทรงวางรากฐานการศึกษาของประเทศไว้เป็นอย่างดี ดังพระราชประสงค์ให้เป็นประโยชน์แก่ชาวสยามทุกคน เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนคุณธรรม ช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรือง ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการศึกษานี้ มีมากมายมหาศาล เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่เปรียบมิได้ ส่งผลให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้ ด้วยอาศัยการศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญ

^{๕๗} ชื่อเดิมว่า ยง ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า เสฐียรโกเศศ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นนักปราชญ์และนักเขียนผู้มีชื่อเสียง เป็นที่เคารพกันอย่างกว้างขวางในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศท่านได้สร้างสรรค์วรรณกรรมนานาประเภทนับร้อยเรื่อง ซึ่งรวมไว้ในหอสมุดแห่งชาติสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้า

บรรณานุกรม

- กาลลิวซ์, เอเตียน. ราชอาณาจักรสยามในงานแสดงศิลปกรรม ณ ชงปี เดอ มาร์ส พ.ศ. ๒๔๒๑ และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ พ.ศ. ๒๒๒๙ กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์ (พิมพ์ครั้งที่ ๒) (กรุงเทพฯ : บริษัท เอดิสัน เพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๑)
- เก็อกูล ยืนยงอนันต์. ความเปลี่ยนแปลงภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๐๐ เอกสารทางวิชาการหมายเลข ๙ (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙)
- คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองราชสมบัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๕๑๑. เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๑)
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓)
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า, ๒๕๒๙)
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **สมาคมสืบสวนของโบราณในประเทศไทย นิตยสารศิลปากร** ปีที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๑
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ประวัติบุคคลสำคัญ** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๓๑)
- ท. กล้วยไม้ ณ อยุธยา. **พระราชผู้เป็นที่รักของประชาชน** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อร่ามบุญ, ๒๕๒๕)
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓)** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว.ทองเถา ทองแถม ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๐ (พระนคร : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด, ๒๕๑๐)
- บ็อค, คาร์ล (เขียน) ; เสฐียร พันธรั้งซี่ และอัมพร ทีชะระ(แปล). **ท้องถิ่นสยามยุคพระพุทธเจ้าหลวง** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓)
- เปลื้อง ณ นคร. **ประวัติวรรณคดีไทย** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๔)
- ผอบ โปษะกฤษณะ, ศ.พ.ต. หญิง, คุณหญิง. **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการศึกษา สดุดีบุคคลสำคัญ เล่มที่ ๔** (กรุงเทพฯ : วิกดอร์ี เพาเวอร์พอยท์, ๒๕๒๘)

- พาศีน สมคำหนึ่ง. **ความสำคัญของการศึกษาของพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปรับปรุงบ้านเมืองแบบตะวันตก** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐
- มนันยา ณะภูมิ. **ก.ส.ร.กุหลาบ** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙)
- รำไพพรรณณี, สมเด็จพระนางเจ้า. **สมโภชน์พระนครครบร้อยปี** โปรดฯ ให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ท้าววรคณานันท์(ม.ร.ว. แป้น มาลากุล) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๓ (พระนคร : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๓)
- วิชาการ, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวพระราชดำริแก้รัชกาล** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, ๒๕๒๘)
- _____ **๒๐๐ ปีการศึกษาไทย** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖)
- _____ **ฉัตรแก้วแก้วแผ่นดิน** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐)
- _____ **ยิ่งพระยศพระปรมหาราชเรื่องโลกซ่องสุดดี** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๖)
- วิไลวรรณ ถาวรธนาสาร. **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
เมืองโบราณ, ๒๕๔๕)
- วุฒิชัย มูลศิลป์, รศ. **เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษา สมัยรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๗** (กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ ๒๐๒๐ เวิลด์มีเดีย, ๒๕๒๒)
- วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. **พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
อัลฟ่ามิลเลเนียม, ๒๕๔๖)
- ศิลปากร, กรม. **ค่างลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**
(พิมพ์ครั้งที่ ๒) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๖)
- _____ **กิจการพิพิธภัณฑสถาน** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๗)
- _____ **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย** จัดพิมพ์เพื่อเชิดชูเกียรติในงานพระราชทานเพลิงศพนางจิวรา จังกล ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ ๔ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๓๒ (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒)
- _____ **พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ** (กรุงเทพฯ : บริษัท กราฟิฟอรัมเมท
(ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๑)
- _____ **ของเก่าเล่าเรื่อง** จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
บรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินเปิดนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย
พ.ศ. ๒๕๔๕ (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน),
๒๕๔๕)

ส. พลายน้อย. **สวนกุหลาบตำนานการศึกษาสมัยใหม่ในกรุงสยาม** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มติชน, ๒๕๓๕)

_____ . **๑๐๐ รอยอดีต** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๔๕)

_____ . **ลืมไม่ลง** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๖)

สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระทรวงมหาดไทย. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค**
(กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๖)

สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **ดร.โผนวาท เล่มที่ ๑ มจ.๒๕๓๒/๑๐๒๙ ฝบว.** (เอกสารไมโครฟิล์ม)

เสาวนีย์ วิเศษสินธุ์. **นิทรรศการสยาม ณ พิพิธภัณฑ์เมืองเซนต์หลุยส์ ร.ศ.๑๒๓ ความรู้
คือประทับใจ** ฉบับ๓/๓๑

เอนก นาวิกมูล. **แรกมีในสยาม** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๓๑)

_____ . **แรกมีในสยาม ๒** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๓๔)

_____ . **โฆษณาไทยสมัยแรก** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๔๑)

_____ . **เรื่องประหลาดในเมืองไทย** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๔๑)

_____ . **เรื่องเล่าเจ้าแผ่นดินสยาม** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์คำ, ๒๕๔๔)

_____ . **เปิดกรุภาพเก่า** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๖)

_____ . **เครื่องตั้งนิทรรศการแบบโบราณในงานพระเมรุมาศ สารคดี** ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔

อัมพร จิรัฐติกร. **ตามเสด็จไกลบ้าน** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓)

โอภาส เสวิกุล. **พระราชบิดาแห่งการปฏิรูป** (พระนคร : สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, ๒๕๑๓)

(ไม่ปรากฏชื่อ). **งานนิทรรศการสินค้าพื้นเมืองไทยในพระราชพิธีสมโภชพระนครครบ
ร้อยปี พ.ศ. ๒๔๒๕** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปสนอง, ๒๕๔๓)

Mcquail, Lisa. **TREASURES OF TWO NATIONS THAI ROYAL GIFTS TO THE UNITED STATES
OF AMERICA** (Washington D.C. : Smithsonian Institution, 1997)

Winichakul, Thongchai. **The Quest for "Siwilai" when the Siamese elite locating "Siam"
through Travels, Ethnography, Exhibitions and Museums in the late 19 and
early 20 c.** สยาม ยุโรปกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว :
โอกาส ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง เอกสารประกอบการสัมมนาจัดโดย
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐
ณ โรงแรมเจดับบลิว แมริออท กรุงเทพมหานคร (เอกสารโรเนียว)

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

บทที่ ๕

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
ที่เกี่ยวข้องกับ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นางวิสันต์ โปธิสุนทร / นางพัชนี จันทรสาขา

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้วยพระราชกรณียกิจแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันทรงคุณูปการแก่พิพิธภัณฑ์สถานไทย เมื่อครั้งยังทรงพระชนมชีพ ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์สำคัญต่อกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน ทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสะสมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์และชนชั้นสูงพร้อมทั้งจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเหล่านั้นให้ประชาชนได้มีโอกาสชม ด้วยทรงมีพระราชกุศโลบาย ในการใช้พิพิธภัณฑ์สถานเพื่อ “ประโยชน์แห่งการศึกษาของกุลบุตรต่อไป...” ในขณะเดียวกัน ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ทรงสะสมจำนวนมาก ณ พิพิธภัณฑ์สถานศาลาสหทัยสมาคมหรือหอคองคอเดีย (Concordia Hall) ซึ่งต่อมาเมื่อกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทิวงศตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมประกาศยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และย้ายพิพิธภัณฑ์สถานนั้นมาตั้งในพระที่นั่งพระราชบวรสถานมงคล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยใช้พื้นที่จัดแสดงในพระที่นั่ง ๓ องค์ ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เพื่อให้ประชาชนเข้าชม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระที่นั่งทุกองค์ในพระราชวังบวรสถานมงคลจัดสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเดิมจัดแสดง ณ พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย จึงได้เคลื่อนย้ายไปจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าว ซึ่งมีความสำคัญและระบุที่มาได้แน่ชัด แบ่งออกได้เป็น ๑๕ ประเภท ดังนี้

๑. ประติมากรรมรูปเคารพในศาสนา
๒. เครื่องใช้ในพระราชพิธีออกพระเมรุมาศ
๓. ทีบหรือช่องพระโอสถมวนและพระโอสถเส้น
๔. เครื่องใช้และของที่ระลึกในวโรกาสอันเป็นมงคล
๕. เหรียญกษาปณ์ เหรียญตรา เหรียญที่ระลึก และเข็มกลัดที่ระลึก
๖. พัดรอง
๗. เครื่องเรือน
๘. เครื่องดนตรี
๙. เครื่องประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์
๑๐. อาวุธปืน
๑๑. เครื่องใช้ในมหรสพ
๑๒. ผ้าและผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับผ้า
๑๓. นาฬิกา
๑๔. กล้องพระโอสถเส้น
๑๕. ภาชนะ

โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุเหล่านี้ บางส่วนเป็นทรัพย์สินแผ่นดินที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย จากภูมิปัญญาชนในชาติ แสดงถึงความรุ่งเรืองเรื่องทางวัฒนธรรมของไทย บางส่วนมีที่มาจากต่างประเทศ อาทิ อินโดนีเซีย อังกฤษ อิตาลี ฯลฯ สะท้อนถึงสัมพันธภาพระหว่างประเทศไทย และชาติต่างๆ ในภูมิภาคใกล้เคียง รวมไปถึงจนถึงชาติมหาอำนาจตะวันตกที่มีบทบาทสำคัญในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ ทั้งยังชี้ชัดถึงพระราชกุศโลบายที่แยบยลในการต่างประเทศแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการเลือกสรรรับวัฒนธรรมจากตะวันตกของราชสำนักไทย จนส่งผลให้สยามสามารถรักษาอธิปไตยและบูรณภาพในดินแดนสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน

๑๖๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระราชโอรสพระองค์โตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระพุทธรูปปางประทานอภัย

เลขทะเบียน บ.ว. ๒๙๔ (๒)

ขนาด สูงรวมฐาน ๔๗ เซนติเมตร พระอุระกว้าง ๙.๕ เซนติเมตร
ฐานสูง ๑๐ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางฐาน ๑๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ สำริดลงรักปิดทอง

พระพุทธรูปยืน ยกพระหัตถ์ ๒ ข้าง แสดงปางประทานอภัย ครองจีวรห่มคลุม
พระรัศมีหักหายไป ประทับบนฐานทาสาดและประดับกระจกลีเขียว

พระพุทธรูปปางประทานอภัย

เลขทะเบียน บ.ว. ๒๕๖

ขนาด พระอุระกว้าง ๑๐.๘ เซนติเมตร องค์พระพุทธรูปสูง ๔๕.๖ เซนติเมตร
ฐานสูง ๘.๕ เซนติเมตร

วัสดุ สำริดลงรักปิดทอง

พระพุทธรูปยืนยกพระหัตถ์ ๒ ข้าง แสดงปางประทานอภัย (พระหัตถ์ขวาชำรุด)
ครองจีวรห่มคลุม พระรัศมีทรงดอกบัวตูม ประทับบนฐานบัวกลมลงรักปิดทองและทาสี

๑๖๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ

เลขทะเบียน บ.ว. ๒๑๙

ขนาด สูงพร้อมฐาน ๓๑.๕ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๑๔ เซนติเมตร
ฐานกว้าง ๒๑ เซนติเมตร

วัสดุ สำริดลงรักปิดทอง

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ พระเศียรทรงศิราภรณ์เทริด พระกรรณทรงกุนทล
ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานทาสาด

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ

เลขทะเบียน บ.ว. ๑๘๓

ขนาด สูงพร้อมฐาน ๓๐.๓ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๑๒.๖ เซนติเมตร

ฐานกว้าง ๑๙.๕ เซนติเมตร

วัสดุ สำริดลงรักปิดทอง

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ พระเศียรทรงศิราภรณ์เทริด พระกรรณทรงกู่ณฑล
ประทับนั่งขัดสมาธิราบอยู่บนฐานทาสาด

๑๖๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์พระปิยมหาราช

พระพุทธรูปปางมารวิชัย

เลขทะเบียน บ.ว. ๓๖๓

ขนาด สูง ๓๑ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๑๔.๕ เซนติเมตร

วัสดุ สำริดลงรักปิดทอง

พระพุทธรูปปางสมาธิ พระเศียรมีพระรัศมีเป็นเปลว ครองจีวรเปิดพระอังสาขวา ชายสังฆาฏิเป็นเชี้ยวตะขาบยาวจรดพระนาภี ประทับนั่งขัดสมาธิบนฐานบัว

พระพุทธรูปปางมารวิชัย

เลขทะเบียน ตป. ๖

ขนาด สูง ๔๖ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๒๒.๕ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะอินเดีย ราชวงศ์ปาละ ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๔

เป็นประติมากรรมหินสูงมีแผ่นหลังประกอบอยู่เบื้องหลัง พระพุทธรูปแสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรอยู่บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ทรงครองจีวรห่มเฉียง เปิดพระอังสาขวา ที่พระอังสาซ้ายมีชายสังฆาฏิสั้น ที่ด้านหลังของประติมากรรมทำเป็นประภามณฑลล้อมรอบ พระเศียรและมีจารึกภาษาสันสกฤตอยู่โดยรอบ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากเมืองพุทธคยา ประเทศอินเดีย และทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร

พระพุทธรูปปางประทานอภัย

เลขทะเบียน ตป. ๑

ขนาด สูง ๔๔.๕ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๒๘ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะอินเดีย แบบคันธาระ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๖

พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานอภัย พระหัตถ์ซ้าย หงายพระหัตถ์จับชายจีวรอยู่บนพระเพลา ทรงครองจีวรห่มคลุม จีวรเป็นริ้วธรรมชาติ พระพักตร์ มีลักษณะคล้ายกับประติมากรรมแบบกรีก มีอุณาโลม (ขนระหว่างคิ้ว) อยู่กลางพระนลาฏ ซึ่งเป็นลักษณะประการหนึ่งของมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ มีขมวดพระเกศาเป็นปุ่มนูนอยู่บนพระเศียร เส้นพระเกศามีลักษณะเป็นธรรมชาติ พระพุทธรูปแบบนี้จัดเป็นพระพุทธรูปรุ่นแรกที่เกิดขึ้นในโลก ซึ่งยังคงมีอิทธิพลของศิลปะกรีกเข้ามาผสมผสาน เป็นรูปเคารพที่สร้างขึ้นในคติพุทธศาสนานิกายมหายาน มักพบทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย และในแถบประเทศอาฟกานิสถาน

ได้มาจากประเทศอินเดีย โดยห้างบอมเบอร์ ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางมารวิชัย

เลขทะเบียน ตป. ๑๒

ขนาด สูง ๕๕ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๒๖.๓ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะอินเดีย ราชวงศ์ปาละ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔

เป็นประติมากรรมหินสูง มีแผ่นหลังประกอบอยู่เบื้องหลัง แสดงพระพุทธรูปทรงเครื่องปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรอยู่บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ที่ด้านล่างมีภาพบุคคลกำลังแสดงความเคารพและถวายเครื่องสักการะ มีร่องรอยการชำรุดบริเวณพระชานูด้านซ้ายและที่แผ่นหลังทั้งด้านซ้ายและขวาของพระพุทธรูปซึ่งได้หักหายไป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาจากประเทศอินโดนีเซีย

๑๗๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานนามวัดพิพิธภัณฑ์พระปิยมหาราช

พระธยานิพุทธอมิตาภะ

เลขทะเบียน ฐ. ๑/๔๙

ขนาด สูง ๑๐๙.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้

แบบศิลปะ ศิลปะญี่ปุ่น สมัยกามาคุระ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕

เป็นประติมากรรมลอยตัวรูปพระธยานิพุทธอมิตาภะ (อะมิเตะเนียวราย) ประทับยืนบนดอกบัว มีประภาณทลรูปวงกลมโดยทำเป็นฉากอยู่หลังพระเศียร พระหัตถ์ขวาแสดงวิตรรกมูทรา (ปางแสดงธรรม) ส่วนพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางประทานพร

พระสงฆ์ชาวญี่ปุ่นชื่อ ทานากะ บุญญะ ดาโตะ ที่ ๓๘ เป็นสมณทูตเข้ามารับพระบรมสารีริกธาตุและได้ทูลเกล้าฯ ถวายประติมากรรมรูปนี้แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖

พระคณิศ

เลขทะเบียน ศ.ว. ๑

ขนาด สูง ๑๓๒ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะชวา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙

เป็นประติมากรรมนูนสูง มีแผ่นหลังประกอบติดกับองค์ พระคณิศประทับนั่งบนฐานที่จำหลักเป็นรูปหัวกะโหลก มี ๔ กร พระหัตถ์ขวามือทรงบังนาคะวี (กลองสองหน้า) พระหัตถ์ซ้ายล่างทรงหม้อน้ำมนต์ พระหัตถ์ซ้ายบนทรงอักษมาลา (ลูกประคำ) และพระหัตถ์ซ้ายล่างทรงหม้อขนมโมทกะ (ขนมต้ม) พระนาสิกรูปวงตวัดไปทางด้านซ้าย โดยส่วนปลายวงอยู่ในหม้อขนม มีร่องรอยการชำรุดที่บริเวณพระกรข้างขวามือ

พระคณิศเป็นโอรสพระศิวะกับพระอุมา โดยมีพี่น้องอีกองค์หนึ่ง คือ พระขันธกุมาร (กรรติเกยะ หรือ สกัณฑะ เทพเจ้าแห่งการสงคราม) ตามความเชื่อดั้งเดิมในประเทศอินเดียนั้น พระคณิศทรงเป็นเทพเจ้าแห่งอุปสรรคและการขจัดอุปสรรค แต่เมื่อรูปเคารพของพระคณิศได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย พระคณิศกลายเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปวิทยาการ ซึ่งมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านศิลปวิทยาการหลายแห่ง อาทิ กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยศิลปากร ฯลฯ ใช้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำหน่วยงาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาจากจีนที่สิงคโปร์ ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อครั้งเสด็จประพาสชวา ใน พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งในสมัยนั้นประติมากรรม ในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธได้ถูกทอดทิ้งกระจัดกระจาย และเมื่อเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ (ในขณะนั้น) จึงจัดหามาทูลเกล้าฯ ถวายเป็นที่ระลึก โดยมีทั้งประติมากรรมหินในศิลปะชวาภาคกลางและชวาภาคตะวันออก รวมทั้งชิ้นส่วนจากโบราณสถานบุโรพุทโธด้วย

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

เลขทะเบียน ต.ป. ๓๕

ขนาด สูง ๕๐ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๒๐ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะอินเดีย ราชวงศ์ปาละ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔

เป็นประติมากรรมนูนสูง แสดงรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรประทับนั่งในท่าลีลาสนะ พระบาทขวายูบ่นดอกบัว มีพระธยานิพุทธอมิตาภะอยู่บนขมวดพระเกศา พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานพร พระหัตถ์ซ้ายทรงปัทมา (ดอกบัว) มีสฐูปอยู่ทางด้านขวา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาจากประเทศอินโดนีเซีย

สิงห์ชวา

เลขทะเบียน ม./๔๖

ขนาด สูง ๑๐๖ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะชวาภาคกลาง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

สิงห์ชวาตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม เท้าซ้ายหน้าเข่ง มีร่องรอยการชำรุดที่บริเวณหูซ้ายและปลายหาง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาจากศาสนสถานบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อครั้งเสด็จประพาสชวา ใน พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งในสมัยนั้นประติมากรรมในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธได้ถูกทอดทิ้งกระจัดกระจาย และเมื่อเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ (ในขณะนั้น) จึงจัดหามาทูลเกล้าฯ ถวายเป็นที่ระลึก

๑๗๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชาชน

สิงห์ชวา

เลขทะเบียน ม./๕๕

ขนาด สูง ๑๑๑ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

แบบศิลปะ ศิลปะชวาภาคกลาง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

สิงห์ชวาตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ขาขวาหน้าเขย่ง ซ้ำรูปที่หูทั้งสองข้าง ปลายหาง ปลายนิ้ว ขาขวา และจมูกซ่อมแซมใหม่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มาจากศาสนสถานบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อครั้งเสด็จประพาสชวา ใน พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งในสมัยนั้นประติมากรรมในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธได้ถูกทอดทิ้งกระจัดกระจาย และเมื่อเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ (ในขณะนั้น) จึงจัดหามาทูลเกล้าฯ ถวายเป็นที่ระลึก

เครื่องสามหาบพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เลขทะเบียน รฐ. ๗/๒๖

วัสดุ ดินเผา ไม้

เครื่องสามหาบพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วย
 สาทรง ๑ คู่ ไม้คาน ๑ อัน หม้อดินเผา ๓ ใบ เต้าเซิงกราน ๑ ชิ้น ทำขึ้นในงานพระเมรุ
 พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓

๑๗๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พจนานุกรมศิลปกรรม ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๒

เชิงเทียนสังเค็ดงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เลขทะเบียน รฐ. ๔/๒๖, รฐ. ๕/๒๖

ขนาด สูง ๑๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

เชิงเทียนสังเค็ด ตัดแผ่นอักษรพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ทำขึ้นเนื่องในการพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ สำหรับพระราชทานแก่วัดคริสตัง

กระถางรูปสังเค็ดงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เลขทะเบียน รฐ. ๖/๒๖

ขนาด กว้าง ๓๐.๕ เซนติเมตร สูง ๒๒ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

กระถางรูปสังเค็ดการพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ พระราชทานแก่วัดจีนและศาลเจ้า บนกระถางรูปติดรูปหน้าสิงห์ ๒ ข้าง มีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และอักษรจีนประกอบ

ย่ามงานพระเมรุพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เลขทะเบียน จุ. ๓/๒๖

ขนาด กว้าง ๒๘ เซนติเมตร ยาว ๕๔ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้า

ย่ามนี้ทำขึ้นเนื่องในงานพระเมรุพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำด้วยผ้าสักหลาดหนาสีแดงสด ตกแต่งลวดลายด้วยผ้าสีดำ และปักลวดลายดอกไม้ด้วยเส้นทองแดง ด้านหน้าของย่ามปักพระปรมาภิไธยย่อ ส พ ป ม จ อยู่ในกรอบรูปสามเหลี่ยม

ผ้ากราบงานพระเมรุพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เลขทะเบียน ๑๗๕

ขนาด กว้าง ๑๖ เซนติเมตร ยาว ๑๑๗ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้า

ผ้ากราบงานพระเมรุพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มี ๒ แบบ แบบแรก ปักลายลงบนผ้าแพรสีเหลือง ส่วนอีกแบบ พิมพ์ลายลงบนผ้าฝ้ายกลายสีเหลือง ซึ่งทั้งสองแบบมีลวดลายเดียวกัน คือ ตรงกลางปักพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ภายใต้ตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ซึ่งผูกกลายเป็นรูปพระโกศตั้งอยู่เหนือเกริน ประดับทั้งสองข้างขนาดด้วยฉัตร ๗ ชั้น ที่ตกแต่งด้วยพู่ห้อย ด้านบนมีพระคาถาอักษรขอม ปักตามแนวโค้งลวดลายดังกล่าว สัมพันธ์กับพัตรอง ซึ่งทำขึ้นในโอกาสเดียวกัน

ผ้ากราบเป็นผ้าที่พระสงฆ์ใช้สำหรับรองรับอวัยวะทั้งห้า คือ เช้าทั้งสอง มือทั้งสอง กับหน้าผากที่จรดลงกับพื้น ในท่ากราบแบบเบญจางคประดิษฐ์เมื่อกราบพระพุทธรูป หรือกราบพระเถระชั้นผู้ใหญ่และยังสามารถใช้รับพระเคนสิ่งของจากญาติโยมได้ด้วย แม้ว่าจะไม่ปรากฏการใช้ผ้ากราบในพระวินัยปิฎก แต่ผ้ากราบอาจจัดอยู่ในผ้าอื่นๆที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สาวกใช้ ผ้ากราบมักนิยมใช้สีเหลือง ในระยะหลังผู้มีจิตศรัทธา นิยมทำถวายเนื่องในโอกาสต่างๆ มักปักหรือพิมพ์ชื่อ รูปหรือสัญลักษณ์ของผู้ถวาย หรือผู้ที่ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้

๑๘๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอยู่พระราชทานแก่พิพิธภัณฑ์สมเด็จฯ พระปิยมหาราช

ตุ้ละครจำลองฉากเหตุการณ์เรื่องอโหนะ

เลขทะเบียน ญ. ๘๐

ขนาด สูง ๕๐.๕ เซนติเมตร กว้าง ๓๙ เซนติเมตร หนา ๑๗ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ ปูนปลาสเตอร์

ตุ้ละครจำลองฉากเหตุการณ์เรื่องอโหนะ ตอนอโหนะฉายกริช

เป็นเครื่องตกแต่งพระเมรุมาศสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมเก็บรักษาที่หอพระนาค วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมาพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครได้รับมอบเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓

ตุลัศครจำลองฉากเหตุการณ์เรื่องรามเกียรติ์ประกอบงานพระเมรุมาศ พ.ศ. ๒๔๓๐

เลขทะเบียน ญ. ๕๕

ขนาด สูง ๔๖.๓ เซนติเมตร กว้าง ๓๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๘๗.๓ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ ปูนปั้น

ตุลัศครจำลองฉากเหตุการณ์เรื่องรามเกียรติ์ ตอนพระลักษมณ์ต้องพรหมาสตร์ของอินทรชิต และหนุมานหักคอช้างเอราวัณ

ตุลัศครจำลองนี้ เป็นเครื่องตกแต่งพระเมรุมาศในการพระบรมศพเจ้านาย ๔ พระองค์ ได้แก่ พระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพาหุรัดมณีมัย สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐

ลือคเก็ตรูปสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์

เลขทะเบียน ๔๓/๗

ขนาด กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๘ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะกะไหล่ทอง กระเบื้องเซียมสี

เป็นลือคเก็ตรูปวงรีหรือวงรูปไข่ ตรงกลางมีพระสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

กล่องที่ระลึกงานพระเมรุท้องสนามหลวงปี ๑๒๔๙

เลขทะเบียน วพ. ๒๙.๒๔๕/๒๕๑๑

ขนาด สูงพร้อมฝา ๗ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางกว้าง ๑๓ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

กล่องกลมพร้อมฝา ตัวกล่องจำหลักลวดลายฝูงหงส์อยู่ในเบื้องโดยรอบ ฝากล่องกระเบื้องพื้นสีขาวเขียนพระสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พร้อมข้อความเขียนว่า “งานพระเมรุท้องสนามหลวง ปี ๑๒๔๙” และ “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์”

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๘ และสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๐

หีบ

เลขทะเบียน ๒๑๖/๒๕๒๙

ขนาด กว้าง ๙.๒ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำลงยา

สมบัติของราชสกุล “เพ็ญพัฒน์” หม่อมหลวงพอลจิตต์ ณ ระนอง ผู้เป็นทายาทมอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๙

หีบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฝาด้านบนเขียนภาพเจ้าจอมมารตามรกฎ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒน์พงศ์ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม (ต้นราชสกุลเพ็ญพัฒน์) และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงจุฑารัตนราชกุมารี พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ประสูติแต่เจ้าจอมมารตามรกฎ

ตลับ

เลขทะเบียน	๒๑๗/๒๕๒๙	สูง ๒.๕ เซนติเมตร	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๕ เซนติเมตร
	๒๑๘/๒๕๒๙	สูง ๒.๕ เซนติเมตร	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔ เซนติเมตร
	๒๑๙/๒๕๒๙	สูง ๒.๕ เซนติเมตร	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๓ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำลงยา

สมบัติของราชสกุล “เพ็ญพัฒน์” หม่อมหลวงพอลจิตต์ ณ ระนอง ผู้เป็นทายาทมอบให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๙

ตลับกลมขนาดต่างๆ ฝาด้านบนเขียนพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หีบพร้อมตลับชุดนี้ สันนิษฐานว่าอาจเป็นเครื่องยศที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่เจ้าจอมมารตามรกฎ

หีบพร้อมตลับ

เลขทะเบียน	๒๒๐/๒๕๒๙
ขนาด	กว้าง ๙.๒ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๓ เซนติเมตร สูง ๔.๘ เซนติเมตร
เลขทะเบียน	๒๒๑/๒๕๒๙
ขนาด	กว้าง ๖ เซนติเมตร ยาว ๗.๕ เซนติเมตร สูง ๑.๙ เซนติเมตร
เลขทะเบียน	๒๒๒/๒๕๒๙
ขนาด	กว้าง ๒.๙ เซนติเมตร ยาว ๔.๙ เซนติเมตร สูง ๑.๗ เซนติเมตร
เลขทะเบียน	๒๒๓/๒๕๒๙
ขนาด	กว้าง ๒.๒ เซนติเมตร ยาว ๓.๘ เซนติเมตร สูง ๑.๕ เซนติเมตร
ชนิด	ทองคำลงยาประดับเพชร

สมบัติของราชสกุล “เพ็ญพัฒน์” หม่อมหลวงพอลจิตต์ ณ ระนอง ผู้เป็นทายาทมอบให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๙

ตลับรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดต่างๆ ฝาด้านบนมีพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสลักอักษรว่า “ศก ๘๖ จุฬาลงกรณ์ ถึงศก ๑๑๖” เฉพาะที่อักษร “จุฬาลงกรณ์” ประดับเพชร ส่วนพื้นหลังลงยาเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา

หีบพร้อมตลับชุดนี้ สันนิษฐานว่า อาจเป็นเครื่องยศที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่เจ้าจอมมารดาจรูญ หรือพระราชทานแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒน์วงศ์ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม ผู้เป็นพระราชโอรสที่ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาจรูญและเป็นต้นราชสกุลเพ็ญพัฒน์

หีบบุหรีที่ระลึกพระราชพิธีพระชนมายุสมมงคล ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒)

เลขทะเบียน ๗๒/๔

ขนาด กว้าง ๕.๕ เซนติเมตร ยาว ๘.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

หีบบุหรีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านบนฝามีตรารัตนนาภรณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระปรมาภิไธยย่อ อ.ป.ร. ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อยู่ภายในวงล้อมรูปไข่ปลา ที่ขอบทั้งสองข้างของฝาทำเป็นเส้นเงินนูน รูปรีบบิ้นประดับอยู่

หีบบุหรีนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นที่ระลึกในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุเสมอพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒)

๑๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราช (สมเด็จพระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๖)

หีบเครื่องเขียน

เลขทะเบียน ๗๑/๔

ขนาด กว้าง ๘ เซนติเมตร ยาว ๑๔ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

หีบเงินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน ด้านบนของฝากล่องมีตราจุลมงกุฏ พร้อมพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ภายในบรรจุอุปกรณ์เครื่องเขียนชนิดพกพา หีบนี้ใช้สำหรับพระราชทานเป็นที่ระลึกในงานพระราชพิธีต่างๆ

หีบบุหรี

เลขทะเบียน ๒/๓

ขนาด สูง ๖.๗ เซนติเมตร กว้าง ๙.๕ เซนติเมตร ยาว ๑๖ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

หีบบุหรีมีหูหิ้ว ที่ฝาหีบด้านหลังมีตราจุลมงกุฎ ที่ตัวและฝาหีบทำลวดลายเลียนแบบลายหนังจระเข้ อาจใช้กรรมวิธีการกัดลวดลายด้วยสารเคมี

๑๕๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราช ๒๔๖๑-๒๔๖๗

ซองบุหรี

เลขทะเบียน

๑/๓

๖๙/๔

ขนาด

กว้าง ๖.๗ เซนติเมตร ยาว ๙.๕ เซนติเมตร

กว้าง ๗.๑ เซนติเมตร ยาว ๑๒.๓ เซนติเมตร

วัสดุ

เงิน

ซองบุหรีสำหรับพกติดตัว ที่ฝาซองมีตราประทับ ที่ตัวและฝาของซองบุหรีทำลวดลายเลียนแบบลายหนังจระเข้ โดยใช้กรรมวิธีการกัดลวดลายด้วยสารเคมี

ซองบุหรีนี้อาจอยู่ในชุดเดียวกันกับหีบบุหรี (เลขทะเบียน ๒/๓) และอาจเป็นของที่ระลึกพระราชทานในงานพระราชพิธีต่างๆ

สิ่งของในงานปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๖

เลขทะเบียน (๑) จ. ๕/๒๔ (๒) จ. ๖/๒๔ (๓) จ. ๗/๒๔ (๔) จ. ๘/๒๔

- (๑) ย่างงานปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๖
พื้นสีเขียว ปักรูปวัว พระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และตราจุลมงกุฎรัศมี ด้านเดียว
ขนาด กว้าง ๒๙ เซนติเมตร ยาว ๕๖ เซนติเมตร
วัสดุ ผ้า
- (๒) ฝาบาตรงานปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๖
ฝาบาตรประดับมุกเป็นรูปวัว พระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และตราจุลมงกุฎ
ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๓ เซนติเมตร
วัสดุ ไม้ประดับมุก
- (๓) กล้องบุหรีงานปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๖
ฝากล้องสลักรูปวัว รูปจับมือกัน พระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และตราจุลมงกุฎ
ขนาด สูง ๔ เซนติเมตร กว้าง ๙ เซนติเมตร ยาว ๑๕ เซนติเมตร
วัสดุ ทองแดง

สิ่งของเหล่านี้ทำขึ้นเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเจริญ
พระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา ในปีฉลู เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖

๑๕๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราช (สมเด็จพระปิยมหาราช) (สมเด็จพระปิยมหาราช)

กล่องงานปีฉลู (พ.ศ. ๒๔๓๖)

เลขทะเบียน ๔๔.๒

ขนาด สูง ๕ เซนติเมตร กว้าง ๙.๕ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

กล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. อยู่ที่มุมขวาด้านบนของฝากล่อง ตรงกลางมีรูปบัว ช่างได้เป็นรูปมือพนม มีข้อความว่า “ปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒”

หีบเครื่องสำอาง

เลขทะเบียน ๕/๔

ขนาด สูง ๕.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

หีบเครื่องสำอาง เป็นรูปกลม หลังหีบมีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ภายในหีบมีตลับ
ฝาเงิน ๕ ตลับ และเครื่องแก้วฝาเงิน ๔ ชุด

๑๖๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ย่ามหนัง

เลขทะเบียน รฐ. ๑๑/๒๒

ขนาด กว้าง ๒๓ เซนติเมตร ยาว ๓๗ เซนติเมตร

วัสดุ หนัง

ย่ามหนังสีเหลือง ด้านหน้ามีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และข้อความว่า “ของพระราชทานฝาก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประเทศยุโรป รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖”

ย่ามหนังนี้เป็นของพระราชทานฝาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๐

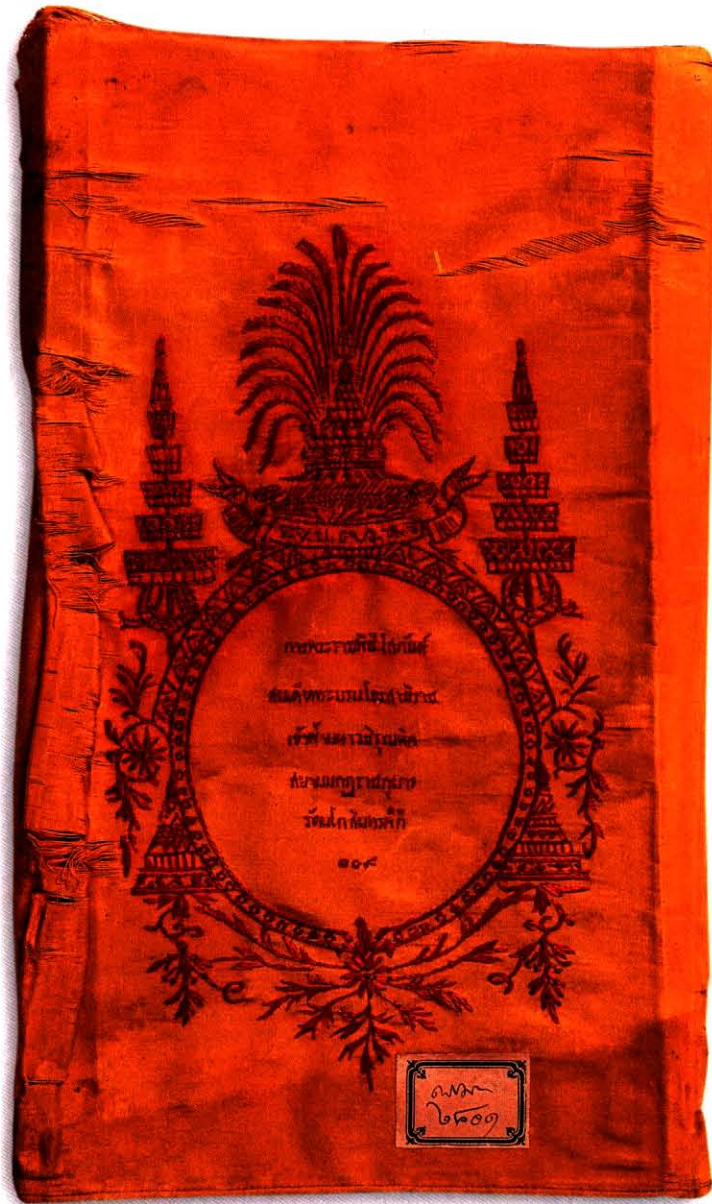
พระศุภบาลสมภารย์ (องสุตบถาวร) มอบให้พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๓

ผ้ากราบการพระราชพิธีเฉลิมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทและพระที่นั่งอื่น ๆ ในจังหวัดนั้น
ปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔ (พ.ศ. ๒๔๒๕)

เลขทะเบียน จุ. ๑๐/๕๑

ลักษณะเป็นผ้าพื้นสีเหลือง มีข้อความบอกชื่องานอยู่ภายในวงรี ตอนบนปักเป็นตรา
พระราชลัญจกรจุลมงกุฎ มีฉัตร ๗ ชั้นชานาอยู่สองข้าง

ผ้ากราบการพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ พ.ศ. ๒๔๓๓

เลขทะเบียน รฐ. ๓๑/๕๑

ลักษณะเป็นผ้าพื้นสีเหลือง ปักไหมสีน้ำตาล มีข้อความบอกชื่องานภายในวงกรอบลายว่า “การพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙” ตอหนบนปักตราประจำพระองค์จุลมงกุฎแซมขนนก ข้างใต้มีอักษรย่อ ร.จ.บ.ต.ว.ห.จ. ซึ่งย่อมาจาก “เราจะบำรุงตระกูลวงศ์ให้เจริญ” อยู่บนแถบบริบบิ้น ขนาบข้างด้วยฉัตร ๕ ชั้นตกแต่งฟู

ผ้ากราบการพระราชกุศล ในมงคลสมัยเมื่อรัชกาลที่ ๕ เสด็จดำรงสิริราชสมบัติเสมอด้วย
ตติยรัชกาล ในวันที่ ๑๒ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘)

เลขทะเบียน รฐ. ๔๒/๕๑

ลักษณะเป็นผ้าส่วนพื้นสีเหลือง ปักไหมสีน้ำตาล มีข้อความบอกชื่องานในกรอบรูป
อาร์ม ล้อมรอบด้วยลวดลายพันธุ์พฤกษา ตอนบนของกรอบปักเป็นตราพระราชลัญจกรจุล-
มงกุฎ (พระเกี้ยว) บนพานแว่นฟ้า ขนาบข้างด้วยฉัตร ๗ ชั้น

**ผ้ากราบการพระราชกุศลฉลองวัดอรุณราชวรารามปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จและพระราชพิธี
ทวีธาภิเษก พ.ศ. ๒๔๕๑**

เลขทะเบียน จ. ๔๖/๕๑

เป็นผ้าพื้นสีขาว ประทับชื่อข้อความงานด้วยสีแดงอยู่ภายในกรอบสี่เหลี่ยม ความว่า “การพระราชกุศลฉลองวัดอรุณราชวรารามซึ่งต้องเพลิงไหม้ทรงปฏิสังขรณ์แล้วสำเร็จ พร้อมด้วยสมัยเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาเสมอด้วยทุติยรัชกาลทวิศุณ ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗” ล้อมรอบด้วยลายพระยานาค ๖ ตัว ตอนบนมีตรามหาพิชัยมงกุฎโดยมีตราอุณาโลมอยู่ภายใน ขนาบข้างซ้ายและขวาด้วยเส้นจามรตามลำดับใต้ตรามหาพิชัยมงกุฎมีข้อความว่า “ทวีธาภิเษก” อยู่ตรงกลาง ด้านขวามีตราพระราชลัญจกรครุฑยุดนาค และด้านซ้ายเป็นตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฎ

ผ้ากราบการสมโภชพระพุทธรสิทธิ์และการบูรณะพระสีมาวัดเบญจมบพิตร พ.ศ. ๒๔๕๒
เลขทะเบียน จ. ๕๙/๕๑

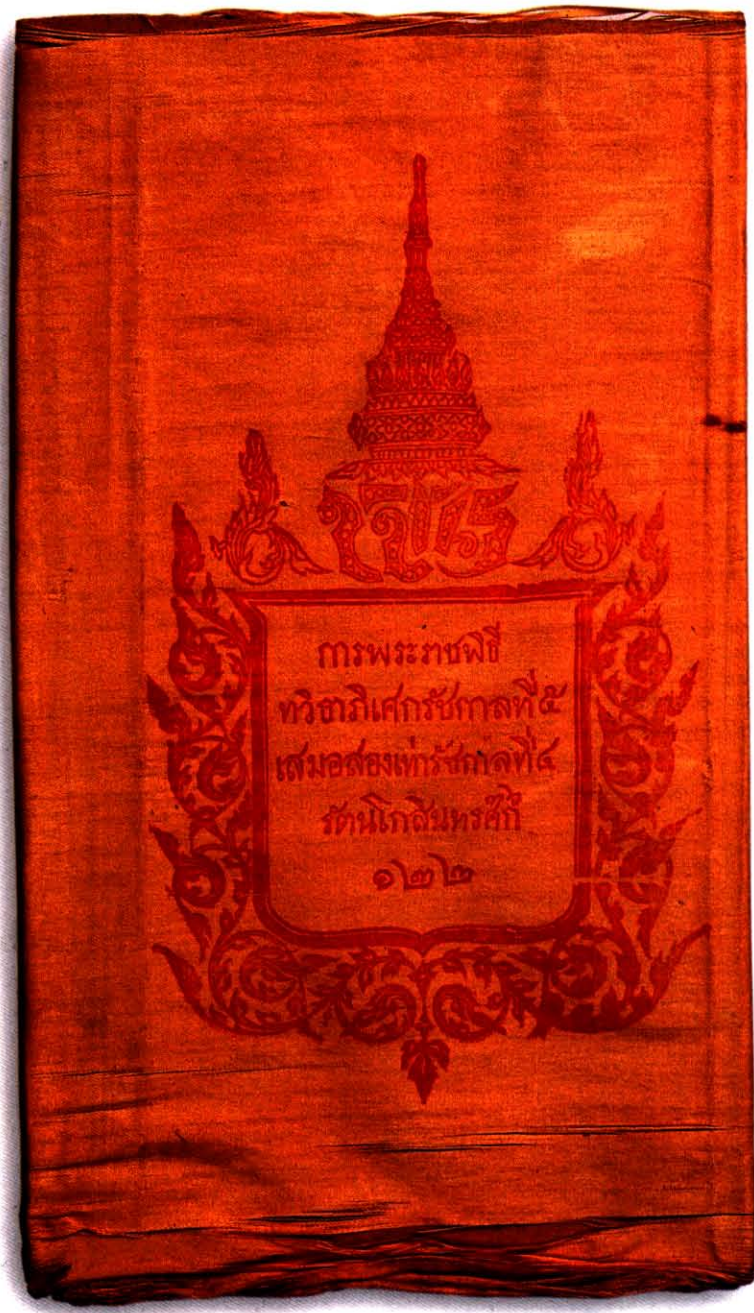
ลักษณะเป็นผ้าพื้นสีเหลือง ปักไหมสีน้ำตาลเป็นตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฎอยู่เหนือข้อความบอกชื่องานซึ่งปักเรียงตัวอักษรเป็นรูปวงกลม โดยมีตัวเลขห้าไทย (๕) ที่มีลักษณะคล้ายพระยานาคขดอยู่กลางวง

๒๐๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

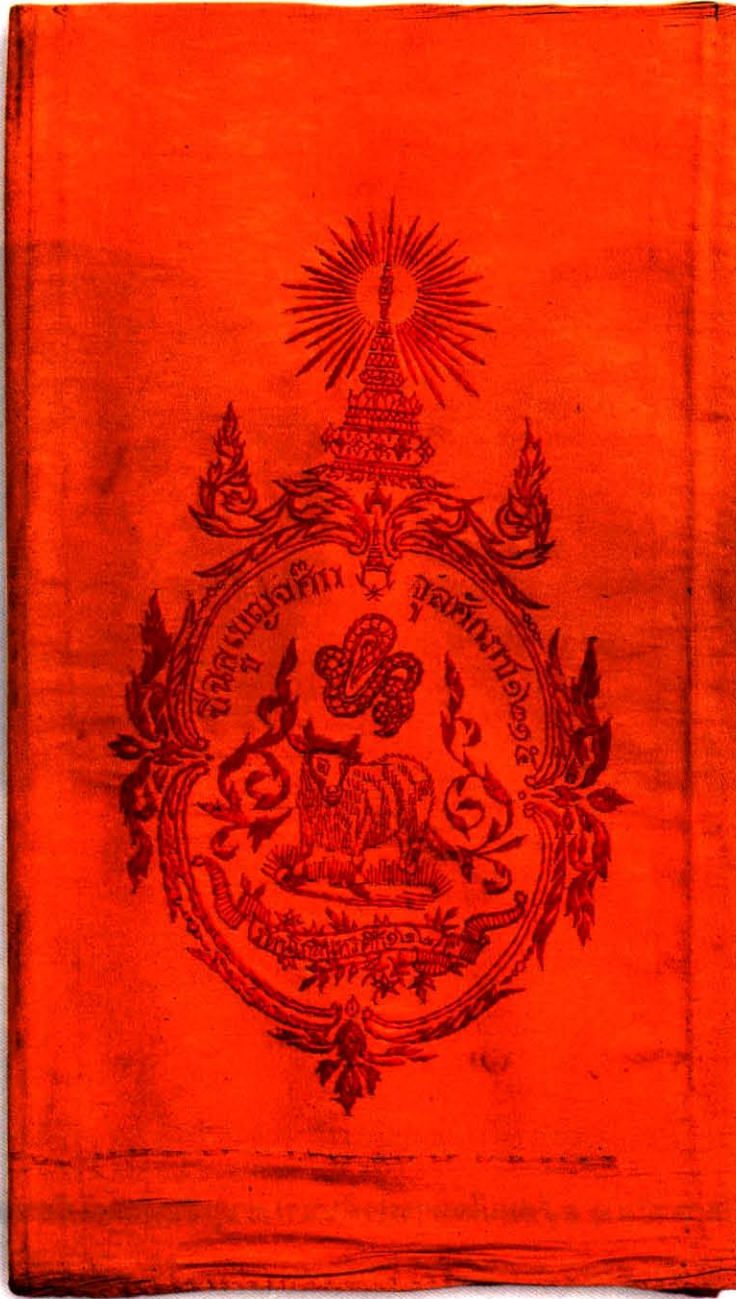
พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์แห่งชาติเพื่อประชาชน

ผ้ากราบการพระราชพิธีทวีธาภิเศกรัชกาลที่ ๕ เสด็จฉลองเทวราชกาลที่ ๔ วัดนโกสินทร์ศก ๑๒๒
(พ.ศ. ๒๔๔๖)

เลขทะเบียน ฐ. ๑๐/๕๒

ผ้าพื้นสีเหลือง มีข้อความสีแดงบอกชื่องานภายในกรอบสี่เหลี่ยม ล้อมรอบด้วยลาย
ก้านขด เหนือกรอบสี่เหลี่ยมมีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. อยู่ภายใต้ตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฏ

ผ้ากราบงานปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕

เลขทะเบียน ฐ. ๙/๕๒

ผ้าพื้นสีเหลือง ปักไหมสีแดงเป็นรูปวัว มีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และมีข้อความอยู่
ส่วนบนของภายในวงกรอบลายว่า “ปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕” และ “รัตนโกสินทร์ศก
๑๒๒” บนแถบบริบบิ้นด้านล่าง ตอนบนของวงกรอบลายปักตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฏ

๒๐๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

สมเด็จพระปิยมหาราช

เหรียญที่ระลึก ส พ ป ม จ ๕ (สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ รัชกาลที่ ๕)

เลขทะเบียน ๘/๑๐, ๙/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงิน ทองแดง

เหรียญ ส พ ป ม จ ๕ นี้ถือเป็นเหรียญที่ระลึกเหรียญแรก ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในรัชกาลของพระองค์ โดยใช้อักษรพระปรมาภิไธยย่อ ส พ ป ม จ ๕ ไขว้กันอยู่บนด้านหนึ่งของเหรียญ อีกด้านหนึ่งเป็นลายนูนตราพระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ประดิษฐานเหนือพานแว่นฟ้า ขนาบด้วยฉัตรห้าชั้น ตอนล่างเป็นรูปแถบริบบิ้นและข้อความปีจุลศักราชที่สร้าง ๑๒๓๒ (พ.ศ. ๒๔๑๓)

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๔๑๔ (เหรียญหลักแจว)

เลขทะเบียน ๑๖๖/๒

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ เงิน ทองแดง

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๔๑๔ หรือเหรียญหลักแจวนับเป็นประวัติศาสตร์ในการสร้างเหรียญของประเทศไทย ที่มีได้เคยปรากฏมาก่อนว่า จะมีพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์อยู่บนเหรียญ ทั้งนี้ด้วยพระองค์มิได้ทรงเชื่อในคติโบราณที่ใครจะเอาพระบรมรูปและฤกษ์พระชนมวารของพระองค์ไปทำอันตรายใดๆ จึงนับได้ว่าเป็นเหรียญแรกที่มีพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่บนเหรียญ

๒๐๘

สมเด็จพระปรมหาราช

พระกรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เหรียญทองแดง

เหรียญที่ระลึกพระที่นั่งอัยสววรรรย์ทิพยอาสน์ปราสาท พระที่นั่งวโรภาษพิमान

เลขทะเบียน ๑๗/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๘ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน ทองแดง

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นรูปพระที่นั่งอัยสววรรรย์ทิพยอาสน์ ริมขอบมีข้อความว่า “การเฉลิมพระที่นั่งอัยสววรรรย์ทิพยอาสน์ปราสาทพระที่นั่งวโรภาษพิमान ณ เกาะบางปะอิน แขวงกรุงทวารวดีศรีอยุธยาโบราณ ปีชวด อัฐ ศกศักราช ๑๒๓๘” ด้านหลังเป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จปร”

เหรียญนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระที่นั่งอัยสววรรรย์ทิพยอาสน์ และพระที่นั่งวโรภาษพิमानในพระราชวังบางปะอิน เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๘

เหรียญที่ระลึกปราบฮ่อ ๑๒๓๙, ๑๒๔๗

เลขทะเบียน ๑๑/๓, มภ. ๒๕๒, ๕๑/๒, มภ. ๑๐๑๕

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

เหรียญดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างขึ้นเป็นเหรียญราชอิสริยาภรณ์ สำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จความชอบแก่ผู้ไปราชการในการปราบกบฏฮ่อ ทั้ง ๓ ครั้ง คือ จุลศักราช ๑๒๓๙, ๑๒๔๗, ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐, ๒๔๒๘, ๒๔๓๐)

เหรียญรางวัลในการรักษาหิวตกโรค

เลขทะเบียน ๑๘/๑๐, ๑๙/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นรูปเทวดาเหาะ พระหัตถ์ซ้ายถือพระขรรค์ พระหัตถ์ขวาถือพวงมาลา ด้านซ้ายมีข้อความว่า “ปีมะเส็งตรีศก” ด้านขวามีข้อความ “จุลศักราช ๑๒๔๓” ด้านหลังของเหรียญมีข้อความอยู่ในพวงมาลาว่า “พระราชทานรางวัล เป็นที่รฤก ในการรักษาคนเจ็บอหิวตกโรค”

เหรียญนี้สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นรางวัลแก่ผู้ที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ป่วยอหิวตกโรคซึ่งระบาดใน พ.ศ. ๒๔๒๔

เหรียญสดพระราชมาลา

เลขทะเบียน ๒๔/๑๐, ๒๕/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๓ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ เงิน ทองแดง

เหรียญสดพระราชมาลา เป็นเหรียญรูปวงกลมขนาดใหญ่ ที่ขอบเหรียญมีรัศมีโดยรอบ ๒๐ แฉก มีห่วงใช้ร้อยแพรแถบสีแดงกับขาว ด้านหน้าเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ๕ รัชกาล คือ รัชกาลที่ ๑ - ๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นสำหรับพระราชทานเป็นที่ระลึกในการสมโภชครบ ๑๐๐ ปี ของการสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี โดยถือจากวันฝังหลักพระนครในวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕

๒๐๘

สมเด็จพระปรมหาราช

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหรียญที่ระลึกสมโภชพระนคร ๑๐๐ ปี พ.ศ. ๒๕๒๕

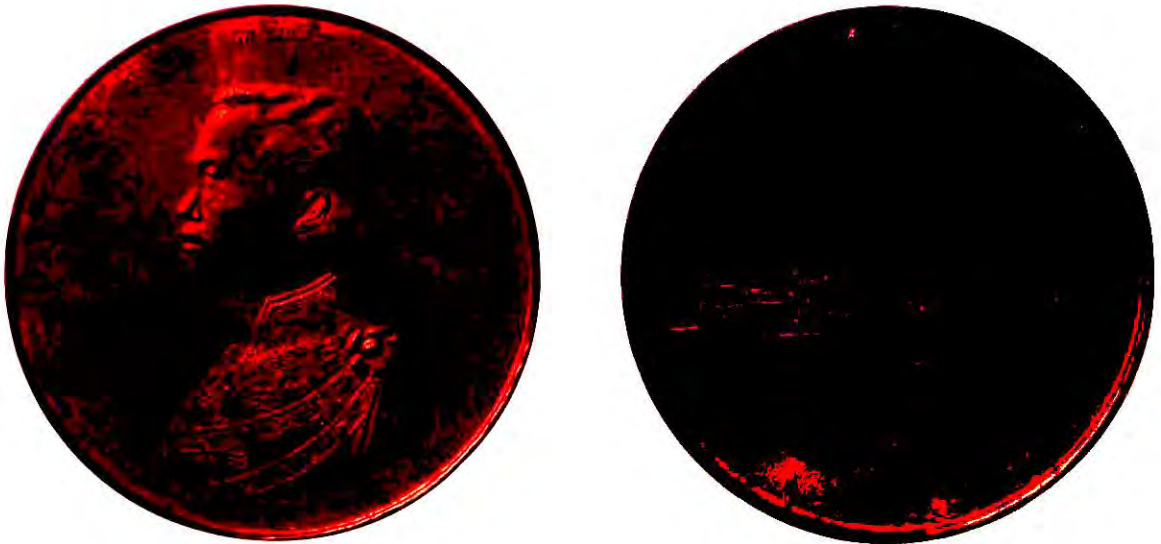
เลขทะเบียน ๒๖/๑๐, ๒๗/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ตะกั่ว

ลักษณะเป็นเหรียญโลหะหล่อหน้าเดียว จำนวน ๒ เหรียญ ด้านหนึ่งมีพระบรมรูปตั้งแต่รัชกาลที่ ๑-๕ ผินพระพักตร์ด้านข้างเรียงซ้อนกัน ส่วนอีกด้านหนึ่งมีข้อความกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการสร้างเหรียญ

จัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ ๑๐๐ ปี เมื่อจุลศักราช ๑๒๔๔ (พ.ศ. ๒๕๒๕)

เหรียญที่ระลึกในการบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เลขทะเบียน ๒๐/๑๐, ๒๑/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๑ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ เงิน ทองแดง

เหรียญกลม ขอบเรียบ ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์ ด้านหลังเป็นภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้านทิศตะวันออก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างเหรียญนี้ขึ้นคู่กับเหรียญสตพระขมาลา ในคราวที่กรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๑๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๔๒๕) และในครั้งนั้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ทรุดโทรมมานานให้ทันการเฉลิมฉลองในโอกาสดังกล่าว

เหรียญสำหรับพระราชทานผู้ช่วยในการแนชัณนาลเอกษฮบฮบเชน

เลขทะเบียบน ๒๒/๑๐, ๒๓/๑๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน ทองแดง

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปครึ่งพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา บรมราชเทวี ผินพระพักตร์ทางซ้ายของเหรียญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องมหาศวมิศราธิปไตยแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหากักรีบรมราชวงค์ ทรงสายสร้อยมหากักรีบรมราชวงค์ และสายสร้อยจุลจอมเกล้า สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา บรมราชเทวีทรงเครื่องมหาสวามินี ประดับดาราช้างเผือกหรือมงกุฎไทย ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธยและพระนามาภิไธย “จุฬาลงกรณ์ บรมราชาธิราชสว่างวัฒนา บรมราชเทวี”

ด้านหลัง เป็นตรามหากักรี ประกอบด้วย จักร ๑๐ กลีบ เปล่งรัศมีโดยรอบ มีตรีศูลระหว่างกลีบจักร กลางวงจักรเป็นตราปทุมอุณาโลม อันเป็นพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตอนกลางของเหรียญเป็นรูปเทวดาสององค์ยืนบนแท่นถือพระขรรค์และยึดชายผ้าองค์ละมุม ตอนกลางผ้าเว้นว่างเพื่อจารึกผู้ที่ได้รับพระราชทานรางวัล ผ้านี้อยู่เหนือช้างไอยราพต ยืนบนแท่นเดียวกัน อันหมายถึง พระราชาอาณาจักร ริมขอบมีข้อความว่า “การแนชัณนาลเอกษฮบฮบเชน ณ ท้องสนามหลวง กรุงเทพฯ ๑๒๔๔” ตอนล่างมีข้อความว่า “สำหรับพระราชทานผู้ช่วยในการ”

เหรียญนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๔ สำหรับพระราชทานผู้ที่ร่วมในการแสดงนิทรรศการแห่งชาติ ณ ท้องสนามหลวง กรุงเทพฯ ในคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๑๐๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕

เหรียญที่ระลึกหอพระสมุดวชิรญาณ

เลขทะเบียน ๑๗๕/๒, ๑๗/๔

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๘ เซนติเมตร

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผินพระพักตร์ทางด้านซ้ายของเหรียญ ได้พระบรมรูปมีข้อความว่า “เบนซอน” ริมขอบเป็นพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ด้านหลังมีตราพระมหาพิชัยมงกุฎอยู่เบื้องบน ได้พระมหพิชัยมงกุฎเป็นรูปริบบิ้นทอดชายคลี่ออกทั้งสองข้าง กลางเหรียญเป็นแพรแถบม้วนหัวท้าย จารึกอักษร “หอพระสมุดวชิรญาณ” ได้แพรแถบมีเลขศักราช “๑๒๔๔” ทางด้านซ้ายและขวาประดับด้วยพวงมาลา ๒ ซี่ ผูกติดกันด้วยริบบิ้น

เหรียญนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๕ เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีเปิดหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งกำหนดว่าจะให้เสร็จทันการเฉลิมฉลองพระนครครบ ๑๐๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ แต่การก่อสร้างมาแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๓๒

เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์ รัชกาลที่ ๕ เสมอรัชกาลที่ ๒

เลขทะเบียน ๑/๑๑, ๒/๑๑

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๒ เซนติเมตร

วัสดุ ทองแดง

เหรียญกลม ด้านหน้า ทางซ้ายเป็นรูปอาร์มมีตราพระราชลัญจกรพระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมีอยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชลัญจกรพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางขวาเป็นรูปอาร์มมีตราพระราชลัญจกรครุฑยุดนาค ซึ่งเป็นพระราชลัญจกรพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ด้านหลัง ตรงกลางมีข้อความ “จุลศักราช ๑๒๔๕” ริมขอบมีข้อความ “รัชกาลที่ ๕ เสมอด้วยรัชกาลที่ ๒”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ ๕ เสมอรัชกาลที่ ๒ ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๖ ซึ่งเป็นปีที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบ ๑๕ ปี เสมอด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระสุพรรณบัตรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

เลขทะเบียน ๒๐/๓, มก. ๑๑๔๕, มก. ๑๕๕๙, มก. ๙๙๕

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๗ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงิน ทองแดง

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงเครื่องโสกันต์ ริมขอบเป็นพระนามาภิไธย “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนราธิราช จุฬาลงกรณ์นารถราชวโรรส มหาสมมติขัตติยพิสุทธิบรมมกุฏสุริยสันตติวงษ์ อติศัยพงษวโรภโตสุชาติ คุณสังกาศวิมลรัตน์ ทฤชชนมสวัสดิขัตติยราชกุมาร” ด้านหลัง เป็นรูปตราแผ่นดิน ริมขอบมีข้อความว่า “ที่รฎกการพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัตร ปีชวด สัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ในพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัตรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวารวดี พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันประสูติ แต่พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ได้รับการสถาปนาเป็นพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร หลังจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์ และได้เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

เหรียญที่ระลึกฉลองพระปาย

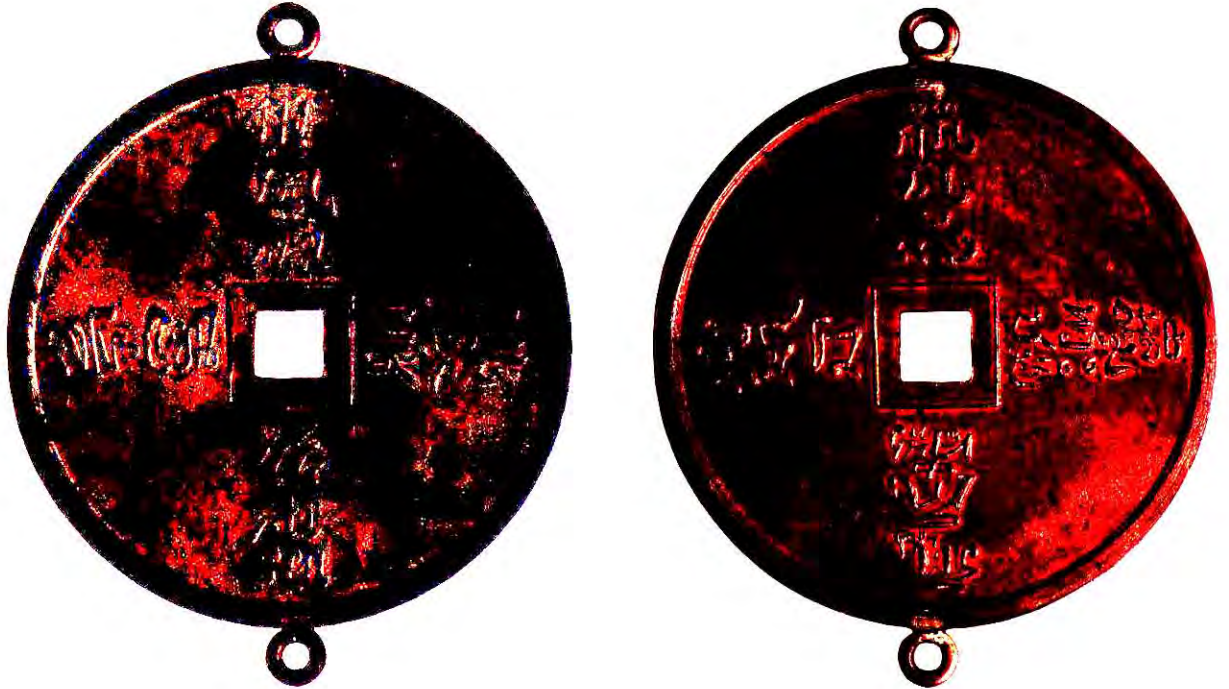
เลขทะเบียน ๒๑/๗.๒, ๑๗๑/๒

ขนาด กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๘ เซนติเมตร

วัสดุ ทองแดง เงินกะไหล่ทอง ทองเหลือง

เหรียญรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๒ อันซ้อนเหลี่ยมกัน ด้านหน้ามีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนที่มุมต่างๆ ระบุ “ปี” “รศ” “๑๐๙” และ “การ” “ฉลอง” “ปาย” ด้านหลังมีอักษรจีนและอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนว่า “รฎก” “รทีสี่” “มปร” “สยาม” และ “สยาม”

เหรียญนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างเนื่องในพระราชพิธีฉลองพระปาย พระที่นั่งเวหาสน์จำรูญ พระราชวังบางปะอินใน พ.ศ. ๒๔๓๓ พระที่นั่งเวหาสน์จำรูญเป็นพระที่นั่ง ๒ ชั้น สถาปัตยกรรมแบบจีน เรียกตามอย่างภาษาจีนว่า “เทียน เม่ง เต๋ย” สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโปรดเกล้าฯ ให้พ่อค้าใหญ่ชาวจีนคือ พระยาสวัสดิ์วามดิฐ (ฟัก โชติกสวัสดิ์) เป็นนายงาน หลวงสาทรราชยุทต์ (ยม พิศลยบุตร) และหลวงโกคานุกูล (จิว) เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างในการดูแลของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ เมื่อแล้วเสร็จโปรดให้จัดการเฉลิมพระที่นั่งรวม ๔ วัน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๒

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ร.ศ. ๑๐๙

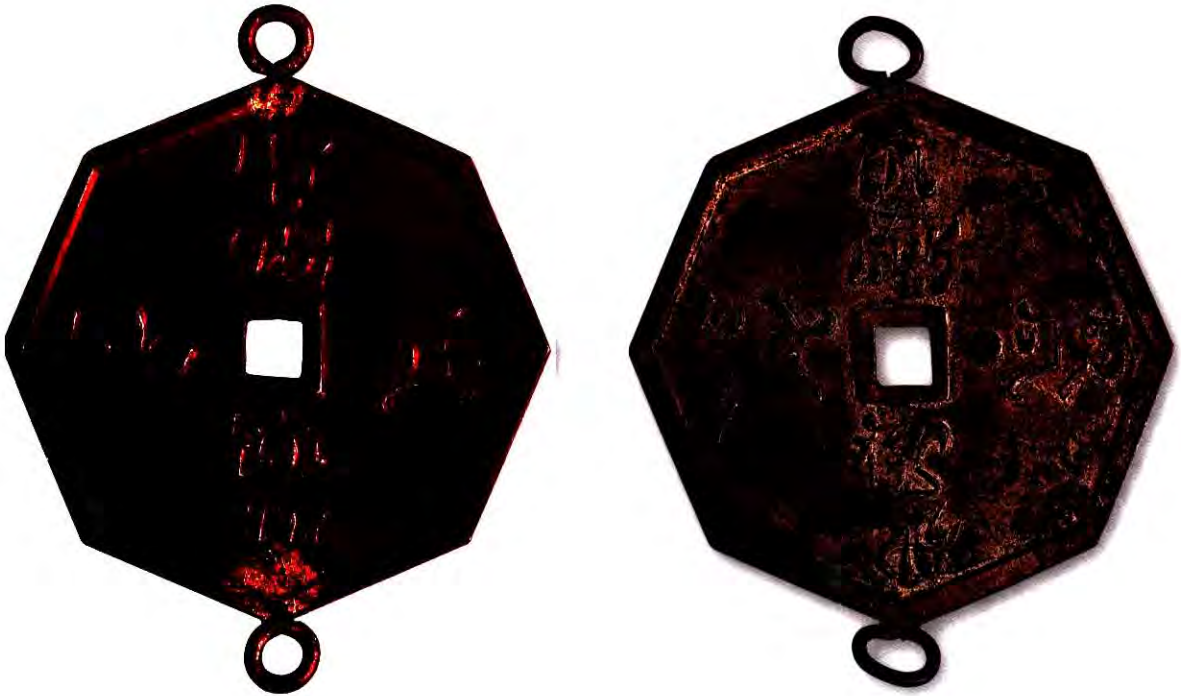
เลขทะเบียน ๙/๔, ๑๒/๔

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง ทองแดงชุบเงิน

เหรียญกลม มีห่วงกลมด้านบนและด้านล่างของเหรียญ ด้านหน้ามีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรเงินที่ด้านบนว่า “รัตนโกสินทร์” ที่ด้านล่างว่า “ศก” ๑๐๙ ที่ด้านซ้ายว่า “เฉลิมพระชนม” ที่ด้านขวาว่า “พระราชทาน” ด้านหลังมีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรเงินที่ด้านบนว่า “พระราชทาน” ที่ด้านล่างว่า “รางวัลเครื่อง” ที่ด้านซ้ายว่า “โต๊ะในکار” และที่ด้านขวาว่า “จปร สยาม”

เหรียญนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๓ เพื่อเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓๗ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นรางวัลเครื่องโต๊ะ

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. ๑๑๐

เลขทะเบียน ๑๘/๒

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงิน ทองแดง

เหรียญแปดเหลี่ยม ด้านหน้ามีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีนโดยรอบว่า “การเฉลิมพระชนมพรรษา” ด้านหลังมีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนเช่นกัน ระบุ “ปีรัตนโกสินทร์ศก^{๒๔} ๑๑๐”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกและพระราชทานเป็นรางวัลในการประกวดเครื่องโต๊ะในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓๘ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๔๓๔

**เหรียญพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัตรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศัวัโรทัย
และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร**

เลขทะเบียน นช. ๒๗๗

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๗ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะชุบทอง

เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัตร รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)
ด้านหนึ่งเป็นพระรูปสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศัวัโรทัยและสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร อีกด้านหนึ่งเป็นตราประจำพระองค์และมีข้อความว่า “ที่ระลึกการพระราชพิธี
เฉลิมพระสุพรรณบัตร รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐”

เหรียญที่ระลึกในพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

เลขทะเบียน ๒๑๘/๓, ๑๖/๔

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๔ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงิน ทองแดง

เหรียญกลม มีช่องสี่เหลี่ยมตรงกลาง ด้านหน้าเป็นรูปพระอรหันต์ ๑๘ องค์ (จับไปยล่อหัน) ในคติพุทธศาสนามหายานของจีน ด้านหลังมีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีน อ่านจากบนลงล่าง ความว่า “การทรงพระผนวช” อ่านจากด้านขวาเป็นอักษรย่อ ส. พ. บ. อ. ร. (ย่อมาจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช) และทางด้านซ้ายว่า “ปี ร.ศ. ๑๑๐”

เหรียญนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๔ เพื่อเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

เหรียญที่ระลึกมหาสมณุตตมาภิเศก แบบ ๑ (เหรียญบาทรนำมนต์ หรือ เหรียญปวเรศฯ)

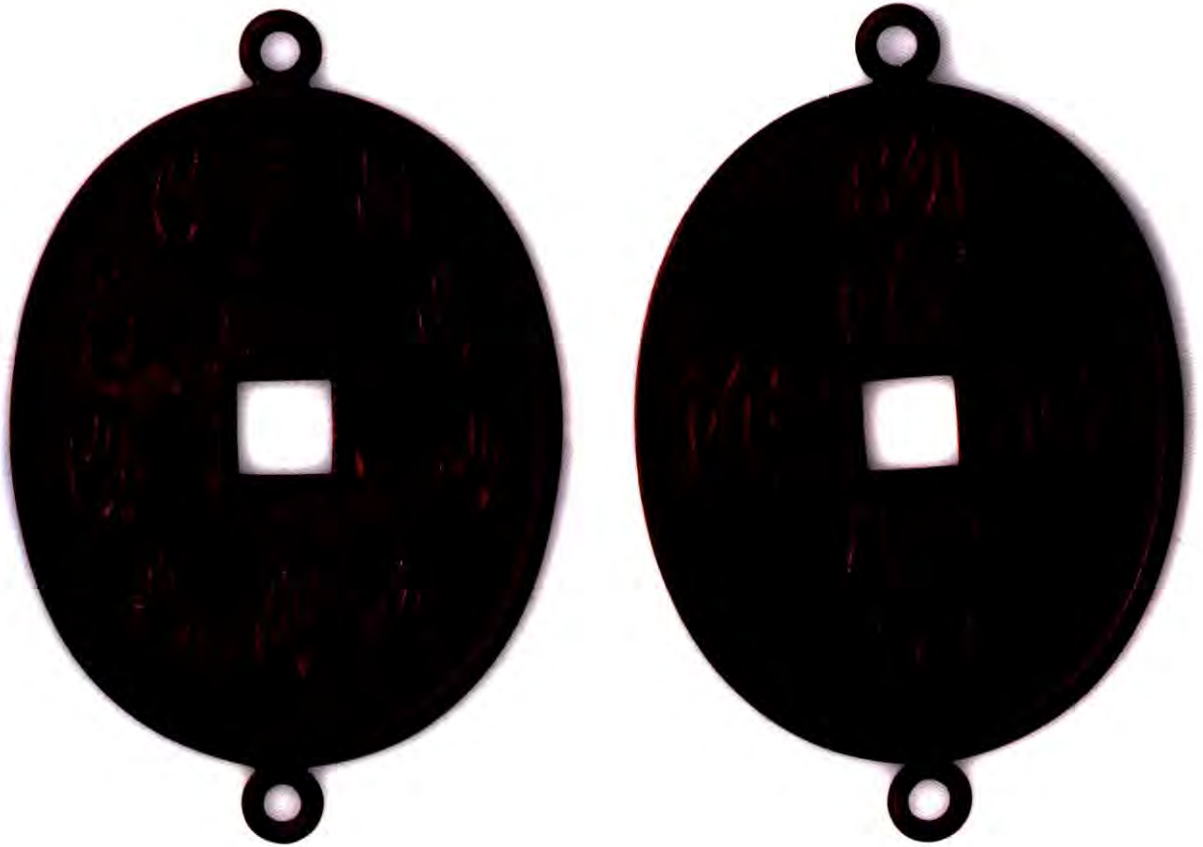
เลขทะเบียน ๒๕/๑๒

ขนาด กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองแดง

เหรียญรูปรี ด้านหน้าเป็นรูปอัฐฐบริหาร พัดยศ และเบญจปฎลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๕ ชั้น) มีอักษรเป็นภาษามคธว่า “อยโฮ สุโข โตโหดิ นิตุโข นีรูปททโว อนันตราโย ติฏฐุญเยย สัพพิโสต ติ ภวันตุเต” แปลว่า “ผู้นี้แลมีความสุข ไร้ความทุกข์ ไร้อุปัทวะ ไม่มีอันตราย พึงดำรงอยู่ ขอความสวัสดิ์จงมีแก่ท่าน” ด้านหลังมีข้อความว่า “ที่รฤกงานมหาสมณุตตมาภิเศก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐”

เหรียญนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๔

เหรียญที่ระลึกสมณุตตมาภิเศก แบบ ๒ (เหรียญมือ)

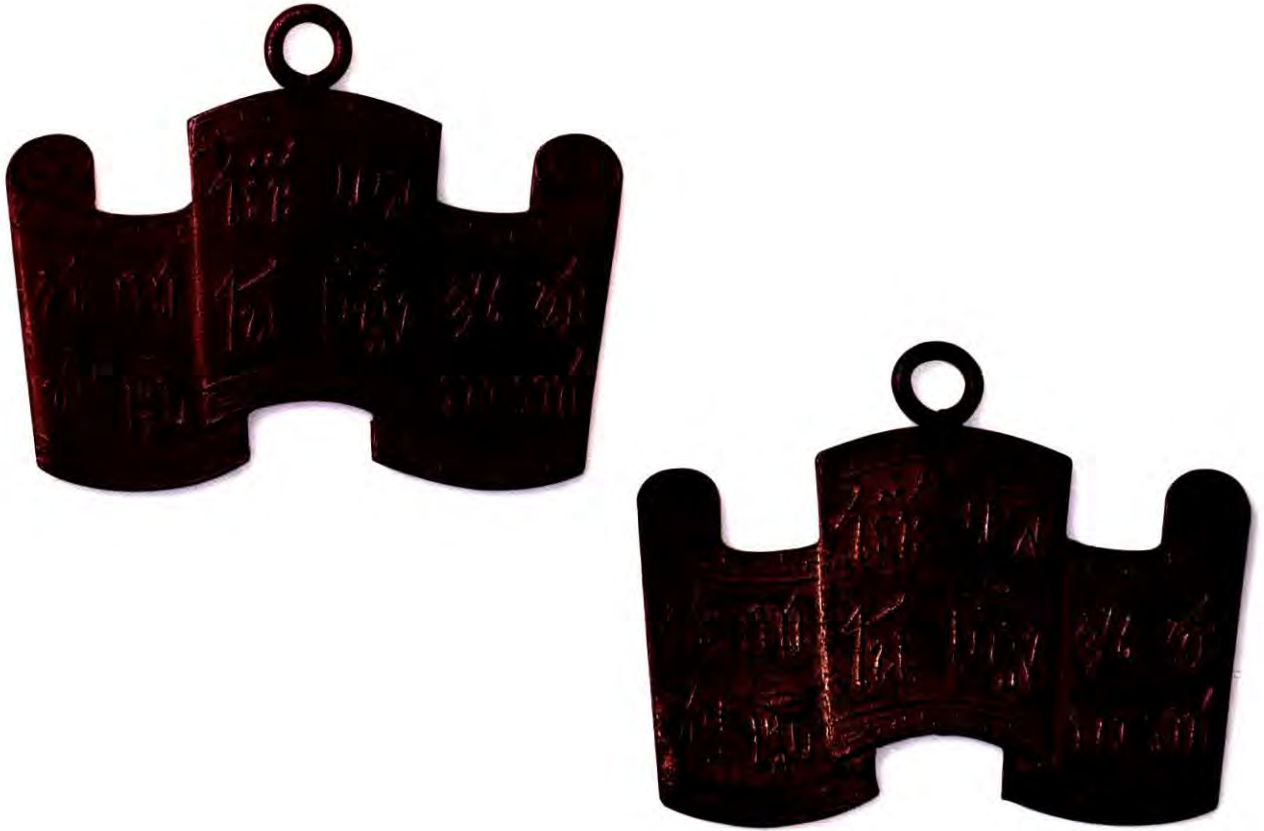
เลขทะเบียน ๒๓/๑๑, ๒๔/๑๑

ขนาด กว้าง ๔.๕ เซนติเมตร ยาว ๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองแดง

เหรียญรูปรี ตรงกลางเจาะรูสี่เหลี่ยม ด้านหน้ารอบเหรียญเป็นรูปมือ ๔ มือ เหนือรูสี่เหลี่ยมเป็นฉัตรตาดขาว ๕ ชั้น ด้านหลังเป็นอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบตัวอักษรจีน พาดเป็นสี่แฉก อ่านจากด้านบนลงล่างได้ว่า “มหาสมณุตมา” จากขวาไปซ้ายว่า “ภิเศก ร.ศ. ๑๑๐”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ (ร.ศ. ๑๑๐) เพื่อพระราชทานเป็นรางวัลเครื่องโต๊ะ ในพระราชพิธีฉลองสมณศักดิ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์

เหรียญที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. ๑๑๑

เลขทะเบียน มก. ๙๗๗

ขนาด กว้าง ๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงินตะทองริมขอบเหรียญ ทองแดง

เหรียญรูปแถบแรมม้วนหัวท้าย ด้านหน้ามีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนว่า “พระราชทานรางวัลเครื่องโต๊ะในการเฉลิมพระชนม” ริมขอบเหรียญตกแต่งด้วยลายประแจเงิน ด้านหลังมีอักษรไทยประดิษฐ์เลียนแบบอักษรจีนเช่นกัน ความว่า “พรรษา ปีรัตนโกสินทร์ศก” ๑๑๑”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกและพระราชทานเป็นรางวัลในการประกวดเครื่องโต๊ะในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓๙ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๔๓๕

เหรียญชฎาภิเชกมาลา (เหรียญเปลือย)

เลขทะเบียน ๒๕/๑๑, ๒๖/๑๑

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ เงิน ทองแดง ในภาพเป็นเหรียญเงิน

เป็นเหรียญกลม ด้านหน้ามีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผินพระพักตร์ด้านข้าง ไม่ปรากฏส่วนของฉลองพระองค์บริเวณพระพาหา ด้านหลังมีอักษรว่า “ที่รฎกการพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒” (พ.ศ. ๒๔๓๖) ในวงช่อพุทธรักษา และช่อชัยพฤกษ์ มีห่วงร้อยสำหรับแพรแถบสีชมพูกับสีขาว พร้อมเข็มกลัด

การใช้เหรียญนี้ ถ้าใช้สำหรับพระราชทานฝ่ายหน้า จะใช้ประดับที่อกเสื้อเบื้องซ้าย หากพระราชทานฝ่ายใน จะพระราชทานแต่เฉพาะเหรียญ ไม่มีห่วงร้อยและแพรแถบ แต่ถ้าพระราชทานเป็นที่ระลึกสำหรับพระภิกษุสงฆ์ทรงสมณศักดิ์นั้น จะพระราชทานเหรียญทองแดง ผู้ออกแบบเหรียญนี้ คือ เสวกเอก หม่อมเจ้าประวิช ชุมสาย

เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์รัชกาลที่ ๕ เสมอรัชกาลที่ ๑

เลขทะเบียน ๒๕/๕, ๒๕/๔

ขนาด กว้าง ๒.๓ เซนติเมตร ยาว ๓.๗ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ

เหรียญรูปรี ขอบหยักในกรอบลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านบนมีห่วงสำหรับห้อย ด้านหน้าตรงกลางเป็นรูปอาร์ม ทางซ้ายมีตราพระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมี ประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นตราพระราชลัญจกรพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางขวาเป็นตราพุ่มอุณาโลมเปล่งรัศมีประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชลัญจกรพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ระหว่างรูปอาร์มทั้งซ้ายและขวามีลายอุณาโลมคั่นด้านหลัง มีข้อความ “ที่รฎก รัชกาลที่ ๕ เสมอด้วยรัชกาลที่ ๑ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๔”

เหรียญนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔)

เหรียญที่ระลึกในการครองราชย์ รัชกาลที่ ๕ เสมอรัชกาลที่ ๓

เลขทะเบียน ๓๑/๑๑, ๓๒/๑๑

ขนาด กว้าง ๒.๔ เซนติเมตร ยาว ๒.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ

เหรียญสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ด้านหน้าทางซ้ายเป็นรูปคล้ายตราอาร์ม มีตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมีประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางขวาเป็นรูปคล้ายตราอาร์ม มีตราพระราชลัญจกรพระมหาปราสาท ๓ ยอดตั้งอยู่บนแท่นซึ่งเป็นพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างตราอาร์มทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง เป็นลายช่อใบไม้ ๓ ใบ ทางด้านซ้ายและขวาเป็นสายกิ่งไม้ ด้านหลังมีข้อความ “ที่รฎก รัชกาลที่ ๕ เสมอด้วยรัชกาลที่ ๓ รัตนโกสินทร์ศก” ๑๑๔”

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอยู่ในราชสมบัติ เป็นเวลา ๒๗ ปี ซึ่งเท่ากับระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญที่ระลึกรัชกาลที่ ๕ เสมอด้วยรัชกาลที่ ๓

เหรียญที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาศยุโรปครั้งที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๕๐)

เลขทะเบียน   มก. ๒๓๐, นช. ๒๕๐
ขนาด   เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ เซนติเมตร
วัสดุ   ทองคำ

ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ริมขอบมีพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ด้านซ้ายของพระบรมรูปมีชื่อผู้ออกแบบ “Aug PATEY” ด้านหลังมีข้อความว่า “ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินประพาศยุโรป ตั้งแต่วันที่ ๗ เดือนเมษายน ถึงวันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖”

เหรียญประพาสมาลา

เลขทะเบียน มภ. ๑๐๑๖, ๑/๑๒, นช. ๒๘๙, นช. ๒๙๐

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ เงิน ทองแดง

เหรียญกลม มีห่วงสำหรับห้อยกับแพรแถบสีเหลืองริมสีน้ำเงินกับแดง ด้านหน้ามีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์เบื้องซ้าย เบื้องขวาของพระอังสา มีอักษรโรมัน “Aug PATEY” และอักษรริมขอบเบื้องบนว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ด้านหลัง มีอักษรว่า “ที่รฤกในการเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป ตั้งแต่วันที่ ๗ เดือนเมษายน ถึงวันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญประพาสมาลาขึ้นเป็นเหรียญราชอิสริยาภรณ์พระราชทานเป็นที่ระลึกพร้อมกับเหรียญที่ระลึกเสด็จกลับจากยุโรป ร.ศ. ๑๑๖ สำหรับพระราชทานฝ่ายหน้า ใช้ประดับที่อกเสื้อด้านซ้าย หากพระราชทานฝ่ายใน จะมีแพรแถบผูกเป็นรูปแมลงปอใช้ประดับเสื้อที่หน้าบ่าซ้าย ผู้ออกแบบเหรียญนี้ คือ Auguste Patey ชาวฝรั่งเศส

เหรียญที่ระลึกการเสด็จกลับจากการประพาสยุโรปครั้งที่ ๑

เลขทะเบียน ๓/๑๒

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองแดง

เหรียญที่ระลึก รูปกลม ด้านหนึ่งมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ อีกด้านหนึ่งมีศักราชระบุง ร.ศ. ๑๑๖ ด้านบนเหรียญ มีห่วงห้อยติดอยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระราชทานเป็นที่ระลึกในงานสมโภชเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากการประพาสยุโรปครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐

เหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ ๑

เลขทะเบียน ๗/๑๒, ๘/๑๒

ขนาด กว้าง ๓.๓ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน ทองแดง

เหรียญรูปใบโพธิ์ ด้านหน้าเป็นรูปพระพุทธชินสีห์ เบื้องล่างมีข้อความ “พระพุทธชินสีห์” ด้านหลังเบื้องบนมีรูปอุณาโลม และข้อความว่า “งานสมโภชเมื่อเสด็จกลับจากยุโรป ๒๔๔๐”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ระลึกในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๔๐

เหรียญที่ระลึกทวิธาภิเศก พ.ศ. ๒๔๔๑

เลขทะเบียน นช. ๒๘๔

ขนาด กว้าง ๒.๖ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะกะไหล่ทอง

เหรียญที่ระลึกรูปดาว ๕ แฉก ด้านหนึ่งมีข้อความว่า “ที่รุกรัชกาลที่ ๕ เสด็จด้วยรัชกาลที่ ๒ ทวีคุณ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗” อีกด้านหนึ่งมีอักษรตรงกลางว่า “ทวิธาภิเศก” ขนาบข้างด้วยตราพระราชลัญจกรจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ทางด้านซ้าย และตราพระราชลัญจกรครุฑยุดนาค ทางด้านขวา ด้านบนมีห่วงร้อย

เหรียญที่ระลึกงานพระเมรุท้องสนามหลวง ร.ศ. ๑๑๙

เลขทะเบียน มก. ๒๔๓

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๔ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงิน ทองแดงกะไหล่เงิน ทองแดง

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นรูปฉัตรห้าชั้นและสามชั้น แทรกลายกระหนกใต้ฉัตร มีข้อความว่า “งานพระเมรุท้องสนามหลวง ๑๑๙” ด้านหลังเป็นตราประจำพระองค์ของพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งสิ้นพระชนม์จำนวน ๕ พระองค์ อยู่บนพื้นลายกระหนก ได้แก่

๑. ด้านซ้ายบน เป็นตราพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) แชนชนนทซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร
๒. ตรงกลางเป็นตราปราสาท ๓ ยอด ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ พระเจ้ามหัยยิกาเธอ กรมพระยาสุดาร์ตนาราชประยูร
๓. ด้านขวาบนเป็นตราพระชฎาครอบจักรมีปีก ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์
๔. ด้านซ้ายล่าง เป็นตราพระมงกุฎครอบดวงอาทิตย์ เปล่งรัศมี ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์
๕. ด้านขวาล่าง เป็นตราพระชฎาครอบดอกไม้ ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริภรณ์โสภณ

เหรียญนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ เนื่องในงานพระเมรุพระบรมศพและพระศพเจ้านาย ๕ พระองค์ ดังกล่าวข้างต้น

**เหรียญที่ระลึกในการเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ครบ ๕๐ พรรษา**

เลขทะเบียน ๒๑/๙

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง เงิน ทองแดง

เหรียญกลม ด้านหน้าเป็นตราพระราชลัญจกรพระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) เปล่งรัศมีเหนือลายกระหนก ด้านหลังมีข้อความว่า “ที่รฤกในการเฉลิมพระชนมพรรษาพระชนมายุครบ ๕๐ รัตนโกสินทร์ศก”^๒ ๑๒๒”

เหรียญนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา

เหรียญเสด็จกลับจากยุโรปครั้งที่ ๒ (เสมาเสด็จกลับจากยุโรป ร.ศ. ๑๒๖)

เลขทะเบียน มก. ๙๘๑

ขนาด กว้าง ๒.๖ เซนติเมตร สูง ๓.๔ เซนติเมตร

วัสดุ ทองคำ เงิน ทองขาว

เหรียญรูปใบเสมา ด้านบนมีห่วงสำหรับร้อยสายสร้อยสวมคอ ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์ทางซ้าย ทรงเครื่องเต็มยศทหารมหาดเล็ก มีพระปรมาภิไธยอยู่เบื้องบนว่า “จุฬาลงกรณ์” และเบื้องล่างว่า “บรมราชาธิราช” ริมพระอังสด้านขวามีข้อความว่า “A.PATEY” ด้านหลังมีข้อความ “เสด็จกลับจากยุโรป ร.ศ.^{๙๐} ๑๒๖

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ต่อมาอีก ๑๐ ปี ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๔๕๐ พระองค์ได้เสด็จประพาสยุโรปอีกเป็นครั้งที่ ๒ ในการเสด็จประพาสยุโรปครั้งนี้ เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระพลานามัยไม่ใคร่สมบูรณ์นัก โดยความเห็นจากแพทย์ว่าควรเสด็จแปรพระราชฐานไปยังที่มีอากาศเหมาะสม เมื่อพระองค์เสด็จนิวัตพระนคร ประชาชนได้ถวายการต้อนรับอย่างใหญ่โต พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญเสด็จกลับจากยุโรปครั้งที่ ๒ นี้เพื่อแจกจ่ายแก่เด็กชาวพระนคร และพระราชทานแก่ข้าราชการ และผู้มีหน้าที่รักษาการพระนครอีกด้วย

จำนวนเหรียญที่สร้าง คือ แบบเสมาทองคำ ๓๐ เหรียญ แบบเสมาเงิน ๕๐๐ เหรียญ แบบเสมาทองขาว ๑๐๐,๐๐๐ เหรียญ ผู้ออกแบบ คือ Auguste Patey

เหรียญกษาปณ์กิ่งตำลึง

เลขทะเบียน ๑๖/๗

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๗ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน ทองแดง

เหรียญกษาปณ์กิ่งตำลึง ชนิดเนื้อเงิน หนัก ๓๐ กรัม ส่วนชนิดเนื้อทองแดงหนัก ๒๕.๕ กรัม นับเป็นครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระบรมรูปของพระองค์ปรากฏบนหน้าเหรียญกษาปณ์ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งทำเป็นตัวอย่างจากต่างประเทศ แต่มิได้มีประกาศให้ใช้แต่อย่างใด เฉพาะเหรียญเงินพื้นทำเป็นเหรียญขัดเงา (Proof Coin) ซึ่งผลิตด้วยกรรมวิธีพิเศษ

เหรียญพระบรมรูปตราไอยราพต (เหรียญหมวดหรือเหรียญข้าง ๓ เคียร)

เลขทะเบียน มก. ๑๑๗๘

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

เหรียญพระบรมรูปตราไอยราพต เป็นเหรียญกลม ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์เบื้องซ้าย ริมขอบเหรียญมีพระปรมาภิไธย “จุฬาลงกรณ์” ด้านขวามีข้อความว่า “สยามินทร์” และมีอักษรโรมันว่า “A. PATEY” ด้านหลังเป็นตราไอยราพต (ข้างสามเคียร) ข้อความด้านซ้ายว่า “สยามรัฐ” ข้อความด้านขวาว่า “ร.ศ. ๑๒๗” ด้านล่างมีข้อความ “หนึ่ง” และ “บาท”

เหรียญพระบรมรูปตราไอยราพตนี้เป็นที่รู้จักกันดีว่า เหรียญหมวด หรือเหรียญข้าง ๓ เคียร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงกษาปณ์ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ผลิตขึ้นเพื่อนำมาใช้หมุนเวียนแทนเงินตรารุ่นเก่า

ในการนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงตราแผ่นดินเป็นตราไอยราพต ซึ่งหมายถึง สยามเหนือ สยามกลาง สยามใต้ และเปลี่ยนราคาเป็นหนึ่งบาท สองสลึง หนึ่งสลึง ร.ศ. ๑๒๗ เหรียญพระบรมรูปตราไอยราพต นับเป็นเหรียญสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์ซึ่งผลิตขึ้นยังไม่ทันที่จะออกใช้ พระองค์เสด็จสวรรคตก่อน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญนี้เป็นที่ระลึกในงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับเหรียญบาท ร.ศ. ๑๒๘ และเหรียญสองสลึงและหนึ่งสลึง ร.ศ. ๑๒๘ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผลิตเป็นตัวอย่างมิได้ออกใช้

เหรียญที่ระลึกเสมาทองแดง

เลขทะเบียน ๖/๑๒

ขนาด กว้าง ๒.๕ เซนติเมตร ยาว ๓.๗ เซนติเมตร

วัสดุ ทองแดง

ลักษณะเป็นรูปเสมา ตกแต่งรายละเอียดด้านเดียวทำเป็นตราจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ข้างใต้มีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และมีอักษรว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน” ส่วนบนพบโค้งเป็นรูร้อย

เข็มกลัดที่ระลึก

เลขทะเบียน ๒๓/๓

ขนาด กว้าง ๒.๖ เซนติเมตร ยาว ๒.๖ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง

เข็มกลัดที่ระลึกรูปสี่เหลี่ยม มีตัวเลข ๑๑๖ อยู่ตรงกลาง ที่รอบขอบของเข็มมีอักษรว่า “เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป” ทำขึ้นในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรป ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๔๐

เข็มกลัดที่ระลึกการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒

เลขทะเบียน นช. ๒๘๗

ขนาด กว้าง ๒.๖ เซนติเมตร ยาว ๒.๖ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง

เข็มกลัดที่ระลึกในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับจากการประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๕๐) มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในกรอบสี่เหลี่ยมมีอักษรว่า “เสด็จพระราชดำเนินประเทศยุโรป ๑๒๖” ด้านหลังมีแถบผ้าแพรสีเขียวแดง เหลือง และ ฟ้าย

เข็มกลัดที่ระลึก

เลขทะเบียน ๒๒/๓

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๖ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง

เข็มกลัดที่ระลึกรูปกลม มีตัวเลข ๑๒๖ อยู่ตรงกลาง รอบขอบเข็มมีอักษรว่า “เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป” ทำขึ้นในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรป ครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๕๐)

๒๔๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราชปิยมหาราชปิยมหาราชปิยมหาราชปิยมหาราช

เข็มกลัดที่ระลึกพระราชพิธีพระชนมายุสมมงคล (พ.ศ. ๒๔๕๒)

เลขทะเบียน นช. ๒๙๔

ขนาด กว้าง ๒.๗ เซนติเมตร ยาว ๔.๖ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

เข็มกลัดตราพระปรมาภิไธยย่อ จปร. ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระปรมาภิไธยย่อ อปร. ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ภายใต้ศิราภรณ์ และอุณาโลม ตอนล่างมีรูปพระครุฑพ่าห์

เข็มกลัดนี้ ทำขึ้นเป็นที่ระลึกในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจริญพระชนมายุเสมอด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒

๒๕๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอัฐิพระราชทานมาเบ็ดพิศภักดิ์ชนไทยเพื่อประเทศไทย

ตราแผ่นดินประจำรัชกาล

เลขทะเบียน นช. ๒๗๑

ขนาด กว้าง ๖ เซนติเมตร สูง ๖.๕ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะชุบทอง

มีลักษณะเป็นแผ่นโลหะตรงกลางมีรูปตราแผ่นดิน (ตราอาร์ม) ภายในแบ่งเป็น ๓ ช่อง ได้แก่ ช่องบนเป็นรูปช้างสามเศียร หมายถึง ดินแดนหัวเมืองตะวันออกเฉียงเหนือสยาม และดินแดนบางส่วนของล้านช้างที่อยู่ในปกครองสยาม ช่องล่างขวามีรูปช้าง หมายถึง ดินแดนล้านนาของสยาม และช่องล่างซ้ายมีรูปกรีชไขว้ หมายถึง ดินแดนหัวเมืองปักษ์ใต้และดินแดนบางส่วนของมลายูซึ่งอยู่ในการปกครองสยาม เหนือตราแผ่นดินเป็นตราสัญลักษณ์ราชวงศ์จักรี ขนาบด้วยนพปฎลมหาเศวตฉัตร (ฉัตร ๙ ชั้น) ด้านหลังของตรามีห่วงกลมติดอยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ หม่อมเจ้าประวิช ชุมสาย ทรงออกแบบตราดังกล่าวเพื่อใช้เป็นตราแผ่นดิน

พัดไอยราพต

เลขทะเบียน รฐ. ๒/๑๙

ขนาด สูง ๙๘ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าไหมงา

พัดหน้านาง หุ้มผ้าพื้นสีน้ำเงินหม่น ปักไหมสีต่างๆ สักจากประเทศจีน ปักเป็นลายพานแว่นฟ้าซึ่งประดิษฐานพระจุลมงกุฏ ขนาดด้วยฉัตร ๕ ชั้น ไต่ลงมาเป็นตราช้างไอยราพต (ช้างสามเศียร) ซึ่งอยู่ภายในกรอบรูปอาร์มขนาดด้วยราชสีห์และคชสีห์ ด้านล่างเป็นริบบิ้นปักชื่องาน รอบขอบพัดปักเป็นลายช่อดอกไม้ นมพัดทำด้วยงาเป็นรูปกลีบบัว แกะลายพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ ๕ มีด้ามทำจากงา

พัดไอยราพต ทำขึ้นเป็นที่ระลึกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ จัดเป็นพัดรองที่มีอายุเก่าที่สุดของไทย

พัตรองที่ระสังงานสมภาคภิเชกรัชกาลที่ ๕ ครองราชย์เสมอรัชกาลที่ ๖

เลขทะเบียน รฐ. ๑/๒๑

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้ากำมะหยี่ ไม้ งา

พัตรหน้าาง หุ้มด้วยผ้ากำมะหยี่สีแดง ตรงกลางปักดินและไหมตราพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ประดิษฐานภายในกรอบรูปอาร์มภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฏและจักร, ตริ ขนาบด้วยคชสีห์และราชสีห์ ซึ่งสูงฉัตร ๗ ชั้น อยู่เหนือช้าง ๕ เคียรบนแท่น ขนาบด้วยลายก้านขด มีช้างเผือกอยู่ภายใน นมพัตปักตราไอยราพต (ช้างสามเศียร) ด้ามไม้ สันจากลึง

พัตรองนี้เป็นที่ระสังงานสมภาคภิเชกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์เป็นระยะเวลาเสมอรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. ๒๔๖๖

พัดรองที่ระลึกงานสมภาคาภิเษกรัชกาลที่ ๕ ครองราชย์เสมอรัชกาลที่ ๔

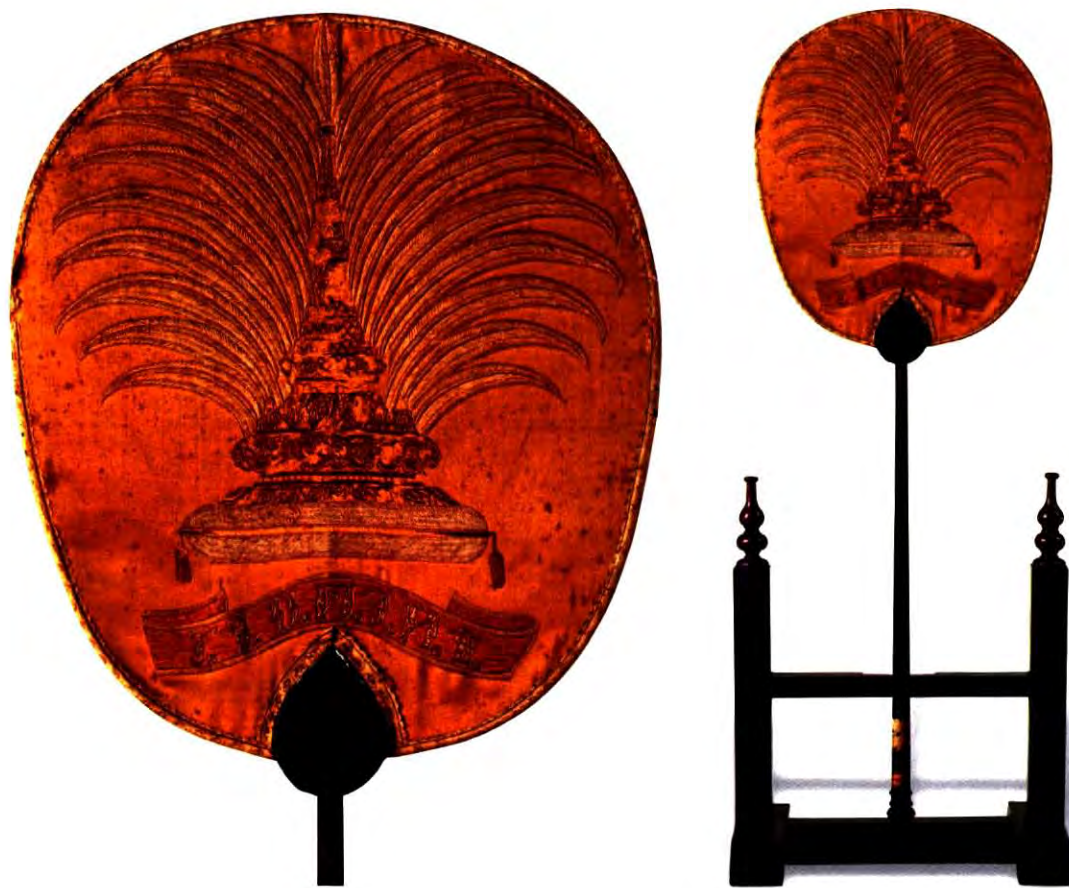
เลขทะเบียน รฐ. ๑/๒๓

ขนาด สูง ๑๐๐ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้ากำมะหยี่ ไม้ มุก งา

พัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้ากำมะหยี่สีเลือดหมู ตรงกลางปักดินตราจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) บนพานแว่นฟ้า (พานทองสองชั้น) ขนาดด้วยฉัตร ๗ ฉัตร ล้อมรอบด้วยลายก้านขดดำม ทำจากไม้ประดับมุก สันจากลึง

พัดรองนี้ทำขึ้นเป็นที่ระลึกในงานสมภาคาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์เป็นระยะเวลาเสมอด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๒๘

พัตรองานพระราชพิธีลงทรงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

สยามมกุฎราชกุมาร

เลขทะเบียน รฐ. ๑๐/๕๐

ขนาด สูง ๑๐๐.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าแพร โลหะ

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีเหลือง ตรงกลางปักตราจุลมงกุฎหรือพระเกี้ยว
แซมขนนกการเวก ด้านล่างมีแถบริบบิ้นสีชมพูและปักอักษรย่อ ร.จ.บ.ต.ว.ท.จ. ซึ่งย่อมาจาก
“เราจะบำรุงตระกูลวงศ์ให้เจริญ” ส่วนนมพัดและด้ามทำมาจากโลหะ

พัตรองนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีลงทรงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ใน พ.ศ. ๒๔๒๙ ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร

พัดรองที่ระลึกพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

เลขทะเบียน ฐ .๑๑/๔๐

ขนาด สูง ๙๓ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้ากำมะหยี่ ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้ากำมะหยี่สีม่วงเข้ม ด้านหน้าตรงกลางปักดิ้นเงินดิ้นทองและไหมสีตราจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ข้างหลังตราจุลมงกุฎแซมขนนกการเวก เบื้องล่างของตราจุลมงกุฎมีริบบิ้นสีชมพูและปักอักษรย่อว่า ร.จ.บ.ต.ว.ห.จ. ซึ่งย่อมาจาก “เราจะบำรุงตระกูลวงศ์ให้เจริญ” ด้านหลังพัดหุ้มผ้ากำมะหยี่สีแดง ปักข้อความงานว่า “การพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙” นมพัดปักดิ้นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์หรือกลีบบัว ภายในมีรูปช่อดอกไม้ ดำมทำจากไม้ สันจากสิ่ง

พัดรองนี้ทำขึ้นเป็นที่ระลึกในการพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ (ร.ศ. ๑๐๙)

พัดรองที่ระลึกงานปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๖

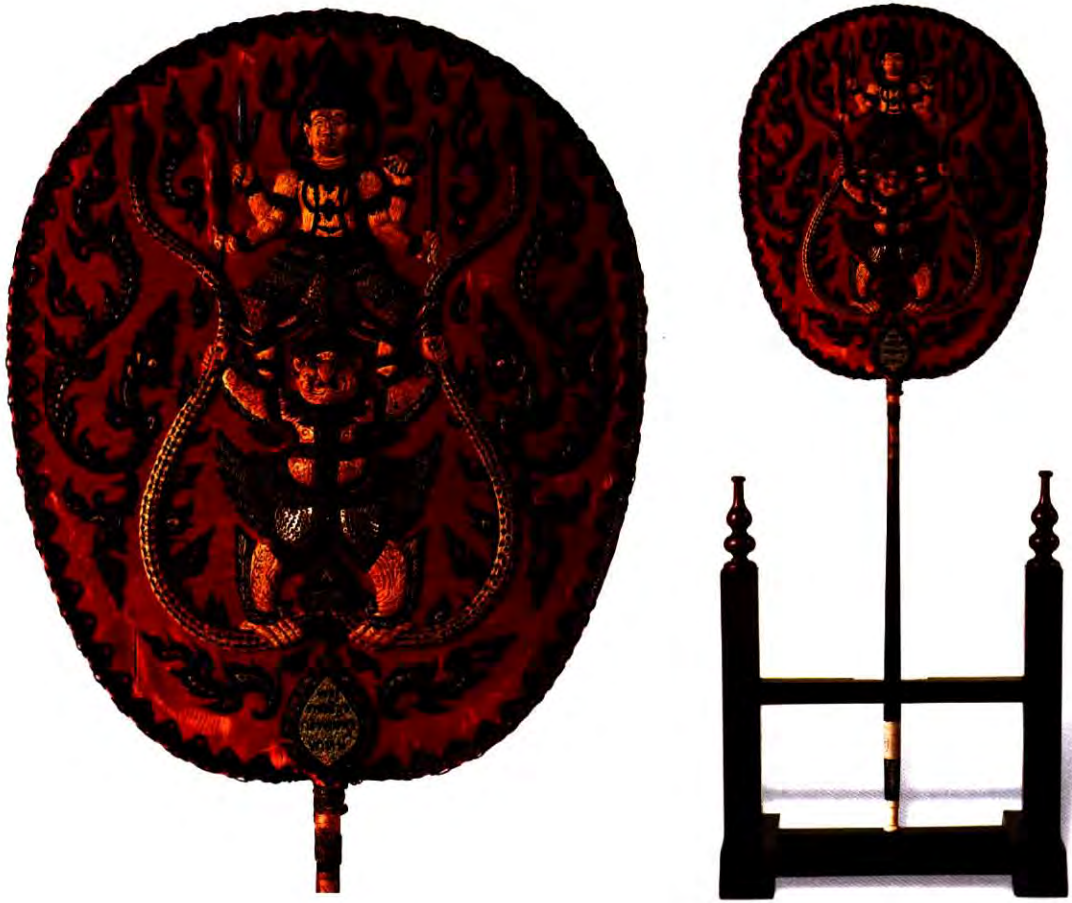
เลขทะเบียน รฐ. ๑/๒๔

ขนาด สูง ๙๓ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าไหม

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าสีน้ำเงิน ตรงกลางปักรูปวัวยืนบนพื้นหญ้า มีรูปมือพนมอยู่เหนือรูปวัว และเหนือรูปมือพนมขึ้นไปเป็นพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. บริเวณรอบขอบพัดด้านบนปักข้อความว่า “ปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕” ส่วนล่างของพัดปักข้อความว่า “รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒”

พัดรองที่ระลึกงานปีฉลู เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) ทำขึ้นเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา

พัตรองพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์

เลขทะเบียน รฐ. ๑๕/๓๖

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าแพรไหม ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง ตรงกลางปักดุ้นและไหมรูปพระนารายณ์ประทับยืนอยู่บนไหล่ครุฑซึ่งกำลังยุตนาศด้วยมือทั้งสอง ล้อมรอบด้วยลายกระหนกและพระยานาค นมพัตรทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในมีข้อความว่า “พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์” ดำมทำจากไม้ สันagakสิงรูปหัวเม็ดทรงมณฑล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรองตราพระราชลัญจกรมหาอุณาโลม

เลขทะเบียน รฐ. ๑๖/๓๖

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ แก้ว

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มผ้าแพรพื้นสีแดง ตรงกลางปักดิ้นลายอุณาโลม ล้อมรอบด้วยลายกลีบบัวขอบขลิบดิ้นทอง นมพัตรทำเป็นรูปกลีบบัวหรือพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักข้อความว่า “พระราชลัญจกรมหาอุณาโลม” ต่อมทำจากไม้ คอและสันเป็นงากลิ้ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมีนวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรองประจำรัชกาล

เลขทะเบียน	ฐ. ๗/๓๖
ขนาด	สูง ๙๕ เซนติเมตร
วัสดุ	ผ้า ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง ตรงกลางปักดั้นและไหมสีเป็นลายจักรีภายใต้มหาพิชัยมงกุฎ ช้างใต้ลงไปเป็นตราอาร์มมีรูปช้างไอยราพต ช้างเผือก และกริชขนาดด้วยฉัตร ๗ ชั้น โดยมี คชสีห์อยู่เบื้องซ้ายและราชสีห์เบื้องขวา ประดับด้วยสายสังวาลและลายเครือเถาเบื้องล่าง ล้อมรอบด้วยแนวตัวอักษรข้อความว่า “สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์” อยู่ด้านบน และ ข้อความว่า “บดินทรเทพมหามกุฏ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม” อยู่ด้านล่าง นมพัตทำเป็น รูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษรนามพัตรว่า “พระราชลัญจกรประจำรัชกาล” ด้ามทำจากไม้ สันจากลึงรูปหัวเม็ดทรงมณฑล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่ พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบมีนวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่ง มีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรรองเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาสวามินีจุลจอมเกล้า

เลขทะเบียน รฐ. ๑๑/๓๖

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าไหมंगा

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง ตรงกลางปักดันทองและไหมสีรูปดวงดาราจุลจอมเกล้า พร้อมสังวาลและสายสะพาย รอบขอบพัตรส่วนบนปักอักษรข้อความว่า “มหาสวามินีของตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์” และรอบขอบพัตรส่วนล่างปักข้อความว่า “จุลจอมเกล้าสำหรับตระกูล” นมพัตรทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักรูปช้างไอยราพต (ช้างสามเศียร) ด้ามทำจากไม้สังนกalingรูปหัวเม็ดทรงมณฑ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๔ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัดรองพระราชลัญจกรจุลมงกุฏขนนก

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าสักหลาด ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มผ้าสักหลาดสีแดง ปักดิ้นทอง ตรงกลางมีตราจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ประดับขนนกอยู่เหนือริบบิ้นสีชมพูที่ปักอักษรย่อว่า ร.จ.บ.ต.ว.ห.จ. ซึ่งย่อมาจาก “เราจะบำรุงตระกูลวงศ์ให้เจริญ” ขนาบด้วยลายช่อดอกไม้ ล้อมรอบด้วยสายสังวาลเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า รอบขอบประดับด้วยช่อชัยพฤกษ์ นมพัดทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษรนามพัด ด้ามทำจากไม้ สันจากลึงรูปหัวเม็ดทรงมณฑป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบมีเนวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภช ระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัดรองตราพระราชสีห์

เลขทะเบียน จ. ๘/๓๕

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าแพร ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง ปักดิ้นตรงกลางเป็นรูปราชสีห์ผงาด ล้อมรอบด้วยลายกระหนก นมพัดทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในมีข้อความว่า “ตราพระราชสีห์ กระทรวงมหาดไทย” ดำทำจากไม้ สันงากสีง

ตราพระราชสีห์เป็นดวงตราประจำกระทรวงมหาดไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรองตราเทพยดาทรงนทการ

เลขทะเบียน จุ. ๑๑/๓๕

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าแพร ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง ปักดิ้นและไหมสีเป็นรูปเทพยดาทรงยืนบนไหล่บุรุษ นาม นทการ ซึ่งยืนบนแท่น ชนาคด้วยลายกระหนก นมพัตรทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักข้อความนามพัตร ดำทำจากไม้ สันจากลึง

ตราเทพยดาทรงนทการเป็นดวงตราประจำกระทรวงวัง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัดรองตราพระคชสีห์

เลขทะเบียน	ฉ. ๑๒/๓๕
ขนาด	สูง ๙๕ เซนติเมตร
วัสดุ	ผ้าแพร ไหม ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีชมพูเข้ม ตรงกลางปักดินทอง เลื่อมและไหมรูปพระคชสีห์ยืนบนแท่น ล้อมรอบด้วยลายกระหนก นมพัดทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษรข้อความนามพัดว่า “ตราพระคชสีห์ กระทรวงกลาโหม” ด้ามทำจากไม้ สันฉากลึงรูปหัวเม็ดทรงมณฑ์

ตราคชสีห์เป็นดวงตราประจำกระทรวงกลาโหม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาล และดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรองตราสุริยมณฑล

เลขทะเบียน จ. ๓/๓๕

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าแพรไหมไม้ंगा

ลักษณะเป็นพัทธหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง ปักดิ้นและไหมรูปนกยูงบนราชรถประดิษฐานปราสาทเทียมราชสีห์ นกยูงเป็นสัญลักษณ์แห่งพระสุริยะหรือพระอาทิตย์ ภายในวงพัทธนั้นปักลายกระหนกเปลว นมพัทธทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษรนามพัทธ ดำทำจากไม้ สันงามลิ่ง

ตราสุริยมณฑลเป็นดวงตราประจำกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรองตรานพรัตน์มูรธา

เลขทะเบียน จ. ๑/๓๕

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าแพรไหมสีไม้ंगा

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง ตรงกลางปักตราพระพิรุณทรงพระยานาคเป็นตราดวงใหญ่ ล้อมรอบด้วยตราประจำกองอีก ๘ ตรา รวมทั้งหมดเป็น ๙ ตรา ซึ่งปักด้วยดินและไหมสี ล้อมรอบด้วยสายเครื่องเถา นมพัตรทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษรนามพัตรว่า “ตรานพรัตน์มูรธา กระทรวงเกษตรพานิชการ” ด้ามทำจากไม้ สันงากสิ่งรูปหัวเม็ดทรงบัณฑ์

ตรานพรัตน์มูรธาเป็นดวงตราประจำกระทรวงเกษตรพานิชการ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชสัญลักษณ์ที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

พัตรองตราพระนารายณ์เกษียรสมุทร

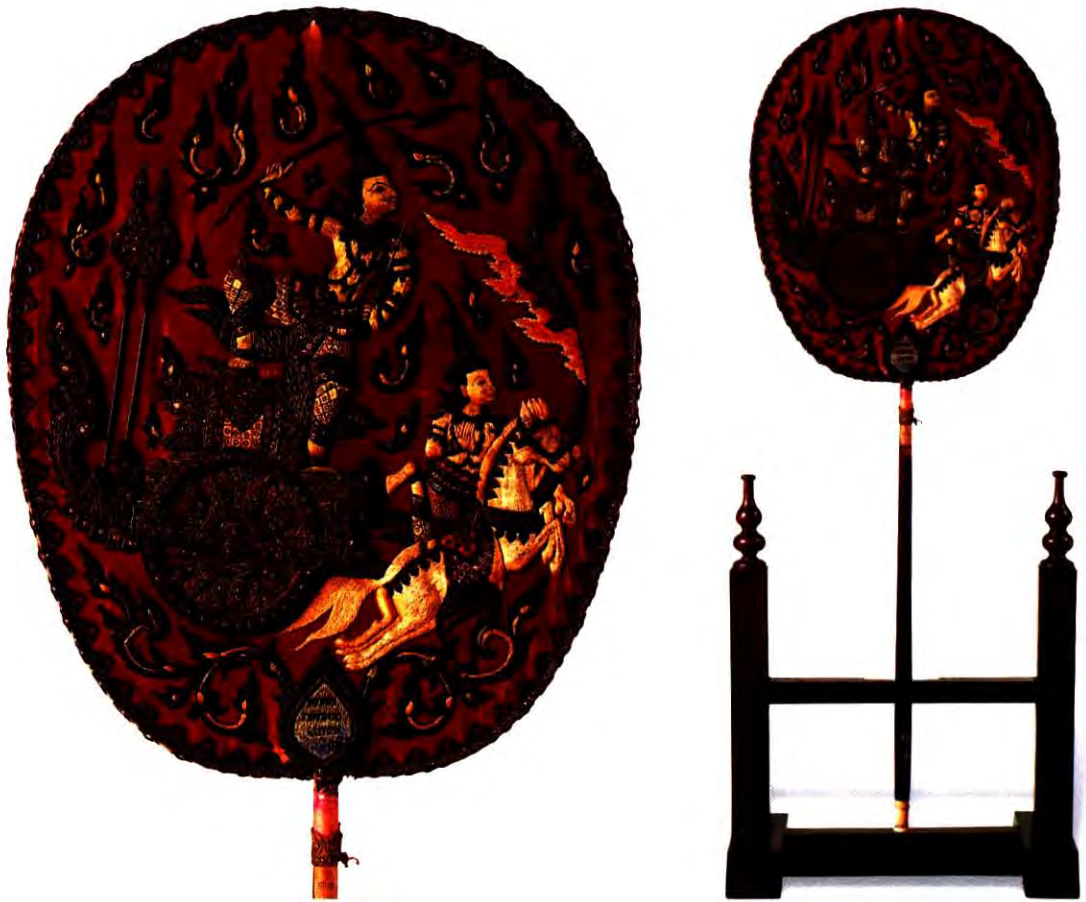
เลขทะเบียน รฐ. ๑๐/๓๕

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้สักกลัด ใหม่ ไม้ंगा

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มด้วยผ้าสักหลาดสีเหลืองขอบสีแดง ตรงกลางปักดินและไหมรูปพระนารายณ์สี่กรทรงเทวูปโภค คือ จักร สังข์ คทา และธรรณี ประทับเหนือพระยานาค สองตัวขดไขว้กัน ล้อมรอบด้วยลายกระหนก นมพัตรทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษร นามพัตรว่า “ตรานารายณ์เกษียรสมุทร กรมยูทนาธิการ” ด้ามทำจากไม้ สันจากลึงรูปหัวเม็ด ทรงมณฑ์

ตราพระนารายณ์เกษียรสมุทรเป็นดวงตราประจำกระทรวงยูทนาธิการ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๔ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

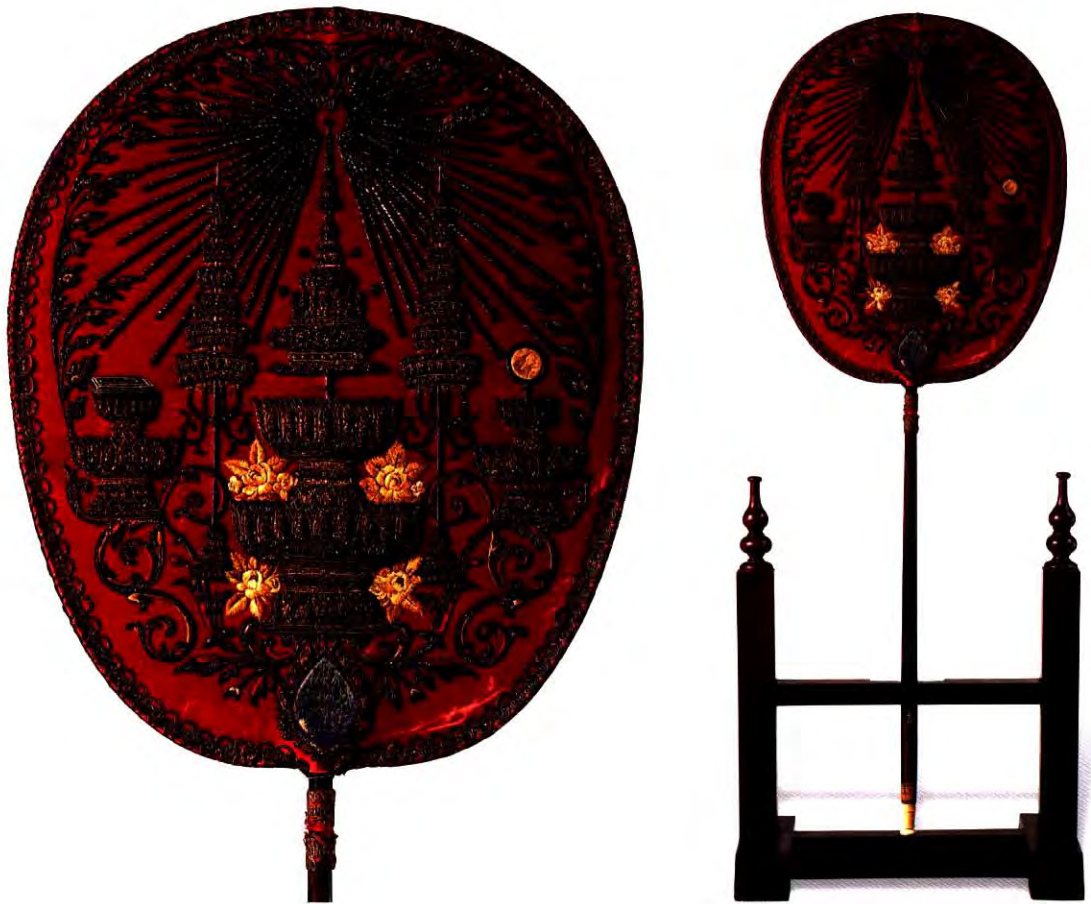

พัตรองตราพระรามทรงรถ

เลขทะเบียน	ฐ. ๙/๓๕
ขนาด	สูง ๙๕ เซนติเมตร
วัสดุ	ผ้าแพร ไหม ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง ตรงกลางปักดุ้นทองและไหมรูปพระรามทรงคันศรประทับบนราชรถเทียมม้าขาวพร้อมเทพสารถี ล้อมรอบด้วยลายกระหนกนมพัตทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในปักอักษรนามพัตรว่า “ตราพระรามทรงรถ” ดำทำจากไม้ สันจากลึงรูปหัวเม็ดทรงมณฑ์

ตราพระรามทรงรถเป็นดวงตราประจำกระทรวงโยธาธิการ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมีวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งมีการสมโภชพระราชลัญจกรที่สำคัญในรัชกาลและดวงตราตำแหน่งประจำกระทรวงต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๒๙ ดวง โดยทำการสมโภชระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘

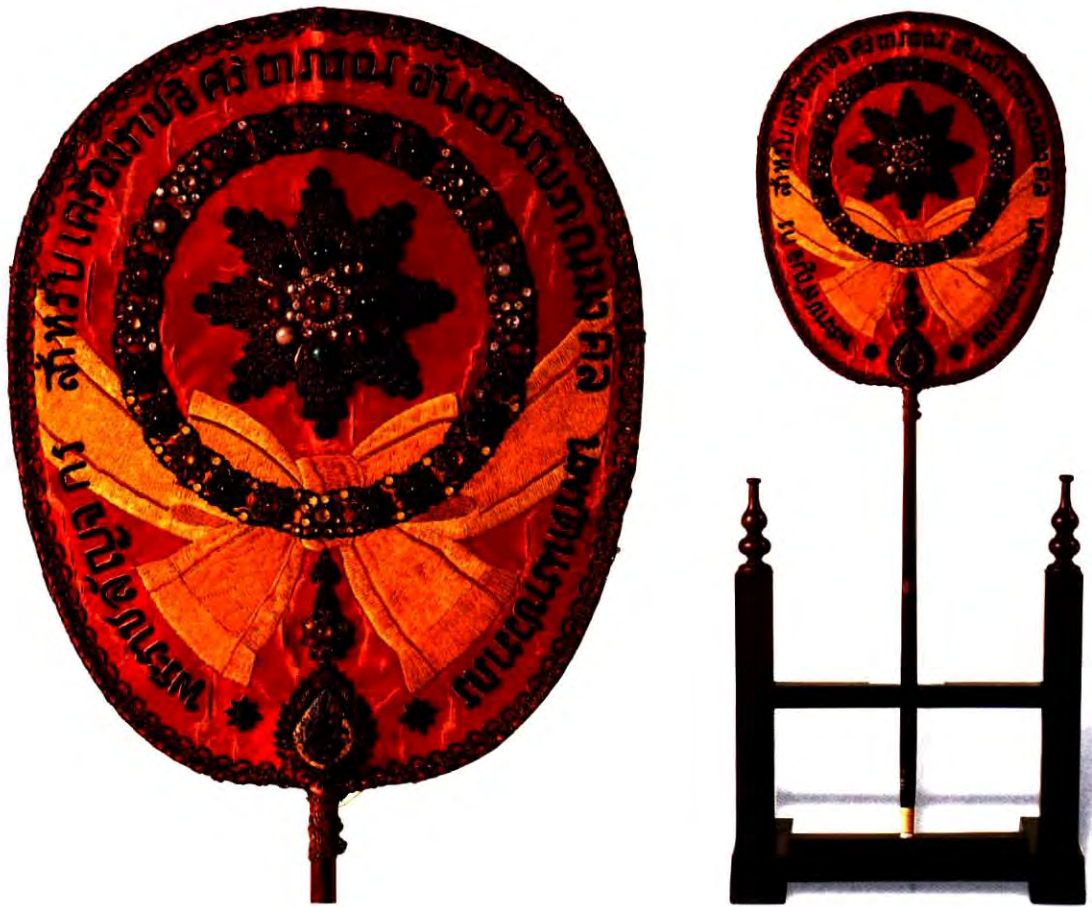
พัดพระราชลัญจกรประจำรัชกาล

เลขทะเบียน จ. ๖/๓๖

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าไหม

พัดปกลายพระราชลัญจกรตราจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ประดิษฐานบนพานด้วยดินทองบนพื้นสีแดง พัดพระราชลัญจกรนี้มี ๑๕ องค์กร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในวโรกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนของราชวงศ์จักรี

พัดพระราชสัญลักษณ์พระรัตนราชวราภรณ์

เลขทะเบียน รฐ. ๑๔/๓๖

ขนาด สูง ๙๒ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้าไหม

พัดปกลายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “นพรัตนราชวราภรณ์” บนพื้นสีแดง ซึ่งเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในโอกาสที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติครบหมื่นวัน ในวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๔) ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนของราชวงศ์จักรี

พัดรองที่ระลึกงานฉลองวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

เลขทะเบียน รฐ. ๓/๒๕

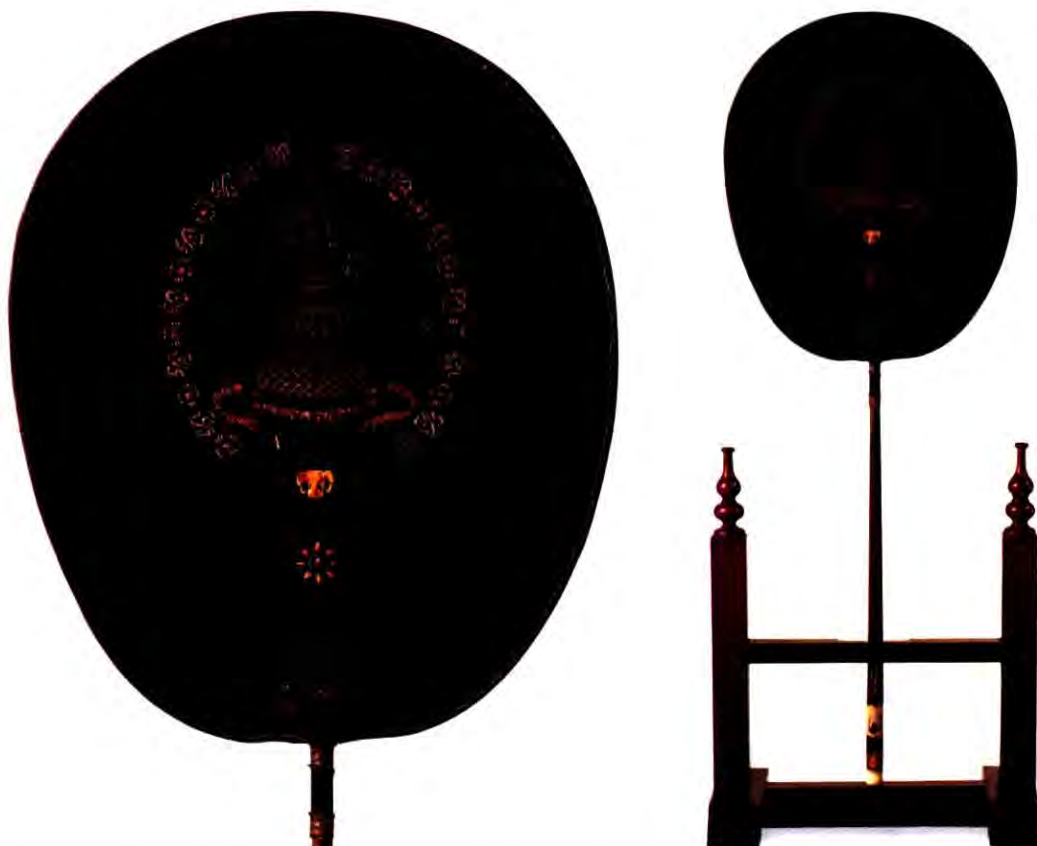
ขนาด สูง ๙๘.๒ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้า มุก ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าสักหลาดสีดำ ตรงกลางปักด้ายเลข ๕ ใต้จุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ขนาบด้วยลายกระหนกนาค นมพัดทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์หรือกลีบบัวประดับมุก ภายในแสดงพระราชลัญจกรรูปพระโพธิสัตว์สวนดุสิต ต่อมเป็นไม้ สันฉากสิง

พัดรองนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในงานฉลองวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ พระอุโบสถของวัด และทรงออกแบบพัดรองทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระอารามหลวงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ เพื่อเป็นพระอารามใกล้พระราชฐานพระราชวังดุสิต

**พัตรองานพระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ
สยามมกุฎราชกุมาร**

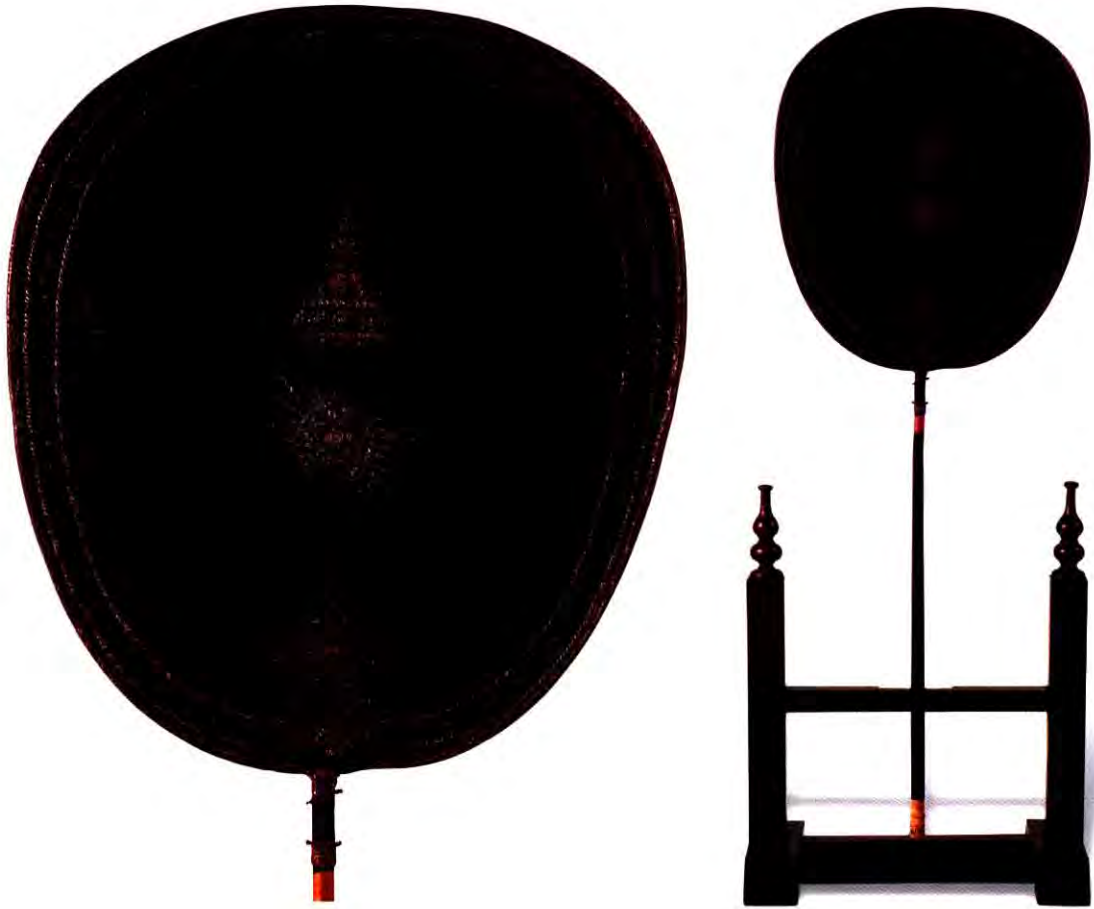
เลขทะเบียน รฐ. ๑๒/๔๐

ขนาด สูง ๙๗.๒ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้า ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัตรหน้านางห่มด้วยผ้าสีดำ ตรงกลางปักดินและไหมรูปจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) แชมชนนก ได้ตราจุลมงกุฎแชมชนนกมีแถบบริบับิ้นสีชมพูซึ่งปักอักษรย่อ ร.จ.บ.ต.ว.ห.จ. อันย่อมาจาก “เราจะบำรุงตระกูลวงศ์ให้เจริญ” มีสร้อยสังวาลเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า โดยมีอักษรพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. วงล้อมรอบตราจุลมงกุฎแชมชนนก และมีสายช่อกระหนก ขนาบอยู่สองข้าง รอบขอบพัตรปักอักษรมีข้อความว่า “การพระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ” บริเวณเหนือนมพัตรมีข้อความว่า “รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙” ส่วนนมพัตร ทำเป็นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์หรือกลีบบัว ดำทำจากไม้ สันงา

พัตรองเล่มนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้นเป็นที่ระลึกเนื่องในงานพระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ณ เมรุพิมานในบริเวณวัดบวรสถานสุทธาวาส (วัดพระแก้ววังหน้า) ซึ่งปัจจุบันนี้ คือ ที่ตั้งของวิทยาลัยนาฏศิลป์

**พัตรองงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ
สยามมกุฎราชกุมาร**

เลขทะเบียน จุ. ๓/๒๗

ขนาด สูง ๙๘ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้ากำมะหยี่ ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้ากำมะหยี่สีน้ำเงิน ตรงกลางปักดิ้นรูปวชิระ (เพชร) พระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) บริเวณรอบขอบพัดปักข้อความว่า “ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๕๒ วันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓” ตรงกลางเหนือด้ามปักเป็นรูปนาค ๓ เศียร หมายถึง ปีมะโรง ซึ่งเป็นปีพระราชสมภพ ด้ามทำจากไม้ สีดำ สันงามลึง

พัตรองนี้ทำขึ้นเป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

**พัตรรองงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ
สยามมกุฎราชกุมาร**

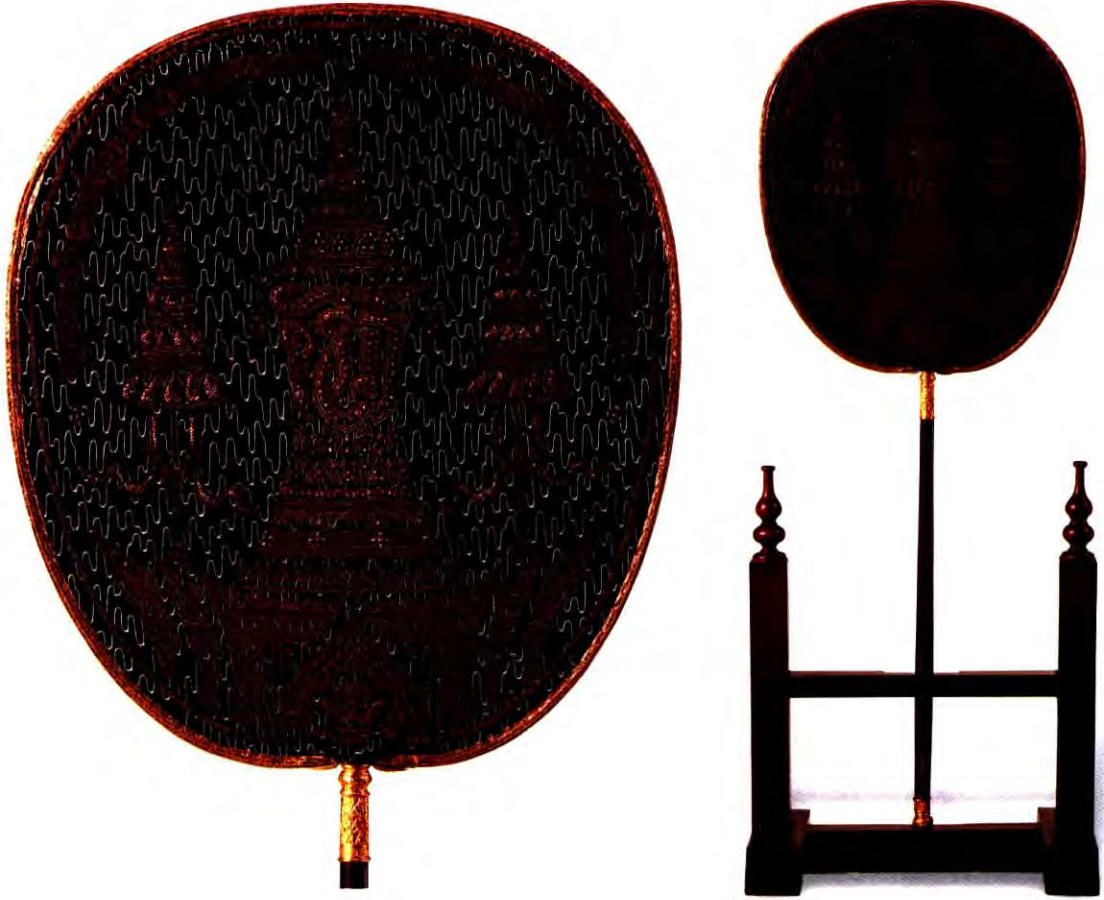
เลขทะเบียน จ. ๑/๒๘

ขนาด สูง ๙๕ เซนติเมตร

วัสดุ ฝักำมะหยี่ ไม้ งา

ลักษณะเป็นพัตรหน้านาง หุ้มด้วยฝักำมะหยี่สีน้ำเงิน ตรงกลางปักอักษรพระนามาภิไธยย่อ ม.ว. ภายใต้พระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ล้อมรอบด้วยลายกระหนกรูปเศียรพระยานาค รอบขอบพัตรเป็นแนวเส้นคู่ ระหว่างเส้นคู่มีช่องว่างซึ่งปักอักษรข้อความว่า “วันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ปีมะโรง โทศก จุลศักราช ๑๒๔๒” ด้ามทำจากไม้ ส่วนนมพัตรปักเป็นรูปหน้าสิงห์ สันหุ้มงา

พัตรรองนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗

พัดรองที่ระลึกงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

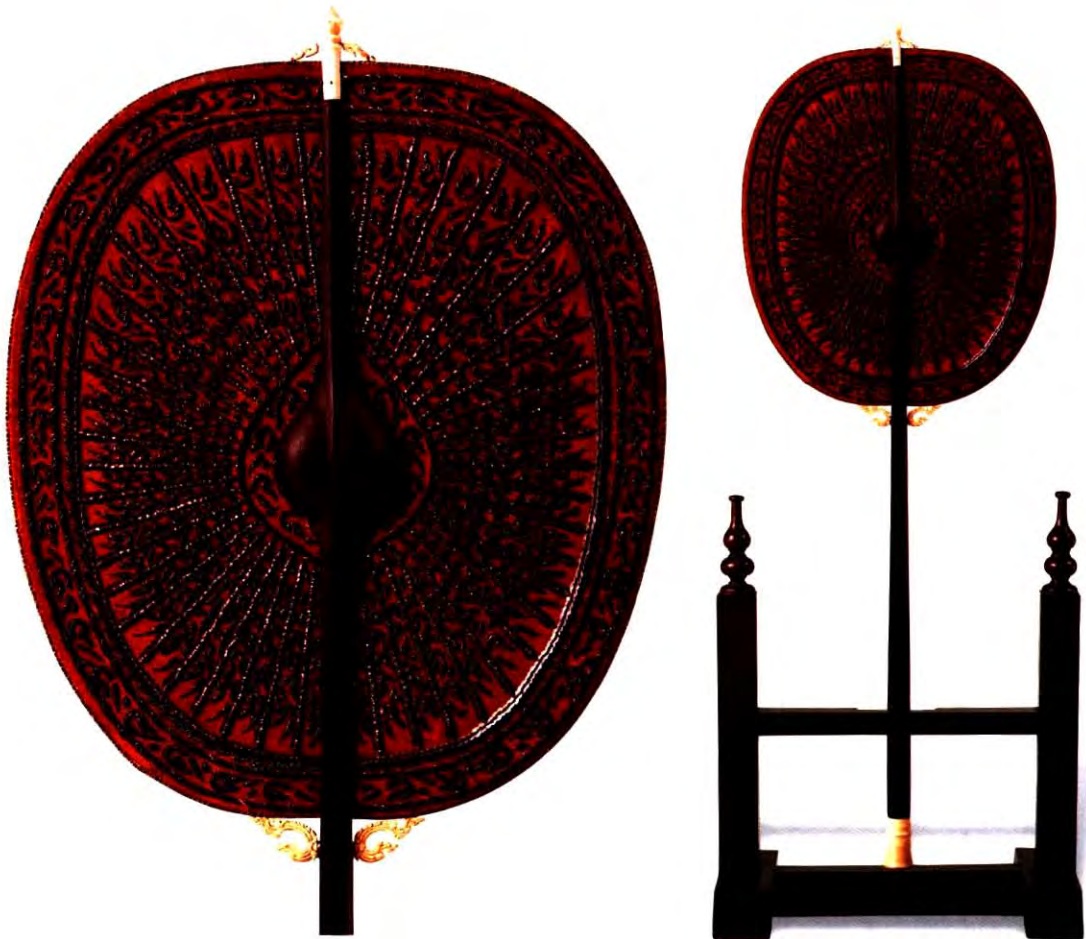
เลขทะเบียน รฐ. ๑/๒๖

ขนาด สูง ๘๔ เซนติเมตร

วัสดุ ผ้า ไม้ ทองเหลือง

ลักษณะเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าแพรสีดำ ตรงกลางปักดิ้นเป็นตราพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ในรูปพระบรมโกศภายใต้ตราจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) ขนาบด้วยฉัตร ๗ ชั้น ประดิษฐานเหนือเกรินบุษบก รอบขอบพัดด้านบนปักเป็นข้อความเกี่ยวกับงานด้วยอักษรขอม ขอบพัดสลักด้วยแถบเงิน ที่ตราจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) และเชิงโกศประดับด้วยรัตนชาติสีแดงและสีขาว นมพัดปักหน้าราหู ด้ามทำจากไม้ สันทองเหลือง

พัดรองนี้ทำขึ้นเป็นที่ระลึกเนื่องในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบ โดยเริ่มมีการช่อนอักษรพระนาม “น” ในลายพัดเล่มนี้

พัดเปรียญขรรวาส

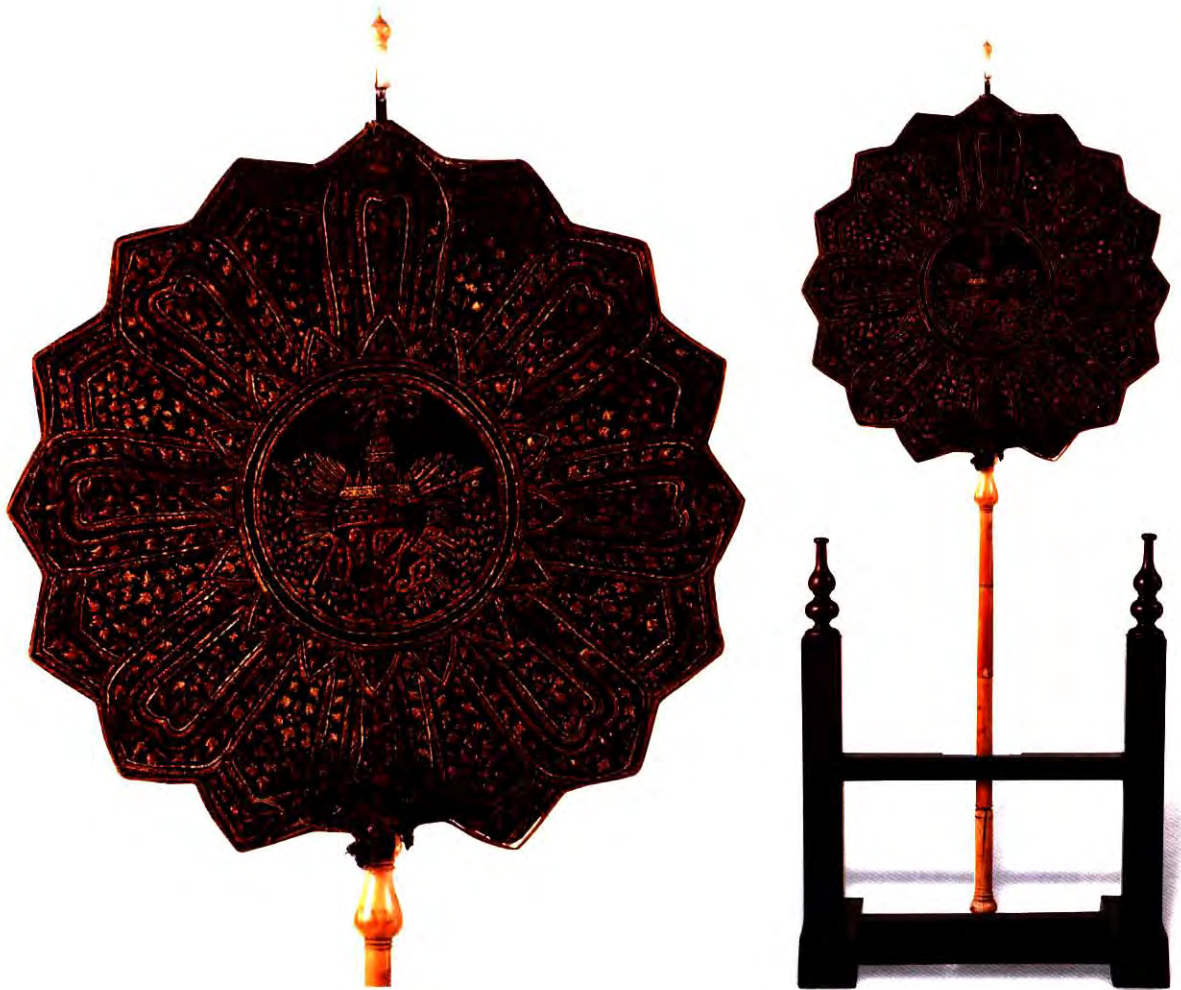
เลขทะเบียน รฐ. ๑/๕๕

ขนาด สูง ๕๘ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ตาลทอง ดินทอง ไหม

พัดเปรียญขรรวาสเป็นพัดหน้านาง หุ้มด้วยผ้าตาลทอง ปักดินทองสลักไหมสี มีลักษณะเล็กกว่าพัดยศทั่วไป

พัดนี้ใช้สำหรับขรรวาสที่มีความรู้ความสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทาน แต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ นับเป็นพัดพิเศษที่สร้างขึ้นมาเฉพาะ

พัดยศพระครูพิเศษ จ.ป.ร.

ขนาด   สูง ๙๕ เซนติเมตร
วัสดุ   ผ้ากำมะหยี่ไหม

พัดยศพระครูพิเศษ จ.ป.ร. ลักษณะเป็นพัดพุดตาน หุ้มด้วยผ้ากำมะหยี่พื้นสีน้ำตาล ปักดิ้นทองเป็นลายกลีบบัวมีไส้ลายก้านต่อดอก กลางพัดปักเป็นพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ภายใต้ตราจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ด้ามงาต่อยอด และสันเป็นงากิ่งรูปหัวเม็ดทรงมณฑ

เดิมเป็นพัดยศพระครูที่อยู่ในตำแหน่งรองเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นตรี และช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นโท ปัจจุบันคณะสงฆ์กำหนดให้ถวายเฉพาะพระครูสัญญาบัตรที่อยู่ในพระอารามหลวง

๒๓๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอู่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

แท่นประดิษฐานพระพุทธรูป

เลขทะเบียน ๒๔๑๒

ขนาด สูง ๑๔๐.๕ เซนติเมตร กว้าง ๑๒๑ เซนติเมตร ยาว ๒๑๔ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ปิดทอง

แท่นประดิษฐานพระพุทธรูป ตกแต่งด้วยการจำหลักลายดอกไม้ ปิดทอง สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งโทรน

เลขทะเบียน ๒๓๙๑

ขนาด พระที่นั่งสูง ๑๔๓ เซนติเมตร

ตั้งรองพระบาท สูง ๒๒ เซนติเมตร กว้าง ๒๙ เซนติเมตร ยาว ๕๘.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ปิดทอง

พระที่นั่งโทรนจำลองพระยานาคไขว้ พร้อมตั้งรองพระบาท จำหลักวดลายคล้ายคลึงกัน

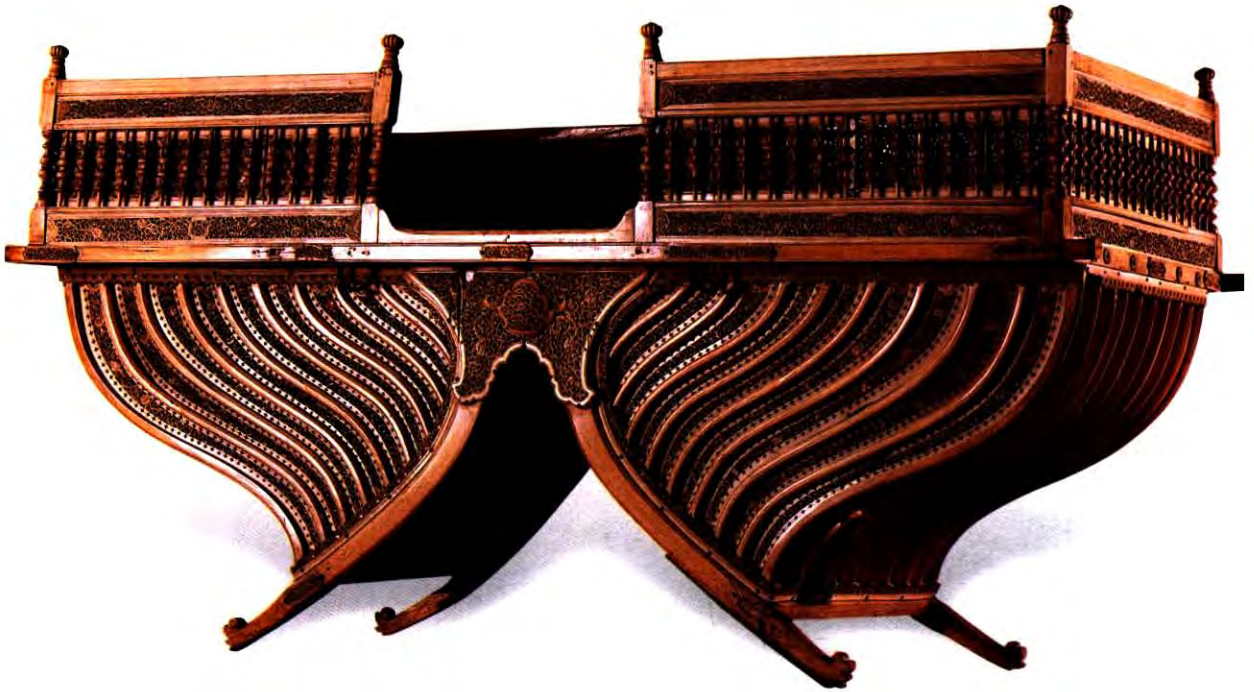
พระที่นั่งดังกล่าวเป็นพระที่นั่งส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับใช้ประทับ ณ พระที่นั่งวโรภาสพิมาน พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒๗๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

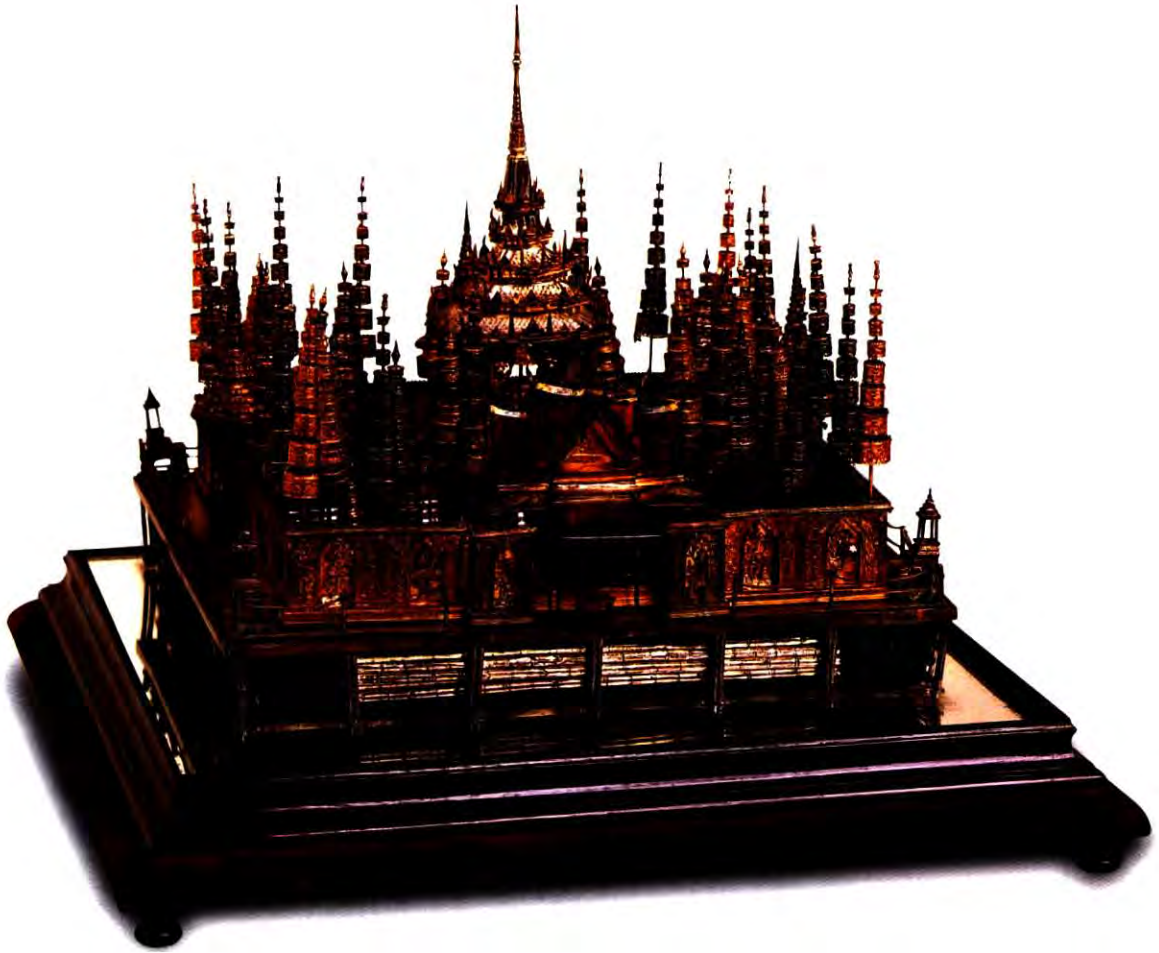
พระอัฐิพระเชษฐาธิราช (สมเด็จพระปิยมหาราช) ๒๕๖๓-๒๕๖๔

สัปคับ

เลขทะเบียน	ง. ๒๓๕๙
ขนาด	กว้าง ๗๑.๕ เซนติเมตร ยาว ๑๗๓ เซนติเมตร สูง ๙๐ เซนติเมตร
ศิลปะ	ศิลปะล้านนา ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕
วัสดุ	งา

สัปคับทำจากงาช้างทั้งหลังนี้เป็นผลงานศิลปกรรมชิ้นเยี่ยมของช่างชาวเหนือ และด้วยเหตุที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องราชบรรณาการจากเจ้านครเชียงใหม่ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวสัปคับประดับด้วยลวดลายพันธุ์พฤกษาฉลุโปร่ง ขอบบนของสัปคับกลึงลูกกรงซ้อนแนวลายฉลุอีกชั้นหนึ่ง ด้านหลังส่วนกลางแกะและฉลุเป็นรูปบุคคล สัปคับงาช้างหลังนี้สันนิษฐานเป็นเครื่องบรรณาการที่ใช้ตกแต่งในพระราชฐาน

แพลงสรงจำลอง

เลขทะเบียน ๑/๑

ขนาด สูง ๓๗.๕ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๔๔.๕ เซนติเมตร

วัสดุ เงินกะไหล่ทอง

แพลงสรงจำลอง มีฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทำด้วยไม้ รองพื้นด้วยกระจกเงา ตัวแพลงสรงทรงสี่เหลี่ยมตรงกลางเป็นบุษบกโปร่ง ๔ ด้าน ล้อมรอบด้วยฉัตร ๘ ชั้น จำนวนมาก

สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เนื่องในวโรกาสสมโภชพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๐

ฉากภาพมหาชาติ

เลขทะเบียน รฐ. ๑๗/๓๖

ขนาด สูง ๖๒ เซนติเมตร กว้าง ๒๗ เซนติเมตร

วัสดุ กระจาดาช แก้ว โลหะ

ฉากภาพมหาชาติ เวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร มี ๑๙ พระคาถา ทำขึ้นสำหรับ
ตกแต่งในท้องพระโรง เมื่อมีเทศน์มหาชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ฉากรูปมหาชาติ

เลขทะเบียน รฐ. ๑๔/๓๕

ขนาด สูง ๖๕ เซนติเมตร กว้าง ๒๗ เซนติเมตร

วัสดุ กระจาดาช แก้ว โลหะ

ฉากรูปมหาชาติ ชุดหนึ่งมี ๑๓ ภาพ เขียนภาพเล่าเรื่องพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์ เป็นภาพเขียนสีบนกระจาดาช เข้ากรอบกระจาดาช ประดับลูกปัด ด้านหน้าและหลังภาพเขียนเรื่องในกัณฑ์เดียวกัน ใต้กรอบภาพมีป้ายชื่อกัณฑ์แสดงจำนวนพระคาถา ในภาพเป็นกัณฑ์ที่ ๑๒ กัณฑ์ฉกษัตริย์ จำนวน ๓๖ พระคาถา

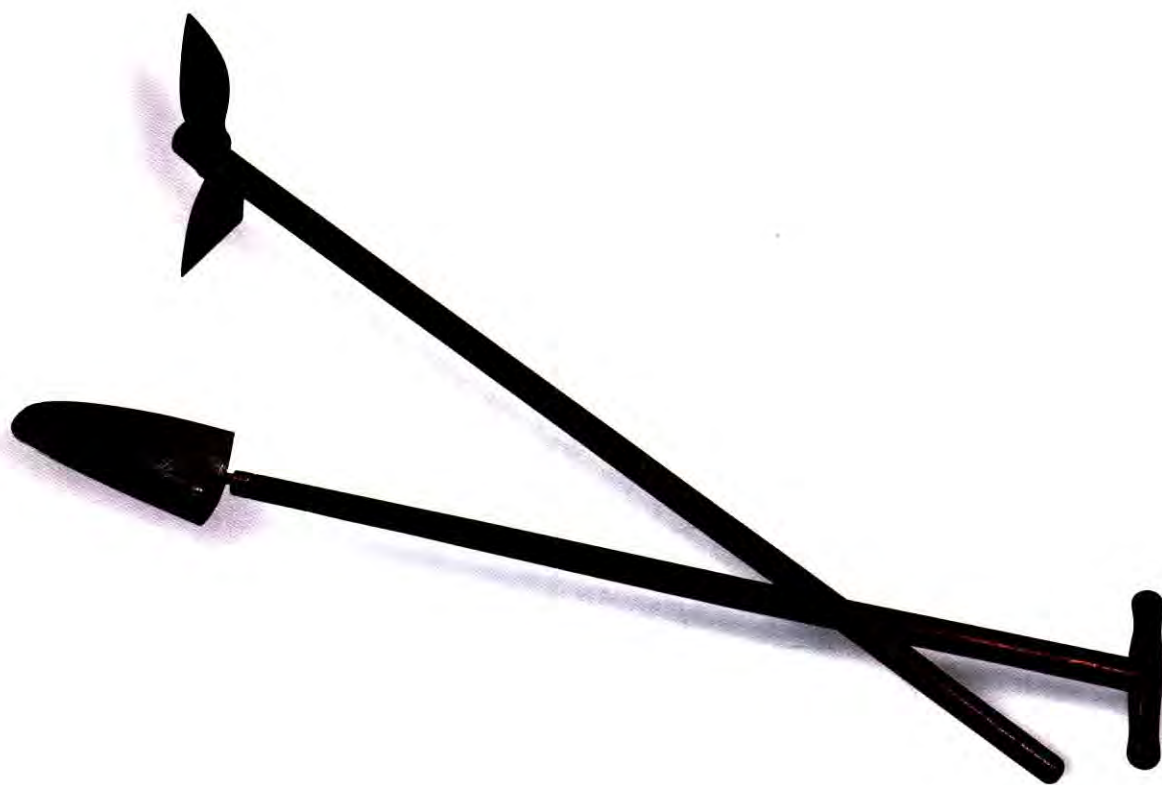
ฉากรูปมหาชาตินี้ เดิมใช้สำหรับแขวนตกแต่งในห้องพระโรง เมื่อมีเทศน์มหาชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒๗๘

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอัฐิพระราชทานแก่ นาย โสวัณท์พิภพ (นาย โสวัณท์พิภพ)

จอบและพลั่ว

จอบ เลขทะเบียน ๓/๒๕

พลั่ว เลขทะเบียน ๔/๒๕

ขนาดจอบ ยาว ๙๒.๕ เซนติเมตร

ขนาดพลั่ว ยาว ๙๘.๔ เซนติเมตร

วัสดุ เหล็ก ไม้

จอบและพลั่วนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ในพระราชพิธีปฐมฤกษ์
การก่อสร้างทางรถไฟสายนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔

เสียม พร้อมกล่องใส่

เลขทะเบียน ๒/๒๕

ขนาด กว้าง ๑๔.๕ เซนติเมตร

ยาว ๘๐ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน ไม้ และงา

เสียมเงินด้ามงา ด้ามเป็นเกลียวสามารถถอดได้หุ้มเงินสลักลวดลาย บริเวณมือจับ ข้อต่อและบริเวณส่วนปลายของด้ามตกแต่งด้วยลายก้านขดและลายพันธุ์พฤกษา ที่ส่วนกลางของใบเสียมมีตราแผ่นดิน

เสียมเงินนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ในพิธีปฐมฤกษ์ การก่อสร้างทางรถไฟสายนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔

รถสำหรับใส่ดิน

เลขทะเบียน	๑/๒๕
ขนาด	กว้าง ๔๒.๕ เซนติเมตร ยาว ๙๙ เซนติเมตร สูง ๓๓.๕ เซนติเมตร
วัสดุ	เงิน งา ไม้

รถสำหรับใส่ดิน ใช้ในคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์การก่อสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา ที่จับทำด้วยงา ตัวรถฝังลายเงิน มีตราแผ่นดิน

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ทรงใช้ในพระราชพิธีทรงวางศิลาฤกษ์การก่อสร้างทางรถไฟสายนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔

เกรียง

เลขทะเบียน ด. ๑/๒๖

ขนาด ยาว ๒๗ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะงา

เกรียงมีด้ามทำจากงาช้าง บนใบเกรียงมีข้อความว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงก่อดุริชประยูรพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๒ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐” (พ.ศ. ๒๔๔๔)

ปืน

เลขทะเบียน	๑๒๗
ขนาด	ยาว ๑๘ เซนติเมตร ปากกระบอกปืนกว้าง ๑ เซนติเมตร
วัสดุ	โลหะ ไม้

ปืนด้ามไม้ประกอบทองเหลือง เป็นปืนแบบลูกไม่บรรจุกระสุนได้ ๖ นัด มีลวดลาย
พันธุ์พฤกษาหรือลายเครือเถาบนตัวปืน ลำกล้องปืนเป็นแปดเหลี่ยม บนลำกล้องมีตัวอักษร
เขียนว่า “Zaour à Marseille”

ปืนวินเชสเตอร์

เลขทะเบียน ๑/๑๑

ขนาด ยาว ๑๑๗ เมตร

วัสดุ ไม้ เหล็ก

ปืนวินเชสเตอร์ บรรจุอยู่ในกระเป๋าหนัง พร้อมด้วยอุปกรณ์การบรรจุกระสุน และเครื่องทำความสะอาดตัวกระบอกปืนมีโลหะคร่ำทองและแกะสลักลาย ด้ามปืนทำด้วยไม้วอลนัท ที่กระบอกปืนมีจารึกข้อความภาษาอังกฤษ แปลได้ว่า “ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ถวายราชาเจ้าเมืองคูลูบัน (สายบุรี) จังหวัดปัตตานี ในการช่วยชีวิตข้าราชการและลูกเรืออเมริกันแห่งเมืองคอรินกา”

ปืนดังกล่าวเป็นบรรณาการจากประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปืนคาบศิลา

เลขทะเบียน ๑๒๕

ขนาด ยาว ๑๖ เซนติเมตร ปากกระบอกปืนกว้าง ๑.๕ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะ ไม้

ส่วนด้ามปืนทำด้วยไม้ ตัวกระบอกปืนมีโลหะประกอบ ปลายปากกระบอกปืนมีห่วงลือค

๒๘๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราชทรงครองราชย์ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๓๖๗ ถึง ๒๔๕๓

ปืนคาบศิลา

เลขทะเบียน ๑๔๙

ขนาด ยาว ๑๖ เซนติเมตร ปากกระบอกปืนกว้าง ๑.๓ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะ ไม้

ส่วนด้ามปืนทำด้วยไม้ ส่วนประกอบตรงกระบอกปืนตกแต่งทำด้วยโลหะจำหลัก
ลวดลาย

มีดพับ

เลขทะเบียน ๒๔๐/๓

ขนาด ใบมีดกว้าง ๖.๖ เซนติเมตร ยาว ๔.๔ เซนติเมตร
ฝักใส่ กว้าง ๗.๓ เซนติเมตร ยาว ๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะ ไม้

ใบมีดทำจากโลหะ ด้านหนึ่งมีข้อความว่า “เรือนจำเมืองนครราชสีมา ไทยแท้”
อีกด้านมีข้อความว่า “วันที่ ๑๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๗” ที่ขอบด้านบนทั้งสองข้างตกแต่ง
ลายกำขุดเป็นแถว ฝักใส่มีดทำจากไม้ ที่ปลายข้างหนึ่งมีห่วงโลหะติดอยู่

ระนาดเอก

เลขทะเบียน จ. ๘๐

ขนาด สูง ๔๒ เซนติเมตร ยาว ๙๓ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ประดับงา

ระนาดเป็นเครื่องดนตรีประเภทตีที่พบทั่วไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งพม่า กัมพูชา ลาว และอินโดนีเซีย ในประเทศไทยใช้ระนาดประกอบการแสดงละครรำ มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ระนาดแบบดั้งเดิม คือ ระนาดเอก รางทำด้วยไม้เนื้อแข็งเป็นรูป คล้ายเรือ ลูกระนาดมีทั้งทำด้วยไม้ไผ่ หรือไม้แก่น ร้อยเชือกเข้าไว้เป็นผืน ไม้ตีเป็นไม้แข็ง ส่วนที่ใช้ตีทำด้วยผ้าพันชุบน้ำรักจนแข็ง ใช้บรรเลงประสมอยู่ในวงดนตรีไทยทุกประเภท โดยเป็นเครื่องดนตรีนำของวง

ระนาดเอกรางนี้ กึ่งกลางของตัวรางมีพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน (ตราแผ่นดิน) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สลักด้วยงาช้างประดับอยู่

เครื่องแต่งกายเจ้าเงาะ ประกอบด้วย

๑. หัวเจ้าเงาะ

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๑

ขนาด สูง ๑๙ เซนติเมตร

วัสดุ กระจาด

หัวเจ้าเงาะ สีนํ้าตาล ดำ กรมหมื่นปราบปรบักษ์ โปรดฯ ให้ทำประทานพระยา-
อัครราชวราทร (ภัสดา บุรณศิริ) ใช้เล่นละครในงานสมโภชพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรป เมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) พระมิตรกรมรักษา
(นัดดา บุรณศิริ) ผู้บุตร มอบให้พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๗๔

๒๕๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชาชน

๒. กรองคอ

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๓
ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๗ เซนติเมตร
วัสดุ ผ้า

๓. ผ้าห้อยหน้า

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๓
ขนาด กว้าง ๑๓ เซนติเมตร ยาว ๕๑ เซนติเมตร
วัสดุ ผ้า

๔. ผ้าห้อยหน้า

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๓
ขนาด กว้าง ๑๔ เซนติเมตร ยาว ๕๓ เซนติเมตร
วัสดุ ผ้า

๕. ไม้ตีคัส

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๒
ขนาด ยาว ๑๔๑.๔ เซนติเมตร
วัสดุ ไม้

๖. ผ้าคาดเอว

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๓
ขนาด กว้าง ๑๘.๕ เซนติเมตร ยาว ๘๘ เซนติเมตร
วัสดุ ผ้า

๗. ผ้าห้อยหน้า

เลขทะเบียน จ. ๑๑๑/๓
ขนาด กว้าง ๒๙ เซนติเมตร ยาว ๕๖.๕ เซนติเมตร
วัสดุ ผ้า

กรองคอ ผ้าห้อยหน้า และผ้าคาดเอว ตกแต่งด้วยการปักดิ้นเงินและเลื่อม พร้อมทั้งไม้ตีคัสตกแต่งลายรดน้ำ กรมหมื่นปราบปรบพิกษ์ โปรดฯ ให้ทำประทานพระยาอัครราชวราท (ภัสดา บุรณศิริ) ใช้เล่นละครในงานสมโภชพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรป เมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) พระมิตรกรรมรักษา (นัดดา บุรณศิริ) มอบให้พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕

๒๕๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พ.ศ. ๒๔๖๙-๒๕๖๙ สมเด็จพระปิยมหาราช ๑๐๐ ปี

ตู้เครื่องโทรศัพท์กลาง

เลขทะเบียน นช. ๓๖๑

ขนาด สูง ๑๗.๕ เซนติเมตร

กว้าง ๓๑.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ โลหะ

ตู้เครื่องโทรศัพท์กลาง ทรงสี่เหลี่ยม มีช่อง ๕ ช่อง สำหรับต่อสายโทรศัพท์

การใช้โทรศัพท์ปรากฏขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โดยนำเข้ามาจากประเทศตะวันตก

เครื่องโทรศัพท์ตั้งโต๊ะ

เลขทะเบียน นช. ๓๖๐

ขนาด สูง ๓๑ เซนติเมตร

กว้าง ๑๕.๓ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะ

เครื่องโทรศัพท์ชนิดตั้งบนโต๊ะ มีก้านหมุนและกระดิ่งอยู่ด้านข้าง

การใช้โทรศัพท์ปรากฏขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โดยนำเข้าจากประเทศตะวันตก

๒๕๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ

เครื่องพิมพ์ดีด

เลขทะเบียน ๒๓/๒๕๓๑

ขนาด กว้าง ๓๓ เซนติเมตร ยาว ๔๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะ

เครื่องพิมพ์ดีด อายุราวพุทธศวรรษที่ ๒๕ จัดแสดงที่ห้องทรงพระสำราญ พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครคีรี

ถังตวงขนาดหลวง

เลขทะเบียน ๓/๑๖

ขนาด สูง ๔๗.๕ เซนติเมตร

ปากกว้าง ๒๔ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

ถังตวง ทรงสี่เหลี่ยม มีฐาน ด้านหน้ามีตราแผ่นดิน ด้านข้างซ้ายและขวามีหูติด
ที่ฐานมีอักษรภาษาอังกฤษ ถังตวงขนาดหลวงนี้รับมาจากกระทรวงเกษตรธิการ

๒๕๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานแผ่นดินผืนพิภพแก่คนไทยทั้งชาติ

ลูกชั่ง

เลขทะเบียน ๔/๑๖

ขนาด สูง ๓๑.๒ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

ลูกชั่ง มีลักษณะเป็นทรงกลม มีหูหิ้ว ช่วงบนของลูกชั่งมีรูปตรามงกุฏและอักษร อยู่เหนือตราแผ่นดิน ลูกชั่งนี้รับมาจากกระทรวงเกษตรราธิการ

ทะนานพิกัด

เลขทะเบียน (๑) ๕/๑๖ (๒) ๖/๑๖

(๑) ทะนานพิกัดรูปไข่

ขนาด สูง ๑๓ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๘.๒ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

(๒) ทะนานพิกัดรูปไข่ ลักษณะลบเลือน มีตัวอักษรว่า “ทะนานหลวง ๘๓”

ขนาด สูง ๑๑.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๙ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

รับมาจากกระทรวงเกษตรราธิการ

ลูกชิ่ง

เลขทะเบียน (๑) ๗/๑๖ (๒) ๘/๑๖ (๓) ๙/๑๖ (๔) นช. ๒๖๙

(๑) ลูกชิ่งมีตราแผ่นดิน

ขนาด สูง ๕.๒ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๘ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

(๒) ลูกชิ่งมีตราแผ่นดิน พร้อมแท่นรองรับรูปทรงคล้ายน้ำเต้า

ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน งา

(๓) ไม้จับลูกชิ่ง รูปทรงคล้ายง่ามไม้

ขนาด ยาว ๑๙.๕ เซนติเมตร

วัสดุ งา

(๔) กล่องไม้พร้อมฝาปิด สำหรับใส่เครื่องวัด ดันในมืออักษร E. OERTLING LONDON

ขนาด สูง ๑๕ เซนติเมตร กว้าง ๑๕.๕ เซนติเมตร ยาว ๑๘ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้

รับมาจากกระทรวงเกษตรราธิการ

ทะนานพิกัต

เลขทะเบียน ๑๐/๑๖

ขนาด สูง ๑๐.๒ เซนติเมตร
กว้างด้านละ ๑๒ เซนติเมตร

วัสดุ เงิน

ทะนานพิกัตทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีฐาน ด้านหน้ามีตราแผ่นดิน ด้านหลังมีอักษรภาษาอังกฤษและรูปสัตว์ รับมาจากกระทรวงเกษตรธิการ

อุษากร

เลขทะเบียน -

ขนาด กว้าง ๑.๙ เซนติเมตร ยาว ๔.๒ เซนติเมตร

วัสดุ กระดาษ

อุษากร ด้านหน้าเป็นพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ระบุงราคา ๑ สตางค์ ที่แก้ไขจากราคาเดิม ๑ อัฐ จำนวน ๑ แผ่นมี ๕๐ ดวง สภาพสมบูรณ์

อุษากรนี้ใช้เป็นอากรสำหรับค่าธรรมเนียมที่รัฐจัดเก็บ ประกาศใช้ครั้งแรกในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภายหลังได้พิมพ์ขึ้นอีกเป็นคราวที่๒ เลขแลอักษรใหญ่ บงแผ่น
อักษร s. ในคำ Att's กลับ

ต่อมาพระพรต ศึกษ ๒๔๒๒ ไปรษณียบัตรราคา ๔ อัฐไม่พอใช้จึงได้แก้ราคา
๑ อัฐ เป็นราคา ๔ อัฐ อีก เป็น คราวที่ ๓

อักษรที่แก้แผ่นล่างนี้ ใหญ่กว่าคราวที่ ๑ แต่เล็กกว่าคราวที่ ๒

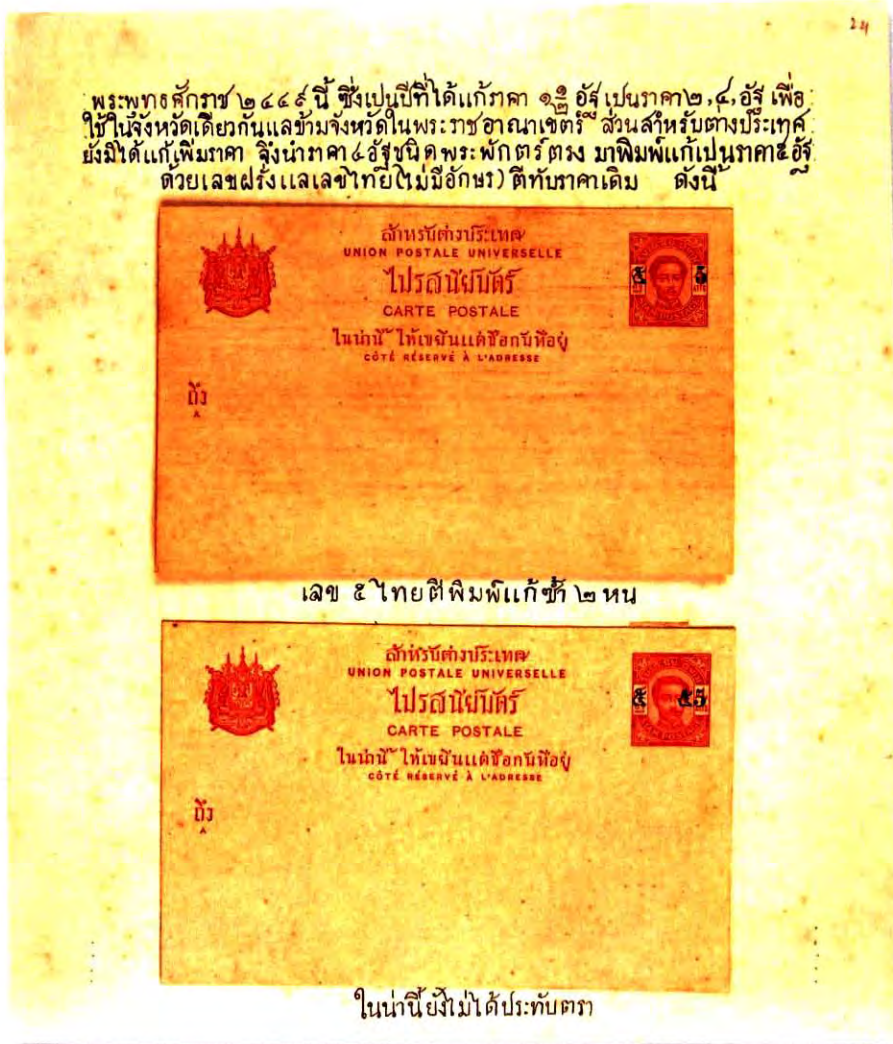
ไปรษณียบัตรราคา ๔ อัฐ

เลขทะเบียน -

ขนาด กว้าง ๙ เซนติเมตร ยาว ๑๓ เซนติเมตร

วัสดุ กระดาษ

ไปรษณียบัตรเป็นการสื่อสารด้วยข้อความ อันเป็นส่วนหนึ่งของกิจการไปรษณีย์ที่
กำเนิดขึ้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ไปรษณียบัตร

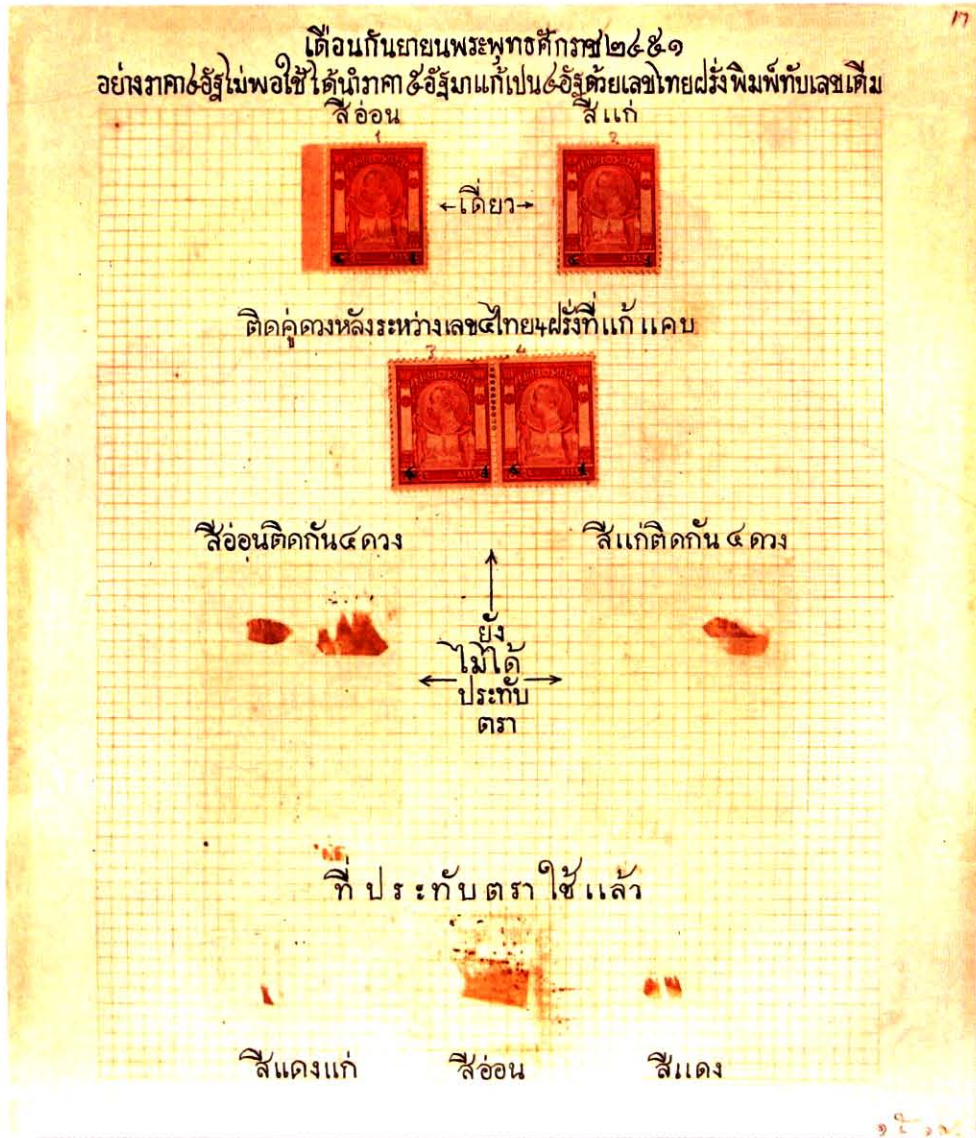
เลขทะเบียน -

ขนาด กว้าง ๙ เซนติเมตร ยาว ๑๓ เซนติเมตร

วัสดุ กระดาษ

ไปรษณียบัตร ระบุปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้มีการแก้ราคา ๑ อัฐิ เป็น ๒ อัฐิและ ๔ อัฐิ เพื่อใช้ในจังหวัดเดียวกัน และข้ามจังหวัดในราชอาณาจักร ส่วนต่างประเทศยังมีได้แก่เพิ่มราคา จึ่งนำ ๔ อัฐิมาพิมพ์แก่เป็น ๕ อัฐิ ด้วยเลขอาระบิกและเลขไทยที่บราคาเดิม

ไปรษณียบัตร เป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งในกิจการไปรษณีย์ ที่กำเนิดขึ้นในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ไปรษณียากร

- เลขทะเบียน -
- ขนาด กว้าง ๑.๙ เซนติเมตร ยาว ๒.๒ เซนติเมตร
- วัสดุ กระดาษ

ไปรษณียากร ราคา ๔ อัฐ เป็นพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมข้อความว่า “เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๔๕๑” ปราบฏการแก้ไขราคาบนไปรษณียากร คือ ชนิตราคา ๕ อัฐ แก้เป็น ๔ อัฐ ด้วยเลขไทย และอาระบิค พิมพ์ทับเลขเดิม

๓๐๘

สมเด็จพระปิยมหาราช

พิพิธภัณฑ์พระปิยมหาราช

เหล็กไหล

เลขทะเบียน -

ขนาด กว้าง ๓๕ เซนติเมตร ยาว ๓๗ เซนติเมตร

วัสดุ แร่

เหล็กไหล สีดำ ลักษณะเป็นปุ่มนูนทั่วทั้งก้อน เป็นของแปลกที่นำมาจัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์สถานเมื่อครั้งรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลึกควอทซ์

เลขทะเบียน -

ขนาด สูงรวมฐาน ๓๐ เซนติเมตร กว้าง ๑๓ เซนติเมตร ยาว ๓๑ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

ผลึกควอทซ์ มีลักษณะเป็นแท่งเหลี่ยมใส เป็นของแปลกที่นำเข้ามาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานเมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓๐๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอัฐิพระราชทานแก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (๒๕๕๓)

ขวดแก้วใส่กระถางบอนไซ

เลขทะเบียน ๗/๑

ขนาด สูง ๒๘ เซนติเมตร

วัสดุ แก้ว

ขวดแก้วใส มีฝาจุกเป็นแก้วเช่นเดียวกันสามารถเปิดออกได้ ภายในมีกระถางบอนไซจำลอง เป็นของแปลกที่นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานเมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขวดแก้วใส่กรงนก

เลขทะเบียน ๔/๑

ขนาด สูง ๒๕ เซนติเมตร

วัสดุ แก้ว

ขวดแก้วใส ที่คอขวดมีรอยนูนเรียงกัน ๓ ชั้น ตัวขวดมีลวดลายดอกไม้โดยรอบ จุกเป็นไม้ ภายในขวดมีกรงนก ซึ่งห้อยไว้กับสลักที่ติดอยู่ที่ปลายด้านในของจุกไม้

ขวดแก้วใส่กรงนกนี้ เป็นของแปลกที่นำมาจัดแสดง ในพิพิธภัณฑ์สถานครั้งรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓๐๘

สมเด็จพระปิยมหาราช

พ.ศ. ๒๔๖๖ (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖) (๒๕๖๖)

ขวดแก้วใส่กรงนก

เลขทะเบียน ณ ๕/๑

ขนาด สูง ๓๕ เซนติเมตร

วัสดุ แก้ว

ขวดแก้วใส่คอขวดมีรอยนูนเรียงกัน ๓ ชั้น ภายในมีกรง และนกในกรง ปากขวดปิด
จุกไม้ ปลายจุกไม้ด้านในขวดมีตะขอเกี่ยวกรงนกไว้

ขวดแก้วใส่กรงนกนี้ เป็นของแปลกที่นำมาจัดแสดง ในพิพิธภัณฑ์สถานครั้งรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เชิงเทียน

เลขทะเบียน ป. ๗/๓

ขนาด สูง ๔๒ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะผสม

เชิงเทียนรูปบุรุษแต่งกายชุดขุนนางยุโรป เหน็บมีดสั้นที่เอวด้านขวา มือขวาชูคบเพลิง
เหนือศีรษะ มือซ้ายเท้าเอว ที่เสียดกแต่งลายพันธุ์พฤกษา

๓๑๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกษัตริย์พหุภรรยาแก่แผ่นดินสยาม

เชิงเทียน

เลขทะเบียน ป. ๑/๓

ขนาด สูง ๔๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะผสม

เชิงเทียนรูปบุรุษแต่งกายชุดขุนนางยุโรป คอเสื้อมีระบายลูกไม้ แขนเสื้อพองรวบปลายเป็นขอบยาว ด้านหลังเสื้อเป็นลายพันธุพฤกษา ที่เอวด้านซ้ายห้อยกระเป๋า มือซ้ายชูคบเพลิง มือขวาเท้าเอวอยู่ในท่ายืนบนฐานลายรูปสัตว์

เชิงเทียน

เลขทะเบียน ป. ๖/๓

ขนาด สูง ๔๓ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะผสม

เชิงเทียนรูปนักรบโรมัน สวมหมวกเหล็กมีปีกนก มือขวาชูคบเพลิง มือซ้ายถือกระบอง พร้อมกับสอดโล่ไว้ที่ต้นแขน

๓๑๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราช (๒๓-๑๐-๒๔๖๘) - ๒๕๖๒

เชิงเทียน

เลขทะเบียน ป. ๘/๓

ขนาด สูง ๔๒ เซนติเมตร

วัสดุ โลหะผสม

เชิงเทียนรูปสตรีโรมัน แต่งกายด้วยเสื้อมีลายดอกกลิลลี่ ที่กระโปรงมีสายพวงอุบะห้อย มือทั้งสองข้างทูนกระถางหรือหม้อน้ำอยู่ในท่ายืนบนฐานรูปกลมตกแต่งลายเครือเถาและดอกไม้

ตะเกียงพร้อมโປ้ะแก้ว

เลขทะเบียน ล. ๕๓/๗

ขนาด สูง ๖.๖ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง แก้ว

ตะเกียงทองเหลือง มีหู ๓ หู ทำเป็นรูปดอกไม้และใบไม้ บริเวณคอตะเกียงฉลุเป็นลายเครือเถา ตัวตะเกียงมีรูปหน้าบุคคลอยู่ ๓ ด้าน ด้วยลายเครือเถาคั่นตัวตะเกียงด้านล่างเป็นลายใบไซเปรส บริเวณฐานมีลายหัวเสาคอรีนเธียน (Corinthian) ติดอยู่ ๓ ด้าน ส่วนโປ้ะนั้นทำจากแก้วชุนทรงดอกทิวลิปตูม

ตะเกียงพร้อมที่โหลาน

เลขทะเบียน ล. ๒๙/๗

ขนาด สูง ๖๕ เซนติเมตร

วัสดุ สำริด แก้ว

ตะเกียงสำริดรูปทรงคล้ายถ้วยรางวัล มีที่โหลานเป็นรูปเหรียญนักรบโรมันยืนอยู่บนรถม้า มีตัวอักษรเขียนโดยรอบว่า "Helios Patent" บริเวณฝาปิดที่ใส่น้ำมันตะเกียงมีลวดลายพันธุ์พฤกษา ตัวตะเกียงแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนบนมีลวดลายเทพีในกรอบใบไม้ ด้านข้างมีมังกร ๒ ตัว ส่วนล่างเป็นลายพันธุ์พฤกษา บริเวณฐานตะเกียงส่วนขาเป็นรูปหัวสิงห์ ๔ ตัว และลายใบไม้ ตะเกียงดวงนี้มีหู ๒ หู ทำเป็นรูปหัวเหยี่ยวและลายใบมะกอก โปะแก้วเป็นทรงดอกไม้ มีลายนกยูงเกาะกิ่งไม้

ตะเกียงพร้อมโป๊ะ

เลขทะเบียน -

ขนาด สูง ๗๑.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ แก้ว

ตะเกียงพร้อมโป๊ะ ตัวตะเกียงเป็นดินเผาเคลือบสีฟ้า เขียนลายในช่องกระจก ๒ ด้าน เป็นลายเด็กผู้หญิงกับลูกแกะในกรอบลายดอก อีกด้านเป็นลายไม้กางเขน คอตะเกียงทำจากทองเหลืองฉลุลาย มีที่ไขลานเป็นลูกกุญแจ ฐานตะเกียงทำด้วยทองเหลืองเป็นลายใบไม้ โป๊ะแก้วทรงกลมเขียนลายดอกไม้โดยรอบ

ตะเกียง

เลขทะเบียน	ล. ๒๗/๗
ขนาด	สูง ๖๓.๕ เซนติเมตร
วัสดุ	ดินเผาเคลือบ แก้ว

ตะเกียงดินเผาเคลือบ พร้อมโປ้ะ ตัวตะเกียงมีสีเขียวโคก รูปทรงคล้ายถ้วยรางวัล มีที่ไขลานเป็นเหรียญวงกลม ซึ่งมีตัวอักษรภาษาเยอรมันโดยรอบว่า “Tokbelmann Eefuht Kastenz” บริเวณฝาปิดที่ใส่น้ำมันมีลายฉลุรูปวงรีล้อมรอบ ตัวตะเกียงเขียนลายดอกไม้ ๑ ซ้อ พร้อมตัวผึ้งด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านเขียนลายดอกไม้พร้อมผีเสื้อ ขอบด้านล่างของตัวตะเกียงมีลายฉลุรูปวงรีเช่นกัน โປ้ะแก้วทรงกลมเขียนลายเรือเกาฬงุ่นโดยรอบ

ตะเกียงพร้อมโປ้ะ

เลขทะเบียน ล. ๑๒/๗

ขนาด สูง ๔๑ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ ทองเหลือง แก้ว

ตะเกียงทองเหลือง มีตัวควิปัดเทินเชิงตะเกียงไว้บนศีรษะ ตัวตะเกียงทำจากดินเผาเคลือบสีขาว เขียนลายทิวทัศน์และบ้านเรือนตั้งอยู่ริมน้ำ โປ้ะแก้วทรงกลมมีลวดลายใบไม้และดอกไม้

๓๑๘

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอยู่พระ... (ส่วนงาน...)

ตะเกียงแก้วเขียนลายสี

เลขทะเบียน ฎ. ๑/๑๔๓

ขนาด สูง ๕๑ เซนติเมตร ปากกว้าง ๒๔.๕ เซนติเมตร

วัสดุ แก้ว

ตะเกียงแก้วสีชมพู ตัวตะเกียงทรงคล้ายแจกัน ขอบปากฉายออกคล้ายกลีบดอกไม้ ปลายขอบหยักสีเขียวขอบทอง ส่วนคอตะเกียงเขียนลายขาว ตัวตะเกียงเขียนลายผู้หญิง แต่งกายแบบชาวฝรั่งเศส มือซ้ายชูแก้วไวน์เดินอยู่ในป่า มีขาตั้งทำด้วยทองเหลือง

นาฬิกา

เลขทะเบียน ๒๐

ขนาด สูง ๔๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ หิน

นาฬิกาเรือนหิน มีอักษรโรมันบอกเวลา วันที่ เดือน และข้างขึ้นข้างแรม นาฬิกาเรือนนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานกับพระเถระคณะปรกซึ่งประกอบพระราชพิธีทรงผนวชในพระพุทธรัตนสถาน เมื่อปีระกา (พ.ศ. ๒๔๑๖) ทำขึ้นทั้งหมด ๘ เรือน สำหรับเรือนนี้เป็นเรือนที่ทรงถวายสมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ซึ่งทรงเป็นพระอุปัชฌาจารย์

กล้องเมียร์ชอม

เลขทะเบียน ป. ๙/๓

ขนาด สูง ๑๓ เซนติเมตร

แบบศิลปะ ยุโรป

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

กล้องพระโอสถเส้น สลักเป็นรูปเด็กชาวตะวันตกนั่งอยู่บนฐาน หัวกล้องยาสูบทำด้วย (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้พบว่าการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ชอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อน เมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้น เมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรียถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลัก กล้องเมียร์ชอม กล้องเมียร์ชอมเมื่อได้ใช้สูบนานๆ จะจับสึชุ่มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ซอม

เลขทะเบียน ป. ๑๖/๓

ขนาด สูง ๒๓ เซนติเมตร

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

ตัวกล้องพระโอสถเส้นนี้ สลักเป็นรูปหัวสิงโตลักษณะเหมือนจริง แสดงอาการดุร้าย ต้ามทำด้วยเซลลูลอยด์

หัวกล้องยาสูบทำด้วยแร่สีขาวชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้พบว่ามีการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ซอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อนเมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลักกล้องเมียร์ซอม กล้องเมียร์ซอมเมื่อได้ใช้สูบยานานๆ จะจับสีเข้มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ซอม

เลขทะเบียน ป. ๓๙/๓

ขนาด ยาว ๕.๕ เซนติเมตร

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

หัวกล้องพระโอสถเส้นนี้ สลักเป็นรูปบุรุษเครายาว ทำด้วยแร่สีขาวชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้ พบว่ามีการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ซอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อน เมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลัก กล้องเมียร์ซอม กล้องเมียร์ซอมเมื่อได้ใช้สูบยาสูบ จะจับสีเข้มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ชอม

เลขทะเบียน ป. ๑๙/๓

ขนาด ยาว ๒๖ เซนติเมตร

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

หัวกล้องพระโอสถเส้นนี้ สลักเป็นรูปชายชาวตะวันตกครึ่งตัว ดำทำด้วยเซลลูลอยด์

หัวกล้องยาสูบทำด้วยแร่สีขาวชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้พบว่าการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ชอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อนเมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลักกล้องเมียร์ชอม กล้องเมียร์ชอมเมื่อได้ใช้สูบนานๆ จะจับสั่นสววย เป็นของที่นิยมสะสมกันในกลุ่มผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ชอม

เลขทะเบียน ป.๓๒/๓

ขนาด ยาว ๑๓ เซนติเมตร

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

หัวกล้องพระโอสถเส้นนี้ สลักเป็นรูปใบหน้าของชายชาวตะวันตก กำลังยิ้ม ดำทำด้วยเซลลูลอยด์

หัวกล้องยาสูบทำด้วยแร่สีขาวชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้พบว่าการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ชอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อน เมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลักกล้องเมียร์ชอม กล้องเมียร์ชอมเมื่อได้ใช้สูบนานๆ จะจับสีเข้มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ซอม

เลขทะเบียน ป. ๔๐/๓

ขนาด ยาว ๗ เซนติเมตร

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

หัวกล้องพระโอสถเส้นนี้ สลักเป็นรูปผู้หญิงเปลือยกำลังเกาะอยู่กับนกซึ่งออกแบบให้โอบรัดเกี่ยวพันกัน

หัวกล้องยาสูบทำด้วยแร่สีขาวชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้พบว่าการลอยอยู่ในทะเลดำจึงเรียกว่า “เมียร์ซอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อน เมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบเนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนาประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลักกล้องเมียร์ซอม กล้องเมียร์ซอมเมื่อได้ใช้สูบยาวนานๆ จะจับสีเข้มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ชอม

เลขทะเบียน ป. ๓๑/๓

ขนาด ยาว ๑๒ เซนติเมตร

วัสดุ แร่ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

หัวกล้องพระโสมงเส้นนี้ สลักเป็นรูปผู้ชายมีเครายาว ดำทำด้วยเซลลูโลส

หัวกล้องยาสูบทำด้วยแร่สีขาวชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง แร่ชนิดนี้พบว่าการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ชอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อน เมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลักกล้องเมียร์ชอม กล้องเมียร์ชอมเมื่อได้ใช้สูบยานานๆ จะจับสีเข้มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโสมงเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องเมียร์ชอม

เลขทะเบียน ป. ๒๕/๓

ขนาด ยาว ๑๑ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต)

หัวกล้องพระโอสถเส้นนี้ทำด้วยไม้รวบชนิดหนึ่ง (ไฮเดรต แมกนีเซียม ซิลิเกต) ซึ่งพบในหินที่มีแมกนีเซียมเป็นส่วนประกอบในปริมาณสูง ไม้ชนิดนี้พบว่าการลอยอยู่ในทะเลดำ จึงเรียกว่า “เมียร์ชอม” ในภาษาเยอรมันแปลว่า ฟองทะเล มีคุณสมบัติ คือ มีเนื้ออ่อน เมื่อแรกได้มาและจะแข็งขึ้นเมื่อแห้งหรืออยู่ในที่อุณหภูมิสูง มีน้ำหนักเบา นิยมนำมาทำกล้องยาสูบ เนื่องจากดูดซับนิโคตินได้ดี ทำได้โดยนำมาขัดแต่งผิว และสลักเป็นรูปต่างๆ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ถือเป็นแหล่งผลิตหลักในการแกะสลักกล้องเมียร์ชอม กล้องเมียร์ชอมเมื่อได้ใช้สูบยาสูบนานๆ จะจับสีเข้มสวย เป็นของที่นิยมสะสมกันในหมู่ผู้ชาย

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓๒๘

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชาชน

กล้องพระโอสถเส้น

เลขทะเบียน ก. ๕๙๑

ขนาด ยาว ๑๕ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผา

กล้องพระโอสถเส้นนี้เป็นสมบัติส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล้องยาสูบ

เลขทะเบียน ล. ๑๑๖/๔

ขนาด กว้าง ๑๔.๔ เซนติเมตร ยาว ๗๒ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ โลหะ

กล้องยาสูบทำจากต้นไม้ ลักษณะเป็นปล้องๆ สลักเป็นรูปปลา ตรงส่วนที่ใช้ใส่ยาสูบ ทำด้วยโลหะ

๓๓๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระเจ้าวรวงศ์เธอท้าวเจ็ดฟ้าพิทักษ์สยามเพื่อประชา

กล้องยาสูบ

เลขทะเบียน ล. ๑๑๕/๔

ขนาด ยาว ๖๘ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ ทองเหลือง

กล้องยาสูบทำจากต้นไม้ ลักษณะเป็นปล้องๆ สลักเป็นรูปคนครึ่งตัว ตรงส่วนที่ใช้ใส่ยาสูบทำด้วยทองเหลือง

กล้องยาสูบ

เลขทะเบียน ก. ๓๖๔

ขนาด ยาว ๑๓ เซนติเมตร สูง ๖.๑ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ เงิน

กล้องยาสูบรูปนกทำจากต้นไม้ บริเวณกลางลำตัวเป็นช่องใส่ยาสูบประดับด้วยแผ่นเงิน
ลายกระจัง

๓๓๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชา

ถ้วยน้ำชาพร้อมจานรอง

เลขทะเบียน	ป. ๔๗/๒
ขนาด ถ้วย	เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๖.๘ เซนติเมตร
	สูง ๖.๔ เซนติเมตร
จานรอง	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๘ เซนติเมตร
วัสดุ	ดินเผาเคลือบ

ถ้วยน้ำชาพร้อมจานรอง ทำจากดินเผาเคลือบ (Porcelain) บนถ้วยน้ำชามีพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านข้างมีหูจับรูปโค้ง

ชุดเครื่องปรุงรลงลายน้ำทอง

เลขทะเบียน ฎ. ๙/๑๕๘

ขนาด ถาด กว้าง ๑๕ เซนติเมตร ยาว ๒๒.๓ เซนติเมตร สูง ๓ เซนติเมตร

กระปุก กว้าง ๗ เซนติเมตร สูง ๔ เซนติเมตร

กระปุกพร้อมฝา กว้าง ๖ เซนติเมตร สูงพร้อมฝา ๕ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ

ชุดเครื่องปรุงประกอบด้วย ถาด พื้นสีน้ำเงิน เขียนลายเครือเถาสีทอง ลายดอกไม้เขียนสี และลายทิวทัศน์ริมแม่น้ำ บริเวณข้างใต้ถาดมีตัวอักษรภาษาอังกฤษเขียนว่า "Dresden" และ "Y 38" ส่วนกระปุก มีสีน้ำเงิน เขียนลายเครือเถาสีทองและลายดอกไม้เขียนสี กระปุกใบที่มีฝาปิดข้างใต้มีตัวอักษรเขียนว่า "Pillnitz" ส่วนกระปุกที่มีฝาด้านบนเจาะรู ข้างใต้กระปุกมีตัวอักษรว่า "Rehefeld"

๓๓๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชา

กระปุก

เลขทะเบียน N ๖๕, ๑๒

ขนาด สูง ๗.๓ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ

กระปุก มีหู ๓ หู ทำจากดินเผาเคลือบสีขาว ตกแต่งด้วยลายเขียนสีเป็นรูปผู้หญิง ๒ คน ล้อมรอบด้วยฝูงแกะซึ่งอยู่ภายในบริเวณริมฝั่งน้ำ บริเวณขอบปากลงเส้นสีทอง ที่ก้นกระปุกประทับตราแผ่นดินรูปสิงห์ ๒ ตัว โดยใช้ชาน้ำเหยียบโล่ มีตัวอักษรเขียนว่า "Royal Bayroom", "BAVARIA", "PREV.1764"

กาน้ำชาพร้อมเตา

เลขทะเบียน ๓๙/๒

ขนาด เตา สูง ๑๔ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ เซนติเมตร

กาน้ำชา สูง ๑๒.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๘ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ

กาน้ำชาพร้อมเตาดินเผาเคลือบสีน้ำตาลอมแดง ตัวกาน้ำเขียนลายดอกไม้บนพื้นสีขาวในกรอบสีทอง พวยกามีสีขาวเดินเส้นสีทอง มีหูจับสีน้ำเงินอมดำ ส่วนตัวเตานั้นเขียนลายดอกไม้บนพื้นสีขาวในกรอบสีทอง

๓๓๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประชา

แจกันพร้อมถาด

เลขทะเบียน ล. ๑๒/๑

ขนาด สูง ๒๔ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๖.๘ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ ไม้

แจกันดินเผาเคลือบสีชาว เขียนลายสีน้ำตาลอมแดง เป็นแจกันทรงกระบอก มีปากเล็กแคบ เขียนลายดอกไม้และผีเสื้อบนตัวแจกัน บริเวณขอบปากเขียนลายผีเสื้อสีชาว ๒ ตัว บนพื้นสีน้ำตาลอมแดง ตัวที่รองทำจากไม้ซึ่งแกะลายคล้ายกลีบดอกไม้

แจกัน

เลขทะเบียน ป. ๑๓/๑, ป. ๑๒/๑

ขนาด ซ้าย สูง ๑๙.๗ เซนติเมตร ปากกว้าง ๑๐.๔ เซนติเมตร

ขวา สูง ๑๙.๓ เซนติเมตร ปากกว้าง ๙.๘ เซนติเมตร

วัสดุ แก้ว

แจกันแก้วเจียรไนสีแดง เขียนลายเครือเถาสีฟ้า เขียว เหลือง และเขียนลายดอกไม้สีขาวในกรอบสีทอง ขอบปากแจกันเขียนลายสีทอง

๑๓๘

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระปิยมหาราช (สมเด็จพระปิยมหาราช) และพระปิยมหาราช

แจกัน

เลขทะเบียน ป. ๘/๑, ป. ๗/๑

ขนาด ช้ำย สูง ๒๔.๘ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๑๑.๔ เซนติเมตร

ขวา สูง ๒๔.๗ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๑๑.๓ เซนติเมตร

วัสดุ แก้ว

แจกันแก้วเจียรไนสีแดง เขียนลายเครือเถาสีน้ำเงิน เขียว เหลือง และลายกรงนก ทำจากใบผักกาด และลายดอกไม้สีขาวในกรอบสีทอง ลายดอกไม้มีลักษณะคล้ายผลชมพู อยู่ใต้ใบไซเปรส ใต้ใบไซเปรสนี้มีสายระฆังสีเหลือง ขอบปากแจกัน เขียนลายสีทอง

แจกัน

เลขทะเบียน ๒, ๑

ขนาด สูง ๑๖.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๙ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

แจกัน ฝีมือช่างชาวจีน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสั่งซื้อเข้ามา มีลักษณะเป็นแจกันทรงกระถางรูป ด้านหน้ามีลายตุ๊กตายืนอยู่บนพองคลื่น โดยทำท่าประคอง แจกันอยู่สองข้าง บนตัวแจกันมีลายมังกรต้นเมฆ บริเวณขอบปากมีลายพันธุ์พฤกษาและ พระอาทิตย์ ส่วนด้านหลังมีลายดอกบัวบาน

แจกัน

เลขทะเบียน ๔, ๓

ขนาด สูง ๑๘.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๔.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

แจกัน ฝีมือช่างชาวจีน ตัวแจกันเป็นสันเหลี่ยม ตกแต่งลายดอกไม้ ลายนกยูงเทศผู้
ด้านหนึ่งและลายนกยูงเทศเมียอีกด้านหนึ่ง บริเวณคอแจกันตกแต่งลายนกและพวงอุบะ
ด้านข้างมีหู ๒ ข้าง ทำเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา ส่วนขอบปากแจกันตกแต่งด้วยลายเครือเถา

แจกัน

เลขทะเบียน ๑๐, ๙

ขนาด สูง ๑๘ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๓.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

แจกัน ฝีมือช่างชาวจีน มีส่วนคอสูง แจกันใบซ้ายมีรูปกบเกาะบนตัวแจกัน ส่วนแจกัน
ใบขวามีรูปปูเกาะอยู่ที่ตัวแจกัน ส่วนคอแจกันทั้งสองใบประดับลายดอกไม้

๓๔๒

สมเด็จพระปิยมหาราช

ทรงปิยมหาราช (พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๖๗)

แจกัน

เลขทะเบียน ๑๑, ๑๒

ขนาด สูง ๑๕.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๔ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

แจกัน ฝีมือช่างชาวจีน ส่วนฐานแจกันทำเป็นรูปสุนัขขี้กิ้งนอนหมอบ ที่ตัวแจกันมีลายดอกโบตันและผีเสื้อ ขอบปากแจกันมีลายเครือเถา ด้านข้างมีหู ๒ หู ทำเป็นรูปนกเหยี่ยว

แจกัน

เลขทะเบียน ๒๓๔๔, ๒๓๔๕

ขนาด สูง ๕๑ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๖.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ทองเหลือง

แจกัน ฝีมือช่างชาวจีน ตัวแจกันเป็นทรงกลม คอยาว พื้นมีสีน้ำเงิน เขียนลายมังกร ต้นเมฆที่คอแจกัน ส่วนบริเวณตัวแจกันเขียนลายมังกร ๒ ตัว อยู่ด้านข้างแก๊งเงิน บริเวณขอบด้านล่างเขียนลายดอกไม้ ขอบปากเชื่อมทองเหลือง

๓๔๔

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานยศเป็นเทพนิมิตพระมหากษัตริย์

ถังไม้

เลขทะเบียน ล. ๘๓/๖

ขนาด สูง ๒๘.๗ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ มุก งา ทองเหลือง

ถังไม้ทรงกระบอก ทำเป็นช่องหน้าต่าง ๒ ช่อง มีลวดลายแก่งจีน เจดีย์ เรือสำเภา ประดับด้วยงา ระหว่างช่องหน้าต่าง มีลายดอกไม้คั่น และมีหูทองเหลืองสำหรับร้อยเชือก บริเวณปากถังมีลายดอกไม้ประดับมุก ส่วนฐานแกะสลักลายคล้ายเท้าสิงห์และลายพันธุ์พฤกษา

กลองไม้

เลขทะเบียน ล. ๒/๖

ขนาด สูงรวมฝา ๑๓ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๑๒.๕ เซนติเมตร

วัสดุ ไม้ มุก

กลองไม้พร้อมฝา ลักษณะเป็นทรงกระบอก มีลวดลายประดับมุกเป็นลายนกและต้นบัว
ส่วนฝาประดับมุกมีลายรูปนกเกาะกิ่งต้นบัว

๓๔๖

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระผู้พระราชทานมาให้เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๖๖ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กระถาง

เลขทะเบียน ฎ. ๕/๑๕๘

ขนาด สูง ๑๙ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๒๐ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ

กระถางดินเผาเคลือบสีขาว มีเชิง เขียนลายสีรูปบุคคลชาย-หญิง ๓ คน และภาพทิวทัศน์ บริเวณขอบปากทาสีน้ำเงินเดินเส้นสีทองเช่นเดียวกับบริเวณเชิงกระถาง ที่ก้นกระถางมีข้อความเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “Beyer, rue du jour 4”

จานพร้อมขาตั้งทองเหลือง

เลขทะเบียน ฎ. ๗/๑๔๓

ขนาด สูงรวมฐาน ๑๙.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๓๖ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ ทองเหลือง

จานดินเผาเคลือบสีขาว กลางจานเขียนลายรูปบุคคลชาย-หญิง กำลังรับมอบจดหมายรักในสวน ช่วงบนของจานเขียนลายสีน้ำเงินเดินเส้นสีทองเครือเถาทำเป็นกรอบภายในวาดลายดอกไม้ มีก้านยึดจานทำเป็นรูปสิงห์มีปีก ขาตั้งทำจากทองเหลือง ซึ่งมีทั้งสิ้น ๔ ขา โดยทำเป็นรูปนกมิงวงหันหลังชนกัน ที่ก้นจานด้านในมีตัวอักษรเขียนว่า "Luce"

ชาม

เลขทะเบียน ล. ๔๖/๑

ขนาด สูง ๗.๕ เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางปาก ๙.๓ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ

ชามทำจากดินเผาเคลือบสีขาว เขียนลายสีแดงอมส้มทั้งด้านนอกและด้านในชาม ด้านนอกเขียนเป็นรูปนกไ้ฟ้าหรือนกยูง ๑ ตัวและรูปบุคคลหนึ่ง ๓ คนอยู่ภายในสวน บริเวณเชิงด้านล่างเขียนลายใบไม้ ก้นชามด้านในมีรูปบุคคล ๔ คนอยู่ในสวนใต้ เหนือกลุ่มบุคคลขึ้นไปเป็นรูปนกไ้ฟ้าหรือนกยูง

๓๕๐

สมเด็จพระปิยมหาราช

พระอัฐพระอังคารภายในพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระปิยมหาราช

ชาม

เลขทะเบียน ฎ. ๖/๑๕๘

ขนาด สูง ๗ เซนติเมตร ปากกว้าง ๒๖ เซนติเมตร

วัสดุ ดินเผาเคลือบ

ชามปากจیب ตรงกลางเขียนลายกุหลาบ ที่ขอบของชามเขียนรูปคิ่วปิดอยู่ ๔ มุม
ก้นชามด้านนอกมีตัวอักษรสีแดงเขียนว่า A.B.K. Royal Vienna

ภาคผนวก

**คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี**

เนื่องด้วยปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ เป็นมหามงคลสมัยครบ ๑๕๐ ปี พระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และประเทศไทยได้เสนอให้องค์การยูเนสโกประกาศยกย่องพระเกียรติคุณเป็นบุคคลสำคัญของโลก รัฐบาลพิจารณาเห็นว่า ตลอดระยะเวลา ๔๒ ปี แห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ อันนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของประเทศอย่างใหญ่หลวง ส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานอารยประเทศ และสามารถดำรงอธิปไตยได้อย่างมั่นคงสืบมา จึงเห็นสมควรให้จัดงานเพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสดังกล่าว ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี และแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติในโอกาสดังกล่าวไปแล้วนั้น

เนื่องจากการปรับปรุงโครงสร้างส่วนราชการใหม่ ฝ่ายเลขานุการเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงองค์ประกอบในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๔๕ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับภารกิจ และให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติในโอกาสดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยสมพระเกียรติ ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
๑.๒	รองนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	รองประธานกรรมการ
๑.๓	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๔	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๕	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๖	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๗	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๘	ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๙	ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๑๐	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๑๑	ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๑๒	ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๑๓	ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
๑.๑๔	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ

๑.๑๕ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๑๖ ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
๑.๑๗ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๑๘ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	กรรมการ
๑.๑๙ ราชเลขาธิการ	กรรมการ
๑.๒๐ เลขาธิการพระราชวัง	กรรมการ
๑.๒๑ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๒๒ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๒๓ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ	กรรมการ
๑.๒๔ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๒๕ ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑.๒๖ ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
๑.๒๗ ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
๑.๒๘ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๒๙ อธิบดีกรมวิชาการ	กรรมการ
๑.๓๐ เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ	กรรมการ
๑.๓๑ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๓๒ ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ
๑.๓๓ หม่อมเจ้าภุชงค์ ยุคล	กรรมการ
๑.๓๔ หม่อมราชวงศ์อดุลกิติ์ กิติยากร	กรรมการ
๑.๓๕ คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๓๖ ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ	กรรมการ
๑.๓๗ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๓๘ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ
๑.๓๙ ศาสตราจารย์ คุณหญิงแมน่มาส ชวลิต	กรรมการ
๑.๔๐ พันเอกหญิง คุณนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๔๑ พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ เกษมศรี	กรรมการ
๑.๔๒ ร้อยตำรวจเอก หม่อมราชวงศ์อคิน ทรัพย์พัฒน์	กรรมการ
๑.๔๓ หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร	กรรมการ
๑.๔๔ หม่อมราชวงศ์นริศรา จักรพงษ์	กรรมการ
๑.๔๕ หม่อมราชวงศ์ปรี๊ยนันทนา รังสิต	กรรมการ
๑.๔๖ นายธงทอง จันทรางศุ	กรรมการ
๑.๔๗ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการและเลขานุการ

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี
ที่ ๒/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ เห็นชอบโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี และแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี นั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ อาศัยอำนาจตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ประกอบกับมติที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๖ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	รองประธานกรรมการ
๑.๔	ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๕	เลขาธิการพระราชวัง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๖	ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๗	ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (ตามที่ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมอบหมาย)	อนุกรรมการ
๑.๘	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๙	อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๐	อธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๑	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๒	เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๓	อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๔	ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๕	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๖	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๑๗	อนุกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์	อนุกรรมการ

๑.๑๘ นายเดช บุญนาค	อนุกรรมการ
๑.๑๙ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	อนุกรรมการ
๑.๒๐ พลตรี หม่อมราชวงศ์ ศุภวัฒน์ เกษมศรี	อนุกรรมการ
๑.๒๑ หม่อมราชวงศ์สุนิดา กิติยากร	อนุกรรมการ
๑.๒๒ หม่อมราชวงศ์นริศรา จักรพงษ์	อนุกรรมการ
๑.๒๓ หม่อมราชวงศ์ปรียนันทนา รังสิต	อนุกรรมการ
๑.๒๔ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา	อนุกรรมการ
๑.๒๕ นายสมบัติ พลายน้อย	อนุกรรมการ
๑.๒๖ นางสาวไหม จบกมลศึก	อนุกรรมการ
๑.๒๗ รองอธิบดีกรมศิลปากร (ตามที่อธิบดีกรมศิลปากรมอบหมาย)	อนุกรรมการและเลขาธิการ
๑.๒๘ ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ
๑.๒๙ ผู้แทนสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ
๑.๓๐ ผู้แทนสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ
๑.๓๑ ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี
- ๒.๒ พิจารณากลับกรองหนังสือที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติ รวมทั้งให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการอำนาจการฯ
- ๒.๓ เสนอวงเงินงบประมาณการดำเนินงานต่อคณะกรรมการอำนาจการฯ
- ๒.๔ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนาจการฯ ทราบเป็นระยะๆ
- ๒.๕ ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น
- ๒.๖ ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนาจการจัดงานเฉลิมพระเกียรติในโอกาสครบ ๑๕๐ ปี

พระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำสั่งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ

ที่ ๑/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองการจัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติ

โดยมติที่ประชุมคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เห็นสมควรแต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองการจัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ พลตรี หม่อมราชวงศ์ ศุภวัฒน์ เกษมศรี	ประธานคณะกรรมการ
๑.๒ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	คณะกรรมการ
๑.๓ นางสาวไหม จบกาศีก	คณะกรรมการ
๑.๔ ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ	คณะกรรมการ
๑.๕ ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	คณะกรรมการ
๑.๖ ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	คณะกรรมการ
๑.๗ นางทองเพียร สารมาศ	คณะกรรมการและเลขานุการ
๑.๘ นางสาวอรสรสา สายบัว	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. หน้าที่

- ๒.๑ พิจารณากลั่นกรองการจัดพิมพ์หนังสือที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเสนอเข้าร่วมเฉลิมพระเกียรติ รวมทั้งให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการ
- ๒.๒ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการฯ ทราบ
- ๒.๓ ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

(นางอุไรวรรณ เทียนทอง)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ

คำสั่งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ

ที่ ๒/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองการจัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติ เพิ่มเติม

ตามคำสั่งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองการจัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติ นั้น

ในการนี้ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงานพิจารณาถ้อยแถลงของหนังสือที่จะจัดพิมพ์ เฉลิมพระเกียรติ จึงเห็นควรแต่งตั้งคณะทำงานเพิ่มเติมดังนี้

๑. นางปณิตดา พงศ์สุรย์มาส

คณะทำงาน

๒. นางสาวรัชณี ทรัพย์วิจิตร

คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

(นางอุไรวรรณ เทียนทอง)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ

คำสั่งสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ที่ ๔๑ / ๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสือ

เรื่อง สมเด็จพระปิยมหาราช พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถานเพื่อปวงประชา

เนื่องในโอกาสที่รัฐบาลจะจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองในวโรกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพุทธศักราช ๒๕๕๖ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีโครงการ จัดพิมพ์หนังสือเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในวาระอันเป็นมหามงคล เรื่อง สมเด็จพระปิยมหาราช พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถานเพื่อปวงประชา

เพื่อให้การจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำต้นฉบับ หนังสือเรื่อง สมเด็จพระปิยมหาราช พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถานเพื่อปวงประชา ประกอบด้วย

๑. ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	ประธานคณะกรรมการ
๒. หัวหน้ากลุ่มวิจัย	รองประธานคณะกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	รองประธานคณะกรรมการ
๔. นายมงคล สำราญสุข ภัณฑารักษ์ ๘ ว.	คณะกรรมการ
๕. นางวิสันธนี โพธิ์สุนทร ภัณฑารักษ์ ๘ ว.	คณะกรรมการ
๖. นางเรียม พุ่มพงษ์แพทย์ ภัณฑารักษ์ ๗ ว.	คณะกรรมการ
๗. นางจารุณี อินเจ็ดฉาย ภัณฑารักษ์ ๗ ว.	คณะกรรมการ
๘. นางพัชณี จันทรสชา ภัณฑารักษ์ ๗ ว.	คณะกรรมการ
๙. นายสมชาย วรรณศาสตร์ นายช่างภาพ ๖	คณะกรรมการ
๑๐. นางสาวเมธินี จิระวัฒนา ภัณฑารักษ์ ๖ ว.	คณะกรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางสาวสิรินทร์ ย้วนไยดี ภัณฑารักษ์ ๓	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่

๑. จัดทำต้นฉบับหนังสือเรื่อง สมเด็จพระปิยมหาราช พระผู้พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถาน เพื่อปวงประชา ให้เสร็จเรียบร้อยพร้อมที่จะจัดพิมพ์ได้

๒. ดำเนินการอื่นใดในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖

(นางณัฐภัทร จันทวิช)

ภัณฑารักษ์ ๘ ว. รักษาราชการแทน

ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

บ 15812

DS กรมศิลปากร. สำนักพิพิธภัณฑสถาน
582 แห่งชาติ.
จ657พ สมเด็จพระปรมหาราชพระผู้ -
2547 พระราชทานกำเนิดพิพิธภัณฑสถาน
เพื่อประชา.

